

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Studiów nad Rodziną

mgr Natalia Flisiak-Górecka

**ZJAWISKO PRZEMOCY DOMOWEJ A STABILNOŚĆ
RODZINY NA PRZYKŁADZIE WARSZAWY
W LATACH 2019 - 2023**

Rozprawa doktorska opracowana pod kierunkiem naukowym:

Promotor

dr hab. Zbigniew Mikołajczyk, prof. ucz.

Promotor pomocniczy

ks. dr Wojciech Kućko

Warszawa 2024

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Studiów nad Rodziną

OŚWIADCZENIE PROMOTORA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Oświadczam, że rozprawa doktorska pt. Zjawisko przemocy domowej a stabilność rodziny na przykładzie Warszawy w latach 2019 - 2023, autorstwa mgr Natalii Flisiak- Góreckiej została przygotowana pod moim kierunkiem i stwierdzam, że spełnia ona warunki do przedstawienia jej w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego.

Data

Podpis promotora pracy

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Wydział Studiów nad Rodziną

OŚWIADCZENIE

Świadoma odpowiedzialności prawnej, oświadczam, że złożona rozprawa doktorska pt. Zjawisko przemocy domowej a stabilność rodziny na przykładzie Warszawy w latach 2019 - 2023, została napisana przeze mnie samodzielnie.

Równocześnie oświadczam, że rozprawa doktorska nie narusza praw autorskich w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. 1994, nr 24, poz. 83) oraz dóbr osobistych chronionych prawem cywilnym.

Ponadto rozprawa doktorska nie zawiera informacji i danych uzyskanych w sposób nielegalny i nie była wcześniej przedmiotem innych procedur urzędowych związanych z uzyskaniem dyplomów lub tytułów zawodowych uczelni wyższej.

Wyrażam również zgodę na udostępnianie rozprawy doktorskiej bez wynagrodzenia dla celów badawczych lub poznawczych Biblioteki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, z zastrzeżeniem, że udostępnianie to następować będzie wyłącznie na miejscu, w siedzibie Biblioteki.

Podpis doktoranta

Spis treści

Wstęp.....	4
Rozdział I Przemoc domowa jako negatywne zjawisko społeczne.....	9
1.1. Rodzina jako podstawowa grupa społeczna - przekrój definicji	9
1.1.1. Grupy pierwotne	10
1.1.2. Rodzina jako grupa pierwotna.....	17
1.1.3. Zakres pojęciowy rodziny	20
1.2. Typologia zagrożeń bezpieczeństwa rodziny	24
1.2.1. Pojęcie bezpieczeństwa jako stanu i systemu.....	24
1.2.2. Rodzaje bezpieczeństwa.....	26
1.2.3. Typologia zagrożeń bezpieczeństwa	29
1.2.4. Wybrane zagrożenia bezpieczeństwa rodziny	31
1.3. Przemoc domowa - zjawisko znane i zdefiniowane	35
1.3.1. Tło (historyczne) ewolucyjne przemocy domowej	35
1.3.2. Kryminologiczne aspekty przemocy domowej	39
1.3.3. Przemoc domowa - charakterystyka definicji	45
1.4. Wnioski.....	50
Rozdział II_Uregulowania prawne w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.....	52
2.1. Wybrane rozwiązania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej na świecie	53
2.2. Polski system prawny wobec przemocy domowej	65
2.3. Wnioski.....	76
Rozdział Konstytucjonalny system zapobiegania zjawisku przemocy	78
3.1. Jednostki organizacyjne pomocy społecznej	80
3.2. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	87
3.3. Policja	97
3.4. Żandarmeria Wojskowa.....	107
3.5. Oświata	113
3.6. Ochrona zdrowia.....	120
3.7. Organizacje pozarządowe	128
3.8. Wnioski.....	134

Rozdział IV_Metodologia badań własnych	136
4.1. Charakterystyka terenu badań.....	137
4.2. Przedmiot i cel pracy.....	138
4.3. Problemy i hipotezy badawcze	140
4.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze	144
4.5. Przebieg i organizacja badań.....	146
4.6. Wnioski	148
Rozdział V_Skala zjawiska przemocy domowej	149
5.1. Wybrane aspekty przemocy domowej w Europie.....	149
5.2. Przemoc domowa w Polsce w latach 2019-2023	176
5.3. Skala przemocy domowej na terenie Warszawy w latach 2019-2023 w perspektywie Policji	189
5.4. Wnioski	195
Rozdział VI_Opinie eksperckie w przedmiocie badań - analiza	198
6.1. Opinie ekspertów	198
6.2. Wnioski	227
Zakończenie.....	228
Bibliografia i źródła	231
Opracowania naukowe	231
Źródła.....	236
Źródła internetowe.....	240
Spis tabel.....	243
Spis wykresów	244
Aneksy.....	245
Aneks nr 1. Arkusz wywiadu eksperckiego	245
Aneks nr 2. Arkusz opinii.....	246
Aneks nr 3. Wywiady eksperckie w ujęciu syntetycznym	248
Streszczenie.....	264
Abstract of the doctoral dissertation.....	266

Wykaz skrótów

GREVIO - Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence tłum. Grupa Ekspertów ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej

k. c. - ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 **k. k.** - ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 **k. p. c.** - ustawa z dnia 17 kwietnia 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. 1964 Nr 43 poz. 296

k. p. k. - ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555 **KSP** - Komenda Stołeczna Policji

k. w. - ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114

MEN - Ministerstwo Edukacji Narodowej

MKiDN - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

MRPiPS - Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

MSWiA - Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

MZ - Ministerstwo Zdrowia

u. o p. p. d. - ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, Dz.U. 2005 nr 180 poz. 1493

ustawa o nieletnich - ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Dz. U. 2022 poz. 1700

ustawa o Policji - ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. 1990 nr 30 poz. 179

ustawa o pomocy społecznej - ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593

ustawa o ŻW - ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, Dz.U. 2001 nr 123 poz. 1353 **ŻW** - Żandarmeria Wojskowa

Wstęp

Błyskawiczne tempo rozwoju współczesnego świata wywiera duży wpływ na rozwój poszczególnych dziedzin życia gospodarczego, ekonomicznego, politycznego, militarnego, ekologicznego i społecznego. Niestety ta dynamizacja niesie ze sobą również ekspansję zagrożeń. Obszar rozwoju społecznego jest bezpośrednio związany z bytem rodziny. Stąd też proces zapewnienia bezpieczeństwa i swobodnego rozwoju rodziny jest związany z rozpoznawaniem, zapobieganiem i przeciwdziałaniem różnorodnym zagrożeniom. Przybiera on charakter interdyscyplinarny, budzący zainteresowanie wielu dziedzin i dyscyplin naukowych. Nauki o rodzinie, zajmujące się aspektem rozwiązywania problemów z zakresu pomocy rodzinie, swoim zainteresowaniem obejmują również zagrożenia bezpieczeństwa rodziny. Do takich niebezpieczeństw zaliczamy właśnie przemoc domową.

Udoskonalona definicja „przemocy domowej” w czerwcu 2023 roku zastąpiła „przemoc w rodzinie”, wprowadzając szereg zmian zjawiskowych zmianą ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹. W każdym, znanym akcie prawnym, w którym występowały określenia związane z przemocą w rodzinie zostały one zmienione. Można z całą pewnością określić, że już od 2020 roku zachodzą rewolucyjne zmiany, które mają na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobom doznającym przemocy domowej i ich ochronę przed osobami stosującymi przemoc. Niestety, mimo pozytywnych zmian w systemie prawnym, głęboko zakorzenione poglądy społeczeństwa polskiego wprowadzają komplikacje, choćby dlatego, że działania z człowiekiem uwikłanym w patriarchalny system stają się trudne, a system to też ludzie, często w podobnych sytuacjach życiowych.

Prognozuje się, że w Polsce system i ludzie muszą przepracować wiele trudnych osobistych i historycznych traum, do czasu zdrowego funkcjonowania w systemie przeciwdziałania przemocy domowej, a do tego potrzeba i siły, i czasu, i wiedzy. Nad przedmiotowymi aspektami pochyłono się w niniejszym opracowaniu, z nadzieją, iż rozwój badań wywrze pozytywny wpływ na wskazany problem.

¹ Por. *Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. z 2023 r., poz. 535.

W niniejszej pracy podjęto próbę zebrania informacji dotyczących procedury przeciwdziałania przemocy domowej funkcjonującej w Polsce z uwzględnieniem obszaru Miasta Stołecznego Warszawy oraz powiatów położonych na terenie działania Komendy Stołecznej Policji. Przybrano ramy czasowe badań, skupiając się na pięcioletnim okresie, co dało możliwość poczynienia analiz i określenia skali oraz tendencji przebiegu poszczególnych obszarów badanego zjawiska.

Zauważalną tendencją w zjawisku przemocy jest jej powtarzalność, czasem wręcz kopiowanie w środowiskach nią dotkniętych, stąd podjęta została analiza obszaru nauk związanych ze strukturą społeczną. Dokonano analizy przemocy domowej jako negatywnego zjawiska społecznego poprzez zbadanie funkcjonujących definicji rodziny, jako podstawowej grupy społecznej należącej do grup pierwotnych. Przeprowadzono wykładnię pojęcia rodziny w kontekście jej pierwotności. Określono zagrożenia bezpieczeństwa rodziny podejmując się wskazania podstaw bezpieczeństwa jako stanu i systemu, aby zaznaczyć trudny obszar naukowy, który globalnie ma wpływ na jednostkę i grupy, w których ona funkcjonuje. Klasyfikacja bezpieczeństwa stała się podstawą do skalkulowania zagrożeń bezpieczeństwa, które w systemie ogólnej troski

o jego zapewnienie są podstawami do budowania bytu rodziny.

W pierwszej kolejności w niniejszej dysertacji podjęto próbę omówienia zagrożeń bezpieczeństwa rodziny, w których przemoc domowa, będąca znanym

1 zdefiniowanym zjawiskiem, odgrywa główną rolę. W związku z koniecznością usytuowania zjawiska na osi czasu, dokonano charakterystyki tła ewolucyjnego, przechodząc do aspektów kryminologicznych i charakterystyki definicji.

Rozdział drugi poświęcony został uregulowaniom prawnym w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej. Jako element wprowadzający w tematykę omówiono wybrane rozwiązania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej na świecie. Posłużyły one za tło wyników badań systemu prawnego funkcjonującego w Polsce. W tym zakresie poddano analizie instytucje prawne, stosowane wobec przemocy domowej przez polski wymiar sprawiedliwości.

Mając na uwadze rok, w którym zachodzą zmiany w systemie przeciwdziałania przemocy domowej dokonano analizy instytucjonalnego systemu zapobiegania zjawisku przemocy, mając na względzie obowiązujące przepisy, obligujące instytucje

do szeregu działań. Niemniej należy zaznaczyć ogromny wkład instytucji pozarządowych, w tym wolontariuszy, *pro bono* zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy *sensu largo* oraz przemocy domowej *sensu stricto*. Rozdział wskazuje ustawowe zadania organów administracji rządowej, jednostek samorządu terytorialnego, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji i Żandarmerii Wojskowej, oświaty, ochrony zdrowia i organizacji pozarządowych.

Jednym z celów niniejszej pracy jest popularyzacja wyników badań przeprowadzonych w obszarze obejmującym województwo mazowieckie ze szczególnym uwzględnieniem garnizonu stołecznego, jako obszaru działania Komendy Stołecznej Policji. Policja jest jednym z wielu organów realizujących zadania w obszarze zapobiegania przemocy domowej. Jednak głównym argumentem przemawiającym za wyborem garnizonu stołecznego był fakt, że to funkcjonariusze Policji jako pierwsi, w większości przypadków, uzyskują informacje o zaistnieniu przemocy domowej, w policyjnych systemach prowadzi się z urzędu szczegółową ewidencję tego typu zdarzeń oraz realizuje czynności w sprawach związanych z przemocą domową.

Kolejnym celem pracy jest przedstawienie uwarunkowań prawnych i społecznych oraz ukazanie skali zjawiska przemocy domowej w kontekście zmian prawa na tle bezpieczeństwa rodziny, jako podstawowej komórki tworzącej strukturę społeczeństwa. Problemy badawcze i hipotezy badawcze determinują pytania:

- czy rodzina jest bezpieczna w obecnym kształcie prawa?
- czy przemoc domowa zagraża instytucji rodziny?
- czy obecne uregulowania prawne znajdują zastosowanie w rzeczywistości społecznej?
- czy organy i podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo rodziny albo za zapobieganie przemocy domowej są wyposażone w skuteczne narzędzia? Podczas prowadzonych badań posłużono się głównie analizą literatury

i dokumentacji związanej z przemocą domową, a także analizami danych liczbowych gromadzonych w bazach danych policyjnych systemów informacyjnych. Analizie poddano również monografie, artykuły i opracowania naukowe na temat zjawiska przemocy domowej oraz zagrożeń bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa rodziny.

Materiał źródłowy stanowiły akty prawne i orzecznictwa sądowe oraz wywiady eksperckie. Za narzędzia badawcze posłużyły analizy podstaw prawa dotyczących określonej problematyki - orzecznictwo oraz kwestionariusz wywiadu eksperckiego, do którego zaproszeni zostali specjaliści zajmujący się problematyką przeciwdziałania przemocy domowej. Uzupełniając wywiady eksperckie przeprowadzono wywiad opinii, umożliwiając osobom badanym ustosunkowanie się do stereotypowych opinii w kontekście zgody lub zaprzeczenia tezie. Badanie przeprowadzano udostępniając ankiety wywiadu na przełomie roku 2023/2024, w czasie kiedy zmiany ustaw, można określić, pojawiły się i funkcjonowały w instytucjach, albo powinny funkcjonować. Proces analiz i wnioskowania ze skali zjawiska przemocy domowej, w głównej mierze z terenu działania Komendy Stołecznej Policji, oparty został o wybrane aspekty przemocy domowej w Europie i w Polsce.

Jednym z problemów jest fakt, że nieokreślona liczba osób nie utożsamia zjawiska przemocy ze swoją rodziną czy relacją, w której funkcjonuje, co wiąże się z uzależnieniem oraz uwikłaniem w cyklu przemocy i przenoszeniem jej na kolejne pokolenia. Cały system związany z przeciwdziałaniem przemocy domowej opiera się na czynniku ludzkim, który niejednokrotnie jest obciążony doświadczeniem egalitarnego zjawiska. Bez uświadomienia sobie indywidualnie konieczności pracy nad swoimi problemami człowiek będzie budował systemy nadal niefunkcjonujące zgodnie z zakładanymi celami. Z obserwacji autorskich wynika, że średnio co miesiąc polskie społeczeństwo jest informowane o zdarzeniach, w których „system nie działał, bo człowiek nie wiedział”, nie mając świadomości o szkodliwym wpływie długotrwałego funkcjonowania w sytuacji przemocowej na psychikę jednostki, a co za tym idzie brakiem sił czy możliwości do zwrócenia się o pomoc instytucjonalną.

Wydano już wiele publikacji w zakresie przemocy domowej, jej przeciwdziałania, profilaktyki czy konsekwencji z niej wynikających. W literaturze przedmiotu doszukujemy się informacji, aby nie dopuszczać do sytuacji, w której odbiegająca od normy relacja, obciążona przemocowymi zachowaniami, jest akceptowana, przemilczana. Wskazywany jest również problem zмовы milczenia. Brak wiedzy o patologii zjawiska w bliskich relacjach powoduje uśpienie, które

w konsekwencji może prowadzić do kroków ostatecznych, którymi rażą nagłówki prasy informując o „tragedii w normalnej rodzinie”.

Wszystkie te elementy wskazują na istnienie potrzeby edukacji społecznej w zakresie przemocy domowej, ciągłego monitorowania zjawiska, prowadzenia badań naukowych oraz działań instytucjonalnych. Z tych też względów pojawiło się autorskie zainteresowanie przedmiotową problematyką i chęć przeprowadzenia badań w wytyczonym zakresie. W niniejszej pracy zasygnalizowano również obszary i problemy, które mogą być przedmiotem dalszych zainteresowań badawczych. Wnioski z poczynionych analiz mogą być wykorzystane przez podmioty zajmujące się problematyką przemocy domowej.

Rozdział I

Przemoc domowa jako negatywne zjawisko społeczne

Zjawiska społeczne objawiające się na przestrzeni dekad powodują obciążenia albo postęp gospodarczy, polityczny lub naukowy. Wszystkie dotychczas zdiagnozowane pozytywne elementy rozwoju powodują negatywne skutki, którymi system stara się zajmować i im przeciwdziałać. Ostatnie lata wskazują na rozwój nowych technologii. Internet jest częścią naszego życia, ale i ten już od około pięciu lat badany jest pod kątem szkodliwości. Tu można podać przykłady nowej przestępczości, ale też zaburzeń snu spowodowanych niebieskim światłem ekranów, w konsekwencji powodującym stany depresyjne, samobójstwa, albo związaną z oglądanymi treściami agresję i inne poważne zjawiska. Niestety przemoc, jako taka, również nie jest prostym zjawiskiem, często dokonując analizy jednego przypadku okazuje się, że problem leży w innych strukturach psychicznych człowieka, choćby związanych z zaniedbaniem ze strony opiekunów, którzy zaabsorbowani są swoim rozwojem, a więc pozytywnym zjawiskiem społecznym... Wskazując na jedno zjawisko, koniecznym jest określanie pozostałych, związanych ze sobą zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Nie ulega wątpliwości, że opracowanie musi być interdyscyplinarne, wynikające ze złożoności zjawisk społecznych.

Niniejszy rozdział poświęcono zakresowi pojęciowemu i definicyjnemu, związanemu z rodziną jako podstawową grupą społeczną oraz zagrożeniami bezpieczeństwa rodziny i przemocą domową.

1.1. Rodzina jako podstawowa grupa społeczna - przekrój definicji

Podejmując się wykładni pojęcia rodziny, koniecznym jest, aby dokonać analizy grup społecznych, w których funkcjonuje człowiek. W rozdziale omówione zostały grupy pierwotne i wtórne oraz zjawiska w nich zachodzące. Udowodnione zostało na podstawie literatury, że rodzina jest bez wątpienia grupą pierwotną. Zanalizowano pojęcie rodziny mającej wpływ na dalsze funkcjonowanie człowieka w środowisku

i grupach wtórnych. Rozdział opiera się na treściach dyscyplin socjologicznych, mając na względzie bogactwo badań i dorobek naukowców.

1.1.1. Grupy pierwotne

Niektórzy badacze z dyscypliny nauk socjologicznych często określają człowieka jako „zwierzę społeczne”, są przekonani o jego zdolnościach, takich jak samoświadomość czy komunikacja werbalna, które pozwalają wyjaśnić zjawiska społeczne nie odwołując się do teorii, dotyczących związku człowieka ze zwierzęciem jako takim. Istnienie człowieka zależne jest od innych osobników. Rozmnażanie, wyżywienie, nauka umiejętności koniecznych do przetrwania odbywa się z udziałem innych uczestników wspólnego życia, bez których obecności nie dochodziłoby do socjalizacji pierwotnej.

Grupa pierwotna określana jest podstawową i uniwersalną dla wszystkich społeczeństw grupą społeczną, do której przynależą jednostki spontanicznie. Jest nią rodzina, grupa sąsiedzka lub rówieśnicza². Określa ją kilka istotnych właściwości: ograniczona, niewielka liczba członków, bezpośredniość interakcji, wielofunkcyjność, trwałość, niewyspecjalizowane relacje oraz zażyłość między członkami mająca znaczenie dla tożsamości osoby identyfikującej się z grupą³. W grupach pierwotnych dochodzi do socjalizacji pierwotnej jednostki⁴.

Pojęcie grupy pierwotnej oraz typologię grup pierwotnych wprowadził Charles Horton Cooley⁵. Jego definicja określa grupę pierwotną jako grupę charakteryzującą się ścisłym zespoleniem, osobistymi stosunkami i współpracą. Pierwotność grup ma wiele wymiarów, z których najważniejszy, to tworzenie społecznej

² Por. P. Sztompka, *Socjologia*, Kraków 2002, s. 219-220.

³ Por. B. Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003, s. 194-195; P. Sztompka, *Socjologia...*, s. 220.

⁴ Por. P. Sztompka, *Socjologia...*, s. 220.

⁵ Charles Horton Cooley - ur. 17 II 1864 w Ann Arbor, zm. 8 V 1929, amerykański socjolog i psycholog społeczny. Od 1907 profesor uniwersytetu w Michigan; jeden z założycieli, od 1917 przewodniczący American Sociological Association; zaliczany do grona pierwszych przedstawicieli socjologii w USA; autor koncepcji grup pierwotnych, które uważał za podstawowe grupy społeczne i przypisywał im zasadnicze znaczenie w kształtowaniu się osobowości społecznej człowieka. Główne prace: *Human Nature and Social Order* (1902), *Social Organization* (1909), *Social Process* (1918). Jeden z ważniejszych przedstawicieli socjologii w Stanach Zjednoczonych, należących do tzw. drugiego pokolenia w tym kraju. Źródło: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Cooley-Charles-Horton;3887672.html> (dostęp: 29.09.2024 r.).

natury jednostki⁶. Wyróżnione zostały trzy rodzaje małych zbiorowości społecznych, zaliczanych do grup pierwotnych:

- rodzina - oparta na stosunkach pokrewieństwa;
- grupa rówieśnicza (grupa zabawowa) - oparta na stosunkach przyjaźni;
- grupa sąsiedzka - oparta na stosunkach sąsiedzkich.

Cooley opisał cechy tego typu grup, zaznaczając, że nie każda mała grupa społeczna może być nazywana pierwotną. Według jego teorii specyficznymi cechami grup pierwotnych są:

- relacje członków w grupie, które przebiegają „twarzą w twarz”, wszyscy znają się osobiście i nie istnieją żadne bariery w komunikacji;
- charakter kontaktów jest niewyspecjalizowany, członkowie zaangażowani są totalnie, ale nie zadaniowo;
- grupa jest względnie trwała, struktura nie jest tymczasowa;
- mała liczebność grupy, do kilkudziesięciu członków;
- dominujące intymne relacje, które jako stosunki społeczne są silniejsze w mniejszych grupach⁷.

Funkcje socjalizacyjne wobec jednostki nadają znaczenie grupie pierwotnej, jednakże grupy, które spełniają wyżej określone warunki nie muszą pełnić wobec jednostki tych funkcji⁸. W odróżnieniu od grup wtórnych⁹, w których więzi opierają się na stosunkach rzeczowych, w grupach pierwotnych dominują więzi personalne, które pozwalają na zaspokajanie podstawowych potrzeb emocjonalnych¹⁰. Grupy pierwotne są składowymi formalnych grup wtórnych, mają wpływ na funkcjonowanie makrostruktury¹¹ stanowią przekaznik filtrowanych komunikatów z makrostruktury przez mikrostrukturę do jednostki. Grupy pierwotne, jako modyfikator treści makrostruktury, zapobiegają infiltracji małych grup przez treści propagandowe naruszające solidarność, jednocześnie ułatwiając agitację, jeśli nie lekceważą one

⁶ J. Szmata, *Małe struktury społeczne*, Warszawa 2007, s. 67.

⁷ Tamże, s. 68-69.

⁸ Tamże, s. 67, 70.

⁹ Grupa wtórna -przeciwstawny wobec grupy pierwotnej typ grupy społecznej. Cechy: niski poziom trwałości, wielość członków, określony cel utworzenia, formalny i rzeczowy typ więzi, komunikacja nieosobowa. Często grupy rozwiązywane są po zrealizowaniu celu, dla którego zostały powołane. Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Grupa_wt%C3%B3rna (dostęp: 29.09.2024r.).

¹⁰ B. Szacka, *Wprowadzenie...*, Warszawa 2003, s. 237-247.

¹¹ Por. J. Szmata, *Małe struktury*., Warszawa 2007, s. 67, 70.

solidarności i systemów wartości małych grup. Komunikacja dużych grup jest efektywniejsza, jeśli opiera się na sieci małych grup pierwotnych, a ich struktura ulega wzmocnieniu przez dwustopniowy charakter komunikacji. W sytuacji, gdy wystąpi konflikt norm między makro- i mikrostrukturami, grupy pierwotne stanowią ochronę jednostki przed podporządkowaniem się na przykład w społeczeństwach totalitarnych.

Dziecko przychodząc na świat posiada wrodzone predyspozycje, w drodze interakcji z osobami najbliższymi, naśladownictwa oraz przyjmowania ról uczy się podstawowych praktyk i elementarnych zachowań. Podczas socjalizacji pierwotnej człowiek nabywa języka, do czego jest genetycznie zaprogramowany, tak jak do wykorzystania biologicznych narzędzi w postaci mięśni czy zmysłów¹². Dziecko kontaktuje się w trakcie socjalizacji pierwotnej z najbliższymi, stanowiącymi pierwszy wzorzec osobowy, wymagający, nakazujący i zakazujący, przez co tworzy środowisko nacechowane silnymi emocjami. Dziecko identyfikuje się z bliską osobą znaczącą do czasu uzmysłowienia sobie istnienia innych postaci mających dla niego znaczenie w socjalizacji. W tym samym czasookresie kończy się socjalizacja pierwotna, kiedy dziecko przyswoi i utrwali sobie obowiązujący w danym społeczeństwie system aksjonormatywny¹³. Natychmiast zaczyna się socjalizacja wtórna, polegająca na przyswajaniu ról społecznych, odgrywanych w ramach instytucji i organizacji, której członkiem jednostka się staje lub pragnie być. W życiu dorosłym człowiek z założenia sam podejmuje decyzje o przynależności do grup wtórnych, gdzie poddawany jest socjalizacji wtórnej, czasem bywa narzucona przez decyzję innych osób w zakresie wyboru szkoły albo miejsca pracy młodego człowieka, przez co nie jest indywidualnym wyborem jednostki, podobnie jak socjalizacja pierwotna.

W trakcie socjalizacji człowiek przyswaja podstawowe umiejętności interakcji społecznych, wartości, wzory i normy zachowań oraz umiejętności posługiwania się przedmiotami¹⁴. Dokładniej określając, ludzie w trakcie socjalizacji opanowują trzy podstawowe zakresy umiejętności, konieczne do sprawnego funkcjonowania pośród innych:

¹² Por. P. Steven, *The Language Instinct. How the Mind Creates Language* (tłum. Instynkt językowy. Jak umysł tworzy język), New York 1995.

¹³ Por. T. Szlendak, *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Warszawa 2011, s. 216.

¹⁴ Por. B. Szacka, *Wprowadzenie...*, Warszawa 2003, s. 137-138.

- umiejętności interakcyjne, takie jak zdolność odczytywania stanów emocjonalnych, symboli i ich znaczeń oraz sposobów ich interpretacji;
- umiejętności manipulowania przedmiotami, dzięki którym jednostka wykracza poza ograniczenia ciała, może funkcjonować w bogatym środowisku społecznym uczestnicząc w ewolucji kulturowej;
- wartości, normy i wzory zachowań związane z zaspokajaniem indywidualnych potrzeb oraz odgrywaniem ról społecznych¹⁵.

Sposób, w jaki zachodzi socjalizacja jest przedmiotem sporów uczonych i badaczy z dyscyplin psychologicznych, antropologicznych czy filozoficznych, jednocześnie socjologowie są zgodni, że na socjalizację mają wpływ cztery współzależne procesy:

- spontaniczne naśladownictwo;
- identyfikacja z wzorcami innych ról społecznych;
- wychowanie;
- uczestnictwo w interakcjach.

Rozwój jednostki w procesie socjalizacji zachodzi w etapach, zgodnie z ideą, która pojawiła się w pracach badaczy: Jeana Piageta oraz Lwa Wygotskiego¹⁶. Jean Piaget jako autor rozwojowej teorii poznania, inaczej epistemologii genetycznej, określił, iż rozwój jednostki, od narodzin do śmierci, to ciąg przemian w czynnościach umysłowych i strukturach poznawczych. Każde stadium rozwojowe to odrębna struktura poznawcza, a rozwój człowieka jest jednocześnie ciągły i stadialny. Kolejność stadiów rozwoju jednostki jest stała i niezmienna, choć ich czas trwania jest uzależniony od indywidualnych cech i warunków środowiskowych, w jakich zachodzi socjalizacja osoby. Czynnikiem najważniejszym w rozwoju, podczas którego zachodzi adaptacja zapętlających się mechanizmów, jakimi są asymilacja i akomodacja, jest równoważenie struktur poznawczych. Asymilacja, jako dopasowanie elementów środowiska do własnej struktury poznawczej nakłada się z akomodacją, która jest procesem dopasowywania własnej struktury poznawczej do środowiska¹⁷. Zgodnie z teorią

¹⁵ Por. M. Krajewski, *Przedmiot, który uczłowiecza...*, [w:] „Kultura współczesna” nr 3, 2008, s. 43-54; T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 218.

¹⁶ Por. M. Przetacznik-Gierowska, M. Tyszkowska, *Psychologia rozwoju człowieka. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2007, s. 203-211.

¹⁷ Tamże, s. 203-211.

Piageta, dziecko asymiluje te elementy środowiska, które jest w stanie na danym etapie rozwoju aktywnie przekształcić. Oznacza to, że w określonych etapach rozwoju z powodów biologicznych nie jest możliwe dokonanie operacji umysłowych, które mogą być zrealizowane na wyższych etapach. W procesie socjalizacji występują cztery okresy rozwojowe, inaczej odrębne etapy socjalizacji, podczas których możliwe są do osiągnięcia inne procesy poznawcze: inteligencji sensomotorycznej, inteligencji przedoperacyjnej, operacji konkretnych oraz operacji formalnych. Wartościowym obszarem koncepcji Piageta uznaje się ideę, iż nie ma możliwości nauczyć dziecka w etapie inteligencji sensomotorycznej operacji formalnych, które mogą być osiągnięte przez dziecko w późniejszym etapie rozwoju biologicznego, kiedy będzie fizycznie możliwe przyswojenie kolejnych umiejętności.

Kierunek historyczno-kulturowy w teorii rozwoju osobniczego, którego twórcą jest Lew Wygotski, nakreślił koncepcję, iż rozwój jednostki odbywa się zawsze w kontakcie i związku z konkretną kulturą, społeczeństwem i momentem historycznym. Psychika człowieka składa się z procesów i funkcji wykształconych w drodze ewolucji gatunkowej (ujawniają się podczas dojrzewania) i wyższych funkcji psychicznych (powstają w czasie ontogenezy i enkulturacji). To kultura tworzy formy zachowania i moduluje przebieg funkcji psychicznych¹⁸.

Jednym z pierwszych, który stwierdził ograniczenia wpływu rodziny na zachowania dzieci był psycholog David Rowe, wskazując, że wielu cech behawioralnych nie można przypisać wychowaniu i wpływowi rodziców, a jeśli już dzieci poddane są socjalizacji, to z pewnością nie w środowisku rodzinnym¹⁹. Po wyrażeniu wątpliwości, co do roli rodziny w socjalizacji nadeszła nowa teoria wskazująca, że socjalizacja to nabywanie niezbędnych do życia w społeczeństwie umiejętności i przyswajanie norm w nim obowiązujących, zatem nie jest procesem realizowanym przez rodziców (znaczących dorosłych), ale procesem realizowanym przez dzieci same sobie²⁰. Autorką teorii socjalizacji grupowej była Judith Rich Harris²¹,

¹⁸ Por. A. Brzezińska, M. Marchow (red.), *L. S. Wygotski, Wybrane Prace Psychologiczne II*, Poznań 2002.

¹⁹ Por. D. Rowe, *The Limits of Family Influence: Genes, Experience and Behavior* (tłum. Granice wpływu rodziny: geny, doświadczenie i zachowanie), New York 1994.

²⁰ Por. J. Rich Harris, *Każdy inny. O naturze ludzi i niepowtarzalności człowieka*, tł. Agnieszka Nowak, Sopot 2010, s. 352 (No Two Alike. Human Nature and Human Individuality, 2006).

²¹ Judith Rich Harris, ur. 10 lutego 1938, zm. 29 grudnia 2018. Amerykańska psycholożka, autorka nagradzanych artykułów z dziedziny psychologii. W 1994 roku sformułowała teorię rozwoju dziecka, koncentrując się bardziej

która wskazała, że rodzice są zbędni w procesie wychowania, gdyż to nie oni go realizują, a same dzieci poprzez uczestnictwo w rozgrywkach grup rówieśniczych. Za to, kim dziecko będzie w przyszłości, odpowiadają dwa najważniejsze czynniki: odbywająca się w grupie rówieśniczej socjalizacja oraz genetyczny materiał rodziców przekazany dziecku, od którego zależą atrybuty psychiczne i talenty. Faktem jest kształtowanie behawioralnych cech jednostki w środowisku grupy rówieśniczej, dlatego wychowanie przez rodziców jest mitem²². Teoria socjalizacji grupowej wskazuje, iż połowa cech behawioralnych jednostki nabyta jest poprzez dorastanie w grupie rówieśniczej, która jest naturalnym środowiskiem dziecka, i to do niej dziecko przystosowuje się z większymi staraniami niż do wymogów stawianych przez rodziców. Anteny społeczne nastawione są na rówieśników, nie na rodziców, jak to ujmuje Steven Pinker²³. Dzieci uczą się zachowań od innych dzieci, we własnym gronie uczą się jak zdobywać status społeczny, jak walczyć o miejsce w grupie, aby zaowocowało to umiejętnościami umożliwiającymi znalezienie się na dalszych etapach życia funkcjonując w innych grupach. Inaczej zachowują się w otoczeniu domowników, a inaczej w grupie rówieśników, gdzie zachowanie w tym drugim środowisku ma dla dziecka znaczenie priorytetowe. Pozycja dziecka w grupie nie jest uzależniona od zachowania w domu, od stosowania zasad obowiązujących w rodzinie, zachowań zgodnych z przyjętym porządkiem dorosłych (rodziców, opiekunów), stąd wynika czasem drastyczna różnica między zachowaniami w tych dwóch środowiskach funkcjonowania jednostki.

Przysłowie afrykańskie podaje, że: „do wychowania dziecka potrzeba całej wioski”²⁴, zwięźle ujmując prawdę, że rodzice odgrywają jedną z wielu ról w przedstawieniu, jakim jest socjalizacja, w której niezbędni są również inni aktorzy. Socjologia zajmuje się zwykle krewnymi pierwszego stopnia: ojcem, matką, dziećmi i rodzeństwem, nie doceniając znaczenia krewnych drugiego i dalszego stopnia:

na wpływie grupy rówieśniczej niż na wpływie rodziny. Swoje tezy przedstawiła w 1995 roku w artykule opublikowanym w *Psychological Review*, za który otrzymała nagrodę im. George’a A. Millera Amerykańskiego Stowarzyszenia Psychologicznego w kategorii Psychologia Ogólna. Źródło: <https://www.nationalreview.com/corner/r-i-p-judith-rich-harris-the-woman-who-showed-us-how-little-parents-matter/>, https://pl.wikipedia.org/wiki/Judith_Rich_Harris (dostęp: 29.09.2024 r.).

²²T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 33.

²³ S. Pinker, *Tabula rasa. Spory o naturę ludzką*, tłum. Agnieszka Nowak, Gdańsk 2005, s. 557.

²⁴ S. Gaulin, D. H. McBurney, *Psychologia. Podejście ewolucyjne (Psychology. An Evolutionary Approach)*, New York 2001, s. 231.

dziadków, kuzynów, ciotek i wujków, którzy tworzą przysłowiową wioskę. W środowisku ewolucyjnym nasi przodkowie w ciągu swojego życia spotykali niemal wyłącznie swoich krewnych, a grupy w jakich żyli, były w gruncie wielkimi poszerzonymi rodzinami. Bazę teoretyczną rozważań nad rodziną stanowi psychologia ewolucyjna badająca przyczyny zachowań społecznych oraz genezę naszych umysłów²⁵. Genocentryczna wizja świata wskazuje, że zwierzęta osiągają sukces genetyczny dzięki opiece nad innymi zwierzętami o tych samych genach, pochodzących od tych samych przodków, mają również tendencję do wspierania bliskich krewnych, co wiąże się z posiadaniem tych samych genów. Wskazany mechanizm nazwany został altruizmem krewniaczym, w biologii będący bardzo egoistycznym zachowaniem organizmów, które pomagają innym tylko dla zachowania i przedłużenia bytu swoich genów. W biologii pojawiły się dwa jego typy: altruizm odwzajemniony i altruizm krewniaczy, które są istotne w kształtowaniu relacji członków rodzin. Koncepcja altruizmu odwzajemnionego ma miejsce w kooperacji zwierząt, gdzie nie ma mowy o pokrewieństwie, a dochodzi do wiązania opłacalnych sojuszy.

Z ewolucyjnej perspektywy, rodziny to zbiory jednostek dzielących pulę genów odziedziczonych po wspólnym przodku, częstokroć mające identyczne interesy. Nakładanie się altruizmu krewniaczego na odwzajemniony w prosty sposób ukazuje powody, dla których członkowie rodzin chętniej sobie pomagają i współlistnieją²⁶. Określone spostrzeżenie dało podstawy amerykańskiemu biologowi Stephen'owi Emlen²⁷ do zdefiniowania rodziny jako: grupy, w której kontynuowane są interakcje między rodzicami a dojrzałym płciowo potomstwem, które osiedla się w pobliżu nie szukając dalej szczęścia²⁸. Ludzie, mając swoje cechy behawioralne nie zawsze funkcjonują zgodnie z założeniami i ustaleniami definicji Emlena, która doczekała się uzupełnień poczynionych przez psychologów ewolucyjnych dostrzegających okoliczności determinujące spójność ludzkich rodzin. Otóż ludzie niespokrewnieni

²⁵ Por. S. Walter, *Evolutionary Psychology*, *Internet Encyclopedia of Philosophy*, Cambridge 2008 (dostęp: 27.07.2023 r.).

²⁶ Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 40.

²⁷ Stephen Emlen - międzynarodowy autorytet w dziedzinie ewolucji zachowań społecznych kręgowców. Wniósł znaczący wkład w zrozumienie migracji, orientacji i komunikacji ptaków. Dostarczył ważnych informacji na temat ewolucji zachowań kooperacyjnych, systemów kojarzenia się, odwrócenia ról płciowych i tworzenia rodziny. Rozszerzył badania na zwierzętach dla zrozumienia dynamiki rodziny ludzkiej. Źródło: <https://nbb.cornell.edu/stephen-t-emle> (dostęp: 27.07.2023 r.).

²⁸ Por. S. Gaulin, D. H. McBurney, *Psychology. An Evolutionary Approach*, New York 2001, s. 232.

wykazują tendencję wiązania się w koalicje o podłożach altruizmu odwzajemnionego, co powoduje występowanie stosunków wymiany między niespokrewnionymi jednostkami, które modyfikują zachowania rodzinne. Przykładem mogą być kobiety, które mają małe dzieci, formują przyjaźnie i wzajemnie pomagają sobie w trudnych okresach życia. Rodziny ludzkie „trzymają się razem” nie tylko ze względu na wspólne zasoby i ich dostępność w środowisku, ale również z uwagi na rywalizację i potencjalny konflikt z grupami zewnętrznymi. Stabilizacji rodziny sprzyjają również jednostki o specyficznych cechach gatunkowych, takich jak brak możliwości rozmnażania, tak jak, na przykład, kobiety po menopauzie.

Analiza pierwotności grup została zbadana przez naukowców na przestrzeni lat w kontekście wpływu na funkcjonowanie jednostki poprzez porównanie zjawisk międzyludzkich i międzyzwierzęcych. Nie ma już wątpliwości, a te które się pojawiają, w kolejnych badaniach dostarczają tożsamy wniosek, że wpływ na funkcje psychiczne człowieka ma jego funkcjonowanie w grupach pierwotnych. To, czy dana grupa obciążona jest dysfunkcjami, determinuje zachowania indywidualne osoby dalej przekazującej swoje doświadczenia na kolejne pokolenia.

1.1.2. Rodzina jako grupa pierwotna

Pedagogiczne ujęcie określa rodzinę jako małą grupę pierwotną, instytucję socjalizacyjno-wychowawczą, środowisko i system edukacyjny oraz wspólnotę emocjonalno-kulturową. Będąc podstawowym środowiskiem życia i edukacji oraz środowiskiem wychowawczym człowieka, znajduje się od zawsze w centrum zainteresowania pedagogiki społecznej, badającej zaburzenia w możliwościach wychowawczych rodzin, wsparciem i korektą środowisk rodzinnych, a także zapobieganiem ich dezorganizacji²⁹. Dziecko najkorzystniej funkcjonuje w rodzinie, gdyż jest ona dla niego najbardziej znaczącym środowiskiem, wiąże z nią osobiste oczekiwania, doznaje od niej opieki, pielęgnacji, poddawane jest w niej procesom wychowawczym. W rodzinie dziecko poznaje świat, nawiązuje z nim kontakt, gromadzi

²⁹ Por. W. Szewczuk (red.), *Encyklopedia Psychologii*, Warszawa 1998, s. 24-29.

pierwsze społeczne doświadczenia i rozwija się emocjonalnie, co jest ogromnie ważne w złożonym procesie rozwoju osobowości jednostki³⁰. Rodzina, zależna od uwarunkowań gospodarczych, społeczno-kulturowych, ekonomicznych, które determinują strukturę i jej funkcje, nieustannie się zmienia. W socjalizacji dziecka oraz w wychowaniu młodego pokolenia rodzina pełni pierwszoplanową rolę. Mimo szybkich zmian społecznych i cywilizacyjnych rodzina silnie oddziałuje na jednostkę wpajając normy i wartości, kształtuje wzorce zachowań i wzorce osobowe, stwarza ramy socjalizacji.

Jak pokazują dzieje ludzkości, najbardziej stabilny okazał się patriarchalny model rodziny, występujący w starożytności, feudalizmie i kapitalizmie. Załamanie w modelu nastąpiło w epoce postindustrialnej, w której dominowało obniżenie liczby zawieranych małżeństw, wzrost liczby rozwodów oraz wzrost liczby matek samotnie wychowujących dzieci, spadek dzietności, pojawianie się i rozwój alternatywnych form życia rodzinnego³¹. Współcześnie obserwuje się formy życia rodzinnego w postaci: samotnego funkcjonowania, samotnego rodzicielstwa czy związków kohabitacyjnych³².

Życie rodzinne oraz przynależność do rodziny są najwyżej cenionymi wartościami polskiego społeczeństwa. Pomimo zmian, jakie następują w rodzinie, liczne badania potwierdzają, że rodzina jest wartością nadrzędną. Realizacja stale rosnących wymagań społecznych decyduje o jakości rodziny, jako środowiska wyposażającego człowieka na całe życie oraz stale inicjującego jego rozwój we wszystkich wymiarach funkcjonowania. Nowe obszary badań pedagogiki społecznej skupiają się wokół problemu dziecka i dzieciństwa w różnych środowiskach rodzinnych. Badane są czynniki różnicujące jakość dzieciństwa, takie jak: ubóstwo, dysfunkcjonalność, bezrobocie, czas pracy rodziców, niepełnosprawność, uwzględniając zjawiska i procesy w skali globalnej³³. Badania prowadzone w Polsce na przełomie XX i XXI wieku

³⁰ Por. B. Matyjas, *Rodzina i jej wspomaganie*, Kielce 2005, s. 107.

³¹ Por. J. Papież, *Przemiany współczesnej rodziny w kontekście pytań o wybrane normy*, [w:] *Różnice, edukacja, inkluzja*, pod red. A. Komorowska-Zielony, T. Szkudlarek, Gdańsk 2015, s. 355.

³² Tamże, s. 355.

³³ Por. B. Matyjas, *Pedagogika społeczna i rodzina - obszary badań* [w:] *Pedagogika społeczna T 2*, pod red. E. Marynowicz-Hetka, Warszawa 2007, s. 507-512.

koncentrują się na zagadnieniach problemów rodzin takich jak: rodzina w kryzysie, pomoc w rozwoju dziecka i rodzinie, zniewolone dzieciństwo, dziecko skrzywdzone³⁴.

Rodzina polska współcześnie jest najczęściej dwupokoleniowa, w jej skład wchodzi rodzice i jedno lub dwoje dzieci (tzw. rodzina nuklearna). Cechą charakterystyczną są zmiany wzorców i modeli stosunków w rodzinie, zarówno w relacji małżonków, jak i w relacji między dziećmi a rodzicami. Zachodzą przełomowe zmiany z modelu patriarchalnego na egalitarny, którego głównym celem jest równość praw oraz dzielenie władzy i obowiązków w rodzinie. Zmienił się stosunek do dziecka, które stało się wartością samą w sobie. Rośnie zainteresowanie rodziców elementami, które zapewnią dzieciom przyszłość, zwłaszcza w obszarze zdobycia dobrego wykształcenia. Wyraźne są zmiany w obszarze posiadania dzieci, występuje tendencja zmniejszania się liczby rodzin wielodzietnych i wzrost liczby rodzin z jednym rodzicem lub z jednym dzieckiem. W wyniku zachodzących zmian zastępowalność pokoleń zostaje zaburzona. W ostateczności następuje przeniesienie koncentracji z dziecka na rodziców³⁵. Obserwuje się wzrost liczby związków rezygnujących z posiadania dzieci, poświęcających się pracy zawodowej. Młodzi ludzie z uwagi na wydłużający się proces edukacji, usamodzielnienia się, coraz później zakładają własne rodziny i opuszczają rodzinny dom. Ważnym czynnikiem jest sytuacja materialna, która zmusza do pozostania w gospodarstwie domowym rodziców, z uwagi na niewystarczające środki finansowe do wyprowadzenia się³⁶. Zaobserwowana została wyraźna zmiana modelu stosunków w rodzinie. Dokonujące się przemiany prowadzą do demokratyzacji panujących w rodzinie relacji oraz do indywidualizacji członków rodziny. Zmiany w relacjach małżeńskich zainicjowała emancypacja kobiet, które podejmują swobodnie zatrudnienie, co powoduje wzrost pozycji matek - żon i zmniejszenie autorytetu ojca - męża. Funkcjonowanie małżeństw częściej opiera się na partnerstwie, rzadziej zauważa się związki w modelu nieproporcjonalnie tradycyjnym, bądź żeńskim. Niemniej współczesny model rodziny oddala się od stosunków patriarchalnych zmierzając do relacji egalitarnych, w których mężczyzna i kobieta proporcjonalnie angażują się

³⁴ Por. B. Matyjas, *Pedagogika społeczna i rodzina - obszary badań...*, Warszawa 2007, s. 507.

³⁵ Por. K. Szafraniec, M. Boni, *Raport Młodzi 2011*. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011, s. 183. Strona internetowa: http://kprm.gov.pl/Mlodzi_2011_alfa.pdf (dostęp: 12 września 2023 r.).

³⁶ Tamże, s. 184-186.

w sprawy rodzinne. Zmiana modelu małżeństwa i rodziny jest uwarunkowana między innymi: zmianą mentalności społeczeństw, rozpadem rodziny wielopokoleniowej, wzrostem dobrobytu, ale również biedy, podnoszeniem poziomu wykształcenia, zmianami w zatrudnieniu, niezależnością ekonomiczną kobiet³⁷. Czynnikiem dominującym są przemiany cywilizacyjne, globalizacja i tendencje do ujednolicania zjawisk kulturowych i społecznych, które doprowadziły do utworzenia się formacji społeczno-kulturowej jaką jest ponowoczesność. Nowy typ społeczeństwa charakteryzuje się brakiem uporządkowanej wizji, punktów odniesienia dla codziennego życia oraz jednoznacznej hierarchii wartości³⁸.

W dzisiejszym świecie wyraźna jest tendencja zmian światopoglądowych osób dojrzałych i starszych, liberalizacja opinii, wynikająca z wejścia w dorosłość kolejnych pokoleń oraz akceptacja alternatywnych form życia małżeńskiego. Swoboda form życia rodzinnego czy funkcjonowania w relacji wynika z liberalizacji poglądów oraz uwolnienia ze sztywnych ram życia.

1.1.3. Zakres pojęciowy rodziny

Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1996 roku określił rodzinę, jako naturalny i niezastąpiony element struktury społecznej, często nazywany podstawową komórką społeczną³⁹. Jako najstarsza grupa społeczna występuje we wszystkich formacjach i we wszystkich etapach rozwoju społeczeństwa. Szczególna rola rodziny skupia się na byciu niezastąpionym naturalnym środowiskiem narodzin i rozwoju człowieka, w którym tenże zaspokaja swoje podstawowe potrzeby. Rozwój rodziny polega na przyjmowaniu nowych członków z zewnątrz, jak również, a nawet przede wszystkim, jako jedyna grupa społeczna rozwija się wewnętrznie, poprzez rodzenie dzieci, z czego wynika naturalny charakter rodziny. Człowiek

³⁷ Por. J. Papież, *Przemiany współczesnej rodziny w kontekście pytań o wybrane normy*, [w:] *Różnice, edukacja, inkluzja*, pod red. A. Komorowska-Zielony, T. Szkudlarek, Gdańsk 2015, s. 355.

³⁸ Por. M. Grzeško-Nyczka, *Istota i przejawy społecznego problemu dezorganizacji rodziny w Polsce po 1989 r.* [w:] *Rodzina, młodzież, dziecko*, pod red. M. Piorunek, J. Kozielska, A. Skowrońska-Pućka, Poznań 2013, s. 87.

³⁹ *Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r.*, Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169, art. 10.

od najdawniejszych czasów identyfikuje się z istnieniem rodziny, będącej czynnikiem wpływającym na ład społeczny i ład prawny⁴⁰. Rodzina jako zjawisko nieprzemijające podlega procesowi ewolucji, o czym świadczą pojawiające się alternatywne formy i sposoby powstawania rodziny, wynikające z ewolucji systemu wartości mającego wpływ na priorytety jednostki, co do celów życiowych i kolejności ich osiągania⁴¹.

Jednoznaczne zdefiniowanie pojęcia rodziny jest zadaniem skomplikowanym. Dotyczyć może ono zarówno rodziców i dzieci, jak i kręgu osób połączonych pochodzeniem, więzami krwi, albo wspólnością funkcjonowania. Socjologia wyodrębniła dwa terminy: rodzina mała oraz rodzina wielka⁴². Rodzina mała - nuklearna, skupia rodziców i ich dzieci, natomiast rodzina wielka obejmuje krąg krewnych, generację dziadków i rodzeństwa, którzy należą do wspólnego gospodarstwa domowego. Zarówno w ujęciu socjologicznym, jak i prawnym, fundamentem rodziny jest para składająca się z kobiety i mężczyzny⁴³. Od tej zasady prawo wielu państw wprowadziło regulacje instytucyjne normujące pożycie konkubenckie pary o różnej płci lub pary tej samej płci, nazywając je związkami partnerskimi. Mając na względzie zakres skutków prawnych wyróżnia się kilka modeli tych regulacji⁴⁴ określających skutki prawne między stronami albo między zainteresowanymi a światem zewnętrznym.

Nowoczesne społeczeństwo zdominowane jest przez rodziny małe, fakt wspólnego zamieszkiwania rodziców z dorosłymi dziećmi, które założyły swoje rodziny może być skutkiem braku zasobów lokalowych i braku możliwości do zaspokojenia potrzeby wyodrębnionego gospodarstwa, nie zawsze jest to wybór dobrowolny. Naturalnym skutkiem wymiany pokoleń jest stałe funkcjonowanie w rodzinie wielkiej zwłaszcza w środowisku rolniczym, gdzie koniecznym jest praca pokoleniowa w gospodarstwie lub przedsiębiorstwie, a także potrzeba człowieka dojrzałego do pozostania w dotychczasowym otoczeniu, znanym mu środowisku.

⁴⁰ Por. L. Kocik, *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia nowocześniejszego świata*, Kraków 2006, s. 62-63.

⁴¹ Por. A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian, Małżeństwo a kohabitacja*, Warszawa 2005, s. 110-114; L. Kocik, *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia nowocześniejszego świata*, s. 65,70; D. Majka-Rostek, *Związki homoseksualne. Studium socjologiczne*, Warszawa 2008, s. 15-16, 220.

⁴² Por. Z. Tysza, *Socjologia rodziny*, Warszawa 1979, s. 54, 74; F. Adamski, *Rodzina. Wymiar społeczno- kulturowy*, Kraków 2002, s. 19.

⁴³ Por. T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022, s. 4.

⁴⁴ Por. P. Pilch, *Instytucjonalizacja związków partnerskich w Europie - kilka uwag o historii zjawiska, modelach obowiązujących regulacji oraz Unii Europejskiej*, [w:] *Związki partnerskie, debata na temat projektowanych zmian prawnych*, pod red. M. Andrzejewski, Toruń 2013, s. 49 i n.

W polskim prawie definicja rodziny nie została sformułowana. Rzadko ustawodawca używa terminu, adresując normę do określonych członków rodziny - małżonków, rodziców, dzieci, wstępnych czy zstępnych. Rodzina zostaje objęta zainteresowaniem prawa wskutek założenia przez zawarcie małżeństwa. Pożycie kobiety i mężczyzny, tworzące rodzinną grupę społeczną, jest poza zasięgiem unormowań prawa cywilnego do czasu sformalizowania aktem małżeństwa⁴⁵.

Rodzina będąc grupą społeczną, w której dochodzi do realizacji koegzystencji pary ludzkiej i jej potomstwa, jest zjawiskiem socjologicznym oraz prawnym, powstającym przez podjęcie wspólnego pożycia przez kobietę i mężczyznę bez dopełnienia formalnych przesłanek, jak również w sytuacji podjęcia współżycia poprzez zawarcie małżeństwa. Normy polskiego prawa rodzinnego skupiają się na rodzinie z fundamentem małżeństwa, nie determinuje to gorszej sytuacji dzieci zrodzonych w związkach pozamałżeńskich. Preferencja formalizacji związku kreuje stabilną sytuację małżonków w zakresie stosunków prawnosobowych i majątkowych. Instytucja małżeństwa i rodziny w prawie świeckim są elementami ładu społecznego i porządku prawnego w państwie. Suma rodzin tworząca społeczeństwo wskazuje, że polityka społeczno-gospodarcza powinna mieć na względzie rodzinę jako jednostkę produkcyjną i konsumpcyjną. Jako element systemu prawnego małżeństwo odgrywa doniosłą i stabilizującą stosunki społeczne rolę. Formalizacja kształtu małżeństwa i idących za tym skutków, zapewnia pewną kontrolą państwa nad powstaniem rodziny, reguluje sytuację prawną pary małżonków względem siebie i osób trzecich, pozwala ustalić skład rodziny, w szczególności stan cywilny i pochodzenie jej członków⁴⁶. Państwo i obywatele mają w interesie umocnienie przekonania ustawodawcy o znaczącej roli małżeństwa, stabilizującej stosunki społeczne, będącej elementem systemu prawnego.

Intuicyjnie socjologowie w zgodnej mierze określają podstawowy zakres komórki społecznej, wskazując czym jest rodzina, czym powinna być oraz z jakich elementów się składa. Z założenia jest bardzo prostym określenie, że każda rodzina oparta jest na związku seksualnym kobiety i mężczyzny, członkowie wspólnie zamieszkują, są

⁴⁵ Por. T. Smoczyński, M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022, s. 4.

⁴⁶ Tamże, s.6.

w niej dzieci oraz sam jej byt jest w miarę trwałe, aby potomstwo do dorosłości dotrwało bezproblemowo. Taka jest wizja rodziny w powszechnej opinii, która z reguły mocno się komplikuje w przestrzeni społeczeństwa, pozostając elementarnym jego budulcem, jednak swoim składem odbiega od konserwatywnych założeń⁴⁷. Rodzina pełniąc rolę powszechnika kulturowego występuje w różnych formach w każdej społeczności, wynika z podstawowych potrzeb człowieka i zbiorowości ludzkich. Mając do czynienia z różnymi typami rodzin w każdym znanym nauce społeczeństwie określa się ją uniwersalną instytucją społeczną, czyli utrwalony i rytualizowany w tradycjach kultur zespół działań ludzkich ukierunkowany na zaspokajanie podstawowych potrzeb swoich członków⁴⁸.

Założenie i funkcjonowanie w rodzinie nuklearnej⁴⁹ było kilkadziesiąt lat temu podstawowym doświadczeniem człowieka. Definicja rodziny nuklearnej jako jednostki terytorialnej, zlokalizowanej w domu, złożonej z żony, męża oraz ich potomstwa determinuje społeczeństwa kultur zachodnich i jest w nich mocno zakorzeniona. Jest to grupa społeczna, która charakteryzuje się wspólnym zamieszkaniem, podziałem pracy, współpracą ekonomiczną i reprodukcją. Składa się z dwójki dorosłych osób przeciwnej płci prowadzących społecznie aprobowane życie seksualne oraz jednego bądź większej liczby dzieci, pełni cztery podstawowe funkcje: seksualną, reprodukcyjną, wychowawczą i ekonomiczną⁵⁰.

Rozumienie rodziny przez wyżej opisany pryzmat wywodzi się bezpośrednio z chrześcijańskiego, religijnego dziedzictwa *Świata Zachodu*⁵¹. Pismo Święte w pierwszej księdze obrazuje rodzinę nuklearną: Adama, Ewę i ich potomstwo, stworzoną przez starotestamentowego Jahwe⁵². Model definiowania rodziny nuklearnej

⁴⁷ Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 94-95.

⁴⁸ Tamże, s. 95.

⁴⁹ George Peter Murdock - ur. 11 maja 1897 w Meriden, zm. 29 marca 1985 w Devon. Amerykański antropolog, rozwinął międzykulturowe studia porównawcze w oparciu o badania statystyczne, jako pierwszy użył terminu rodziny nuklearnej. W połowie lat 30. zapoczątkował pracę nad Cross-Cultural Survey - statystycznym badaniem porównawczym kultur w oparciu o ustrukturyzowane dane na temat cech kulturowych w reprezentatywnej próbie społeczeństw. W oparciu o uzyskane wyniki w 1942 r. opublikował pracę *Social Structure*. W 1962 r. założył czasopismo *Ethnology*, w którym publikował kolejne części opracowanych danych na temat kultur świata pod nazwą *Ethnographic Atlas*. Źródło: W. H. Goodenough, *George Murdock 1897-1985*, Waszyngton 1994, s. 305-319. Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/George_Peter_Murdock#cite_note-biogmem-1 (dostęp: 24.07.2024r.).

⁵⁰ Por. G. P. Murdock, *Social Structure*, New York 1949, s. 1-2.

⁵¹ Por. *Kalendarium dziejów świata*, Warszawa 2006, s. 202.

⁵² Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 96.

nazwany został „komórkowym”, będąc budulcem rodzin wszystkich ludzkich kultur. Utrzymał się w swej teorii do dzisiaj mimo braku zastosowania znacznej ilości gospodarstw domowych w Europie i większości na świecie. Wymogiem funkcjonalnym do przetrwania społeczeństwa industrialnego jest rodzina nuklearna, która może jako jedyna wypełniać względem społeczeństwa funkcje: socjalizować dzieci i stabilizować tożsamość dorosłych. Rodzina nuklearna, mimo swojej prostoty, w porównaniu do innych form rodzinnych, takich jak wielopokoleniowe rodziny, pełni w społeczeństwie fundamentalne role. Wspiera rozwój jednostki, integrację społeczną oraz zachowanie stabilności ekonomicznej i kulturowej.

1.2. Typologia zagrożeń bezpieczeństwa rodziny

Dokonując diagnozy negatywnych czynników wpływających na rodzinę i relacje międzyludzkie, koniecznym jest wskazanie, czym jest dla jednostki i społeczeństwa bezpieczeństwo. Kiedy człowiek jest w środowisku i otoczeniu najbliższych osób, kiedy nie odczuwa żadnych niekomfortowych bodźców, wtedy jest bezpieczny. Chcąc wykazać, jakie zagrożenia we współczesnym świecie oddziałują na rodzinę należy dokonać analizy stanu i systemu bezpieczeństwa, wskazać, jaki jest podział rodzajowy bezpieczeństwa i jego typologia w kontekście zagrożeń bezpieczeństwa rodziny.

1.2.1. Pojęcie bezpieczeństwa jako stanu i systemu

Zarówno dla jednostki, jak i społeczeństw w postaci różnych zbiorowości, bezpieczeństwo jest wartością podstawową, definiowaną przez stan braku zagrożeń i lęku wynikającego z polityki władz państwowych lub innych państw. Głównymi warunkami bezpieczeństwa są brak zagrożeń, poczucie pewności i wolność rozwoju. Jako podstawa funkcjonowania kraju bezpieczeństwo pełni nadrzędną rolę

w działalności państwa⁵³. Uwzględniając aspekty polityczne, gospodarcze, ekonomiczne, ekologiczne czy społeczne, pojęcie bezpieczeństwa jest obszerne, gdyż obejmuje suwerenność i przetrwanie państwa, jakość życia narodu, ustrój czy prowadzoną politykę. Definicje ujmują bezpieczeństwo jako proces społeczny, nie wyłącznie jako stan rzeczy, gdyż działające podmioty ciągle doskonalą mechanizmy służące zapewnieniu bezpieczeństwa. Podlegając prawom ruchów społecznych i systemów ujmowane jest w sposób dynamiczny, co naturalnie wiąże się ze zmiennością warunków otoczenia, postępem cywilizacyjnym oraz potrzebami poszczególnych podmiotów⁵⁴. Literatura zajmuje się różnymi odmianami bezpieczeństwa, najczęściej opracowania dotyczą bezpieczeństwa państwowego, narodowego, cywilnego, ludności, powszechnego, społecznego, publicznego, osobistego czy porządku publicznego.

Bezpieczeństwo w Słowniku Języka Polskiego PWN określane jest jako „stan niezagrożenia”⁵⁵, rozumieć to należy jako stan funkcjonowania jednostki czy społeczeństwa bez okoliczności zagrażających.

Bezpieczeństwo określane jest również dążeniem do „złagodzenia zagrożeń wobec wartości”, szczególnie dotyczy takich, które wiążą się z przetrwaniem określonego przedmiotu lub podmiotu. Nauki społeczne formułują pojęcie bezpieczeństwa jako niezależność, zdolność przetrwania, tożsamość, możliwość rozwoju⁵⁶.

Psychologia natomiast wskazuje, iż bezpieczeństwo jest potrzebą jednostki, stanem odczuwania braku zagrożeń, doświadczania spokoju, przekonania i pewności o dysponowaniu dostatecznymi zasobami do podmiotowych działań. Powszechnie znaną teorią wskazującą na istotne znaczenie bezpieczeństwa w funkcjonowaniu jednostki jest teoria Masłowa, określana jako piramida potrzeb, która przedstawia je w sposób uporządkowany hierarchicznie. Potrzeba bezpieczeństwa umieszczona została na drugim poziomie, po potrzebach fizjologicznych, które są niezbędne

⁵³ Por. K. Sienkiewicz-Małyjurek, Z. T. Niczyporuk, *Bezpieczeństwo publiczne zarys problematyki*, Gliwice 2011, s. 15-21.

⁵⁴ Por. P. Tyrała (red.), *Zarządzanie bezpieczeństwem*. Kraków 2000.

⁵⁵ Słownik Języka Polskiego, PWN, *Bezpieczeństwo*. Strona internetowa: <https://sjp.pwn.pl/slowniki/bezpiecze%C5%84stwo.html> (dostęp: 23.07.2023 r.).

⁵⁶ Por. P. Williams, *Security Studies: An Introduction*, London-New York 2008, s. 5.

do podtrzymania życia. Kolejne, w trzecim, czwartym i piątym poziomie, to potrzeby odpowiednio przynależności, uznania oraz samorealizacji. Do prawidłowego funkcjonowania jest niezbędna realizacja potrzeby bezpieczeństwa, odnoszącej się do zabezpieczenia warunków życiowych, zapewnienia pracy, odpowiednich finansów, spokoju społecznego, stanowiące - dokładniej określając - stabilizację jako potrzebę opieki, zależności, wolności od strachu, chaosu i lęku, potrzebę struktury, porządku, prawa, czy oparcia w opiekunie⁵⁷. Potrzeba posiadania światopoglądu pozwalającego zrozumieć otaczającą rzeczywistość jest również istotna w funkcjonowaniu jednostki⁵⁸. Wszystkie potrzeby, również fizjologiczne, mają ogromne znaczenie, a ich niezaspokojenie ma wpływ na samoocenę, pogląd na świat i stosunek do otoczenia⁵⁹. Niezaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa odpowiadającej instynktowi samozachowawczemu, wiąże się z odczuwaniem niepokoju i lęku⁶⁰.

Długotrwałe funkcjonowanie w sytuacji deficytu potrzeb prowadzi do dysfunkcji objawiających się negatywnymi stanami psychosomatycznymi. Próg odporności może mieć różne poziomy u jednostek, niemniej nawet diagnoza i wprowadzenie działań naprawczych może nie dać efektu, wskutek czego powodować powielanie zachowań, których jednostka doświadczyła. Brak pewności bezpieczeństwa zaburza funkcjonowanie społeczeństw i jednostek je budujących. Stan bezpieczeństwa determinowany jest przez system, który budowany jest w sposób permanentny, mając na uwadze pojawiające się w różnym momencie życia i funkcjonowania nowe zagrożenia.

1.2.2. Rodzaje bezpieczeństwa

Zajmując się analizą pojęciową należy przyznać, iż niemożliwe jest skonstruowanie jednej definicji bezpieczeństwa, która byłaby uniwersalną dla wszystkich dziedzin nauki i życia. Podobnie wskazywanie jednego rodzaju

⁵⁷ Por. A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, Warszawa 1990, s. 76.

⁵⁸ Por. P. K. Oleś, *Wprowadzenie do psychologii*, Warszawa 2003, s. 294; A. Maslow, *Motywacja...*, Warszawa 1990, s. 76.

⁵⁹ Por. T. Mądrzycki, *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk 1996., s. 32.

⁶⁰ Por. S. Siek, *Struktura osobowości*, Warszawa 1986, s. 126.

bezpieczeństwa jest błędem. Funkcjonowanie osoby, jako elementu społeczeństwa, nieodzownie, nie tylko łączy się i przeplata z odpowiedzialnością za bezpieczeństwo, lecz także wymaganiem życia w bezpiecznym środowisku, zapewnionym przez organy do tego powołane. Możliwe jest skategoryzowanie rodzajów bezpieczeństwa przez pryzmat obszarów, w których koniecznym jest jego zachowanie, a już na pewno konieczna jest ochrona przed zagrożeniami.

Bezpieczeństwo narodowe i bezpieczeństwo państwa mają najobszerniejsze znaczenie w funkcjonowaniu państwa. Bezpieczeństwem narodowym jest stan braku zagrożenia bytu, suwerenności, przetrwania państwa, przy czym istnieją warunki do osiągnięcia celów strategicznych i realizacji interesów narodowych kraju⁶¹. Bezpieczeństwo państwa natomiast, określane jest jako stan wynikający z odpowiednio zorganizowanej obrony i ochrony przed zagrożeniami, zewnętrznymi i wewnętrznymi, wyrażony potencjałem obronnym w stosunku do skali zagrożeń⁶².

Bezpieczeństwem zbiorowym określany jest system polityczno-prawny, którego celem jest utrwalenie międzynarodowego pokoju poprzez ustanowiony zakaz agresji oraz obowiązek rozstrzygnięcia sporów międzynarodowych w sposób pokojowy⁶³.

Bezpieczeństwo powszechne ma węższe znaczenie, określane jest jako stan gwarantujący ochronę życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego, przed skutkami katastrof technicznych i klęsk żywiołowych⁶⁴, odnosi się do obszaru danego kraju. Pojęciem, o zbliżonym znaczeniu, jest bezpieczeństwo publiczne, jako ogół instytucji i warunków chroniących obywateli oraz ogólnonarodowy majątek, ustrój czy suwerenność państwa, głównie w stanach nadzwyczajnych.

Porządek publiczny, to utrzymanie odpowiedniego stanu sanitarnego urządzeń użyteczności publicznej, przestrzeganie przepisów przeciwpożarowych, utrzymanie czystości i porządku w miejscach publicznych, prawidłowa organizacja ruchu drogowego, utrzymanie ulic, dróg i mostów, zwalczanie skutków epidemii i klęsk

⁶¹ Por. A. Józwiak, *Znaczenie telekomunikacji i teleinformatyki w systemie bezpieczeństwa państwa*. [w:] *Bezpieczeństwo w telekomunikacji i teleinformatyce* (red. J. Strzelczyk), t. 3. Warszawa 2008, s. 1.

⁶² Por. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002, s. 16.

⁶³ *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 3, Warszawa 2001, s. 434.

⁶⁴ *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2003, s. 19.

żywiolowych, zwalczanie narkomanii i alkoholizmu, przestrzeganie przepisów prawnych oraz określonej dyscypliny społecznej⁶⁵.

Pojęcia bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego, określane są jako stan wewnętrzny państwa, umożliwiający bez narażenia na szkody funkcjonowanie organizacji państwowej oraz realizację jej interesów przy zachowaniu zdrowia, życia i mienia żyjących w organizacji jednostek, swobodnie korzystających z praw i swobód zagwarantowanych konstytucją i przepisami prawa⁶⁶.

Nauki związane z bezpieczeństwem skupia w sobie dziedzina, jaką jest securitologia, traktująca o systemie bezpiecznej i skutecznej ochrony każdego człowieka, o profilaktycznym charakterze, wyprzedzającej ryzyko, zagrożenia i niebezpieczeństwa, przyczyniającej się do zapobiegania kryzysom, szukającej rozwiązań uniwersalnych do praktycznego działania na rzecz bezpieczeństwa w każdym wymiarze ludzkiej egzystencji⁶⁷.

Rodzaje bezpieczeństwa, ze względu na kryteria podmiotowe, przedmiotowe, przestrzenne, sposobu organizowania się oraz czasowe, zostały zaproponowane przez Zygmunta⁶⁸. Bezpieczeństwo, ze względu na podmiotowość, może być narodowe albo międzynarodowe. Podział ze względu na przedmiot wskazuje, że jest ono polityczne, militarne, ekonomiczne, społeczne, kulturowe, ideologiczne, ekologiczne. Przestrzenne kryterium zastosowane jest w podziale na bezpieczeństwo lokalne, subregionalne, regionalne, ponadregionalne, globalne. Natomiast, w związku ze sposobem organizowania się, może przyjąć formę bezpieczeństwa indywidualnego, równoważnego, systemu blokowego, systemu kooperatywnego oraz systemu bezpieczeństwa zbiorowego. W związku z analizowaniem bezpieczeństwa w przestrzeni czasowej może, bezpieczeństwo przyjąć formę stanu albo procesu, który funkcjonuje w określonym biegu.

⁶⁵ Por. K. Sienkiewicz-Małyjurek, Z. T. Niczyporuk, *Bezpieczeństwo publiczne...*, Gliwice 2011, s. 18.

⁶⁶ Por. J. Zaborowski, *Administracyjnoprawne ujęcie pojęć bezpieczeństwo publiczne i porządek publiczny*, [w:] *Zeszyty Naukowe ASW* nr 41/1985, s. 122-130.

⁶⁷ Por. P. Tyrała, *Refleksja nad teorią i praktyką bezpieczeństwa*. [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem - wyzwania XXI wieku* (pod red. M. Lisiecki), Warszawa 2008, s. 36.

⁶⁸ Por. J. Zygmunta, *Bezpieczeństwo w nauce o stosunkach międzynarodowych*. [w:] *Problemy Bezpieczeństwa* nr 1, Kraków 2007, s. 29.

1.2.3. Typologia zagrożeń bezpieczeństwa

Skala i rodzaj zagrożeń wymaga modyfikowania terminologii bezpieczeństwa, które nierozzerwalnie łączy się w pojęciach z zagrożeniem. Słownik Języka Polskiego wskazuje, że zagrożenie to „stan lub sytuacja, które komuś zagrażają lub w których ktoś czuje się zagrożony”⁶⁹. Leksykon Wiedzy Wojskowej definiuje zagrożenie jako sytuację, w której istnieje prawdopodobieństwo utraty zdrowia, życia, wolności lub materialnych dóbr, wywołujące u człowieka niepokój lub strach w różnym stopniu nasilenia, w tym przerażenia lub obezwładnienia⁷⁰.

Negatywne skutki rozwoju cywilizacyjnego, jako zagrożenia pojawiają się wskutek postępu technicznego w postaci chorób cywilizacyjnych, terroryzmu, katastrof technicznych, przestępczości, degradacji ekosystemu.

Zagrożenia bezpieczeństwa publicznego, definiuje się jako ciąg zdarzeń wpływających negatywnie na funkcjonowanie administracji publicznej. Jakość życia społeczeństwa i środowisko, są to sytuacje konfliktowe i niekonfliktowe mogące doprowadzić do naruszenia lub zerwania więzi społecznych, politycznych czy gospodarczych, a przeciwdziałanie którym leży w kompetencji władz⁷¹. Zgodnie z ustawą o Policji, do zagrożenia bezpieczeństwa publicznego może dojść „zwłaszcza poprzez sprowadzenie niebezpieczeństwa powszechnego dla życia, zdrowia lub wolności obywateli; bezpośredniego zagrożenia dla mienia w znacznych rozmiarach; bezpośredniego zagrożenia obiektów lub urządzeń ważnych dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, siedzib centralnych organów państwowych albo wymiaru sprawiedliwości, obiektów gospodarki lub kultury narodowej oraz przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych albo organizacji międzynarodowych, a także obiektów dozorowanych przez uzbrojoną formację ochronną, utworzoną na podstawie odrębnych przepisów; zagrożenia przestępstwem o charakterze terrorystycznym mogącym skutkować

⁶⁹ *Słownik Języka Polskiego*, strona internetowa: <https://sjp.pwn.pl/sjp/zagro%C5%BCenie;2542384> (dostęp: 23.07.2023r.).

⁷⁰ *Leksykon Wiedzy Wojskowej*, Warszawa 1979, s. 510.

⁷¹ Por. K. Sienkiewicz-Małyjurek, Z. T. Niczyporuk, *Bezpieczeństwo publiczne...*, Gliwice 2011, s. 43

niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia uczestników wydarzeń o charakterze kulturalnym, sportowym lub religijnym, w tym zgromadzeń lub imprez masowych”⁷².

Najogólniej, zagrożenia bezpieczeństwa publicznego, dzieli się na techniczne, społeczne i naturalne⁷³.

Zagrożenia techniczne, rozumiane jako awarie, są gwałtownymi, nieprzewidzianymi uszkodzeniami lub zniszczeniami obiektów, urządzeń technicznych lub systemów urządzeń, wywołują utratę właściwości lub przerwę w funkcjonowaniu urządzeń. Katastrofy komunikacyjne stanowią zagrożenie związane z rozwojem techniki, wśród nich występują wypadki drogowe, spowodowane niewystarczającą infrastrukturą drogową, natężeniem ruchu drogowego, złym stanem technicznym pojazdów oraz nieodpowiedzialnością człowieka oraz jego predyspozycjami.

Zagrożenia społeczne o potencjale kryminogennym, którym sprzyjają bieda, rozwarstwienie społeczne, rozluźnione relacje społeczne, brak poczucia odpowiedzialności, anonimowość, zubożenie społeczeństwa, są drugą grupą zagrożeń bezpieczeństwa.

Grupą zagrożeń bezpieczeństwa publicznego są zjawiska społeczne o potencjale kryminogennym oraz przestępczość kryminalna, na które składają się patologie społeczne, kradzieże czy przestępczość przeciwko życiu i zdrowiu. Sprzyjają temu m. in. rozwarstwienie społeczne, bieda, zubożenie społeczeństwa, brak poczucia odpowiedzialności, anonimowość, rozluźnione relacje społeczne, a także niewłaściwa gospodarka przestrzeni publicznej⁷⁴. Przestępczość kryminalna jest często efektem patologii społecznych, takich jak bieda, alkoholizm, bezdomność, bezrobocie, narkomania, prostytutka, agresja i przemoc. Na zaistnienie przestępstwa określone patologie mogą mieć pośredni lub bezpośredni wpływ, podobnie jak czynniki wyzwalające agresję, wynikające z pogłębiającej się polaryzacji społeczeństwa. Narastające konflikty społeczne, wzrastające poczucie wyobcowania, nierówności i niesprawiedliwości, warunkują nieakceptowane zachowania będące źródłem przestępstw kryminalnych⁷⁵.

⁷² Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, art. 18 ust. 1, Dz. U. 1990 Nr 30 poz. 179.

⁷³ Por. K. Sienkiewicz-Małyjurek, Z.T. Niczyporuk, *Bezpieczeństwo publiczne...*, Gliwice 2011, s. 44.

⁷⁴ Tamże, s. 54.

⁷⁵ Tamże, s. 61-62.

Zdarzenia związane z działaniem sił natury w postaci katastrof naturalnych, zaliczane są do zagrożeń miejscowych, występują najczęściej w formie silnych wiatrów i opadów deszczu, wyładowań atmosferycznych, ekstremalnych temperatur, osuwisk ziemi, pożarów, suszy, powodzi, chorób zakaźnych i innych, których skutki wywołują konsekwencje w gospodarce, przekładają się na funkcjonowanie społeczeństwa i jednostek, które zostały dotknięte określonym zjawiskiem⁷⁶.

1.2.4. Wybrane zagrożenia bezpieczeństwa rodziny

Kształt prawidłowo funkcjonującej rodziny, zgodnie z założeniami socjologów, w zupełności spełnia podstawowe funkcje, dzięki którym rodzina utrzymuje żywotność i właściwą strukturę. Mechanizm wzajemnych stosunków i wpływów, w procesie zmian i naruszeń, powoduje ewolucję rodziny. Funkcje rodziny, jako permanentne i wyspecjalizowane działania i współdziałania członków rodziny, które wynikają z uświadomionych sobie przez nich zadań wyznaczonych przez obowiązujące normy i wzory, prowadzą do efektów głównych i pobocznych⁷⁷.

Współczesna literatura opisuje różne klasyfikacje funkcji i teorie rodziny⁷⁸. Wśród typologii pojawiają się najczęściej podstawowe funkcje, takie jak: socjalizacyjna, prokreacyjna i seksualna, wychowawcza i opiekuńcza oraz emocjonalno-ekspresyjna. Inne klasyfikacje, określając funkcje rodziny, przyjmują różne nazwy odzwierciedlając sens jej zadań mimo odmiennych nazw. Zmiany na przestrzeni czasów i kultur powodują trudności w jednolitej klasyfikacji, stąd należy stwierdzić, iż funkcje nie są stałe.

Aby określić zagrożenia współczesnej rodziny, należy określić, jakie zjawiska mogą być zagrożeniem jej czterech podstawowych funkcji:

- biologiczno-opiekuńczej, związanej z seksualnością, przyczyniającą się do zapewnienia biologicznej ciągłości. Realizacja tej funkcji przejawia się zapewnieniem opieki i właściwych warunków rozwoju dziecka. W zakresie

⁷⁶ Por. K. Sienkiewicz-Małyjurek, Z. T. Niczyporuk, *Bezpieczeństwo publiczne...*, Gliwice 2011, s. 63-65.

⁷⁷ Por. Z. Tyszka, *System metodologiczny wieloaspektowej integracji analizy życia rodzinnego*, Poznań 2001, s. 45.

⁷⁸ Por. F. Adamski, *Funkcje rodziny*. [w:] *Encyklopedia pedagogiczna XXI w.* (pod red. T. Pilch), Warszawa 2006, s. 309; Z. Tyszka, *System metodologiczny...*, Poznań 2001, M. Ziemska, *Rodzina i osobowość*, Warszawa 1979, s. 236; J. Rembowski, *Więzi uczuciowe w rodzinie*, Warszawa 1972, s. 83.

opieki funkcja obejmuje czynności, działania, ich skutki oraz postawy realizatorów funkcji oraz ich odbiorców;

- kulturalno-towarzyskiej, związanej z przygotowaniem dzieci do odbioru dóbr kulturalnych, związana od najmłodszych lat z organizacją wypoczynku i zabawy, rozbudza potrzeby dziecka i przyczynia się do kształtowania pożądanych wzorców;
- ekonomicznej, związanej z zapewnieniem rodzinie minimum ekonomicznego funkcjonowania, dostarczeniem rodzinie dóbr materialnych, prowadzeniem wspólnego gospodarstwa domowego, zapewnieniem wszystkim członkom koniecznych środków do życia, stanowi istotną przesłankę realizacji pozostałych funkcji;
- wychowawczej, obejmuje zachowania i postawy rodziców wobec siebie i swoich dzieci, atmosferę emocjonalną i kulturę rodzinnego życia, przekazanie języka, podstawowych zasady i wzorów zachowania, zwyczajów, obyczajów, wprowadzenie w świat wartości, jest związana z procesem socjalizacji, wprowadza w życie rodzinne i przygotowuje do ról rodzicielskich i małżeńskich⁷⁹.

Zagrożeniem funkcji biologiczno-opiekuńczej są zanieczyszczenia środowiska naturalnego, w którym funkcjonuje rodzina, nieprawidłowe nawyki żywieniowe, stres, choroby cywilizacyjne, uzależnienia, bezpłodność, późno rozpoczynana prokreacja.

Funkcji kulturalno-towarzyskiej zagrażają problemy finansowe, bezrobocie, uzależnienia, które w sposób wykluczający izolują rodzinę, w konsekwencji nie uczestniczącą w życiu kulturalno-towarzyskim swojego środowiska.

Zaburzenia w realizacji funkcji ekonomicznej, spowodowane są problemami w utrzymaniu godziwych warunków ekonomicznych. Coraz bardziej czasochłonne okazuje się zdobywanie środków niezbędnych do utrzymania się, przez co rodzice zaniedbują inne obowiązki. Rodziny często dotknięte są bezrobociem, a utrata pracy wpływa na powstawanie w niej napięcie, lęku, niepewności, beznadziejności, w skrajnych sytuacjach bezrobocie może prowadzić do depresji, a nawet samobójstw, co bez

⁷⁹ Por. S. Kawula, *Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo-wychowawcza*. [w:] *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki* (red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke), Toruń 2006, s. 50.

wątpienia łączy się z destabilizacją życia rodziny. W przypadku koniecznej migracji zarobkowej znacząco spada jakość funkcjonowania rodziny i jej członków, zmienia się jej struktura i osłabia trwałość. Nieobecność rodzica przede wszystkim zakłóca funkcję opiekuńczą i wychowawczą rodziny, czego skutki dotyczą najdotkliwiej dzieci, negatywnie wpływając na ich funkcjonowanie, poczucie bezpieczeństwa oraz relacje między członkami rodziny osłabiając ich więzi.

Funkcję wychowawczą zakłócają: wzrost liczby rozwodów i rozstań, przemoc domowa, która jednocześnie prowadzi do zaburzeń wszystkich funkcji i idącej za tym niewydolności wychowawczej rodziców, która ma określone konsekwencje dla funkcjonowania społeczeństwa objawiające się wadliwym funkcjonowaniem w grupach rówieśniczych i wtórnych, a także w transmisji międzygeneracyjnej poprzez przenoszenie wzorców na dalsze pokolenia.

Warunki środowiskowe takie jak transmisja międzygeneracyjna, niski status społeczno-ekonomiczny, izolacja społeczna powiązana z brakiem kontroli społecznej, bezrobocie, choroby cywilizacyjne w tym psychiczne, nierówność płci, uzależnienia i niskie kompetencje wychowawcze, można bezdyskusyjnie określić elementami zagrażającymi rodzinie, będącymi jednocześnie podłożem zachodzących w niej aktów przemocy. Rozkład struktur współczesnej rodziny spowodowany zagrożeniami, zakłócenia stabilności wprowadzające w kryzys można tłumaczyć zmianami w zakresie pełnionych funkcji i wartości. Wiele symptomów świadczy o braku stabilności rodziny, jej dysfunkcjonalności czy nieprawidłowym funkcjonowaniu. Z uwagi na fakt, iż rodzina jest podstawowym i najważniejszym środowiskiem wychowawczym, pedagogika społeczna upatruje się poważnych konsekwencji wynikających z czynników zagrażających prawidłowemu funkcjonowaniu rodziny. Rozwój kolejnych pokoleń stanowiących podmiot wychowania, środowisko życia i system wychowania zderza się z wyzwaniami, które wymagają modyfikacji podejścia systemowego do procesu wychowania.

Dysfunkcjonalność rodziny spowodowana jest wieloma zagrożeniami, które można upatrywać w:

- bezdomności, biedzie, bezrobociu;

- „mediatyzacji” rodziny, która polega na obecności w wychowawczym funkcjonowaniu rodziny, zakłócających środków masowego przekazu;
- dezorganizacji wewnętrznej struktury rodziny (rodziny rozbite, niepełne, rozwody, separacje, osierocenie);
- zjawiskach destrukcyjnych lub patologicznych, takich jak alkoholizm, przemoc, przestępstwa⁸⁰.

Zbigniew Tysza poddał przyczyny dysfunkcjonalności rodziny szerszej klasyfikacji, wyróżniając w niej między innymi:

- „progresywną dezintegrację wewnątrzrodzinną;
- zwiększanie dystansu międzypokoleniowego powodującego osłabienie więzi wspólnotowych;
- wzrost anonimowości jednostki i atomizacji społecznej;
- spadek autorytetu rodziców;
- zmiany ról i pozycji członków rodziny spowodowane pracą zawodową matek i spadkiem autorytetu ojca;
- spadek dzietności rodziny;
- zmniejszenie spójności wewnątrzrodzinnej objawiające się wzrastającą liczbą konfliktów;
- wzrost liczby rodzin patologicznych i obciążonych problemami, skutkujący wzrostem liczby dzieci niewystarczająco uspołecznionych;
- konflikt z tradycyjnymi wartościami;
- brak przygotowania do radzenia sobie w realiach świata, rodzacy w rodzicach potrzebę pedagogizacji”⁸¹.

Niekorzystnymi zjawiskami dla rodziny jest spadek dzietności oraz wzrost liczby rozwodów. Poziom dzietności nie gwarantuje zastępowalności pokoleniowej a rozwody, mimo dostrzegalnych konsekwencji, są wykorzystywanym sposobem rozwiązywania konfliktów w małżeństwie, dopuszczanym i akceptowanym społecznie o niewielkiej dynamice, świadczącej o ciągłym przywiązaniu do instytucji małżeństwa.

⁸⁰ Por. B. Matyjas, *Pedagogika społeczna i rodzinna - obszary badań*. [w:] *Pedagogika społeczna T 2*, (pod red. E. Marynowicz-Hetka), Warszawa 2007, s. 514.

⁸¹ Z. Tysza, *Istota zmiany w socjalizacji rodzinnej* [w:] Z. Tysza „Problemy Rodziny” nr 2-3, Poznań 2000, s.31-34.

1.3. Przemoc domowa - zjawisko znane i zdefiniowane

Celowe wykorzystywanie przewagi dla osiągnięcia irracjonalnych korzyści jest zjawiskiem patologicznym, poddawany obserwacji i badaniom od kilkudziesięciu lat. Rodzina, jako środowisko obciążone doświadczeniami jednostek w nią wchodzących, niewątpliwie borykała się na przestrzeni wieków z przemocą z zewnątrz, ale też wewnątrz, między jej członkami. Aby określić genezę przemocy domowej poddano analizie jej ewolucyjne korzenie, wykazano aspekty kryminologiczne przemocy domowej oraz scharakteryzowano definicje prawnie obowiązujące oraz funkcjonujące w strukturach związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej.

1.3.1. Tło (historyczne) ewolucyjne przemocy domowej

Rodzina w ujęciu socjologicznym przedstawiana jest jako harmonijne i funkcjonalne środowisko albo jako patologiczne i dysfunkcyjne, w którym dochodzi do przemocy, zazwyczaj wobec słabszych członków. W każdej rodzinie, bez wyjątku, spotykają się ludzie o wspólnych interesach, ale również takich, które różnią się swoją celowością. Już różnica w genotypie jednostki decyduje o rozbieżności interesów, co jest pierwszą z przyczyn konfliktów wewnątrzrodzinnych. Drugą przyczyną, w której socjologia dopatruje się źródeł konfliktów, jest różnica między interesami reprodukcyjnymi mężczyzn i kobiet, w popularnych przekazach nazywana „wojną płci”, która decyduje o sporach wokół opieki nad dziećmi oraz wokół zasobów rodzinnych. Przyczynami konfliktów między kobietami a mężczyznami, między rodzicami a dziećmi oraz między rodzeństwem są: niepewność ojcostwa, odmienne interesy reprodukcyjne członków rodziny oraz zróżnicowanie inwestycji rodzicielskich⁸².

Opieka nad dziećmi wymaga inwestycji dziadków i babć, jednocześnie badania dowodzą, że nie są one w równym stopniu pokrywane z ich stron. Teoretycznie, ze względu na współczynnik pokrewieństwa, nie powinno być różnic między kobietami

⁸² Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s.47.

a mężczyznami w zakresie pokrywania potrzeb wnucząt, zwłaszcza że opieka nad wnukiem leży tak samo w interesie genetycznym babci, co w interesie reprodukcyjnym dziadka. Z badań Todda W. DeKaya, amerykańskiego psychologa ewolucyjnego, wynika zgoła inny wniosek: najrzadziej i najmniej intensywnie swoimi wnukami zajmują się dziadkowie ze strony ojców, a najintensywniej babcie ze strony matek⁸³. Zjawisko kryjące się u podłoża wyników badań nazwano niepewnością ojcostwa. Matka rodząc ma stuprocentową pewność, że przekazuje swoje geny potomstwu, które będzie nosiło połowę jej genów. Niestety samiec gatunku, u którego występuje zapłodnienie wewnętrzne, nigdy nie może być pewien swojego ojcostwa, nie może wykluczyć zapłodnienia przez innego samca. Odwrotnym zjawiskiem są gatunki, u których występuje zapłodnienie zewnętrzne, takie jak dla przykładu u ryb afrykańskich zwanych pielęgnicami, gdzie samiec po zewnętrznym zapłodnieniu jaj opiekuje się potomstwem, gdyż ma pewność „osobistego” zapłodnienia⁸⁴. Obserwując gatunki, które rozmnażają się poprzez zapłodnienie wewnętrzne, zauważalna jest tendencja większego zaangażowania samic w opiekę nad potomstwem, natomiast im bardziej samiec jest niepewny zapłodnienia - ojcostwa, tym mniej interesuje się dzieckiem. Skutkiem owej zależności są mniejsze inwestycje w dzieci ze strony ojców, a tym bardziej inwestycje ze strony dziadków⁸⁵.

Niepewność ojcostwa staje się ewolucyjnie podłożem zachowań patologicznych, związany z tym interes reprodukcyjny przedkładany jest nad inne zachowania, skupiające się wokół szeroko pojętego dobra dzieci. Zasadą ewolucji jest uprzywilejowanie mechanizmów opieki nad dziećmi zwiększających szanse przekazania genów kolejnym pokoleniom. Jest określone jako prawdopodobne, że w umysłach ludzi głęboko zakorzenione są dylematy dotyczące sprawowania opieki nad potomstwem w sposób gwarantujący dalsze przekazywanie genów, choćby poprzez faworyzowanie zdrowych, bardziej podobnych, tudzież pewnych genetycznie dzieci⁸⁶.

⁸³ Por. R. L. Michalski, T. K. Shackelford, *Grandparental investment as a function of relational uncertainty and emotional closeness with parents* (tłum.: *Inwestycja dziadków jako funkcja niepewności relacji i bliskości emocjonalnej z rodzicami* [w:] *Human nature* t. 16, nr 3, 2005, s. 293-294, T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 47.

⁸⁴ Por. D. Buss, *Psychologia ewolucyjna*, tłum. Marek Orski, Gdańsk 2003, s. 222.

⁸⁵ Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 48-49.

⁸⁶ Tamże, s. 60.

Antropologowie realizując badania formułowali stwierdzenia, iż dzieci, którymi opiekują się dorośli, niebędący ich naturalnymi rodzicami, częściej będą doświadczały wykorzystywania i zagrożenia, niż te, którymi opiekują się rodzice biologiczni. Psychologowie ewolucyjni w swoich badaniach dowiedli, iż rodzice naturalni inwestują w biologiczne dzieci więcej, zwłaszcza mężczyźni. Ojcowie z wątpliwościami inwestują w dzieci mniej, również w dzieci z poprzedniego związku. Inwestycje w dzieci czynione są ze względu na partnerkę niż na dziecko, co wiąże się z utrzymywaniem partnerki seksualnej potrzebnej do dalszej prokreacji. Opłacalność inwestycji pokładów ojca w dziecko jest silnie związana z niepewnością ojcostwa. Co chwila media obiega wiadomość o zdarzeniach związanych ze znęcaniem się nad dzieckiem. Zazwyczaj jest to konkubent matki, ojcym, który jest pewien, albo takie ma przekonanie, że dziecko nie zostało spłodzone przez niego⁸⁷.

Przypadki znęcania się nad dziećmi, wykorzystywania, a przede wszystkim dzieciobójstwa, były przedmiotem zainteresowania badań opublikowanych w przełomowej pracy Martin Daly i Margo Wilson⁸⁸. Po przebadaniu rodzin okazało się, iż dzieci przybrane są bardziej narażone na znęcanie fizyczne niż dzieci obojga biologicznych rodziców. Dziecko w wieku przedszkolnym jest bardziej narażone na zabójstwo ze strony męskiego opiekuna niż ze strony biologicznego ojca. Dzieciobójstwo, w wykonaniu kobiet jest uzależnione od wieku i stanu cywilnego tejże. Młode kobiety, mając przed sobą możliwości reprodukcyjne „mogą pozwolić sobie” na stratę dziecka, inaczej niż w sytuacji kobiet starszych, których szanse na zajście w ciążę i urodzenie dziecka są mniejsze. Związek pojawia się również między częstotliwością zabójstw dziecka a stanem cywilnym kobiety, z uwagi na posiadanie stałego partnera, jako opiekuna i dostarczyciela zasobów, dzieciobójstwo występuje rzadziej. Choć wydaje się to niemożliwe, występująca aberracja okazuje się zwierzęcą normą ewolucyjną. We wszystkich kulturach istnieje prawdopodobieństwo porzucenia lub zabicia noworodka przez młodą matkę, jeśli żaden mężczyzna nie zajmie się nią i dzieckiem potwierdzając swoje ojcostwo⁸⁹.

⁸⁷ Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 62.

⁸⁸ Por. M. Daly, M. Wilson, *Homicide*, New York 1988, s. 86; T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 62.

⁸⁹ Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 68.

Między rodzeństwem mamy do czynienia z altruizmem krewniaczym, który objawia się pewnością udzielenia pomocy, jeśli ktoś z nich znajdzie się w trudnej sytuacji. Jednocześnie, nadal istnieje konieczność zabiegania o zasoby rodzica, opiekuna, oraz dbania o własne zasoby genetyczne, co wpływa na funkcjonowanie rodzin wszystkich kultur świata. Konflikt między dziećmi a rodzicami wynika z okoliczności, iż dziecko wymaga od rodzica więcej aniżeli on jest w stanie albo chce dać dziecku. Podział zasobów między rodzicami i rodzeństwem nie jest jedynym podłożem konfliktów, są nimi również różnice charakterologiczne członków rodziny, wynikające częstokroć z różnic osobowościowych, determinowanych kolejnością narodzin.

Teoretycy przyznają, że świat społeczny to swego rodzaju rynek transakcyjny, gdzie dochodzi do wymiany i wyboru, ludzie między sobą wymieniają nagrody i kary, tracą i zyskują, kalkulują, podejmują plany biorąc pod uwagę zewnętrzne okoliczności i przymusy kulturowe. Bezdyskusyjnie, ich prywatne, osobiste potrzeby i interesy są podstawą do działania. Działania w interesie członków rodziny, to działania w rzeczywistości mające zapewnić zyski jednostce. Przedstawiciel teorii wymiany w życiu rodzinnym, Amerykanin F. Ivan Nye⁹⁰, przedstawił główne założenia modelu określając, że rodzina, to zbiór jednostek kierujących się własnymi interesami, a przewidywanie i zrozumienie zachodzących w rodzinie zjawisk wynika ze zrozumienia motywacji jednostki, dla której rodzina ma charakter nagradzający. Zgodnie z zasadami altruizmu odwzajemnionego, jednostka stara się oddawać przysługi członkom rodziny, z którymi weszła w relacje długotrwałe.

Próba wyjaśnienia konfliktów, w związku oraz w rodzinie, jest teoria brytyjskich socjologów, Jena Duncombe i Dennisa Marsdena, nazwana teorią płciowego zaangażowania emocjonalnego i podziału emocji. Odpowiada na zagadnienie niedopasowania emocjonalnego kobiet i mężczyzn w związkach małżeńskich czy partnerskich. Kobiety i mężczyźni różnią się w zakresie ujawniania emocji, choćby przez brak werbalizowania uczuć przez tych drugich, którzy z założenia i praktyki wolą racjonalnie rozwiązać problematyczne zagadnienie, nie angażując się emocjonalnie. Przyczyny różnic nie tkwią w męskich czy żeńskich chromosomach, ale w społecznym

⁹⁰ Por. M. White James, M. D. Klein, *Family Theories*, Thousand Oaks-London-New Delhi 2002, s. 34-52.

podziale ról. Istniejący społeczny podział pracy ze względu na płeć determinuje wyznaczony społecznie zakres zaangażowania emocjonalnego. Asymetria emocjonalna sprzyjała podtrzymywaniu patriarchalnego społeczeństwa, w którym mężczyzna zabiegał o materialne utrzymanie rodziny, a kobieta o emocjonalne ciepło domowego ogniska. Wraz ze zmianą zachodzącą od ponad stulecia, uwidaczniają się różnice i konflikty w zakresie ról społecznie przyjętych, na których tle przyjęty podział zmienia się w sposób często pokutujący zjawiskami przemocowymi⁹¹. Przyczyną nasilonych konfliktów domowych na tle podziału obowiązków i pracy, jest zaangażowanie w pracę zawodową, przy znacznej dysproporcji zarobków.

Każda rodzina ma wypracowany system radzenia sobie ze sprzecznością interesów. Silnie związane z cechami psychicznymi style rozwiązywania konfliktów kształtują się w pierwszym roku pożycia małżeńskiego pary⁹². Zdecydowana większość rodzin radzi sobie z rozwiązywaniem konfliktów bez sięgania po środki takie jak bezpośrednia przemoc fizyczna, jednak istnieją małżeństwa i rodziny, w których przemoc jest na porządku dziennym. Przemoc domowa może być wielokierunkowa, wbrew pierwszym skojarzeniom, że występuje tylko w relacji męża i żony, jest przemyślanym i intencjonalnym aktem agresji, którego celem jest skrzywdzenie innej osoby, może być skierowany w stosunku współmałżonka albo partnera seksualnego, dzieci czy rodziców. Zatem przemocy mogą dokonywać kobiety wobec mężczyzn, mężczyźni wobec kobiet i dzieci, dzieci i wnuki wobec dziadków, dzieci nawzajem wobec siebie oraz dojrzałe dzieci wobec swoich rodziców.

1.3.2. Kryminologiczne aspekty przemocy domowej

Przedmiotem zainteresowania kryminologii są problemy w wymiarze jednostkowym i społecznym, jako nauka swoją uwagę koncentruje na człowieku i środowisku, rozpatruje indywidualne zachowania przestępcze oraz zjawisko społeczne jakim jest przestępczość⁹³. Zagadnieniem, które bada kryminologia, jest wpływ rozwoju

⁹¹ Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 270-271.

⁹² Por. K. Schneewind, A.-K. Gerhard, *Relationship Personality, Conflict Resolution, and Marital Satisfaction in the first 5 Years of Marriage*. [w:] *Family Relations* t.51, 2002, s. 63-71.

⁹³ Por. B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 29.

cywilizacji na funkcjonowanie człowieka, z jednej strony ułatwiający życie, a z drugiej degradujący i komplikujący proces egzystencji, co skutkuje zjawiskami patologii instytucji i form życia. Problemem stała się dehumanizacja i zmiana systemu wartości. Szeroko rozumiana patologia społeczna, będąca przedmiotem badań kryminologicznych, występując w społeczeństwie, hamuje postęp społeczny i gospodarczy. Takimi hamulcami rozwoju są: dezintegracja rodziny, zakłócenia w wychowaniu dzieci i młodzieży, choroby cywilizacyjne, nadużywanie alkoholu i innych środków oraz zachowania przestępcze.

Kryminologia, jako nauka o przestępstwie, obejmuje przyczyny przestępczości, metody zwalczania przestępstw, zagadnienia polityki kryminalnej, materialnego i procesowego prawa karnego oraz penologii⁹⁴, traktowana jest jako nauka społeczna. W europejskiej tradycji naukowej przyjęte zostało, że kryminologia jest nauką

o przyczynach i objawach przestępczości⁹⁵. Brunon Hołyst, po dokonaniu analizy definicji zaproponował swoją, wskazując, iż kryminologia jest „nauką o przestępstwie

1 przestępcy, o objawach i przyczynach przestępczości i innych związanych z nią zjawiskach patologii społecznej oraz o ich zapobieganiu oraz o funkcjonowaniu systemu sprawiedliwości karnej”⁹⁶.

Zjawisko przemocy domowej, w aspekcie kryminologicznym jest przedmiotem rozważań jako przyczyna wielu innych patologii oraz jako patologia sama w sobie. Obserwacje dowodzą, iż znaczna liczba osób będących sprawcami przestępstw, zwłaszcza w kategorii przeciwko życiu i zdrowiu, poddane były socjalizacji pierwotnej w zestawieniu z zachowaniami opiekunów lub grup przejawiającymi się przemocą, zwłaszcza przemocą domową. Nieprawidłowe wzorce zachowań powodują programowanie cech charakteru o wyższej tolerancji dla zachowań odbiegających od normy, a w ostateczności skutkujących zachowaniami przestępczymi. Kryminologia kliniczna wykorzystując badania lekarskie, w tym neurologiczne czy psychiatryczne, badania psychologiczne, wywiad środowiskowy, od wielu lat ustala społeczne czynniki

⁹⁴ Por. B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 39.

⁹⁵ Por. T. Kuczma, *Genetyczne ujęcie przestępstwa*, Poznań 1939, s. 13 i n.

⁹⁶ Por. B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 45-46.

przestępstwa, stanu zdrowia sprawcy oraz znaczenie w procesie popełnienia przestępstwa⁹⁷.

Przemoc małżeńską podzielił na typy badacz Michael P. Johnson, opisał jej cztery rodzaje: przemoc zwyczajna, terroryzm intymny, wzajemna kontrola za pomocą przemocy oraz przemoc w odpowiedzi na przemoc⁹⁸. Do przemocy zwyczajnej dochodzi w trakcie ostrzejszej kłótni małżeńskiej, pojawia się okazjonalnie, jest przedłużeniem argumentów z kłótni, jest symetryczna, występuje zarówno ze strony mężczyzny, jak i kobiety. Stałe stosowanie przemocy psychicznej i fizycznej, której celem jest sprawowanie kontroli nad partnerem, pozostawiające rany i uszczerbki na kondycji psychiki nazwane zostało terroryzmem intymnym. Samoobronę natomiast, przed przemocą ze strony partnera, nazwano przemocą odpowiadającą na przemoc, najczęściej w sytuacjach obrony przed napastliwym partnerem kończy się śmiercią. Rzadką sytuacją w relacji jest występowanie obu stron w charakterze terrorystów intymnych, wzajemnie kontrolujących swoje działania za pomocą aktów przemocy, niemniej występującą w nielicznych przypadkach.

Przemoc w wielu sytuacjach podyktowana jest pobudkami o podłożach terroryzmu patriarchalnego, kiedy motywem jest brak zgody na społeczną lub zawodową pozycję partnerek, których działania kontrolowane są w sposób subtelny albo poprzez wykorzystanie siły fizycznej. Dzisiaj badania dowodzą, że agresja kobiet jest porównywalna do mężczyzn, jednak zazwyczaj wynika z wcześniejszych aktów przemocy ze strony partnerów⁹⁹.

Przez długi czas oszacowanie skali zjawiska przemocy domowej nie było możliwe. Statystyczne określenie rozmiarów zjawiska było ograniczone faktem pozostawiania w domowym zaciszu bez szans na ujście światła dziennego, o ile nie doszło do zabójstw albo krwawych scen wymuszających interwencję organów spoza rodziny. Organizacje pozarządowe walczące z przemocą przekazują przerażające dane liczbowe o osobach dotkniętych przemocą domową. Z uwagi na brak dostępności grupy badawczej, socjologowie dosyć późno zajęli się problemem przemocy domowej.

⁹⁷ Por. B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 55.

⁹⁸ Por. M. P. Johnson, K. J. Ferraro, *Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions*. [w:] *Journal of Marriage and the Family*, t. 62, nr 4, 2000, s. 949-950.

⁹⁹ Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 276

Pierwszymi specjalistami, którzy dostarczali danych, byli lekarze i psychiatrzy, obserwujący skutki zjawiska w swoich gabinetach. Tuż po II wojnie światowej amerykańscy lekarze odkryli obrażenia dzieci dokonywane ze strony swoich opiekunów¹⁰⁰. Prace socjologiczne zaczęły pojawiać się dopiero w latach 60. XX wieku¹⁰¹. Kiedy socjologowie objęli problem swoim zainteresowaniem, świat obieżyły przejmujące wnioski dotyczące skali przemocy w domach, nie tylko klasy robotniczej, biednej, ale i średniej, gdzie z zapalem stosowano formy fizycznej przemocy połączone z terrorem psychicznym¹⁰².

Realizatorzy badań dostarczali koncepcji analizujących podstawy przemocy domowej. Jedną z nich jest teoria dostępności zasobów Williama Goode'a, który wskazuje, że system rodzinny opiera się na sile lub groźbie jej użycia, co zależy od zasobów, w jakie wyposażony jest każdy z członków systemu rodzinnego. Te jednostki, które posiadają więcej zasobów, mogą użyć więcej siły, choć obserwacje wskazują, że częściej do siłowych rozwiązań uciekają się jednostki o mniejszym potencjale zasobów¹⁰³. Inną teorią, jest teoria wymiany, określająca, iż za przemoc odpowiadają mechanizmy wymiany społecznej, inaczej kalkulacja zysków i kosztów, kiedy zyski z użycia przemocy przewyższają koszty częściej jest ona wykorzystywana do funkcjonowania w rodzinie¹⁰⁴. Patriarchalizm tkwiący w kulturze społeczeństw został uznany jako kolejna teoria przemocy domowej, będąc przejawem tradycji, kultury i historii władzy mężczyzn nad kobietami, usprawiedliwia przemoc wcześniej do niej prowadząc. Za przemoc w ramach koncepcji modelu systemowo-ekonomicznego obarcza się odpowiedzialnością problemy i siły makrostrukturalne, takie jak bezrobocie, nisko opłacana praca, frustracje wywołane przemianami strukturalnymi czy politycznymi.

Przemoc domowa w obszarze kryminalnym może wystąpić tam, gdzie jednostka popełnia czyny zabronione na szkodę osoby najbliższej. Zgodnie z wykazem

¹⁰⁰ Por. C. H. Kempe, *Syndrom maltretowanego dziecka*, [w:] Journal of Education, Health and Sport. 2017, strona internetowa: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1064474> (dostęp: 24.07.2023 r.); <http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/5051> (dostęp: 24.07.2023 r.); <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/83846> (dostęp: 24.07.2023 r.).

¹⁰¹ R. Gelles, *Family Violence* [w:] Annual Review of Sociology, New Rhode 1985, s. 347.

¹⁰² Por. T. Szlendak, *Socjologia...*, Warszawa 2011, s. 276-277.

¹⁰³ Tamże, s. 279.

¹⁰⁴ R. Gelles, *Family Violence...*, New Rhode 1985, s. 360.

przestępstw zamieszczonym w pouczeniu będącym załącznikiem do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury "Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy "Niebieska Karta"¹⁰⁵ nazwanym „Niebieska Karta - B”, „polskie prawo ściga sprawców przestępstw przeciwko osobom bliskim za: znęcanie się fizyczne lub psychiczne nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny¹⁰⁶; uderzenie człowieka lub naruszenie jego nietykalności cielesnej w inny sposób (ściganie przestępstwa odbywa się z oskarżenia prywatnego); pozbawienie człowieka wolności; grożenie innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona (ścigane na wniosek pokrzywdzonego); wzbudzanie u innej osoby uzasadnionego okolicznościami poczucia zagrożenia lub naruszenie jej prywatności poprzez uprzedzanie (ściganie na wniosek pokrzywdzonego); stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej, w celu zmuszenia innej osoby do określonego działania, zaniechania lub znoszenia określonego stanu; utrwalanie wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej, przez użycie wobec niej przemocy, groźby bezprawnej lub podstęp, albo rozpowszechnienie wizerunku nagiej osoby lub w trakcie czynności seksualnej bez jej zgody (ściganie na wniosek pokrzywdzonego); doprowadzenie innej osoby do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem (zgwałcenie) oraz doprowadzenie w ten sam sposób innej osoby do poddania się innej czynności seksualnej lub wykonania takiej czynności (ścigane na wniosek pokrzywdzonego); spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci: pozbawienia człowieka wzroku, słuchu, mowy, zdolności płodzenia bądź innego ciężkiego kalectwa, ciężkiej choroby nieuleczalnej lub długotrwałej, choroby realnie zagrażającej życiu, trwałej choroby psychicznej, całkowitej lub znacznej trwałej niezdolności do pracy w zawodzie lub trwałego, istotnego zeszpecenia lub zniekształcenia ciała; spowodowanie naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia, w wyniku którego pokrzywdzonym jest

¹⁰⁵ *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury "Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy "Niebieska Karta"*, Dz.U. 2011 nr 209 poz. 1245. Obowiązujące rozporządzenie w sprawie procedury "Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy "Niebieska Karta" nie zawiera wykazu.

¹⁰⁶ *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*. Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553, art. 207.

osoba najbliższa (ścigane na wniosek pokrzywdzonego); uporczywe uchylanie się od wykonania ciążącego z mocy ustawy lub orzeczenia sądowego obowiązku opieki przez niełożenie na utrzymanie osoby najbliższej lub innej osoby i przez to narażanie jej na niemożność zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych (uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego) (ścigane na wniosek pokrzywdzonego, organu opieki społecznej lub innego właściwego organu); kradzież lub kradzież z włamaniem na szkodę osoby najbliższej (ścigane na wniosek pokrzywdzonego); niszczenie, uszkodzanie cudzej rzeczy lub czynienie jej niezdatną do użytku (ścigane na wniosek pokrzywdzonego); porzucenie wbrew obowiązkowi troszczenia się

o małoletniego poniżej lat 15 albo o osobę nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny; uprowadzenie lub zatrzymanie małoletniego poniżej lat 15 albo osoby nieporadnej ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, wbrew woli osoby powołanej do opieki lub nadzoru; obcowanie płciowe z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadzenie jej do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania; rozpijanie małoletniego, przez dostarczanie mu napoju alkoholowego, ułatwianie jego spożycia, lub nakłanianie go do spożycia takiego napoju”¹⁰⁷.

Przemoc jest złożonym problemem, mającym podstawy biologiczne, społeczne i środowiskowe oraz psychologiczne, co zmusza do pracy ze zjawiskiem na różnych poziomach. Kryminologia wskazuje nurty, w których istotną jest reakcja poprzez kierowanie uwagi na indywidualne czynniki ryzyka oraz podejmowanie działań modyfikujących zachowania związane z ryzykiem. Aby stworzyć zdrowe środowiska rodzinne oraz wspierać profesjonalną pomocą rodziny z zaburzeniami funkcjonowania należy wywierać wpływ na bliskie związki partnerskie. Skupienie uwagi na problemie związanym z nierównością płci oraz niewłaściwymi postawami i praktykami kulturalnymi oraz obserwacja miejsc publicznych i podejmowanie kroków mających na celu pokierowanie problemami prowadzącymi do przemocy, może skutecznie ją neutralizować. Usunięcie różnic między społeczeństwem na tle ekonomicznym, zapewnienie równego dostępu do usług, towarów i szans poprzez zwracanie uwagi

¹⁰⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny. Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553., art. 208.

na czynniki społeczne, ekonomiczne i kulturalne wywiera wpływ na poziom patologicznych zjawisk¹⁰⁸.

1.3.3. Przemoc domowa - charakterystyka definicji

Legalną definicję przemocy domowej zawarto w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej¹⁰⁹, wprowadzając w czerwcu 2023 roku zmiany w jej treści, określając ostatecznie, że przemoc domowa, to „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia, naruszające jej ich godność, nietykalność cielesną lub, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na jej ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę, ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej, istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej”¹¹⁰.

Nie ulega wątpliwości, że zamieszczona w akcie prawnym definicja obszernie określa zachowania wywołujące cierpienia, które mogą wskazywać na zjawisko występujące w ludzkich relacjach. Ustawodawca określił również osoby, które mogą doznawać przemocy domowej w określony wyżej sposób, są to: „małżonek, także w przypadku gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie; wstępni i zstępni oraz ich małżonkowie; rodzeństwo oraz ich wstępni, zstępni i ich małżonkowie; osoba pozostająca w stosunku przysposobienia i jej małżonek oraz ich wstępni, zstępni; rodzeństwo i ich małżonkowie; osoba pozostająca obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie; osoba wspólnie zamieszkująca

¹⁰⁸ Por. B. Hołyst, *Kryminologia*, Warszawa 2007, s. 842-843.

¹⁰⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, Dz.U. Nr 180, poz. 1493, art. 2.

¹¹⁰ Tamże, art. 2.

i gospodarująca oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie; osoba pozostająca obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania; małoletni będący również świadkiem zachowań zdefiniowanych jako przemoc domowa”¹¹¹.

Przed wejściem w życie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej (w rodzinie) nie funkcjonowała w przestrzeni prawnej materia zajmująca się obroną przed przemocą w rodzinie. Jedyną możliwością było skorzystanie z karnych rozwiązań prawa, gdzie podstawą był zapis kodeksu karnego, określający:

„§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 1a. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 lub 1a połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1-2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15”¹¹².

Przysparzającymi wiele wątpliwości, osobom podejmującym się pierwotnej diagnozy zjawiska, jest - w pojęciu przemocy domowej - „jednorazowość”, „umyślność działania”, a także „działanie lub zaniechanie działania”, które odbiegają od procesów określonych w kodeksie karnym, co staje się potwierdzeniem, że założeniem ustawodawcy nie jest samo w sobie penalizowanie, nie będącej czynem zabronionym przemoc domowej, ale szybka pomoc i ochrona osoby doznającej przemocy domowej.

Do stwierdzenia przemocy domowej wystarczające jest działanie lub zaniechanie jednorazowe, nie jest konieczne, jak przy stwierdzaniu, czy doszło do czynu zabronionego, wskazanie sumy zachowań mających miejsce w jakimś przedziale czasowym, jak to się dzieje przy stwierdzeniu znęcania się. Brak reakcji

¹¹¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 2.

¹¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553, art. 207.

na jednostkowe przypadki przemocy domowej zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia aktów przemocy w przyszłości¹¹³.

Definicja przemocy domowej zawiera również określenie umyślności działania lub zaniechania, nie tak jak w przypadku popełnienia czynu zabronionego kodeksem karnym, który z założenia wskazuje na czyny penalizowane popełnione z winy umyślnej¹¹⁴.

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej ratyfikowana przez Rząd Polski w 2011 roku definiuje „przemoc domową” jako „wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi, lub obecnymi małżonkami, lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy nie”¹¹⁵.

Różne instytucje, mając w swoim zakresie działania na rzecz społeczeństwa szeroko pojętego, posługują się pojęciami przemocy domowej, tak jak dla przykładu Ministerstwo Zdrowia i Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, podając na swojej stronie internetowej¹¹⁶, że przemoc domowa - przemoc w rodzinie to „każde celowe działanie lub brak działania, na przykład zaniedbywanie, które powodują krzywdę i cierpienie fizyczne albo psychiczne członka rodziny. Sprawca przemocy wykorzystuje przewagę nad ofiarą i narusza jej podstawowe prawa, takie jak godność, wolność i nietykalność cielesną”¹¹⁷.

W 2024 roku zawarto definicję przemocy domowej w dokumencie ogólnoeuropejskim, jakim jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE)

¹¹³ Por. G. Wrona, *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Komentarz. Wyd. 2*, Warszawa 2021, s.20-21.

¹¹⁴ Czyn zabroniony popełniony jest umyślnie, jeżeli sprawca ma zamiar jego popełnienia, to jest chce go popełnić albo przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godzi. Czyn zabroniony popełniony jest nieumyślnie, jeżeli sprawca nie mając zamiaru jego popełnienia, popełnia go jednak na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach, mimo że możliwość popełnienia tego czynu przewidywał albo mógł przewidzieć. Sprawca ponosi surowszą odpowiedzialność, którą ustawa uzależnia od określonego następstwa czynu zabronionego, jeżeli następstwo to przewidywał albo mógł przewidzieć. Por. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553, art. 9. § 1.

¹¹⁵ *Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r.*, Dz.U. 2015 poz. 961.

¹¹⁶ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/zdrowie/przemoc-domowa> (dostęp 23.07.2023 r.); <https://www.gov.pl/web/gov/skorzystaj-z-pomocy-dla-osob-dotknietych-przemoca-w-rodzinie> (dostęp 23.07.2023 r.).

¹¹⁷ Serwis Rzeczypospolitej Polskiej, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/zdrowie/przemoc-domowa>, (dostęp: 23.07.2023 r.).

2024/1385 z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, wskazując, że „przemoc domowa” oznacza wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej, które popełniane są w rodzinie lub gospodarstwie domowym, bez względu na biologiczne lub prawne więzi rodzinne, lub między byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania, czy nie”¹¹⁸.

Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie¹¹⁹, które powstało w 1995 roku jako placówka Instytutu Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego posługuje się legalną definicją przemocy domowej określoną w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej, rozszerzając i omawiając w informacji dla zainteresowanych ich działalnością osób, pojęcie o definicję psychologiczną: przemoc to celowe i wykorzystujące przewagę sił działanie przeciw innej osobie, naruszające prawa i dobra osobiste, powodujące cierpienie i szkody¹²⁰. Przemoc w rodzinie cechuje intencjonalność, zamierzone i świadome działanie człowieka, którego celem jest podporządkowanie i kontrolowanie drugiej osoby. W relacji jedna strona ma przewagę nad drugą, osoba doznająca przemocy jest słabsza od osoby stosującej przemoc domową. Wykorzystując przewagę siły osoba stosująca przemoc narusza podstawowe prawa drugiej osoby, czym powoduje ból i cierpienie. Narażając zdrowie i życie drugiej strony na poważne szkody, doświadczanie bólu i cierpienia, sprawia, że ta ma mniejszą zdolność do obrony.

Rozróżnia się w literaturze przedmiotu rodzaje przemocy gorącej oraz chłodnej, odnoszące się do atmosfery aktów przemocy. Jeżeli są nagłym wybuchem, związanym z gwałtownym gniewem czy wściekłością osoby stosującej przemoc, określa się ją jako

¹¹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z dnia 14 maja 2024 r. w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, art. 2, Dz.U.UE.L.2024.1385.

¹¹⁹ Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie powstało w 1995 roku, jako placówka Instytutu Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego. Od 25 lat realizują zadania w szeroko pojętym zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i edukacji w tym obszarze. Działania: pomoc psychologiczna, pomoc prawna, ogólnopolska poradnia mailowa, ogólnopolska poradnia telefoniczna, ośrodek dla osób pokrzywdzonych przestępstwem, działania szkoleniowe i doradcze dla organizacji państwowych (m. in. Ministerstwa, Policja) oraz dla osób prywatnych, wydawanie pisma "Niebieska Linia". Współpraca: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ministerstwo Sprawiedliwości, Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, Phare, Fundusz Inicjatyw Społecznych, Policja. Źródło: <https://www.niebieskalinia.pl/o-niebieskiej-linii/o-nas> (dostęp: 23.07.2023 r.).

¹²⁰ O zjawisku przemocy, Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, strona internetowa: <https://www.niebieska.linia.pl/o-zjawisku-przemocy/o-zjawisku-przemocy> (dostęp: 23.07.2023 r.).

przemoc gorąca. Pojawia się niespodziewanie i szybko ustaje, podstawą jest duża ekspresja oraz impulsywność w zachowaniu. Przemoc chłodna jest ukryta, cicha, systematyczna i długotrwała. Może przypominać realizację ustalonego scenariusza, jest przejawem silnej kontroli i zamierzeń wykonania sobie przyjętego planu¹²¹.

W akcie przemocy występują trzy role: osoba doznająca przemocy, osoba stosująca przemoc oraz świadek. Osoby w określonych rolach nie są uwięzione, a dzięki świadomości i pracy mogą z nich wyjść. Rola świadka jest także istotna dla sytuacji, gdyż może osłabiać lub wzmacniać osobę, która doznaje przemocy oraz ułatwiać wyjście z tej roli albo w niej utrzymywać.

Czynnikami ryzyka, które powodują wklęanie w rolę osoby doznającej przemocy są niezaspokojona w przeszłości lub obecnie potrzeba akceptacji i miłości, niskie lub niestabilne poczucie własnej wartości, przekonanie, że inni są niezbędni do poczucia bezpieczeństwa i szczęścia, niski poziom asertywności i umiejętności komunikacyjnych, deficyt poczucia kontaktu z własnymi emocjami i ciałem, niska świadomość swoich potrzeb oraz umiejętności dbania o siebie¹²².

Zjawisko przemocy domowej to rodzaj relacji polegającej na podporządkowaniu jednej osoby przez drugą wykorzystującą swoją przewagę, by zdominować pierwszą zachowaniami agresywnymi lub zaniechaniem pozytywnych zachowań. Relacja przemocowa z definicji występuje w sytuacji, kiedy określone zachowania się powtarzają, jest ich wiele i są rozłożone w czasie¹²³.

Zjawisko przemocy w relacjach interpersonalnych, które występują bez wątpienia w grupie pierwotnej, jaką jest rodzina, na tle społeczeństwa ma wymiar pospolity. Forma patologizacji stosunków interpersonalnych sprzyja okolicznościom warunkującym wystąpienie zachowań takich jak: nietolerancja, brak zaufania, nieuczciwość, lekceważenie, nieczułość, instrumentalne traktowanie osoby bliskiej, które występując w danych relacjach przybierają formę przemocy.

¹²¹ Por. D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Katowice 2010, s. 52; J. Mellibruda, *Oblicza przemocy*, Warszawa 1993, s. 4.

¹²² Por. D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania...*, s. 172-183.

¹²³ Tamże, s. 118-119.

1.4. Wnioski

Rozdział poświęcony został omówieniu pojęcia rodziny jako podstawowej jednostki społecznej oraz zagrożeń, jakie mogą wpływać na jej bezpieczeństwo, w szczególności związanych z przemocą domową. Przedstawiono, że zjawiska społeczne, które rozwijają się na przestrzeni dekad, mogą przynosić zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki, które często są ze sobą nierozzerwalnie powiązane. Technologie, takie jak Internet, choć stwarzają ogromne możliwości rozwoju, również generują nowe zagrożenia, takie jak zaburzenia psychiczne czy nowoczesne formy przestępczości.

Przemoc domowa, została zidentyfikowana jako jedno z głównych zagrożeń bezpieczeństwa jednostki, które wymaga głębszej analizy. Złożoność problemu jest wielowymiarowa i często związana z problemami psychologicznymi oraz wpływem innych zjawisk społecznych, jak zaniedbanie dzieci przez opiekunów skupionych na własnym rozwoju. Rozdział podkreśla potrzebę interdyscyplinarnego podejścia do analizy tych zjawisk, z uwzględnieniem zarówno aspektów socjologicznych, jak i psychologicznych. Podsumowując można określić następujące wnioski:

- zjawiska społeczne nie występują w izolacji. Każde pozytywne zjawisko, takie jak rozwój technologiczny, może prowadzić do negatywnych konsekwencji, które wymagają reakcji systemu;
- Internet oraz nowoczesne technologie mają zarówno pozytywny wpływ na rozwój społeczeństwa, jak i niosą zagrożenia, takie jak przestępczość cyfrowa, problemy zdrowotne, czy wpływ na psychikę użytkowników;
- przemoc domowa, to często efekt wielu powiązanych czynników, takich jak struktury psychiczne, zaniedbanie, a także zewnętrzne zjawiska społeczne
- analiza zjawisk społecznych, w tym przemoc domowa, wymaga podejścia interdyscyplinarnego, które łączy wiedzę z zakresu socjologii, psychologii, prawa i technologii.

Świadomość zagrożeń bezpieczeństwa rodziny jest bazą jej prawidłowego funkcjonowania. Zrozumienie potencjalnych zagrożeń, takich jak cyberprzestępczość,

przemoc domowa czy katastrofy naturalne, pozwala na lepsze przygotowanie się na nieprzewidziane sytuacje. Wprowadzenie odpowiednich środków zapobiegawczych oraz edukacja członków rodziny na temat zasad bezpieczeństwa wzmacnia poczucie stabilności i spokoju. Dzięki temu rodzina może skuteczniej chronić swoje dobro zarówno na poziomie emocjonalnym, jak i materialnym.

Rozdział II

Uregulowania prawne w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej

Krytyka stanu prawnego dotyczącego przeciwdziałania przemocy domowej, a przed czerwcem 2023 roku, przemocy w rodzinie, wciąż nie milknie. Obrońcy praw osób doświadczających przemocy wciąż podnoszą argumenty, udowadniając, że prawo nie działa tam, gdzie powinno, tam, gdzie przemoc wsparta jest milczeniem jej świadków. Instytucje pozarządowe robią, co mogą w zakresie działań i w zakresie prawnym, co można potwierdzić obecnie obowiązującym stanem prawa, a w zasadzie, będącym jeszcze chwilowo w trakcie wprowadzania zmian. Już po wejściu w życie ustawy z dnia 9 marca 2023 roku o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie weszły kolejne zmiany, a w lipcu 2023 roku ponownie dokonano nowelizacji ustawy wywołanej tragedią 7-letniego Kamila z Częstochowy¹²⁴. Niestety zmiany w prawie wywoływane są zrywami, których genezą są tragedie, o których się dowiadujemy z mediów, a dotyczą polskich realiów rodzin uwikłanych w przemoc. Praca pisana jest w czasie, kiedy czytamy o podpaleniu 7-letniej dziewczynki pod Wołominem przez jej matkę¹²⁵, o Polce, której ciało znaleziono na strychu domu, w którym mieszka jej mąż z obecną rodziną w Niemczech¹²⁶ i wreszcie o związku kazirodczym z Kaszub¹²⁷, z którego potomstwo znaleziono pogrzebane na terenie posesji, którą zajmowała rodzina.

Zmiany w prawie wywoływane są przez zdarzenia, w których dochodzi do tragedii dzieci, kobiet, mężczyzn, a aktywiści krzyczą, że to jeszcze za mało, i mają rację, nigdy dość działań na rzecz słabszych!

¹²⁴ Ministerstwo Sprawiedliwości, *Ustawa Kamilka podpisana przez Prezydenta RP*, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/ustawa-kamilka-podpisana-przez-prezydenta-rp> (dostęp: 16.09.2023 r.).

¹²⁵ *Podpaliła córkę? Dramat w Helenowie pod Warszawą*, strona internetowa: <https://wiadomosci.wp.pl/co-sie-wydarzylo-w-helenowie-wstrzasajace-slowa-dziadka-7-latki-6940808735468160a> (dostęp: 16.09.2023 r.).

¹²⁶ *Tragiczny finał poszukiwań Polki w Niemczech. Zwłoki Doroty G. w domu jej męża*, strona internetowa: <https://www.wprost.pl/swiat/U369239/tragiczny-final-poszukiwan-polki-w-niemczech-zwloki-doroty-g-w-domu-jej-meza.html> (dostęp: 16.09.2023 r.).

¹²⁷ *Ciała trzech noworodków w piwnicy. 20-latka usłyszała zarzut zabójstwa*, strona internetowa: <https://www.rp.pl/przestepczosc/art39119661-ciala-trzech-noworodkow-w-piwnicy-20-latka-uslyszala-zarzut-zabojstwa> (dostęp: 16.09.2023 r.).

W niniejszym rozdziale dokonano analizy wybranych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej na świecie oraz w Polsce, wskazano na podstawy zawarte w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej, ustawie kodeks cywilny i ustawie o Policji oraz rozporządzeń, w których szczegółowo zostały określone zadania wynikające z ustaw podstawowych.

2.1. Wybrane rozwiązania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej na świecie

Aktem regulującym podstawowe prawa człowieka, od których należy wyjść podejmując rozważania na temat bezpieczeństwa jednostki w rodzinie, jest Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 roku ratyfikowana przez Polskę 19 stycznia 1993 roku. Jurysdykcja Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do przyjmowania indywidualnych skarg została przez Polskę uznana 1 maja 1993 roku. Od trzydziestu lat w naszym kraju obowiązują zasady wynikające ze wskazanej Konwencji, które stanowią trzon realizowanych praw człowieka, praw obywatelskich i praw politycznych.

Za gwarancję osiągnięcia celów Rady Europy uznano ochronę praw człowieka i podstawowych wolności, będące fundamentem pokoju na świecie i sprawiedliwości. Pierwszy rozdział Konwencji poświęcony został prawom podstawowym każdego człowieka, który ma niezbywalne prawo do życia. Jeśli pozbawienie życia nastąpi wskutek obrony przed przemocą, w związku z osiągnięciem celu zatrzymania lub udaremnienia ucieczki oraz w działaniach związanych z tłumieniem zamieszek lub powstania, a ograniczenia będą wskazane ustawą, nie będą sprzeczne z prawem określonym w Konwencji¹²⁸.

Konwencja zakazuje poniżającego, nieludzkiego traktowania oraz tortur, nikt nie może być zniewalany, zmuszany do pracy niewolniczej, w której zakresie pojęciowym nie uwzględnia się pracy w ramach wykonywania kary, służby wojskowej, świadczeń w trakcie klęski żywiołowej lub obowiązków obywatelskich. Z wyjątkiem

¹²⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284, art. 1.

określonych przypadków prawem, nikt nie może być pozbawiony wolności, a w okolicznościach uzasadnionego zatrzymania powinien być poinformowany o jego przyczynach i zarzutach.

Ustanowione w treści prawo do publicznego sądenia zostało ograniczone w sytuacjach uzasadniających wyłączenie jawności procesu ze względów obyczajowych, z uwagi na dobro małoletniego, oraz z uwagi na bezpieczeństwo państwowe czy porządek publiczny oraz w innych szczególnych okolicznościach. Wybrzmiewa w treści również zasada domniemania niewinności oraz prawo do procesu, w trakcie którego udowadniania jest wina, prawo do obrony również z urzędu, jeśli zachodzi konieczność wynikająca z braku możliwości finansowych osoby. Konwencja wskazuje, iż w każdym przypadku procesu należy wysłuchiwać wszystkich stron oraz udzielać bezpłatnej pomocy tłumacza, jeśli oskarżony nie mówi lub nie rozumie języka używanego w sądzie. Funkcjonujące zasady mają przełożenie na zasady procesu karnego, tak jak zasada wskazująca na stosowanie łagodniejszej kary, jeśli obowiązywała inna w czasie popełnienia czynu.

Konwencja podkreśla prawo do poszanowania życia rodzinnego i prywatnego, w tym mieszkania i korespondencji, za wyjątkiem przypadków przewidzianych ustawowo, zwłaszcza z uwagi na bezpieczeństwo państwa, ochronę porządku czy zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia lub praw i wolności innych osób. Każdy ma prawo do wolności wyznania, sumienia i myśli przez uprawianie kultu, czynności rytualne, praktykowanie i nauczanie, co również może podlegać ograniczeniom tylko w sytuacjach przewidzianych prawem, a zwłaszcza mając na względzie bezpieczeństwo publiczne, zdrowie, moralność, porządek publiczny lub prawa i wolności innych osób. Wolnością każdego człowieka jest prawo do wyrażania opinii, posiadania poglądów, przekazywania informacji i idei, prawo do pokojowego i swobodnego zgromadzania się, stowarzyszania, tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich¹²⁹.

Zgodnie z gwarancją umieszczoną w treści aktu, każdy ma prawo odwoływania się do organów państwowych, jeśli jego prawa zostały naruszone, a korzystanie z praw powinno być zapewnione bez dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie, narodowość czy urodzenie, majątek lub z jakichkolwiek przyczyn.

¹²⁹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284, art. 1.

Organami utworzonymi w celu zapewnienia realizacji i przestrzegania Konwencji są Europejska Komisja Praw Człowieka oraz Europejski Trybunał Praw Człowieka, który jest właściwy do rozpoznawania spraw dotyczących stosowania i interpretacji konwencji, a wyroki Trybunału są ostateczne. W związku z wieloma kontrowersyjnymi wyrokami obywatele państw członkowskich składają do Trybunału skargi, rozpatrywane w procesie przewidzianym Konwencją.

Wobec osób doznających przemocy domowej państwo wypełnia koncepcje Konwencji poprzez realizację spoczywających na nim obowiązku aktywnej ochrony osób narażonych na przemoc domową. Trybunał zwraca uwagę na specyficzną wrażliwość osób doznających przemocy oraz rolę państwa w zakresie ich ochrony, dokonując analizy z uwzględnieniem priorytetu, jakim jest zapewnienie ochrony osób doznających przemocy¹³⁰.

Wyroki określają, iż sporadyczne akty przemocy fizycznej w rodzinie naruszają godność dziecka, a brak przyznania zadośćuczynienia dziecku, nad którym psychicznie i fizycznie znęcał się rodzic, jest naruszeniem zakazu niehumanitarnego i poniżającego traktowania¹³¹. Zadaniem państwa jest stworzenie efektywnych mechanizmów ochrony, a będąc w posiadaniu informacji o podejrzeniu stosowania przemocy, działanie proaktywne nawet, gdy pokrzywdzony wycofuje oskarżenia, co stanowi realizację zobowiązań konwencyjnych¹³². Wymogiem Trybunału jest spójność i efektywność systemu polityki państwowej, dotyczącej zjawiska przemocy domowej, w którym instytucje współpracują i sprawnie przekazują informacje o zagrożeniach¹³³. Państwo zobowiązujące się do wdrożenia postanowień Konwencji gwarantuje powstrzymywanie się od naruszeń praw człowieka, ale również zapewnia, aby inni nie naruszali praw jednostek, a w przypadku naruszenia, zobowiązuje się, aby osoby poszkodowane uzyskały określone formy pomocy. Zakres obowiązku pozytywnego zinterpretowany został przez Trybunał w kontekście obowiązków możliwych do realizacji, niestanowiących nadmiernego lub niemożliwego do udźwignięcia ciężaru. W trakcie ustalania charakteru obowiązku pozytywnego, należy określić, czy władze były

¹³⁰ Konwencja o ochronie praw człowieka..., art. 1.

¹³¹ Por. *D. M. D. przeciwko Rumunii*, wyrok z 3 października 2017 r., nr skargi 23022/13.

¹³² Por. *Opuzprzeciwko Turcji*, wyrok z 9 czerwca 2009 r., nr skargi 33401/02.

¹³³ Por. *E. i inni przeciwko Wielkiej Brytanii*, wyrok z 26 listopada 2002 r., nr skargi 33218/96.

w posiadaniu wiedzy o realnym i bezpośrednim zagrożeniu życia danej osoby w wyniku zachowania osoby trzeciej i nie podjęły środków, których celem było udaremnienie zagrożenia¹³⁴.

Traktowanie zjawiska przemocy domowej jako prywatnego konfliktu, niewymagającego ingerencji służb państwowych, w tym wszczęcia z urzędu postępowania karnego, jest niedopuszczalne i niezgodne z obowiązkiem zapewnienia ochrony życia rodzinnego¹³⁵. Pozytywnym obowiązkiem państwa jest podjęcie środków w celu ochrony jednostki, której życie jest zagrożone w trybie zapobiegawczym¹³⁶. Trybunał konsekwentnie poddaje analizie zarzucane zaniechania w kontekście realizacji pozytywnych obowiązków państwa w obszarze problematyki przemocy domowej z punktu widzenia zgodności ze standardem prawa do życia¹³⁷, zakazu tortur¹³⁸, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania i karania, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego¹³⁹ oraz zakazu dyskryminacji¹⁴⁰. Orzecznictwo Trybunału określa standardy w obszarze konieczności izolacji osób doznających przemocy od osób stosujących przemoc domową, wskazując na natychmiastowość wydania nakazu opuszczenia wspólnego mieszkania, co powinno zapewniać natychmiastową ochronę osobom doznającym zachowań przemocowych. Stosowanie środków izolacyjnych po pewnym czasie od pierwszych sygnałów stanowi naruszenie zakazu określonego w Konwencji¹⁴¹. Mechanizmy ochrony przewidziane w prawie krajowym w praktyce powinny działać z zachowaniem terminów zapewniających zakończenie badania przedmiotu spraw w trybie bez zbędnej zwłoki¹⁴², muszą być przede wszystkim skuteczne w praktyce¹⁴³.

¹³⁴ Por. *Keenan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr skargi 27229/95, § 89-90, ETPC 200HII; *Gongadze przeciwko Ukrainie*, nr skargi 34056/02, § 165, ETPC 2005-XI; *Opuz przeciwko Turcji*, § 129-130; *Civek przeciwko Turcji*, nr skargi 55354/11, wyrok z 23 lutego 2016 r., § 65; *Talpis przeciwko Włochom*, § 101.

¹³⁵ Por. *Bevacqua i S. przeciwko Bułgarii*, nr skargi 71127/01, Wyrok zapadł w Strasburgu w dniu 12 czerwca 2008 roku, § 83.

¹³⁶ Por. *Talpis przeciwko Włochom*, § 123.

¹³⁷ *Konwencja o ochronie praw człowieka...*, art. 2.

¹³⁸ Tamże, art. 3.

¹³⁹ Tamże, art. 8.

¹⁴⁰ Por. m. in. wyrok w sprawie *Eremia i inni przeciwko Republice Mołdawii*, Skarga nr 3564/11, *Konwencja o ochronie praw człowieka...*, art. 14.

¹⁴¹ Por. *Opuz przeciwko Turcji*, § 159; *E.S. przeciwko Słowacji*, wyrok z 15 września 2009 r., nr skargi 8227/04, art. 3

¹⁴² Por. *Opuz przeciwko Turcji*, § 150-151.

¹⁴³ Por. *Talpis przeciwko Włochom*, § 106.

Podstawowy zakres działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej w Europie reguluje Konwencja Rady Europy zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 11 maja 2011 roku¹⁴⁴ tak zwana Konwencja Stambulska, którą w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej podał do powszechnej wiadomości Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, ratyfikując ją 13 kwietnia 2015 roku.

W preambule dokonano uzasadnienia potrzeby ustanowienia przedmiotowego dokumentu, powołując się na Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności¹⁴⁵, Europejską Kartę Społeczną¹⁴⁶, Konwencję Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi¹⁴⁷ oraz Konwencję Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych¹⁴⁸ wskazując na zalecenia Komitetu Ministrów dla państw członkowskich Rady Europy w sprawie ochrony kobiet przed przemocą¹⁴⁹, w sprawie standardów i mechanizmów dotyczących równości kobiet i mężczyzn¹⁵⁰, w sprawie roli mężczyzn i kobiet w zapobieganiu konfliktom i ich rozwiązywaniu oraz w umacnianiu pokoju¹⁵¹.

Przywołując Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych¹⁵², Konwencję Narodów Zjednoczonych w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych, Konwencję o prawach dziecka oraz Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych, Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego,

¹⁴⁴ *Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z dnia 11 maja 2011 r.* Dz.U. z 2015 r. poz. 961, zwana Konwencją Stambulską. W 2023r. po powołaniu nowego Parlamentarnego Zespołu działającego na rzecz Praw Kobiet, ogłoszono postulaty, w których wskazuje się konieczność wprowadzenia całości zapisów Konwencji Stambulskiej, można zatem spodziewać się, iż najbliższe lata będą znacząco modyfikować prawo krajowe w zakresie ochrony osób doznających przemocy domowej.

¹⁴⁵ *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, ETS Nr 5 z 1950 r.

¹⁴⁶ *Europejska Karta Społeczna*, ETS Nr 35 z 1961 r., zmieniona w 1996 r., ETS Nr 163; Karta definiuje cele polityki społecznej oraz chroni zasadnicze prawa społeczne i ekonomiczne. Karta została uchwalona w 1961 r., weszła w życie w 1965 r. Polska ratyfikowała Kartę w 1997 r.

¹⁴⁷ *Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi*, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r., ETS Nr 197 z 2005 r.

¹⁴⁸ *Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych*, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r., ETS Nr 201 z 2007 r.

¹⁴⁹ *Zalecenie w sprawie ochrony kobiet przed przemocą*, Rec (2002) 5.

¹⁵⁰ *Zalecenie w sprawie standardów i mechanizmów dotyczących równości kobiet i mężczyzn*, CM/Rec (2007)17.

¹⁵¹ *Zalecenie w sprawie roli mężczyzn i kobiet w zapobieganiu konfliktom i ich rozwiązywaniu oraz w umacnianiu pokoju*, CM/Rec (2010)10.

¹⁵² *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych* otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167.

Konwencję genewską o ochronie osób cywilnych podczas wojny potępiono w treści wszystkie formy przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, uznano tym samym, że wdrożenie *de jure* i *de facto* równości kobiet i mężczyzn ma pryncypialne znaczenie dla zapobiegania przemocy wobec kobiet. Uznano, że przemoc wobec kobiet jest przejawem nierównych stosunków władzy między kobietami a mężczyznami w historii społeczeństw, na przestrzeni wieków, które prowadziły do dyskryminacji kobiet i dominacji mężczyzn nad kobietami, a także uniemożliwiły pełen rozwój kobiet¹⁵³.

Uznano, że przemoc wobec kobiet ma charakter strukturalny jako przemoc ze względu na płeć oraz stanowi jeden z podstawowych mechanizmów społecznych, powodujących spychanie kobiet na podległą pozycję względem mężczyzn. Z najwyższą troską uznano, że kobiety i dziewczęta często są narażone na drastyczne formy przemocy takie jak: małżeństwo z przymusu, przemoc domowa, molestowanie seksualne, gwałt, przestępstwa popełniane w imię „honoru” i okaleczanie narządów płciowych, stanowiąc poważne naruszenie praw człowieka kobiet i dziewcząt oraz główną przeszkodę w zagwarantowaniu równości kobiet i mężczyzn. Zwrócono uwagę na naruszenia praw człowieka w trakcie konfliktów zbrojnych, które dotyczą ludność cywilną, zwłaszcza kobiety, przybierające formę stosowanych na szeroką skalę lub systematycznie przemocy seksualnej oraz gwałtów, jak również na możliwość eskalacji przemocy ze względu na płeć, zarówno w trakcie konfliktu, jak i po jego zakończeniu. Uznano, że kobiety i dziewczęta są bardziej niż mężczyźni narażone na przemoc ze względu na płeć, a przemoc domowa dotyka je w nieproporcjonalnie większym stopniu, mężczyźni mogą również być ofiarami, a dzieci również jako jej świadkowie. Założeniem Konwencji jest dążenie do stworzenia Europy wolnej od przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

Celem Konwencji jest „ochrona kobiet przed wszystkimi formami przemocy oraz zapobieganie, ściganie i eliminacja przemocy wobec kobiet i przemocy domowej; przyczynianie się do eliminacji wszystkich form dyskryminacji kobiet oraz wsparcie rzeczywistej równości kobiet i mężczyzn, w tym poprzez umacnianie samodzielnej pozycji kobiet; stworzenie ogólnych ram polityki i działań na rzecz ochrony i wsparcia wszystkich ofiar przemocy wobec kobiet i przemocy domowej; poparcie współpracy

¹⁵³ Por. Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., Preambuła.

międzynarodowej; zapewnienie wsparcia i pomocy organizacjom i organom ścigania, których celem jest eliminacja przemocy wobec kobiet i przemocy domowej”. W Konwencji ustanowiono mechanizm monitorowania, który zapewnia realizację założonych celów. Zdefiniowano „przemoc wobec kobiet”, przez którą rozumie się naruszenie praw człowieka i formę dyskryminacji, oznaczającą wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które powodują lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej, wywołujące szkody lub cierpienia kobiet, w tym również groźby takich aktów, przymus lub arbitralne pozbawianie wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym¹⁵⁴. Zgodnie z treścią aktu „przemoc domowa oznacza wszelkie akty przemocy fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej zdarzające się w rodzinie lub gospodarstwie domowym, lub między byłymi, lub obecnymi małżonkami, lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą lub dzielili miejsce zamieszkania, czy nie”¹⁵⁵. Płeć społeczno-kulturowa oznacza, zgodnie z definicją konwencji, skonstruowane społecznie role, działania, zachowania i atrybuty, które dane społeczeństwo uznaje za odpowiednie dla mężczyzn lub kobiet¹⁵⁶. „Przemocą wobec kobiet ze względu na płeć określono przemoc skierowaną przeciwko kobiecie z uwagi na fakt bycia kobietą, lub która dotyczy kobiety w nieproporcjonalnie większym stopniu”¹⁵⁷. Użyte w konwencji zostały również pojęcie ofiary, czyli osoby fizycznej, której dotyczy przemoc domowa i przemoc wobec kobiet, które zdefiniowano, zaznaczając, że dotyczy to również dziewcząt poniżej osiemnastego roku życia.

Strony ratyfikując Konwencję, zobowiązały się przyjmować środki ustawodawcze konieczne do promocji i ochrony prawa wszystkich do życia wolnego od przemocy w sferze prywatnej i publicznej, potępiając wszelkie formy dyskryminacji kobiet i przyjmując bez zbędnej zwłoki środki ustawodawcze i inne środki konieczne do zapobiegania przemocy poprzez zastosowanie ich w krajowym ustawodawstwie i aktach wykonawczych, stosując zasady w praktyce, co ma odzwierciedlenie w ustanowionych sankcjach oraz w zobowiązaniu uchylania regulacji prawnych

¹⁵⁴ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 3.

¹⁵⁵ Tamże, art. 3 pkt b.

¹⁵⁶ Tamże, art. 3 pkt c.

¹⁵⁷ Tamże, art. 3 pkt d

i praktyk, które dyskryminują kobiety. Konwencja gwarantuje wdrażanie postanowień i zapewnienie ich stosowania bez dyskryminacji ze względu na: płeć, płeć społeczno-kulturową, kolor skóry, język, rasę, religię, poglądy polityczne, pochodzenie społeczne lub narodowe, przynależność do mniejszości narodowej, urodzenie, orientację seksualną, sytuację majątkową, tożsamość płciową, wiek, niepełnosprawność, stan zdrowia, stan cywilny, status migranta, uchodźcy lub inny¹⁵⁸.

Zgodnie ze zobowiązaniem stron, które ratyfikowały konwencję, w państwach stosowania przyjęte zostały środki ustawodawcze dla zapewnienia należytej staranności w zapobieganiu, ściganiu, karaniu oraz naprawieniu szkody wynikającej z aktów przemocy popełnianych przez podmioty inne niż państwowe¹⁵⁹. Zgodnie z treścią Konwencji, państwa zobowiązują się do realizacji kompleksowej i skoordynowanej polityki poprzez przyjęcie koniecznych środków ustawodawczych mających na celu zapobieganie i zwalczanie wszystkich form przemocy objętych zakresem Konwencji, a także zapewniają o holistycznym podejściu do przemocy, zwłaszcza wobec kobiet, w ramach skutecznej współpracy wszystkich odpowiednich organów, instytucji i organizacji, agencji rządowych, parlamentu, władz krajowych, regionalnych i lokalnych, instytucji ochrony praw człowieka, a także organizacji pozarządowych. W związku z ratyfikacją Konwencji strony uznają, zachęcają i wspierają, na wszystkich szczeblach, działania w zakresie zwalczania przemocy wobec kobiet podejmowane przez odpowiednie organizacje pozarządowe, a także nawiązują współpracę z tymi organizacjami. Zgodnie z założeniem kraj ratyfikujący Konwencję jest zobowiązany do wyznaczenia i ustanowienia instytucji odpowiedzialnych za koordynację, wdrażanie, monitorowanie oraz ocenę polityki i działań mających na celu zapobieganie i zwalczanie wszystkich form przemocy objętych zakresem Konwencji. Instytucje koordynują zbieranie danych, analizują i rozpowszechniają wnioski¹⁶⁰.

Ratyfikacja Konwencji oznacza przyjęcie zobowiązania do promocji zmian społecznych i wzorców kulturowych, zachowań, których celem jest wykorzenienie uprzedzeń, tradycji, zwyczajów oraz innych praktyk opartych na idei niższości kobiet lub na stereotypowych rolach kobiet i mężczyzn. Przyjęcie koniecznych zmian

¹⁵⁸ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 4.

¹⁵⁹ Tamże, art. 30.

¹⁶⁰ Tamże, art. 7.

ustawodawczych i środków w celu zapobiegania przemocy, jej formom, które obejmuje Konwencja, a są popełniane przez osoby fizyczne lub prawne, jest kolejnym zobowiązaniem państwa, które ratyfikowało dokument. Działania państw ukierunkowane powinny być również do zachęcania członków społeczeństwa, zwłaszcza chłopców i mężczyzn, do udziału w zapobieganiu przemocy określonej Konwencją. Religia, kultura, tradycja, zwyczaj lub tzw. „honor”

nie są usprawiedliwieniem aktów przemocy. Państwa uznające Konwencję promują programy i działania na rzecz umacniania samodzielnej pozycji kobiet. Kraj przyjmujący Konwencję zobowiązuje się do podnoszenia świadomości w społeczeństwie poprzez realizację programów, których celem jest uświadamianie negatywnego wpływu różnych przejawów przemocy wobec dzieci, a także potrzeby zapobiegania przemocy, zapewniając rozpowszechnianie informacji na temat dostępnych rozwiązań w obszarze zapobiegania aktom przemocy domowej i wobec kobiet¹⁶¹.

Konieczność edukacji poprzez wprowadzanie do programów szkolenia treści dotyczących niestereotypowych ról społeczno-kulturowych, równości kobiet i mężczyzn, rozwiązywania konfliktów w relacjach międzyludzkich bez uciekania się do przemocy, wzajemnego szacunku oraz gwarancji nienaruszalności osoby, kraje wprowadzają w ramach działalności kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej oraz w ramach nauczania nieformalnego i w mediach¹⁶².

Elementem określonym w Konwencji, a wymagającym od państw instytucjonalnych zmian, są zasady dotyczące szkolenia specjalistów mających zawodowy kontakt z osobami doświadczającymi przemocy lub osobami stosującymi przemoc, które zawierają treści związane z zapobieganiem i wykrywaniem aktów przemocy, równością kobiet i mężczyzn, potrzebami i prawami ofiar przemocy oraz sposobami zapobiegania wtórnej wiktymizacji. Przyjęcie środków ustawodawczych określających zasady programów, których celem jest nauczanie sprawców przemocy domowej zachowań zakładających niestosowanie przemocy w relacjach, zapobiegających aktom przemocy oraz agresywnych wzorców zachowań, a także

¹⁶¹ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 10.

¹⁶² Tamże, art. 14.

ustanawiające lub wspierające programy leczenia, mające na celu zapobieganie recydywie sprawców, zwłaszcza sprawców przestępstw na tle seksualnym¹⁶³.

Zgodnie z ogólnymi założeniami państwa-strony zobowiązane są do przyjęcia środków ustawodawczych niezbędnych do ochrony osób doznających przemocy oraz kolejnych jej aktów, jednocześnie zapewniając odpowiednie mechanizmy gwarantujące skuteczną współpracę organów państwowych: sądów, prokuratury, organów ścigania, władz samorządowych i rządowych oraz organizacji pozarządowych, które są właściwe w sprawach udzielania wsparcia i ochrony osobom doznającym przemocy i świadkom. Już treść aktu zakłada, że udzielanie świadczeń osobom doznającym przemocy nie może zależeć od ich woli, a dostępność informacji powinna być zapewniona w odpowiednim czasie, w dostępnym języku, przy udzieleniu pomocy prawnej, psychologicznej, finansowej, mieszkaniowej, edukacyjnej, szkoleniowej oraz w ramach znalezienia zatrudnienia oraz opieki zdrowotnej, wsparcia specjalistycznego w postaci schronisk, telefonów zaufania oraz wsparcia ofiar gwałtów lub przemocy seksualnej¹⁶⁴.

Ratyfikacja Konwencji wymogła na państwach ją uznających, aby przyjąć środki mające na celu ochronę małoletnich, którzy są świadkami przemocy scharakteryzowanej konwencją, poprzez zapewnienie pomocy psychologicznej. Zgodnie z zapisami konwencji, od stron wymaga się przyjęcia odpowiednich środków prawa cywilnego gwarantujących bezpieczeństwo w relacji z osobą stosującą przemoc, sprawcą przemocy oraz w relacji z instytucjami państwowymi, które nie dopełniają obowiązku podjęcia działań zapobiegawczych lub ochronnych wynikających z zakresu kompetencji. Określoną zasadą jest również zobowiązanie do uwzględniania przypadków przemocy przy ustalaniu prawa do opieki i widzenia z dzieckiem tak, aby nie stanowiło zagrożenia dla bezpieczeństwa i praw osoby doznającej przemocy lub dzieci.

Założeniem Konwencji jest ujednolicenie zasad dotyczących realizacji procedur karnych, wskazujących czyny, zagrożone odpowiedzialnością karną Konwencja wskazuje na niedopuszczalność zachowań takich jak: przymusowe małżeństwo, przemoc psychiczna w postaci umyślnych nacisków lub gróźb, poważnie naruszających

¹⁶³ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 16.

¹⁶⁴ Tamże, art. 23-24.

równowagę psychiczną innej osoby, nękanie w postaci umyślnego, powtarzającego się zastraszania, które skutkuje obawami o życie i bezpieczeństwo, przemoc fizyczna, przemoc seksualna, w tym gwałt, wskazując jego definicję uzupełnioną warunkiem koniecznym, jakim jest wyrażenie zgody na stosunek seksualny będącej wyrazem wolnej woli osoby¹⁶⁵. Zapisy konwencji jednoznacznie wskazują na niedopuszczalność okaleczania narządów płciowych kobiet, przymusowej aborcji i sterylizacji, molestowania w postaci niechcianych zachowań fizycznych, werbalnych i niewerbalnych o charakterze seksualnym, zbrodni honorowych, usprawiedliwianych zwyczajem, kulturą, religią, tradycją czy honorem¹⁶⁶.

Akt enumeratywnie wskazuje okoliczności obciążające, przy ustalaniu wyroku za przestępstwa objęte konwencją zwłaszcza w sytuacji, kiedy zostało popełnione przeciw byłemu lub obecnemu małżonkowi lub partnerowi; zostały popełnione wielokrotnie; bez względu na specyficzne okoliczności narażenia na przestępstwo; wobec dziecka lub w obecności dziecka; wspólnie przez dwie lub więcej osób; w powiązaniu ze szczególnym okrucieństwem; z użyciem broni lub z groźbą jej użycia; powodujące istotny uszczerbek na zdrowiu fizycznym lub psychicznym. Konwencja określa, że państwo ratyfikujące wprowadza w ustawodawstwie ocenę i zarządzanie ryzykiem śmierci, powagi sytuacji i ryzyka powtarzania się aktów przemocy, do czego zobligowane są władze realizujące zadania z obszaru przeciwdziałania przemocy.

Konwencja określa konieczność stosowania środków doraźnych w obszarze nakazania osobie stosującej przemoc domową, w sytuacjach bezpośredniego zagrożenia, opuszczenia miejsca wspólnego zamieszkania osoby doznającej przemocy lub nią zagrożonej, zakazania wchodzenia do lokalu lub kontaktowania się, które umożliwiają w trybie natychmiastowym zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy, co ważne były dostępne niezależnie od innych postępowań karnych albo w późniejszych etapach postępowań¹⁶⁷. Określenie środków w ramach pomocy udzielanej osobom doznającym przemocy stanowi znaczną część konwencji. Ustalono zostały prawa osób doznających przemocy oraz zasady, iż państwo zapewnia ochronę praw i interesów osób doznających przemocy, jak również jej świadków, zwłaszcza

¹⁶⁵ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 36.

¹⁶⁶ Tamże, art. 42.

¹⁶⁷ Tamże, art. 52.

przed zastraszaniem, odwetem lub wtórną wiktyimizacją, zapewnia konieczność informowania osoby o okolicznościach związanych z niebezpieczeństwem w sytuacji, gdy sprawca zostanie tymczasowo zwolniony, dokona samouwolnienia lub wyjdzie na wolność. Dziecku, które doznaje przemocy oraz dziecku, które jest jej świadkiem, mając na względzie jego dobro, udziela się ochrony.

Konwencja wskazuje na zasady współpracy międzynarodowej w obszarze zapobiegania, zwalczania i ścigania zachowań w niej określonych, ochrony i pomocy osobom doświadczającym przemocy, prowadzenia postępowań karnych i cywilnych oraz rodzinnych w związku z zachowaniami określonymi w konwencji. Zgodnie z treścią konwencji strony podejmują działania na rzecz osób, które znajdują się w niebezpieczeństwie informując się nawzajem i realizując procedury prawa państwowego.

GREVIO¹⁶⁸ stanowi mechanizm monitorujący, tworzy go grupa ekspertów do spraw przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, której zadaniem jest monitorowanie wdrażania konwencji przez strony ratyfikujące. Informacje na temat wdrażania Konwencji GREVIO może otrzymywać od organizacji pozarządowych, społeczeństwa obywatelskiego, oraz od krajowych instytucji ochrony praw człowieka. Jeżeli do GREVIO trafią wiarygodne informacje dotyczące problemu wymagającego natychmiastowej uwagi, aby zapobiec lub ograniczyć poważne naruszenia Konwencji, może jako organ żądać specjalnego sprawozdania dotyczącego narzędzi i środków stosowanych w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet, może również wyznaczyć jednego lub kilku swoich członków do przeprowadzenia postępowania przygotowawczego, zakończonego sprawozdaniem, a w wymagających tego sytuacjach może również przeprowadzone zostać postępowanie dochodzeniowe obejmujące wizytę na terytorium państwa. Do oceny wdrażania konwencji zachęca się parlamenty stron, które mają prawo zawierać dwustronne lub wielostronne porozumienia w kwestiach będących przedmiotem Konwencji, czego celem jest

¹⁶⁸ Oryginalne brzmienie: Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence, Resolution CM/Res(2014)43; Procedura wyboru członków Grupy Ekspertów ds. Przeciwdziałania Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej, strona internetowa: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio> (dostęp: 24.09.2024 r.).

uzupełnienie lub wzmocnienie postanowień oraz ułatwienie wdrażania zasad zatwierdzonych w Konwencji.

Rok 2023 w polskim systemie prawnym w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej jest przełomowy, uzupełniono przepisy, które spełniają europejskie standardy. Błędy funkcjonowania mogą wynikać z instytucjonalnego systemu oraz wewnętrznych problemów organów je realizujących lub ludzi nieprzekonanych do skuteczności prawa, a tym samym wprowadzających wiele elementów mogących skutkować nieprawidłowościami.

2.2. Polski system prawny wobec przemocy domowej

Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej¹⁶⁹ w sposób rewolucyjny zmieniona w 2023 roku określa podstawowy zakres działań poprzez wskazanie zadań w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, zasad postępowania wobec osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową. Stosowana jest również w przypadku zagrożenia oraz podejrzenia stosowania przemocy domowej. W treści zdefiniowano podstawowe pojęcia, którymi posługuje się również autor, a zostały omówione w poprzednich rozdziałach. Precyzuje się pojęcie przemocy domowej, osoby doznającej przemocy domowej, osoby stosującej przemoc domową i świadka przemocy domowej.

Ustawa określa, jaką pomocą są obejmowane osoby biorące udział w procedurze. Bezpłatna pomoc w postaci poradnictwa prawnego, psychologicznego, socjalnego, medycznego, rodzinnego oraz zawodowego udzielana jest osobom doznającym przemocy, które obejmowane są również działaniami w zakresie interwencji kryzysowej i wsparciem. Chronione są one, zgodnie z założeniem ustawy, przed dalszym krzywdzeniem poprzez możliwość zastosowania izolacji interwencyjnej oraz długoterminowej od osoby stosującej przemoc domową. Dzięki wprowadzonym modyfikacjom ustawy rozszerzono możliwości w postaci uniemożliwienia korzystania ze wspólnie zajmowanego mieszkania przez osobę stosującą przemoc, dodanie zakazu

¹⁶⁹Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, Dz.U. 2005 nr 180 poz. 1493.

kontaktowania się i zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej oraz zakaz wstępu do określonych placówek, w których przebywa w różnych okolicznościach osoba doznająca przemocy. Osoba doznająca przemocy domowej w określonych okolicznościach ma możliwość skorzystania z bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia, badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie¹⁷⁰. Osobie doznającej przemocy domowej udziela się pomocy w uzyskaniu mieszkania w sytuacji, kiedy nie ma tytułu prawnego do lokalu zajmowanego wspólnie z osobą stosującą przemoc domową oraz informuje się ją o dostępnych formach wsparcia, które określa ustawa¹⁷¹. W ramach schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia, osobie doznającej przemocy domowej udzielane są usługi w zakresie interwencyjnym, potrzeb bytowych oraz terapeutyczno-wspomagających, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa oraz udzielenie pomocy i wsparcia dostosowanych do sytuacji życiowej¹⁷². Pomoc i wsparcie udzielane w ośrodkach są realizowane przez specjalistów, w tym przez pedagogów, psychologów, pracowników socjalnych, terapeutów i prawników¹⁷³.

Osoby stosujące przemoc domową objęte są działaniami, które mają na celu zapobieganie ich kontaktowaniu się z osobami doznającymi przemocy domowej, obejmowane są programami korekcyjno-edukacyjnymi dla osób stosujących przemoc domową, a także programami psychologiczno-terapeutycznymi dla osób stosujących przemoc domową¹⁷⁴, które mają na celu powstrzymanie osoby stosującej przemoc domową przed dalszym stosowaniem przemocy oraz rozwijanie umiejętności samokontroli i rozwiązywania problemów bez stosowania przemocy, są realizowane w formie spotkań indywidualnych lub grupowych i są prowadzone przez specjalistów w dziedzinie przeciwdziałania przemocy domowej. Do uczestnictwa w programach kieruje zespół interdyscyplinarny¹⁷⁵, osoba stosująca przemoc domową ma obowiązek

¹⁷⁰ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 3.

¹⁷¹ Tamże, art. 3.

¹⁷² Tamże, art. 4.

¹⁷³ Tamże, art. 4 ust. 2.

¹⁷⁴ Tamże, art. 4.

¹⁷⁵ Zasady prac i działania zespołu interdyscyplinarnego określone zostały w art. 9a i następnych, ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej z dnia 29 lipca 2005 r.: „Gmina podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, w szczególności w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym, który powołuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi przedstawiciele:

zgłosić się do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych lub psychologiczno-terapeutycznych, dostarczyć grupie diagnostyczno-pomocowej¹⁷⁶ zaświadczenie o zgłoszeniu się do uczestnictwa w programach, ukończyć je w terminach określonych przez podmiot realizujący te programy oraz dostarczyć grupie diagnostyczno-pomocowej zaświadczenie o ukończeniu programu.

Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej są realizowane przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹⁷⁷ lub ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi¹⁷⁸, chyba że przepisy ustawy stanowią inaczej. Do zadań własnych gminy należy tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej, który obejmuje opracowanie i realizację gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doznających przemocy domowej, prowadzenie poradnictwa i interwencji, w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą domową, zapewnienie osobom doznającym przemocy domowej miejsc w ośrodkach wsparcia oraz tworzenie zespołów interdyscyplinarnych.

Zadania własne powiatu, to w szczególności „opracowanie i realizacja powiatowego programu przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób

jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi także przedstawiciele Żandarmerii Wojskowej, jeżeli Żandarmeria Wojskowa złoży taki wniosek do wójta, burmistrza albo prezydenta miasta w związku z zamieszkiwaniem na obszarze gminy żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi także kuratorzy sądowi, mogą wchodzić także prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej. Członkowie zespołu interdyscyplinarnego, w terminie 12 miesięcy od dnia ich powołania w skład zespołu interdyscyplinarnego, przechodzą obowiązkowe szkolenie”.

¹⁷⁶ Grupa diagnostyczno-pomocowa zastąpiła po nowelizacji ustawy grupę roboczą. Aktualnie zadania i zakres działań określono w art. 9a ustawy, odsyłając do regulaminu Zespołu Interdyscyplinarnego, który „określa tryb sposób powoływania grup przez zespół interdyscyplinarny w celu dokonania diagnozy i oceny sytuacji w związku ze zgłoszonym podejrzeniem wystąpienia przemocy domowej, a także realizacji zadań, o których mowa w art. 9b ust. 8”. W skład grupy diagnostyczno-pomocowej wchodzi pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej oraz funkcjonariusz Policji, z możliwością poszerzenia składu o specjalistów mających wiedzę o przemocy domowej w relacji objętej procedurą.

¹⁷⁷ *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*, Dz.U. z 2020 r. poz. 1876 i 2369 oraz z 2021 r. poz. 794 1803.

¹⁷⁸ *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, Dz.U. z 2019 r. poz. 2277, z 2020 r. poz. 1492 oraz z 2021r. poz. 41 i 694.

doznających przemocy domowej, opracowanie i realizacja programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą, zapewnienie osobom doznającym przemocy domowej miejsc w ośrodkach wsparcia lub w ośrodkach interwencji kryzysowej. Powiat realizuje zadania administracji rządowej poprzez tworzenie i prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, opracowywanie i realizację programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową; opracowywanie i realizację programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wydawanie zaświadczeń o zgłoszeniu się osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programach”¹⁷⁹.

Samorząd województwa w ramach realizacji zadań „opracowuje wojewódzki program przeciwdziałania przemocy domowej oraz go realizuje. Inspiruje i promuje nowe rozwiązania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, opracowuje ramowe programy ochrony osób doznających przemocy domowej oraz ramowe programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową, a także ramowe programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową. Organizuje także szkolenia dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej, w tym obowiązkowe szkolenia dla członków zespołu interdyscyplinarnego oraz grup diagnostyczno-pomocowych”¹⁸⁰.

Zadaniem wojewody jest w szczególności „opracowywanie materiałów instruktażowych, zaleceń, procedur postępowania interwencyjnego w sytuacjach kryzysowych związanych z przemocą domową dla osób realizujących te zadania, monitorowanie zjawiska przemocy domowej, powoływanie i odwoływanie Wojewódzkiego Koordynatora Realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej, monitorowanie realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej przez Wojewódzkiego Koordynatora, nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej realizowanych przez samorząd gminny,

¹⁷⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 6 ust. 4.

¹⁸⁰ Tamże, art. 6.

powiatowy i województwa, kontrola realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej wykonywanych przez podmioty niepubliczne na podstawie umów z organami administracji rządowej i samorządowej”¹⁸¹.

Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego zleca i finansuje badania, ekspertyzy i analizy dotyczące zjawiska przemocy domowej; prowadzi działania promujące podnoszenie świadomości społecznej w zakresie przyczyn i skutków przemocy; powołuje i odwołuje Krajowego Koordynatora Realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej w randze sekretarza lub podsekretarza stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego; monitoruje realizację Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej przez koordynatora; opracowuje i wydaje co najmniej raz na dwa lata wytyczne do prowadzenia szkoleń w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, w tym obowiązkowych szkoleń dla członków zespołu interdyscyplinarnego oraz grup diagnostyczno-pomocowych; opracowuje i finansuje programy osłonowe z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej; wspiera finansowo programy z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego i organizacje pozarządowe działające na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancji wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej¹⁸².

Zespół interdyscyplinarny „realizuje działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej, do jego zadań należy tworzenie warunków umożliwiających realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej oraz integrowanie i koordynowanie działań podmiotów wchodzących w jego skład. W szczególności zadania realizuje poprzez diagnozowanie problemu przemocy domowej na poziomie lokalnym; inicjowanie działań profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych mających na celu

¹⁸¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r., o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 7.

¹⁸² Tamże, art. 8.

przeciwdziałanie przemocy domowej i powierzanie ich wykonania właściwym podmiotom; inicjowanie działań w stosunku do osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; opracowanie projektu gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej; rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym; powoływanie grup diagnostyczno- pomocowych i bieżące monitorowanie realizowanych przez nie zadań; monitorowanie procedury „Niebieskie Karty”; przekazywanie informacji o procedurze zgodnie z właściwością miejscową oraz udostępnianie do wglądu dokumentacji osobom objętym procedurą; kierowanie osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc domową lub programie psychologiczno-terapeutycznym dla osób stosujących przemoc domową; składanie, na wniosek grupy diagnostyczno-pomocowej, zawiadomienia o popełnieniu przez osobę stosującą przemoc domową wykroczenia, o którym mowa w art. 66c ustawy z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń¹⁸³. Zespół interdyscyplinarny przed złożeniem zawiadomienia, o którym mowa w ustawie¹⁸⁴, może wystąpić do właściwego starosty o przesłanie informacji dotyczącej wypełniania przez osobę stosującą przemoc domową obowiązków, które określa ustawa¹⁸⁵.

Grupy diagnostyczno-pomocowe odpowiedzialne są za „dokonanie, na podstawie procedury „Niebieskie Karty”, oceny sytuacji domowej osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; realizację procedury „Niebieskie Karty” w przypadku potwierdzenia podejrzenia wystąpienia przemocy domowej, zwłaszcza w sytuacji wystąpienia ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia; zawiadomienie osoby stosującej przemoc domową o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty” pod jej nieobecność; realizację działań w stosunku do osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; występowanie do zespołu interdyscyplinarnego z wnioskiem o skierowanie osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych albo w programach

¹⁸³ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114, art. 66b: „Kto uporczywie nie stosuje się do obowiązków określonych w art. 4 ust. 6 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny”.

¹⁸⁴ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 9b ust. 2 pkt 10.

¹⁸⁵ Tamże, art. 9b.

psychologiczno-terapeutycznych; występowanie do zespołu interdyscyplinarnego z wnioskiem o złożenie zawiadomienia o popełnieniu przez osobę stosującą przemoc domową wykroczenia, o którym mowa w art. 66c ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - Kodeks wykroczeń; monitorowanie sytuacji osób doznających przemocy domowej, a także zagrożonych wystąpieniem przemocy domowej, w tym również po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty”; zakończenie procedury „Niebieskie Karty”; dokumentowanie podejmowanych działań, stanowiących podstawę uznania braku zasadności wszczęcia procedury „Niebieskie Karty” albo jej wszczęcia; informowanie przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego o efektach podjętych działań w ramach procedury”¹⁸⁶. Praca z osobą doznającą przemocy domowej i opracowanie indywidualnego planu pomocy należy zadań powołanego do grupy diagnostyczno- pomocowej pracownika socjalnego natomiast funkcjonariusz Policji powołany do grupy diagnostyczno-pomocowej w szczególności pracuje z osobą stosującą przemoc domową. W przypadku niepotwierdzenia informacji o stosowaniu przemocy domowej grupa diagnostyczno-pomocowa odstępuje od dalszych działań, co jest dokumentowane w formie pisemnej i elektronicznej.

Podjęcie interwencji w środowisku odbywa się na podstawie procedury „Niebieskie Karty” i nie wymaga zgody osoby doznającej przemocy domowej ani osoby stosującej przemoc domową¹⁸⁷. Procedura obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez osoby, o których mowa w art. 9a ust. 11-11d¹⁸⁸, w związku z uzasadnionym podejrzeniem stosowania przemocy domowej. Wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” następuje przez wypełnienie formularza „Niebieska Karta” w przypadku powzięcia w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych

¹⁸⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej art. 9b ust.8 i następne.

¹⁸⁷ Tamże, art. 9d ust. 1.

¹⁸⁸ Tamże, art. 9a ust. 11-11d, w treści których określono podmioty - osoby realizujące procedurę „Niebieskie Karty”, tj. „pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, funkcjonariusz Policji, w sprawach żołnierzy - żołnierz Żandarmerii Wojskowej, pracownik socjalny specjalistycznego ośrodka wsparcia dla osób doznających przemocy domowej; asystent rodziny; nauczyciel wychowawca będący wychowawcą klasy lub nauczyciel znający sytuację domową małoletniego, osoby wykonujące zawód medyczny, w tym lekarz, pielęgniarka, położna lub ratownik medyczny; przedstawiciel gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych; pedagog, psycholog lub terapeuta, będący przedstawicielami podmiotów, o których mowa w art. 9a ust. 3 (tj. jednostek organizacyjnych pomocy społecznej; gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych; Policji; oświaty; ochrony zdrowia; organizacji pozarządowych)”.

podejrzenia stosowania przemocy wobec osób doznających przemocy domowej lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez świadka przemocy domowej¹⁸⁹.

Jeżeli osoba stosująca przemoc domową posiada broń palną, o wszczęciu wobec niej procedury „Niebieskie Karty” niezwłocznie powiadamia się komórkę organizacyjną Komendy Wojewódzkiej Policji albo Komendy Stołecznej Policji, właściwą w sprawach wydawania pozwoleń na broń. Jeżeli procedura została wszczęta przez Policję, obowiązek powiadomienia spoczywa na jednostce organizacyjnej Policji wszczynającej procedurę. Natomiast jeżeli to inny podmiot wszczął procedurę, powiadomienia dokonuje przewodniczący zespołu interdyscyplinarnego. Jeżeli procedura „Niebieskie Karty” została wszczęta wobec żołnierza czynnej służby wojskowej stosującego przemoc domową, niezwłocznie zawiadamia się jednostkę Żandarmerii Wojskowej właściwą w sprawach pozwoleń na broń¹⁹⁰. Odebranie broni palnej, amunicji oraz dokumentów potwierdzających legalność posiadania broni osobom stosującym przemoc domową w związku z zagrożeniem życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej odbywa się na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji¹⁹¹.

Zakończenie procedury „Niebieskie Karty” następuje w przypadku ustania przemocy domowej i uzasadnionego przypuszczenia, że zaprzestano dalszego stosowania przemocy domowej oraz rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań¹⁹². Wobec osób uczestniczących w procedurze są prowadzone działania monitorujące przez okres 9 miesięcy po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty”, które prowadzi grupa diagnostyczno-pomocowa analizując i oceniając sytuację osób, wobec których była prowadzona procedura¹⁹³.

Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej¹⁹⁴ przyjmowany przez Radę Ministrów w celu tworzenia warunków skutecznego przeciwdziałania przemocy

¹⁸⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, art. 9d ust. 4.

¹⁹⁰ Tamże, art. 9f.

¹⁹¹ Tamże, art. 9g; Ustawa z dnia 21 maja 1999 r o broni i amunicji, Dz.U. z 2022 r. poz. 2516, art. 19a.

¹⁹² Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 9h.

¹⁹³ Tamże, art. 9h ust. 3.

¹⁹⁴ Przyjęty Program realizowany będzie w perspektywie 7-letniej, tj. w latach 2024-2030. Postanowienia programu przewidują kontynuację działań, które realizowane były w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 oraz kolejne, uchwalane w perspektywach rocznych na lata: 2021, 2022 i 2023, strona internetowa: <https://www.prawo.pl/prawo/program-przeciwdzialania-przemocy-domowej-na-lata-20242030,523747.html> (dostęp 22.11.2023r.). W podrozdziale poświęconym odpowiedzialności

domowej określa szczegółowe działania w zakresie zapewnienia ochrony i udzielania pomocy osobom doznającym przemocy domowej, programów korekcyjno- edukacyjnych oraz psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową, podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy domowej oraz promowania metod wychowawczych bez użycia przemocy, upowszechniania informacji o formach i możliwościach udzielania pomocy zarówno osobom doznającym przemocy domowej, jak i osobom stosującym przemoc domową¹⁹⁵.

Organem opiniodawczo-doradczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego jest Zespół Monitorujący do spraw Przeciwdziałania Przemocy Domowej¹⁹⁶, którego zadaniem jest inicjowanie i wspieranie działań mających na celu przeciwdziałanie przemocy domowej, monitorowanie działań w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, wyrażanie opinii w sprawach dotyczących stosowania ustawy, inicjowanie zmian przepisów w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, wyrażanie opinii w przypadku sporów między organami administracji publicznej a organizacjami pozarządowymi realizującymi zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, wyrażanie opinii w sprawach zadań publicznych w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej oraz w sprawach zlecania tych zadań do realizacji, opracowanie standardów pomocy osobom doznającym przemocy domowej i pracy z osobami stosującymi przemoc domową, tworzenie mechanizmów informowania o standardach udzielania pomocy osobom doznającym przemocy domowej i pracy z osobami stosującymi przemoc domową, opiniowanie projektów z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej opracowanych na podstawie programów osłonowych, które finansuje minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego¹⁹⁷.

Obowiązek opuszczenia mieszkania określony został zapisami ustawowymi, wskazując, iż w sytuacji, kiedy osoba stosująca przemoc domową wspólnie zajmująca mieszkanie swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy domowej czyni szczególnie uciążliwym wspólne zamieszkiwanie, osoba doznająca tej przemocy może

podmiotów realizujących zadania wynikające z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej autor szerzej przywołuje problematykę Programu.

¹⁹⁵ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 10.

¹⁹⁶ Tamże, art. 10a.

¹⁹⁷ Tamże, art. 10a.

żądać, aby sąd, właściwy według przepisów ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego¹⁹⁸ o postępowaniu nieprocesowym, zobowiązał ją do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazał zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia¹⁹⁹. Stosuje się określony tryb również w sytuacjach, kiedy osoba doznająca przemocy domowej opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie z powodu stosowania wobec niej przemocy w tym mieszkaniu; osoba stosująca przemoc domową opuściła wspólnie zajmowane mieszkanie lub okresowo lub nieregularnie w nim przebywa wspólnie z osobą doznającą przemocy domowej²⁰⁰. Sąd na żądanie osoby doznającej przemocy domowej może wydać wobec osoby stosującej przemoc domową zakaz zbliżania się na wyrażoną w metrach odległość lub zakaz kontaktowania się, w okolicznościach, kiedy osoba stosująca przemoc swoim zachowaniem polegającym na stosowaniu przemocy domowej osoba stosująca przemoc stwarza zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej tej przemocy. Żądanie wydania zakazu kontaktowania się może mieć miejsce również wtedy, gdy osoba stosująca przemoc domową nęka osobę doznającą przemocy za pomocą środków komunikacji elektronicznej na odległość, czym wzbudza uzasadnione poczucie zagrożenia, udręczenia, poniżenia lub istotnie narusza jej prywatność. Wobec osoby stosującej przemoc domową, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy, Sąd może wydać zakaz wstępu i przebywania na terenie szkoły, placówki oświatowej, artystycznej lub opiekuńczej, lub obiektu sportowego, do których uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej.

Ustawa określa obowiązek zawiadomienia Policji lub prokuratora o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy domowej, o którym zostały powzięte podejrzenia w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych lub zawodowych przez osoby wykonujące te obowiązki. Natomiast osoby będące świadkami przemocy domowej powinny zawiadomić o tym Policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej²⁰¹. Jest to bez

¹⁹⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2021 r. poz. 1805, z późn. zm.

¹⁹⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 11a.

²⁰⁰ Tamże, art. 11a ust. 2.

²⁰¹ Tamże art. 12.

wątpienia odzwierciedlenie obowiązków określonych w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego²⁰².

Pracownik socjalny zapewnia dziecku ochronę przez umieszczenie go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej²⁰³ w razie zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową. Decyzję o zapewnieniu ochrony pracownik socjalny podejmuje wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką, w miarę możliwości w obecności i przy wsparciu psychologa. Pracownik socjalny ma obowiązek niezwłocznie powiadomić sąd opiekuńczy o zapewnieniu dziecku ochrony i umieszczeniu go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej²⁰⁴.

Procedura postępowania Policji przy wykonywaniu czynności zapewnienia dziecku ochrony określona została w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony²⁰⁵. Rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym

²⁰² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555, art. 304. § 1: „Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Przepisy art. 148a oraz art. 156a stosuje się odpowiednio. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa. Zawiadomienie o przestępstwie lub własne dane świadczące o popełnieniu takiego przestępstwa, co do którego obowiązkowe jest prowadzenie śledztwa przez prokuratora, Policja przekazuje wraz z zebrany materiał niezwłocznie prokuratorowi”.

²⁰³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, Dz.U. z 2022 r. poz. 1138, 1726, 1855, 2339 i 2600 oraz z 2023 r. poz. 289, art. 115 § 11: osoba najbliższa - osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu) dająca gwarancję zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i należytej opieki, w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Tryb umieszczania dzieci w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. z 2022 r. poz. 447, 1700 i 2140 oraz z 2023 r. poz. 403.

²⁰⁴ Szerzej o zadaniach wynikających z obowiązku zapewnienia ochrony dziecku w podrozdziale poświęconym zadaniom organów.

²⁰⁵ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 12a; Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony, Dz.U. z 2023 r. poz.1807.

przysługuje zażalenie do sądu opiekuńczego na zapewnienie dziecku ochrony, w którym mogą domagać się zbadania zasadności i legalności zapewnienia dziecku ochrony oraz prawidłowości jej dokonania. Wniesione może zostać za pośrednictwem pracownika socjalnego, który zapewnił dziecku ochronę, lub funkcjonariusza Policji, podlega niezwłocznemu przekazaniu do sądu opiekuńczego, który rozpoznaje zażalenie nie później jednak niż w ciągu 24 godzin od chwili wpływu. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności sposobu zapewnienia dziecku ochrony sąd zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym. W przypadku stwierdzenia bezzasadności, nielegalności lub nieprawidłowości w trakcie zapewniania dziecku ochrony sąd zawiadamia o tym przełożonych osób, które dokonały czynności związanych z zapewnieniem dziecku ochrony ²⁰⁶.

2.3. Wnioski

Uregulowania prawne dotyczące przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce ewoluują, jednak tempo i zakres tych zmian pozostawiają wiele do życzenia. Nowelizacje prawa, jak ta z marca 2023 r., są często reakcją na tragiczne wydarzenia nagłośnione przez media, co sugeruje, że przepisy są wdrażane dopiero po wystąpieniu dramatycznych sytuacji. Wnioskiem jest konieczność proaktywnego podejścia, które zapobiegnie tragediom, a nie będzie jedynie na nie reagować.

Pomimo wprowadzanych zmian, krytyka polskiego systemu prawnego w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej nie milknie. Organizacje pozarządowe oraz obrońcy praw osób dotkniętych przemocą argumentują, że prawo nie zawsze skutecznie chroni najsłabszych, szczególnie w przypadkach, gdzie przemoc pozostaje niezauważona lub ignorowana przez świadków. Z tego wynika potrzeba bardziej kompleksowych rozwiązań, które skutecznie przeciwdziałają przemocy, a nie wyłącznie stosują kary *post factum*.

W analizie wskazano, że instytucje pozarządowe odgrywają istotną rolę w przeciwdziałaniu przemocy domowej, zarówno poprzez działania bezpośrednie, jak i naciski na wprowadzanie zmian prawnych. Mimo ich zaangażowania, systemowe

²⁰⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art.12b.

wsparcie jest nadal niewystarczające, a współpraca między rządem a organizacjami pozarządowymi wymaga dalszej intensyfikacji.

Wskazanie na podstawy prawne, takie jak ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, kodeks cywilny, ustawa o Policji oraz odpowiednie rozporządzenia, pokazuje, że prawne narzędzia przeciwdziałania przemocy istnieją, jednak ich wdrażanie w praktyce nie zawsze jest efektywne. Konieczne jest zatem stworzenie bardziej zintegrowanego i kompleksowego systemu, który lepiej chroni ofiary przemocy. Przykłady rozwiązań z innych krajów sugerują, że Polska może czerpać inspiracje z międzynarodowych praktyk, które mogłyby pomóc w lepszym zwalczaniu przemocy domowej. Analiza wybranych modeli przeciwdziałania przemocy na świecie wskazuje, że niektóre z tych praktyk mogą być adaptowane do polskich realiów, aby wzmocnić ochronę ofiar przemocy. Wydarzenia medialne dotyczące przemocy wobec dzieci i dorosłych pokazują, że mimo istniejących regulacji, wciąż dochodzi do przerażających tragedii. Aktywiści słusznie podkreślają, że wdrożone środki są niewystarczające, a społeczna świadomość oraz systemowa reakcja na przemoc muszą być stale wzmacniane.

Rozdział III

Instytucjonalny system zapobiegania zjawisku przemocy

Skuteczność działań prewencyjnych osiąga się dzięki rozwiązaniom systemowym. Organizacja działań na poziomie lokalnym, zapewniających wsparcie rodzinom i kompleksową pomoc w sytuacjach związanych ze zjawiskiem przemocy domowej wymaga zaangażowania wielu partnerów będących instytucjami koordynowanymi przez jednostki na szczeblu lokalnym, centralnym, a także organizacji trzeciego sektora i tychże rodzin wymagających wsparcia. W Polsce zaproponowany i przyjęty został model zdecentralizowany, w którym jednostki samorządu terytorialnego odpowiadają za realizację zadań wynikających z programów przeciwdziałania przemocy domowej, jednocześnie zobligowane do realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej²⁰⁷. Można wnioskować, iż zaangażowanie instytucji określonych ustawą i wynikającym z niej Programem wypełnia warunek wskazany Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej²⁰⁸. „Konwencja Stambulska obliguje strony do podejmowania środków prawnych oraz innych środków niezbędnych do przyjęcia oraz wdrożenia kompleksowych, skutecznych i skoordynowanych ogólnokrajowych strategii, oraz dotyczących ich odpowiednich środków, których celem jest zapobieganie wszystkim formom przemocy określonych w Konwencji oraz zwalczanie tych form przemocy i zapewnianie kompleksowego podejścia do przemocy wobec kobiet”²⁰⁹. „Priorytetem w ramach strategii politycznych jest dobro ofiary,

²⁰⁷ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r.o przeciwdziałaniu przemocy..., art. 10 ust. 1: „W celu tworzenia warunków skutecznego przeciwdziałania przemocy domowej Rada Ministrów przyjęła Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej, określający szczegółowe działania w zakresie: zapewnienia ochrony i udzielania pomocy osobom doznającym przemocy domowej; programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową oraz programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową; podnoszenia świadomości społecznej na temat przyczyn i skutków przemocy domowej oraz promowania metod wychowawczych bez użycia przemocy; upowszechniania informacji o możliwościach i formach udzielania pomocy zarówno osobom doznającym przemocy domowej, jak i osobom stosującym przemoc domową. Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na szczeblu centralnym oraz wojewódzkim realizują koordynatorzy”, źródło: *Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030*.

²⁰⁸ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r., Dz.U. 2015 poz. 961, art. 7.

²⁰⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r.o przeciwdziałaniu przemocy domowej ., art. 10 ust. 1.

a skuteczna współpraca pomiędzy odpowiednimi instytucjami, organami i organizacjami jest gwarancją realizacji założeń systemu zapobiegania przemocy”²¹⁰. Z założenia, w działania zaangażowane powinny być istotne podmioty, agencje rządowe, parlamenty i władze na szczeblu regionalnym, krajowym oraz lokalnym, krajowe instytucje praw człowieka oraz organizacje pozarządowe²¹¹. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej wskazuje, iż w działaniach dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej zaangażowane są instytucje w sposób interdyscyplinarny, zespołowy, kolegialny. W opracowaniu skupiono się na podstawowej komórce realizującej działania określone ustawą - zespole interdyscyplinarnym i obowiązkach przedstawicieli instytucji go tworzących. W każdej gminie, z założenia²¹² powoływany jest zespół interdyscyplinarny, który realizuje działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej. Zespół interdyscyplinarny tworzy warunki umożliwiające realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej, integruje i koordynuje działania podmiotów wchodzących w jego skład. Zespół w szczególności „diagnozuje na poziomie lokalnym problem przemocy domowej, inicjuje działania profilaktyczne, edukacyjne oraz informacyjne mające na celu przeciwdziałanie przemocy domowej, ich wykonanie powierza właściwym podmiotom, inicjuje działania wobec osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową, opracowuje projektu gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej; rozpowszechnia informacje o osobach, instytucjach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym, powołuje grupy diagnostyczno-pomocowe, monitoruje procedurę „Niebieskie Karty”, przekazuje informacje w związku z dostępem do danych osobowych przetwarzanych w procedurze, kieruje osoby stosujące przemoc domową do programu korekcyjno-edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową lub programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową;

²¹⁰ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet..., art. 9.

²¹¹ Tamże, art. 7.

²¹² Do grudnia 2023 r. jedyną gminą, w której nie funkcjonował Zespół Interdyscyplinarny było Zakopane. Szczegółowo zagadnienie podejmował Rzecznik Praw Obywatelskich, strona internetowa: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Do_MRPiPS_ws_przyjecia_programu_przeciwdzialania_przemocy_w_rodzinie_przez_miasto_Zakopane.pdf (dostęp: 28.01.2024 r.).

składa zawiadomienia o popełnieniu przez osobę stosującą przemoc domową wykroczenia dotyczącego niewywiązywania się z obowiązków zgłoszenia się i uczestnictwa w programach²¹³.

3.1. Jednostki organizacyjne pomocy społecznej

Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej są realizowane przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej²¹⁴. „Pomoc społeczna polega w szczególności na: pracy socjalnej; przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń; analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej; prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej; rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb, realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych”²¹⁵. Powodami udzielania pomocy społecznej zgodnie z treścią ustawy są:

- „ubóstwo;
- sieroctwo;
- bezrobocie;
- bezdomność;
- niepełnosprawność;
- przemoc domowa;
- długotrwała lub ciężka choroba;
- potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi;
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach wielodzietnych lub niepełnych;
- potrzeba ochrony wielodzietności lub macierzyństwa;
- trudność w integracji cudzoziemców;

²¹³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy..., art. 9b.

²¹⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593.

²¹⁵ Tamże, art. 15.

- alkoholizm lub narkomania;
- zdarzenie losowe i sytuacja kryzysowa;
- trudność w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- klęska żywiołowa lub ekologiczna²¹⁶.

Świadczeniami realizowanymi przez pomoc społeczną są świadczenia pieniężne w postaci: zasiłku stałego albo okresowego, zasiłku celowego i specjalnego zasiłku celowego, zasiłku i pożyczki na ekonomiczne usamodzielnienie, pomocy na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki, świadczenia pieniężnego na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców²¹⁷, wynagrodzenia należnego opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznanego przez sąd. Pomoc społeczna jest realizowana w postaci świadczeń niepieniężnych, takich jak: praca socjalna, składki na ubezpieczenie zdrowotne, bilet kredytowany, pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie, składki na ubezpieczenia społeczne, poradnictwo specjalistyczne, schronienie, sprawienie pogrzebu, interwencja kryzysowa, posiłek, niezbędne ubranie, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia i w rodzinnych domach pomocy oraz usługi sąsiedzkie, pobyt i usługi w domu pomocy społecznej, w tym usługi wsparcia krótkoterminowego, mieszkanie treningowe lub wspomagane, pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie²¹⁸.

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności psychologiczne, prawne i rodzinne, świadczone jest rodzinom i osobom, mającym trudności lub wykazującym potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizowane jest poprzez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu zabezpieczenia społecznego, prawa rodzinnego i opiekuńczego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy profilaktyki, diagnozowania i terapii. Natomiast poradnictwo

²¹⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., art. 7.

²¹⁷ Cudzoziemcy, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy udzielone w związku z okolicznościami, o których mowa w art. 159 ust. 1 pkt 1 lit. c lub d ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz.U. 2013 poz. 1650.

²¹⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r o pomocy społecznej ., art. 36.

rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym terapię rodzinną oraz problemy opieki nad osobą z niepełnosprawnością²¹⁹.

Interwencja kryzysowa jako forma pomocy stanowi zespół działań interdyscyplinarnych podejmowanych na rzecz rodzin i osób będących w stanie kryzysu, jej celem jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności radzenia sobie samodzielnie z trudnościami, zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan przewlekłej niewydolności psychospołecznej. Interwencja kryzysowa polega na udzieleniu natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej oraz poradnictwa prawnego lub socjalnego, a w uzasadnionych sytuacjach - schronienia²²⁰. Kobiety w ciąży oraz matki z małoletnimi dziećmi doznające przemocy domowej lub znajdujące się w sytuacji kryzysowej mogą znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży w ramach interwencji kryzysowej. Z tego rodzaju wsparcia mogą skorzystać również ojcowie z małoletnimi dziećmi albo inne osoby sprawujące prawną opiekę nad dziećmi²²¹.

Działania gminy na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej realizowane są w szczególności w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym, który powołuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta. W jego skład wchodzi między innymi przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej. Pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej²²² wchodzi wraz z funkcjonariuszem Policji w skład grupy diagnostyczno-pomocowej, której skład może być również poszerzony o pracownika socjalnego specjalistycznego ośrodka wsparcia dla osób doznających przemocy domowej²²³. Pracownik socjalny jest również jedną z osób udzielających pomocy w ramach schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doznających przemocy domowej²²⁴.

²¹⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej..., art. 46.

²²⁰ Tamże, art. 47 ust. 1-3.

²²¹ Por. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej., art. 47 ust. 4-5; Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 17 stycznia 2022 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, Dz.U. 2022 poz. 150, akt uznany za uchylony, nowa treść rozporządzenia w trakcie procedowania.

²²² Por. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej., art. 9b ust.9: „Do zadań pracownika socjalnego powołanego do grupy diagnostyczno-pomocowej należy w szczególności praca z osobą doznającą przemocy domowej i opracowanie indywidualnego planu pomocy, zgodnie z jej uzasadnionymi potrzebami”.

²²³ Tamże, art. 9a.

²²⁴ Tamże, art. 4.

W ramach procedury pracownik socjalny jednostki organizacyjnej pomocy społecznej lub centrum usług społecznych realizuje zadania określone rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” i wzorów formularzy „Niebieska Karta”. „Realizacja zadań polega na dokonaniu diagnozy sytuacji, potrzeb i zasobów osoby doznającej przemocy domowej oraz udzieleniu kompleksowych informacji o możliwościach uzyskania pomocy, w szczególności prawnej, psychologicznej, pedagogicznej i socjalnej oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób doznających przemocy domowej, możliwościach i formach pomocy małoletnim doznającym przemocy domowej, w tym o podmiotach i instytucjach świadczących taką pomoc”²²⁵. Pracownik socjalny proponuje możliwości podjęcia dalszych działań, których celem jest poprawa sytuacji osoby doznającej przemocy domowej. W trakcie realizacji czynności, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby doznającej przemocy domowej, niezwłocznie organizuje dostęp do pomocy medycznej, zapewnia w zależności od potrzeb, schronienie w całodobowej placówce świadczącej pomoc osobom doznającym przemocy domowej²²⁶. Pracownik socjalny podejmuje działania mające na celu zapobieganie zagrożeniom, które mogą występować w środowisku domowym poprzez składanie systematycznych wizyt sprawdzających stan bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy domowej, bierze udział w opracowaniu przez grupę diagnostyczno-pomocową indywidualnego planu pomocy, może prowadzić rozmowy o prawnokarnych konsekwencjach stosowania przemocy domowej oraz informować osobę stosującą przemoc domową o możliwościach podjęcia terapii lub leczenia, udziału w programach psychologiczno-terapeutycznych lub programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową²²⁷.

Formularz „Niebieskie Karty - C”²²⁸ zawiera w treści przykładowe czynności realizowane przez pracownika socjalnego w ramach indywidualnego planu pomocy na rzecz osoby/osób doznających przemocy. Wskazano, iż pracownik realizuje „pracę

²²⁵ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 3.

²²⁶ W szczególności w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doznających przemocy domowej lub innej placówce, w tym prowadzonej przez organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, działające na podstawie przepisów ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. z 2023 r. poz. 571.

²²⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty”..., § 16.

²²⁸ Tamże, Załącznik nr 3, § 11.

socjalną, w tym poprzez cykliczne wizyty w środowisku, informuje o warunkach korzystania ze świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej, wskazuje możliwości uzyskania pomocy prawnej, psychologicznej, pedagogicznej i socjalnej oraz wsparcia, w tym o instytucjach i podmiotach świadczących specjalistyczną pomoc na rzecz osób doznających przemocy domowej, organizuje dostęp do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby doznającej przemocy domowej, zapewnienia osobie doznającej przemocy domowej, w zależności od potrzeb, schronienia w całodobowej placówce świadczącej pomoc, w szczególności w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń lub Funduszu Sprawiedliwości; udziela kompleksowych informacji o formach pomocy małoletnim doznającym przemocy domowej, o instytucjach i podmiotach świadczących tę pomoc; kieruje małoletnich do placówki opiekuńczo-wychowawczej wsparcia dziennego (np. świetlicy, klubu, ogniska wychowawczego); kieruje małoletnich do poradni pedagogiczno- psychologicznej, innej placówki świadczącej pomoc terapeutyczną/psychologiczną; powiadamia sąd rodzinny i opiekuńczy o sytuacji małoletnich”²²⁹.

Pracownik socjalny, w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia dziecka w związku z przemocą domową, zapewnia dziecku ochronę. Zapewnienie ochrony polega na umieszczeniu dziecka u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej²³⁰, która daje gwarancję zapewnienia dziecku należytej opieki i bezpieczeństwa, w rodzinnym domu dziecka, rodzinie zastępczej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Istotnym warunkiem jest należyta opieka i bezpieczeństwo, które ma zapewnić osoba najbliższa, co stanowi warunek przekazania dziecka pod opiekę innej osoby najbliższej, która nie zamieszkuje wspólnie z rodziną, w której dochodzi do aktów przemocy domowej²³¹. Pracownik socjalny podejmuje decyzję o zapewnieniu dziecku ochrony, wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z ratownikiem medycznym, lekarzem lub

²²⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty”..., Załącznik nr 3.

²³⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny..., art. 115 § 11: Osobą najbliższą jest małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, a także osoba pozostająca we wspólnym pożyciu.

²³¹ Tryb umieszczania dzieci w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. z 2022 r. poz. 447, 1700 i 2140 oraz z 2023 r. poz. 403.

pielęgniarką²³², w miarę możliwości w obecności i przy wsparciu psychologa. Oceny ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka w kwestionariuszu szacowania ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka dokonywana jest w kwestionariuszu a dziecku udziela się wsparcia psychologa. Na pracowniku socjalnym ciąży obowiązek w trybie bez zbędnej zwłoki powiadomienia sądu opiekuńczego, o zapewnieniu dziecku ochrony i umieszczeniu go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, w rodzinnym domu dziecka, rodzinie zastępczej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej, w czasie nie później niż w ciągu 24 godzin od chwili zapewnienia ochrony²³³.

Procedura postępowania Policji przy wykonywaniu czynności przez pracownika socjalnego oraz sposób dokumentowania przeprowadzonych przez Policję czynności z uwzględnieniem konieczności udzielenia skutecznej pomocy dzieciom została uregulowana rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony²³⁴. Wzór kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka służący stwierdzeniu zasadności zapewnienia dziecku ochrony z uwzględnieniem konieczności prawidłowej diagnozy sytuacji i stanu dziecka oraz udzielenia mu natychmiastowej ochrony, uwzględniającej jego potrzeby oraz ochronę danych osobowych, które mają być przetwarzane z wykorzystaniem kwestionariusza wejdzie w życie zgodnie z treścią ustawy z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw²³⁵.

²³² Stosuje się odpowiednio przepisy art. 598¹⁰, art. 598¹¹ § 3 i art. 598¹² § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - *Kodeks postępowania cywilnego...*: Na żądanie pracownika socjalnego Policja jest zobowiązana do udzielenia mu pomocy przy czynnościach związanych z zapewnieniem ochrony dziecku. Jeżeli zobowiązany lub inne osoby przeszkadzają w wykonaniu czynności w miejscu pobytu dziecka, na żądanie pracownika socjalnego Policja usunie te osoby z miejsca wykonywania czynności. Przy zapewnieniu ochrony dziecku pracownik socjalny powinien zachować szczególną ostrożność i uczynić wszystko, aby dobro dziecka nie zostało naruszone, a zwłaszcza aby nie doznało krzywdy fizycznej lub moralnej.

²³³ Do umieszczenia dziecka u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej w rozumieniu art. 115 § 11 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - *Kodeks karny* stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka lub instytucjonalnej pieczy zastępczej.

²³⁴ *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony*, Dz.U. 2023 poz. 1807.

²³⁵ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej art. 12a.

W zażaleniu do sądu opiekuńczego „na zapewnienie dziecku ochrony, które przysługuje rodzicom, opiekunom prawnym lub faktycznym można domagać się zbadania legalności i zasadności zapewnienia dziecku ochrony oraz prawidłowości jej dokonania. Zażalenie może zostać wniesione za pośrednictwem pracownika socjalnego lub funkcjonariusza Policji, podlega niezwłocznemu przekazaniu do sądu opiekuńczego”²³⁶. Rozpoznanie zażalenia przez Sąd następuje niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu 24 godzin od chwili wpływu do sądu. W sytuacji uznania nielegalności lub bezzasadności sposobu zapewnienia dziecku ochrony, sąd zarządza natychmiastowe przekazanie dziecka rodzicom, opiekunom faktycznym lub prawnym. O stwierdzeniu bezzasadności, nieprawidłowości lub nielegalności zapewniania dziecku ochrony, sąd zawiadamia o tym przełożonych osób, które dokonały czynności związanych z zapewnieniem dziecku ochrony. Istotnym jest, że sąd zawiadamia wszystkie podmioty biorące udział w czynnościach, na co wskazuje określenie związku z zapewnieniem ochrony, również Policję czy odpowiednio służbę ochrony zdrowia. Na pracowniku socjalnym ciąży również obowiązek pouczenia rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka o podjętych czynnościach, o prawie do złożenia zażalenia oraz o możliwości uzyskania nieodpłatnej pomocy prawnej²³⁷. Wzór pouczenia został określony rozporządzeniem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 21 czerwca 2023 r. w sprawie wzoru pouczenia rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka, któremu pracownik socjalny zapewnił ochronę w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową²³⁸.

Nowelizacja treści zawartych w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej pozwoliła określić inny charakter realizowanych zadań przez pracownika socjalnego.

²³⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 12b.

²³⁷ Nieodpłatna pomoc prawna jest udzielana w trybie i na zasadach określonych w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej, Dz. U. z 2021 r. poz. 945: Na nieodpłatną pomoc prawną można zapisać się telefonicznie, przez specjalny powiatowy numer do zapisów; elektronicznie - pisząc na podany przez powiat adres e-mail lub zapisując się przy pomocy formularza dostępnego na stronie <https://zapisy-np.ms.gov.pl>. Lista punktów, w których można skorzystać z nieodpłatnej pomocy prawnej, znajduje się na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości: <https://zapisy-np.ms.gov.pl/>, informacja zgodna z treścią pouczenia rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka, któremu pracownik socjalny zapewnił ochronę w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową.

²³⁸ Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 21 czerwca 2023 r. w sprawie wzoru pouczenia rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka, któremu pracownik socjalny zapewnił ochronę w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową, Dz. U. z 2023r., poz. 1159.

Ustawodawca zdecydował się na zabieg leksykalny, który minimalizuje negatywny wydźwięk czynności pracownika socjalnego. Zamieniając pojęcie „odebranie” pojęciem „zapewnienie ochrony” spowodowano, że sama procedura staje się ważną społecznie, a także wpływa na postrzeganie czynności przez samych jej wykonawców²³⁹. Taka zmiana językowa pomaga budować pozytywny wizerunek pracy socjalnej, co może zwiększyć zaufanie społeczne do działań podejmowanych przez instytucje. Dodatkowo wpływa to na wzmocnienie współpracy z rodzinami, które mogą łatwiej zaakceptować interwencję w mniej stygmatyzującej formie.

3.2. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Przedstawiciele Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zostali wskazani jako jedni z uczestników procedur związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej, jako członkowie zespołów interdyscyplinarnych oraz osoby mogące wszcząć procedurę. Aktem regulującym działanie w obszarze przeciwdziałania alkoholizmowi jest ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi²⁴⁰. Ustawodawca określił, że życie obywateli w trzeźwości jest warunkiem niezbędnym moralnego i materialnego dobra Narodu²⁴¹, stąd ustanowiona została treść aktu, zgodnie z którą „organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego są obowiązane do podejmowania działań zmierzających do ograniczania spożycia napojów alkoholowych oraz zmiany struktury ich spożywania, inicjowania i wspierania przedsięwzięć mających na celu zmianę obyczajów w zakresie sposobu spożywania tych napojów, działania na rzecz trzeźwości w miejscu pracy, przeciwdziałania powstawaniu i usuwania następstw nadużywania alkoholu, a także wspierania działalności, w tym zakresie, organizacji społecznych i zakładów pracy”²⁴². Zadaniem organów jest również wspieranie tworzenia i rozwoju organizacji społecznych, które mają na celu krzewienie abstynencji i trzeźwości,

²³⁹ Ustawa o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw z dnia 9 marca 2023 r., Dz.U. z 2023 r. poz. 535.

²⁴⁰ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U. 1982 nr 35 poz. 230.

²⁴¹ Tamże, Preambuła.

²⁴² Tamże, art. 1 ust. 1.

oddziaływanie na osoby nadużywające alkoholu, udzielanie pomocy rodzinom osób nadużywających oraz zapewnianie warunków sprzyjających działaniom tych organizacji²⁴³. Elementem niezbędnym jest konieczność współdziałania z Kościołem Katolickim i innymi kościołami oraz związkami wyznaniowymi w zakresie wychowania w trzeźwości i przeciwdziałania alkoholizmowi²⁴⁴.

Odpowiednie kształtowanie polityki społecznej jest kanałem realizacji zadań w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi. W szczególności skupione są wokół „tworzenia warunków sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje do powstrzymywania się od spożywania alkoholu; działalności wychowawczej i informacyjnej; ustalaniu odpowiedniego poziomu i właściwej struktury produkcji napojów alkoholowych przeznaczanych do spożycia w kraju; ograniczaniu dostępności alkoholu; leczeniu, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od alkoholu; zapobieganiu negatywnym następstwom nadużywania alkoholu i ich usuwaniu; przeciwdziałaniu przemocy domowej; wspieraniu zatrudnienia socjalnego poprzez finansowanie centrów integracji społecznej”²⁴⁵. Realizacja zadań odbywa się zgodnie z Narodowym Programem Zdrowia²⁴⁶.

Celem strategicznym określonym dla Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025 jest „zwiększenie liczby lat przeżytych w zdrowiu oraz zmniejszenie społecznych nierówności w zdrowiu”²⁴⁷. Realizacja Narodowego Programu Zdrowia związana jest z koniecznością uwzględnienia wpływu zdrowotnych skutków wywołanych przez epidemię COVID-19²⁴⁸ na zdrowie populacji. Choroba ta przyczyniła się do największego kryzysu zdrowotnego w Rzeczypospolitej Polskiej po zakończeniu II wojny światowej. Niezbędne jest zintensyfikowanie działań, których

²⁴³ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości,,, art. 1 ust. 2.

²⁴⁴ Tamże, art. 1 ust. 3.

²⁴⁵ Tamże, art. 2.

²⁴⁶ Narodowy Program Zdrowia ustanowiony na podstawie art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym, Dz. U. z 2022 r. poz. 1608 oraz z 2023 r. poz. 1718; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 marca 2021 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025 ustanowione na podstawie art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym.

²⁴⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 marca 2021 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025, załącznik.

²⁴⁸ COVID-19 - ang. Coronavirus Disease 2019 - choroba zakaźna układu oddechowego wywołana zakażeniem wirusem SARS-CoV-2. Została po raz pierwszy rozpoznana i opisana w listopadzie 2019, w środkowych Chinach (miasto Wuhan, w prowincji Hubei), *The Illness Now Has a Name, COVID-19*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/COVID-19> (dostęp: 12.02.2020 r.).

celem jest promowanie zdrowia, oraz ograniczanie ekspozycji na czynniki ryzyka cywilizacyjnych chorób. Korelacja skutków epidemii COVID-19 z epidemią przewlekłych chorób niezakaźnych jest głównym przyczynkiem wzmożonych działań oraz konieczności podjęcia zgodnych z aktualną wiedzą naukową interwencji w obszarze zdrowia publicznego, z wykorzystaniem wszelkich dostępnych narzędzi²⁴⁹. Narodowy Program Zdrowia zakłada realizację celów operacyjnych, które obejmują:

1. Profilaktykę nadwagi i otyłości;
2. Profilaktykę uzależnień;
3. Promocję zdrowia psychicznego;
4. Zdrowie środowiskowe i choroby zakaźne;
5. Wyzwania demograficzne²⁵⁰.

W ramach powyższych celów operacyjnych realizowane są zadania z zakresu zdrowia publicznego przez ministra właściwego do spraw zdrowia, we współpracy z właściwymi ministrami, zgodnie z działami administracji rządowej oraz inne podmioty²⁵¹. Zwiększenie dostępności i podniesienie jakości specjalistycznej pomocy dla osób doznających przemocy w rodzinie stanowi zadanie określone w VI części jako zadanie służące realizacji celu operacyjnego nr 2: Profilaktyka uzależnień w kontekście zintegrowanego im przeciwdziałania.

Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych należą do zakresu działania Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom²⁵², do zadań Centrum należy między innymi: „inicjowanie, wspieranie i prowadzenie działań w zakresie

²⁴⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 marca 2021 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025, załącznik.

²⁵⁰ Narodowy Program Zdrowia na lata 2021-2025, cele operacyjne.

²⁵¹ Por. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym..., art. 3: wskazuje na podmioty przewidziane w realizacji zadań: organy administracji rządowej, państwowe jednostki organizacyjne, w tym agencje wykonawcze, a także jednostki samorządu terytorialnego, realizujące zadania własne polegające na promocji lub ochronie zdrowia; mogą uczestniczyć podmioty, których cele statutowe lub przedmiot działalności dotyczą spraw objętych zadaniami określonymi w ustawie, w tym organizacje pozarządowe i podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. z 2020 r. poz. 1057, z późn. zm.; Samorząd gminy oraz samorząd powiatu mogą współpracować z samorządem województwa; samorząd województwa współpracuje z wojewodą. Narodowy Fundusz Zdrowia realizuje zadania z zakresu zdrowia publicznego obejmujące finansowanie świadczeń opieki zdrowotnej na zasadach określonych w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, Dz. U. z 2021 r. poz. 1285, z późn. zm.

²⁵² Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym..., art. 8a i n.; Centrum realizuje zadania z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii, przeciwdziałania innym uzależnieniom, w tym dofinansowane z Funduszu Rozwiązywania Problemów Hazardowych.

przeciwdziałania przemocy domowej, w tym w rodzinach z problemem używania alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych oraz uzależnień behawioralnych; współpraca z przedstawicielami instytucji i organizacji, które zajmują się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, profilaktyką i rozwiązywaniem problemów związanych z używaniem alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych, a także przeciwdziałaniem uzależnieniom behawioralnym”²⁵³.

Zgodnie z treścią ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi „wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast powołują gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, w szczególności inicjujące działania w zakresie prowadzenia działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu oraz podejmujące czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego”²⁵⁴. Komisja zgodnie z założeniem ustawy składa się z osób przeszkolonych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Do zadań gmin, w szczególności zalicza się:

- „zwiększanie dostępności pomocy rehabilitacyjnej i terapeutycznej dla osób uzależnionych od alkoholu;
- prowadzenie profilaktycznej działalności edukacyjnej i informacyjnej oraz szkoleniowej w zakresie przeciwdziałania narkomanii, rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie sportowych zajęć pozalekcyjnych, działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach socjoterapeutycznych i opiekuńczo- wychowawczych;

²⁵³ Por. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym..., art. 8b ust. 2.

²⁵⁴ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości..., art. 4¹.

- udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy prawnej i psychospołecznej, w szczególności ochrony przed przemocą domową;
- wspomaganie działalności stowarzyszeń, instytucji, osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych;
- wspieranie zatrudnienia socjalnego przez finansowanie i organizowanie klubów integracji społecznej i centrów integracji społecznej;
- podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów²⁵⁵ oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego²⁵⁶.

Treść ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej jasno określa, że „gmina podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym, który powołuje burmistrz, wójt albo prezydent miasta”²⁵⁷, w skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi przedstawiciele:

1. jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
2. Policji;
3. gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych;
4. ochrony zdrowia;
5. oświaty;
6. organizacji pozarządowych²⁵⁸.

W związku z zadaniami, jakie ciąży na Krajowym Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom²⁵⁹ oraz realizowanym Narodowym Programie Zdrowia, cyklicznie odbywają się wydarzenia poświęcone problematyce przeciwdziałania przemocy

²⁵⁵ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości..., art. 13¹, art. 15: zakaz reklamy i promocji napojów alkoholowych, zakaz sprzedaży i podawania napojów alkoholowych osobom, których zachowanie wskazuje, że znajdują się w stanie nietrzeźwości; osobom do lat 18; na kredyt lub pod zastaw.

²⁵⁶ Tamże, art. 4¹ ust. 1-2: „realizacja zadań jest prowadzona w postaci uchwalonego przez radę gminy gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, który stanowi część strategii rozwiązywania problemów społecznych i który uwzględnia cele operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, określone w Narodowym Programie Zdrowia. Elementem gminnego programu mogą być również zadania związane z przeciwdziałaniem uzależnieniom behawioralnym. Gminny program jest realizowany przez ośrodek pomocy społecznej albo centrum usług społecznych, o których mowa w przepisach o pomocy społecznej, lub inną jednostkę wskazaną w tym programie. W celu realizacji gminnego programu wójt, burmistrz, prezydent miasta może powołać pełnomocnika”.

²⁵⁷ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 9a.

²⁵⁸ Tamże, art. 9a ust. 1.

²⁵⁹ Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom jest wyspecjalizowaną agendą Ministra Zdrowia, utworzoną w roku 2022 w wyniku połączenia Krajowego Biura do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii oraz Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, strona internetowa: <https://kcpu.gov.pl> (dostęp: 25.01.2024r.).

domowej²⁶⁰. W dniu 21 kwietnia 2022 r. została powołana Rada ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej²⁶¹, w której skład wchodzi 16 specjalistów, którzy będąc autorytetami z doświadczeniem i nieocenioną wiedzą w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej dają rękojmię prawidłowej realizacji zadań Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom, będąc organem opiniodawczo-doradczym Dyrektora KCPU realizuje zadania w obszarach:

- kooperacja w zakresie opracowania zmian, aktualizowania i nadzorowania realizacji Programu potwierdzania kwalifikacji osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej, w tym w szczególności rodzin z problemem uzależnień²⁶²;
- inicjowanie i wspieranie działań mających na celu przeciwdziałanie przemocy domowej, zwłaszcza w rodzinach z problemem uzależnień;
- współpraca w zakresie promocji i opracowania standardów związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej, w szczególności z problemem uzależnień;
- inicjowanie zmian i wyrażanie opinii w zakresie przepisów prawa dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej²⁶³.

Zjawisko, jakim jest nadużywanie spożywania alkoholu i innych środków, powoduje zaniedbania innych sfer życia, najczęściej wynika z problemów, które powinny pierwotnie zostać poddane terapii. Jednocześnie w związku z nadal mało rozpowszechnionym i swobodnym dostępem do pomocy psychologicznej, zwłaszcza powiązanej ze wstydem korzystania z pomocy czy leczenia psychiatrycznego, wiele

²⁶⁰ W 2023 r. odbyła się trzydniowa konferencja naukowa pn. „Przemoc domowa - perspektywa psychologiczna, społeczna i prawna”, której celem była promocja projektów badawczych dotyczących zjawiska przemocy domowej prowadzonych i realizowanych w Polsce, zwłaszcza przez ośrodki akademickie, wymiana doświadczeń między osobami zawodowo zajmującymi się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, a także integracja środowisk akademickich i praktyków działających w tym obszarze, strona internetowa: <https://kcpu.gov.pl/kcpu-zaprasza-na-konferencje-przemoc-domowa-perspektywa-psychologiczna-spoeczna-i-prawna/#tresc> (dostęp: 25.01.2024 r.).

²⁶¹ Zgodnie z Zarządzeniem Nr 28/2022 Dyrektora Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom powołana została Rada, której kadencja trwa trzy lata.

²⁶² System certyfikowania w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej zawarty w Programie potwierdzania kwalifikacji osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej, w tym w szczególności rodzin z problemem uzależnień; strona internetowa: <https://kcpu.gov.pl/wp-content/uploads/2023/09/Program-potwierdzania-kwalifikacji-osob-pracujacych-w-obszarze-przeciwdzialania-przemocy-domowej.pdf> (dostęp: 25.01.2024 r.).

²⁶³ Zarządzenie Nr 28/2022 Dyrektora Krajowego Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom.

osób w niewłaściwy sposób usiłuje radzić sobie z własnymi emocjami czy problemami, sięgając po szybkie i łatwo dostępne substancje. Leczenie w powszechnym obiegu łączy się ze zobowiązaniem do leczenia lub rzadko, ale dobrowolnie podejmowanym leczeniem²⁶⁴. Ustawa²⁶⁵ określa procedurę dotyczącą postępowania w stosunku do osób nadużywających alkoholu. Członkowie rodziny osoby uzależnionej od alkoholu, którzy są dotknięci następstwami nadużywania alkoholu przez uzależnioną osobę, uzyskują świadczenia zdrowotne w zakresie rehabilitacji współuzależnienia, terapii oraz profilaktyki. Dzieci uzależnionych od alkoholu osób, które są dotknięte następstwami nadużywania alkoholu przez rodziców, bezpłatnie uzyskują pomoc socjoterapeutyczną i psychologiczną w określonych podmiotach²⁶⁶ i specjalistycznych poradniach oraz placówkach resocjalizacyjnych i opiekuńczo-wychowawczych. Pomoc dzieciom przez osoby lub instytucje może być niesiona wbrew woli rodziców lub opiekunów będących w stanie nietrzeźwym²⁶⁷.

Według Bohdana Woronowicza „alkoholizm to stan fizyczny i psychiczny, który wynika ze współdziałania alkoholu i żywego organizmu, charakteryzuje się występowaniem zmian w zachowaniu, zawsze przymusem, nieodpartą chęcią okresowego lub ciągłego używania alkoholu, aby doświadczyć efektów jego działania zwłaszcza psychicznych lub uniknąć objawów wynikających z braku spożywania, tak jak dyskomfortu czy złego samopoczucia”²⁶⁸.

²⁶⁴ Poddanie się leczeniu odwykowemu jest dobrowolne. Wyjątki od tej zasady określa ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Narodowy Fundusz Zdrowia przeznacza środki na działania o charakterze profilaktycznym i edukacyjnym oraz na świadczenia opieki zdrowotnej w obszarze opieki psychiatrycznej i leczenia uzależnień oraz następstw zdrowotnych spożywania alkoholu, z uwzględnieniem treści ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, Dz. U. z 2022 r. .poz. 2561, z późn. zm.

²⁶⁵ Ustawa z dnia 26 października 1982 r o wychowaniu w trzeźwości..., Dz. U. 1982 Nr 35 poz. 230.

²⁶⁶ Ustawa z dnia 26 października 1982 r o wychowaniu w trzeźwości..., art. 22 ust. 1: Samorząd województwa tworzy i prowadzi na obszarze województwa podmioty lecznicze wykonujące działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w zakresie leczenia odwykowego oraz wojewódzki ośrodek terapii uzależnienia i współuzależnienia.

²⁶⁷ Ustawa z dnia 26 października 1982 r o wychowaniu w trzeźwości., art. 23 ust. 1.

²⁶⁸ Por. C. Godwod-Sikorska, B.T. Woronowicz, M. Ketner, *Zespół uzależnienia od alkoholu*, Warszawa 1989, s. 6-8; A. Konopka A., *Psychoterapia zespołu zależności alkoholowej (specyfika uwarunkowania terapii kobiet)*, Szczecin 2008, s. 50-53; A. Samochowiec, J. Samochowiec, *Terapia zespołu zależności alkoholowej na podstawie typologii alkoholizmu Lescha*, Szczecin 2008, s. 54-56; B. Habrat, *Strategie i leki stosowane w farmakologicznym zapobieganiu nawrotom picia i zmniejszania ilości wypijanego alkoholu. Alkoholizm i Narkomania*, 1996, 147-159.

Zgodnie z raportem Światowej Organizacji Zdrowia²⁶⁹, dotyczącym stanu zdrowia na świecie, spożywanie alkoholu jest przyczyną 3 milionów zgonów rocznie na całym świecie, złego stanu zdrowia milionów ludzi, a także niepełnosprawności. Szkodliwe spożywanie alkoholu odpowiada za 5,1 proc. światowego obciążenia chorobami, odpowiada za 7,1 proc. i 2,2 proc. obciążenia chorobami odpowiednio u mężczyzn i kobiet. Alkohol wskazywany jest jako główny czynnik ryzyka przedwczesnej umieralności oraz niepełnosprawności wśród osób w wieku od 15 do 49 lat, odpowiada za 10 proc. wszystkich zgonów w tej grupie wiekowej²⁷⁰.

Nadużywanie alkoholu w rodzinie przez jednego z członków destabilizuje jej funkcjonowanie, stwarza problemy, jest przyczyną cierpienia dzieci i dorosłych. Narastający problem alkoholowy zmusza niepijących członków rodziny do poszukiwania sposobów na przetrwanie w deficycie poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji, w sytuacji permanentnego stresu, braku możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb psychologicznych, a czasami nawet biologicznych. Z biegiem czasu osoba pijąca coraz silniej skupia się na alkoholu, przestaje dbać o potrzeby rodziny, czasem nawet interesować się bliskimi osobami, wycofuje się z pełnienia ról życiowych. W fazie uzależnienia związanej z objawami organicznymi wymaga opieki i obsługi²⁷¹. Życie z partnerem nadużywającym alkoholu może rodzić konsekwencje w postaci silnej koncentracji myśli, zachowań i uczuć na zachowaniach osoby pijącej, szukaniu usprawiedliwień dla sytuacji picia, ukrywaniu i zaprzeczaniu problemowi, przejmowaniu kontroli nad piciem bliskiej osoby przejawiającym się na ograniczaniu sytuacji alkoholowych, wylewaniu alkoholu, kupowaniu alkoholu czy jego odmierzaniu, aby pijący nie miał potrzeby we własnym zakresie podejmować takich

²⁶⁹ Światowa Organizacja Zdrowia (World Health Organization - WHO), międzynarodowa organizacja działająca w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych, zajmuje się kwestią ochrony zdrowia. Została utworzona w 1948 r. Siedzibą organizacji jest Genewa. WHO jest organem kierującym i koordynującym wszelkie zagadnienia dotyczące ochrony zdrowia w systemie Narodów Zjednoczonych. Głównymi zadaniami WHO są: promocja rozwoju zdrowia, w szczególności pośród grup dotkniętych biedą i nieuprzywilejowanych; zapewnianie światowego bezpieczeństwa zdrowotnego - przeciwdziałanie wszelkim chorobom, w szczególności zakaźnym i epidemicznym; ustalanie norm dotyczących składu lekarstw i jakości żywności. Źródło: <https://www.who.int/en/> (dostęp: 26.01.2024 r.).

²⁷⁰ *Global Information System on Alcohol and Health*, strona internetowa: <https://www.who./data/gho/data/themes/global-information-system-on-alcohol-and-health> (dostęp: 26.07.2024 r.).

²⁷¹ Por. M. Tomaszewska, *Kobieta w potrzasku - koalkoholizm: symptomy, objawy, charakterystyka. Psychiatria w Praktyce Ogólnolekarskiej*, Białystok 2006, s. 89-92; *Jak nadmierne picie wpływa na funkcjonowanie rodziny*, strona internetowa: <https://kcpu.gov.pl/szkody-zdrowotne-i-uzaleznienia/jak-nadmierne-picie-wplywa-na-funkcjonowanie-rodziny/> (dostęp: 26.07.2024 r.).

działań²⁷². Charakterystycznym zachowaniem jest również przejmowanie odpowiedzialności za zachowania pijącego, przejmowanie obowiązków, łagodzenie konsekwencji picia, płacenie długów, dbanie o wizerunek czy nawet higienę osoby pijącej. Długotrwały stres, wynikający z życia z osobą pijącą, oraz brak skuteczności działań, powoduje konsekwencje psychosomatyczne w postaci: nerwic, zaburzeń emocjonalnych, zakłóceń czynności poznawczych, pustki duchowej, beznadziei, samotności, nadużywania substancji psychoaktywnych, samotności, obniżenia jakości życia, braku możliwości rozpoznania własnych potrzeb czy realizacji własnych celów, ambicji, pragnień. Zaburzenia składają się na zespół nieprawidłowego przystosowania się do sytuacji problemowej. Osoba bliska przejmując nieświadomie odpowiedzialność i kontrolę za funkcjonowanie osoby pijącej, koncentrując się na szukaniu możliwości ograniczenia picia, w efekcie dalej ułatwia pijącemu spożywanie alkoholu. U części bliskich osób rozpoznaje się zaburzenia stresowe, ostrą reakcję na stres lub zaburzenia adaptacyjne²⁷³.

Podając się do analizy sytuacji rodzin dotkniętych problemem alkoholowym, uwagę należy szczególnie zwrócić na dzieci i młodzież, które dorastają w tych rodzinach. Agresywne i represyjne zachowania rodziców, zaniedbywanie potrzeb dziecka i obowiązków opiekuńczych wywierają destrukcyjny wpływ na zdrowie psychiczne, fizyczne oraz proces rozwoju dzieci²⁷⁴. Do zbioru doświadczeń dzieci wychowywanych w rodzinach z problemem alkoholowym zalicza się: poczucie odrzucenia i braku oparcia, brak możliwości przewidywania przyszłych zdarzeń, trwanie w chaosie, funkcjonowanie w ciągłym napięciu i poczuciu zagrożenia, doświadczanie aktów przemocy również seksualnej, brak jasnych norm i wartości²⁷⁵.

²⁷² Por. W. Sztander, *Poza kontrolą. Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości*, Warszawa 1992; *Jak nadmierne picie wpływa na funkcjonowanie rodziny*, strona internetowa: <https://kcpu.gov.pl/szkody-zdrowotne-i-uzaleznienia/jak-nadmierne-picie-wplywa-na-funkcjonowanie-rodziny/> (dostęp: 26.07.2024 r.).

²⁷³ Współzależnienie - to zespół skutków psychologicznych wynikających z życia w jednej rodzinie z alkoholikiem, powstałych w bezpośrednim związku z jego uzależnieniem. W wyniku zaistnienia powyższych okoliczności dochodzi do zmian w funkcjonowaniu zarówno systemu rodzinnego, jak i jego nie uzależnionych uczestników. W przedstawionej pracy podano kryteria diagnostyczne współzależnienia oraz najczęściej spotykane reakcje dzieci na nałóg jednego z rodziców. Opisano najpopularniejsze formy leczenia współzależnienia, skupiając się głównie na coraz prężniej działających grupach samopomocy. Źródło: M. Hędzielek, M. Wnuk, JT. Marcinkowski, *Choroba współzależnienia od alkoholu - diagnoza, konsekwencje, leczenie*, Probl Hig Epidemiol, Poznań 2009, s. 309-315.

²⁷⁴ Por. J. Mellibruda, *Pułapka nieprzebaczonej krzywdy w aspekcie psychologicznym* [w:] *Krzywdy i przebaczenie*, red. T. Huk, A. Foltńska, Kraków 1997, 9-38.

²⁷⁵ Por. D. Borodziuk, *Życie dorosłych dzieci alkoholików. Pareja. Studia i eseje*, Białystok 2019, s. 79- 93.

Dziecko żyjące w okolicznościach brutalnej rzeczywistości, pozbawionej reguł i wartości, bez wsparcia osób dorosłych, żyje w ciągłym stresie, z którym zmuszone jest radzić sobie w pojedynkę. Efektem doświadczeń życia w rodzinie obciążonej problemem alkoholowym są utrwalone schematy reakcji emocjonalnych i zachowań, utrudniających osiągnięcie satysfakcji i zadowolenia, nawiązywania bliskich relacji w dorosłym życiu z innymi ludźmi²⁷⁶. Zbiór specyficznych cech nabytych w obciążonej rodzinie stanowi trwały ślad w postaci:

- poczucia odmienności;
- ignorowania własnych potrzeb emocjonalnych;
- krytycznej samooceny oraz zbyt poważnego traktowania siebie samego;
- trudności w rozumieniu tego, co jest właściwe i normalne, a co nie jest;
- braku umiejętności czerpania radości z życia;
- reagowania niepokojem na sytuacje życiowe wymykające się spod kontroli;
- pracobolizm oraz brania odpowiedzialności za wszystko i za wszystkich;
- nadmiernej obojętności lub nadmiernej wrażliwości;
- nadmiernej odpowiedzialności lub jej braku;
- funkcjonowania według zasady: „wszystko albo nic”;
- obawy przed nawiązywaniem bliskich związków oraz braku zaufania do innych ludzi;
- częstego ulegania impulsom oraz trudnościach w realizowaniu planów życiowych;
- poczucie, że jest się atakowanym czy ignorowanym;
- stałego poszukiwania akceptacji własnej osoby oraz związanej z tym obawy przed odrzuceniem;
- nieświadomego poszukiwania kryzysów i napięć oraz uskarżanie się na ich skutki²⁷⁷.

Pod kątem bezpieczeństwa rodziny, te problemy ukazują potrzebę wsparcia nie tylko dla dziecka, ale także całej rodziny. Rodziny obciążone problemem

²⁷⁶ Por. W. Sztander, *Dzieci w rodzinie z problemem alkoholowym*. Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, Warszawa 1993; JG. Woititz, *Dorosłe Dzieci Alkoholików*. Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, Warszawa 1994.

²⁷⁷ Por. A. Pacewicz, *Dzieci alkoholików. Jak je rozumieć, jak im pomagać*, Warszawa 1994, s. 123-124.

alkoholowym wymagają interwencji i pomocy ze strony specjalistów, aby przeciwdziałać destrukcyjnym wzorcom i stworzyć stabilne, bezpieczne środowisko. Niezbędne jest budowanie zdrowych relacji i mechanizmów wsparcia, aby dziecko miało szansę na przezwyciężenie traumatycznych doświadczeń i prawidłowy rozwój emocjonalny. Wnioski dotyczące bezpieczeństwa rodziny wskazują na konieczność wzmocnienia więzi między członkami rodziny oraz edukacji na temat zdrowego wyrażania emocji. Niezbędne jest, aby system wsparcia socjalnego i psychologicznego angażował rodziny w proces leczenia, co pozwoli na ograniczenie powielania toksycznych wzorców w przyszłości.

3.3. Policja

Działania Policji w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej w kształcie nadanym ustawą o Policji²⁷⁸ oraz ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej²⁷⁹ wyczerpują kompleksowo czynności, jakie powinny być realizowane w kontekście zjawiska przemocy domowej. Wątpliwości, które pojawiają się w trakcie interpretacji przepisów w znacznej części poddawane są analizie, albo też nie znajdują jeszcze komentarza. Mogące pojawiać się pytania w zakresie interpretacji przepisów wynikają wyłącznie z braku wiedzy w przedmiotowej materii. Policja realizowała i nadal realizuje czynności w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie jeszcze przed wejściem w życie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie²⁸⁰ w 2005 roku, kiedy została wskazana jako jeden z pięciu organów odpowiedzialnych za realizację zadań w ramach przeciwdziałania przemocy, i już od tego czasu działa interdyscyplinarnie, nie wyłącznie na podstawie zarządzenia²⁸¹. Rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” skonkretyzowało również zadania, jakie ciążyą na funkcjonariuszach Policji w zakresie przeciwdziałania przemocy. Na potrzeby

²⁷⁸ Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r., Dz.U. Nr 30, poz. 179 z późn. zm.

²⁷⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, Dz. U. z 2021 r. poz. 1249.

²⁸⁰ Ustawa przed nowelizacją z 2023 r. nosiła tytuł „o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”, Policja funkcjonowała w obszarze realizacji zadań na podstawie zarządzenia nr 21 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu przeprowadzania interwencji domowej wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty”.

²⁸¹ Zarządzenie nr 25/98 Komendanta Głównego Policji z dnia 10 listopada 1998 r. w sprawie sposobu przeprowadzania interwencji domowej przez policjantów wobec przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty”, Dz. Urz. KGP Nr 7, poz. 37, Nr 12, poz. 78, oraz następne zarządzenia lub wytyczne.

niniejszego opracowania autor zajmuje się wyłącznie przepisami i aktami obecnie obowiązującymi.

Rok 2023 można nazwać przełomowym dla instytucji, które zajmują się problematyką przeciwdziałania przemocy domowej, a także innych instytucji, które dopiero dzięki zmianom, zostały wyposażone w kompetencje związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej. Nowelizacja ustawy, poprzez rozszerzenie treści, przeniesienie zapisów aktu niższej rangi do aktu rangi wyższej i wreszcie zmiana tytułu ustawy i wprowadzenie przeszło 14 aktów wykonawczych określonych delegacjami ustawowymi w tym nowelizacji ustawy o Policji²⁸², jak również ustanowienie wieloletniego Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030 pokazują, jak problem jest ważny.

Policja jako formacja służąca społeczeństwu, przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego, realizuje określone ustawowo zadania²⁸³. Podstawowym obowiązkiem Policji jest ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra²⁸⁴. Kolejną funkcją jaką pełni formacja jest ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, poprzez między innymi zapewnienie spokoju w miejscach publicznych, środkach komunikacji publicznej czy w publicznym transporcie, na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania oraz w ruchu drogowym. Policja inicjuje i organizuje działania w ramach zapobiegania popełnianiu wykroczeń, przestępstw oraz zjawisk kryminogennych. Działa w tym obszarze z organami samorządowymi, państwowymi oraz organizacjami społecznymi. Biorąc pod uwagę zapisy ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych²⁸⁵ formacja realizuje i prowadzi działania kontrterrorystyczne. Kolejnymi zadaniami, określonymi ustawowo, jest wykrywanie wykroczeń i przestępstw oraz ściganie ich sprawców; ochrona obiektów będących siedzibą

²⁸² W 2023 r. wydano trzy akty nowelizujące: Ustawa o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw z dnia 13 stycznia 2023 r., Dz.U. z 2023 r. poz. 289, Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2023 r. poz. 535, Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2023 r. poz. 1606.

²⁸³ Por. Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r., art. 1, Dz.U. Nr 30, poz. 179 z późn.zm.

²⁸⁴ Tamże, art. 1.

²⁸⁵ Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r o działaniach antyterrorystycznych, Dz.U. z 2021 r. poz. 2234 oraz z 2022 r. poz. 583 i 655.

członków Rady Ministrów; nadzór nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi, kontrola przestrzegania przepisów administracyjnych i porządkowych związanych z działalnością publiczną oraz obowiązujących w miejscach publicznych; przetwarzanie informacji kryminalnych; współdziałanie z policjami innych państw, organizacjami międzynarodowymi, instytucjami i organami Unii Europejskiej; prowadzenie zbiorów danych zawierających informacje o odciskach linii papilarnych, o wynikach analizy kwasu deoksyrybonukleinowego oraz o niezidentyfikowanych śladach linii papilarnych z miejsc przestępstw²⁸⁶.

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”²⁸⁷ funkcjonariusz Policji, będący osobą wszczynającą procedurę, jest zobowiązany do podjęcia interwencyjnych działań, mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej²⁸⁸, w szczególności polegających na zapobieżeniu zagrożenia dla zdrowia lub życia osoby doznającej przemocy²⁸⁹, udzieleniu pierwszej pomocy przedmedycznej, zapewnieniu pomocy medycznej, zaspokojeniu podstawowych potrzeb, udzieleniu poradnictwa i wsparcia²⁹⁰. Wszczynająca procedurę osoba dokonuje wstępnej diagnozy sytuacji, przeprowadza rozmowę z osobą doznającą przemocy domowej, a w miarę możliwości, także z osobą stosującą przemoc²⁹¹.

²⁸⁶ Por. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji..., art. 1.

²⁸⁷ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz. U. z 2023 r., poz. 1870.

²⁸⁸ Tamże, § 3.

²⁸⁹ Działania innych podmiotów polegają również na informowaniu Policji lub Żandarmerii Wojskowej o okolicznościach uzasadniających zastosowanie art. 15aa i art. 15aaa ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz. U. z 2023 r. poz. 171, z późn. zm.1, a w przypadku żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową - art. 18a 1 art. 18aa ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, Dz. U. z 2023 r. poz. 1266 i 1860.

²⁹⁰ Wsparcie i poradnictwo w szczególności od przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń działających na rzecz osób doznających przemocy domowej na podstawie ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. z 2023 r. poz. 571.

²⁹¹ Por. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty”..., § 6-7. Rozmowę z osobą doznającą przemocy domowej przeprowadza się w warunkach gwarantujących swobodę wypowiedzi, poszanowanie godności oraz zapewniających bezpieczeństwo. Po wypełnieniu formularza „Niebieska Karta - A” osobie doznającej przemocy przekazuje się formularz „Niebieska Karta - B”. Wypełniony formularz „Niebieska Karta - A” nie później niż w terminie 5 dni roboczych od dnia wszczęcia procedury, przekazuje się do zespołu interdyscyplinarnego.

Funkcjonariusz Policji w ramach procedury, wypełnia określone zadania, które polegają na udzieleniu w niezbędnym zakresie pomocy osobie doznającej przemocy domowej, w tym udzieleniu pierwszej pomocy przedmedycznej; niezwłocznym zorganizowaniu dostępu do pomocy medycznej, jeżeli wymaga tego stan zdrowia osoby doznającej przemocy domowej, podjęciu czynności zapewniających ochronę życia, zdrowia i mienia osób doznających przemocy domowej²⁹². Rozporządzenie wskazuje również na inne zadania, które realizuje funkcjonariusz Policji, wskazując na konieczność przeprowadzenia z osobą stosującą przemoc domową rozmowy

0 odpowiedzialności karnej za znęcanie się psychiczne lub fizyczne nad osobą najbliższą lub inną osobą pozostającą w przemijającym lub stałym stosunku zależności od osoby stosującej przemoc domową albo nad małoletnim lub pełnoletnią osobą nieporadną ze względu na jej stan zdrowia lub wiek. Policjant podczas rozmowy wzywa osobę stosującą przemoc domową do zachowania zgodnego z prawem

1 zasadami współżycia społecznego²⁹³. W przypadkach niecierpiących zwłoki funkcjonariusz na miejscu zdarzenia przeprowadza w niezbędnym zakresie czynności procesowe, które mają na celu zabezpieczenie dowodów i śladów przestępstwa. Szczególnie ważnym z uwagi na systematyczność realizacji są działania, których celem jest zapobieganie zagrożeniom, które mogą występować w środowisku domowym, co realizowane jest poprzez wizyty sprawdzające stan bezpieczeństwa osoby doznającej przemocy domowej²⁹⁴. Zadaniem nowym, których realizacja została nałożona od 2023 r. na Policję, jest dokonanie ustaleń w zakresie udziału osoby stosującej przemoc domową w programach psychologiczno-terapeutycznych lub programach korekcyjno- edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową oraz poinformowanie Zespołu Interdyscyplinarnego o podejmowanych działaniach²⁹⁵.

²⁹² Działania polegają również na zastosowaniu na podstawie odrębnych przepisów w stosunku do osoby stosującej przemoc domową środków przymusu bezpośredniego i zatrzymania, czynności wynikające z ustawy o Policji omówione zostały dalej.

²⁹³ Por. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty”*..., § 17.

²⁹⁴ Tamże, § 17: częstotliwość określa grupa diagnostyczno-pomocowa, którą powołuje Zespół Interdyscyplinarny do realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej w danej relacji/rodzinie.

²⁹⁵ Tamże, § 17: poinformowanie Zespołu Interdyscyplinarnego ma miejsce za pośrednictwem notatki urzędowej, która zawiera informacje o podejmowanych działaniach wobec osoby doznającej przemocy domowej oraz osoby stosującej przemoc domową, w tym w szczególności o udziale w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową.

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony reguluje sposób postępowania w sytuacji zastosowania art. 12 a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej²⁹⁶. Ustawa o Policji²⁹⁷ nadaje funkcjonariuszom obszerne uprawnienia w związku z zastosowaniem środków policyjnych w sytuacjach zagrożenia życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej. Policjant ma prawo zatrzymania osoby stosującej przemoc domową²⁹⁸, która stwarza bezpośrednie zagrożenie²⁹⁹ dla życia lub zdrowia ludzkiego. Aby uzasadnić zatrzymanie, funkcjonariusz, wykorzystując konkretne narzędzie w postaci kwestionariusza³⁰⁰, dokonuje oceny ryzyka odrębnie dla osoby dorosłej i dziecka, biorąc pod uwagę akty przemocy fizycznej; wiek osoby, która doznaje przemocy domowej; stosowanie przemocy domowej wobec kobiety w ciąży; niepełnosprawność³⁰¹ osoby doznającej

²⁹⁶ Na podstawie art. 12a ust. 7 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., ustanowiono *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony*, Dz. U. z 2023 r. poz. 1807.

²⁹⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r o Policji, art. 15a do 15ak: funkcjonariusze mają prawo zastosować wobec osoby stosującej przemoc domową środki izolacyjne w postaci zatrzymania, nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i bezpośredniego otoczenia i zakaz zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakaz zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej, zakaz kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej lub zakaz wstępu do placówek, w których zwykle lub regularnie przebywa osoba doznająca przemocy domowej.

²⁹⁸ Tamże, art. 15a.

²⁹⁹ Bezpośrednie zagrożenie opisano w *Niezbędniku dla funkcjonariuszy Policji i Żandarmerii Wojskowej* z 2020 roku, opracowanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości, przeznaczony do użytku wewnętrznego. Opracowanie zawiera praktyczny komentarz, jak posługiwać się natychmiastowymi środkami izolacyjnymi przewidzianymi w art. 15aa ustawy o Policji oraz w art. 18a ustawy o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, tj. nakazem opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia oraz zakazem zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia wydawanego wobec osoby stwarzającej swoim zachowaniem zagrożenie dla życia lub zdrowia osób, które z nią zamieszkują. Stosowanie nakazu opuszczenia mieszkania oraz zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia. Bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia określono jako sytuację już istniejącą, która w sposób oczywisty, realny, nieunikniony, bezpośredni i w najbliższym czasie nieuchronny zagraża życiu lub zdrowiu osoby dotkniętej przemocą w rodzinie, bez konieczności podejmowania dalszych działań przez osobę stosującą przemoc w rodzinie.

³⁰⁰ Kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania, o którym mowa w art. 15a ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r o Policji, lub wydania nakazu 1 zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu stanowi załącznik do *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 sierpnia 2023 r w sprawie wydawania przez policjanta wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu*, Dz. U. z 2023r., poz. 1613.

³⁰¹ W rozumieniu art. 2 pkt 10 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, Dz.U. z 2021 r. poz. 573 i 1981 oraz z 2022 r. poz. 558, 1700 i 1812,

przemoc domową; zaburzenia psychiczne osoby stosującej przemoc; zależność osoby doznającej przemocy domowej od osoby stosującej tę przemoc ze względu na stan zdrowia lub jej zaburzenia psychiczne; kierowanie gróźb użycia przemocy ze skutkiem bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w stosunku do osoby doznającej przemocy; stan podczas interwencji związany z nadużywaniem, użyciem lub uzależnieniem od alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych; informacje o prowadzonych postępowaniach lub dotychczas stosowanej przemocy; dostęp do niebezpiecznego narzędzia lub broni³⁰²; informacje o próbach targnięcia się na własne życie lub życie osób wspólnie zamieszkujących w związku ze stosowaniem przemocy; informacje od osób³⁰³ dotyczące obaw o własne życie lub zdrowie, w tym związanych z nasileniem aktów przemocy domowej; informacje o próbach targnięcia się na własne życie przez osobę doznającą przemocy domowej w związku ze stosowaniem tej przemocy³⁰⁴.

Funkcjonariusz Policji, realizując czynności związane z wystąpieniem przemocy domowej, ma możliwość zastosowania wobec osoby stosującej przemoc domową stwarzającej zagrożenie³⁰⁵ dla życia lub zdrowia osoby doznającej tej przemocy środków izolujących w postaci „nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakaz zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia”³⁰⁶. W nakazie i zakazie określa się obszar lub odległość od mieszkania, którą osoba stosująca przemoc ma obowiązek zachować. Funkcjonariusz Policji ma prawo zastosować wobec osoby stosującej

niepełnosprawność oznacza trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy.

³⁰² Zgodnie z treścią art. 9g ustawy z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, odebranie broni palnej, amunicji oraz dokumentów potwierdzających legalność posiadania broni osobom stosującym przemoc domową w związku z zagrożeniem życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej odbywa się na zasadach określonych w przepisach ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, Dz. U. z 2022 r. poz. 2516.

³⁰³ *stawa 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej...*, art. 9c ust. 1 pkt 1: definicja osoby doznającej przemocy domowej.

³⁰⁴ Por. *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji...*, art. 15a ust. 2.

³⁰⁵ Zagrożenie życia lub zdrowia: sytuacja, w której zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby dotkniętej przemocą w rodzinie istnieje, ale realizacja niebezpieczeństwa jego wystąpienia zależy od ewentualnych dalszych działań osoby stosującej przemoc w rodzinie, por. *Poradnik dla funkcjonariuszy...*, s. 33.

³⁰⁶ *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji...*, art. 15aa: przepis stosuje się do każdego lokalu służącego zaspokajaniu bieżących potrzeb mieszkaniowych. W przypadku wydania wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu stosuje się przepisy art. 9f i art. 9g ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej.

przemoc domową, która stwarza zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby tej przemocy doznającej, zakaz zbliżania się lub zakaz kontaktowania się do tej osoby³⁰⁷. Ma prawo wydać wobec osoby stosującej przemoc domową, stwarzającej zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy, zakaz wstępu na teren placówki oświatowej, szkoły, placówki artystycznej lub opiekuńczej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie, jeżeli osoba doznająca przemocy domowej uczęszcza do tej szkoły, placówki opiekuńczej, oświatowej lub artystycznej, pracuje lub uprawia sport³⁰⁸. W celu stwierdzenia zasadności wydania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu Policjant szacuje ryzyko zagrożenia zdrowia i życia poprzez zastosowanie kwestionariusza³⁰⁹.

Określone środki, w postaci nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, mogą być zastosowane przez funkcjonariusza podczas interwencji realizowanej we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub bezpośrednim jego otoczeniu; w związku z powzięciem informacji o stosowaniu przemocy domowej, w trakcie realizacji czynności służbowych poprzez zgłoszenie osoby doznającej przemocy domowej lub zgłoszenie kuratora sądowego lub pracownika jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, w związku z wykonywaniem ustawowych obowiązków³¹⁰. Przed wydaniem nakazu i zakazu, zakazu kontaktowania, zakazu zbliżania lub zakazu wstępu, Policjant wysłuchuje osobę

³⁰⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji..., art. 15aaa.

³⁰⁸ Tamże, art. 15aaa ust. 2 i n.: Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu mogą być stosowane łącznie, są natychmiast wykonalne. Jeżeli po wydaniu nakazu i zakazu wystąpią okoliczności uzasadniające wydanie zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, dzień zakończenia ich obowiązywania musi odpowiadać dniowi, w którym upływa termin stosowania nakazu i zakazu.

³⁰⁹ Kwestionariusz szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania, o którym mowa w art. 15a ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, lub wydania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu stanowi załącznik do *Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 sierpnia 2023 r. w sprawie wydawania przez policjanta wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu*, Dz. U. z 2023 r., poz. 1613.

³¹⁰ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji...: osobę zgłaszającą przemoc domową przesłuchuje się w charakterze świadka, po pouczeniu o treści art. 233 Kodeksu karnego, na okoliczności wskazane w zgłoszeniu. Policja w celu ustalenia, czy zachodzą przesłanki oraz w celu wskazania obszaru, który osoba stosująca przemoc domową ma opuścić i na którym nie może przebywać, odległości od wspólnie zajmowanego mieszkania, którą osoba stosująca przemoc domową jest obowiązana zachować, lub ustalenia w metrach odległości, którą osoba stosująca przemoc domową jest obowiązana zachować od osoby doznającej tej przemocy, może przesłuchać w charakterze świadków również inne osoby, w szczególności wszystkie doznające tej przemocy osoby pełnoletnie wspólnie zajmujące mieszkanie. Policja, dokonując wskazanych ustaleń, uwzględnia w protokole przesłuchania zaistnienie okoliczności zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego.

stosującą przemoc domową, o ile nie utrudni natychmiastowego zastosowania środków³¹¹.

W ustawie o Policji określono obowiązek niezwłocznego doręczenia odpisu nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu prokuratorowi oraz zawiadomienia właściwego miejscowo zespołu interdyscyplinarnego³¹² i właściwego miejscowo sądu opiekuńczego jeśli w mieszkaniu zamieszkują osoby małoletnie lub osobą doznającą przemocy domowej jest osoba małoletnia. Policja zawiadamia niezwłocznie dyrektora szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, do której uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej, osobę zarządzającą obiektem sportowym, do którego uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej, lub pracodawcę osoby doznającej przemocy domowej w przypadku wydania zakazu wstępu³¹³. W przypadku wydania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, Policjant ma obowiązek poinformować „osobę doznającą przemocy domowej o możliwości i sposobie złożenia do sądu wniosku z żądaniem zobowiązania osoby stosującej przemoc domową do opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wydania zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wydania zakazu zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej, zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej lub zakazu wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, lub obiektu sportowego, do których uczęszcza osoba doznająca przemocy domowej, miejsca pracy lub innego miejsca, w którym zwykle lub regularnie przebywa osoba doznająca przemocy domowej, i przebywania na tym terenie”³¹⁴. Funkcjonariusz w pouczeniu osobie doznającej przemocy domowej przekazuje informacje o obowiązku

³¹¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji..., art. 15ab ust. 1-12: Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu mogą być wydane również w przypadku nieobecności we wspólnie zajmowanym mieszkaniu lub jego bezpośrednim otoczeniu osoby stosującej przemoc domową podczas wykonywania czynności przez Policję.

³¹² Powiadomienie dotyczy zespołu interdyscyplinarnego, o którym mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej., szerzej omówiono w rozdziale poświęconym regulacjom prawnym w Polsce.

³¹³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji., art. 15ad: przypadkach, o których mowa w art. 18ab ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, o wydaniu wobec żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, Policja niezwłocznie zawiadamia właściwą jednostkę organizacyjną Żandarmerii Wojskowej.

³¹⁴ Tamże, art. 15ae.

wszczęcia przez organy ścigania, niezależnie od wydanego nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, postępowania karnego w związku z popełnieniem ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy i możliwości stosowania w toku prowadzonego postępowania środków zapobiegawczych³¹⁵. Osobie doznającej przemocy domowej „przekazuje się również informacje o możliwości uzyskania wsparcia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, we właściwym miejscowo ośrodku pomocy społecznej i innych placówkach świadczących pomoc osobom doznającym przemocy domowej, o całodobowym ogólnopolskim telefonie dla osób doznających przemocy domowej, możliwości uzyskania pomocy udzielanej przez podmioty, które otrzymały dotacje z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej³¹⁶ oraz o danych teleadresowych, najbliższych miejscowo dla osoby doznającej przemocy domowej, siedzib tych podmiotów i innych niezbędnych danych kontaktowych tych podmiotów oraz o możliwości przekazania danych osobowych podmiotowi realizującemu zadania na rzecz osób pokrzywdzonych, w celu udzielenia pomocy, chyba że osoba ta nie wyrazi na to zgody”³¹⁷.

Policjant ma obowiązek pouczyć osobę stosującą przemoc domową o przekazaniu jej danych Powiatowemu Centrum Pomocy Rodzinie w celu podjęcia działań pozostających we właściwości powiatu na podstawie przepisów ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, o przyczynach wydania środków, o możliwości i sposobie złożenia zażalenia³¹⁸, a także, w przypadku wydania nakazu

³¹⁵ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji..., art. 15ae ust. 2.

³¹⁶ Fundusz Sprawiedliwości zapewnia natychmiastową i bezpłatną pomoc doraźną osobom pokrzywdzonym przestępstwem, świadkom oraz osobom im najbliższym, w tym osobom pokrzywdzonym zbrojną agresją na Ukrainie. Fundusze przeznaczone są z założenia na świadczenie bezpłatnie pomocy prawnej, pomocy psychologicznej, pomocy materialnej. Wykaz placówek świadczących pomoc w całej Polsce: <https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl/pl/znajdz-osrodek-pomocy/> (dostęp: 24.01.2024r.).

³¹⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji., art. 15ag.

³¹⁸ Zażalenie możliwe na podstawie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296. Art. 15aj ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji... „wskazuje, że osobie, wobec której wydano nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu, oraz prokuratorowi przysługuje zażalenie do sądu rejonowego, do którego należy rozpoznawanie spraw z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej. Zażalenie wnosi się w terminie 3 dni od dnia doręczenia nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, o czym należy osobę stosującą przemoc domową pouczyć przy doręczeniu. W zażaleniu można domagać się zbadania prawidłowości, legalności oraz zasadności prowadzenia czynności. W zakresie nieuregulowanym do zażalenia stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego o postępowaniu nieprocesowym. Zażalenie wnosi się do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce położenia wspólnie zajmowanego mieszkania. W przypadku gdy osoba stosująca przemoc domową, wobec której wydano zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu, nie mieszka wspólnie z osobą

i zakazu - informuje o danych teleadresowych właściwych miejscowo placówek zapewniających miejsca noclegowe oraz placówek prowadzących programy korekcyjno-edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową lub programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową^{319 320}. Wydany przez Policję środek w postaci nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania i zakazu wstępu traci moc po upływie 14 dni od dnia ich wydania, chyba że zostały one przedłużone przez udzielone sądownie zabezpieczenie. Nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania i zakaz wstępu tracą także moc, w przypadku gdy po ich wydaniu zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania wobec osoby stosującej przemoc domową.

Funkcjonariusze Policji w celu uzupełnienia zapisów ustawowych mają do dyspozycji również obowiązujące Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 lipca 2024 r. w sprawie wykonywania przez policjantów niektórych czynności w ramach procedury „Niebieskie Karty” oraz w związku z wydawaniem nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu⁵²⁰, obejmują praktyczne aspekty wykonywania przez policjantów czynności w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej, które mają wpływ na ich poprawność podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty”; wydawania wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakazu zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakazu zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej na wyrażoną w metrach odległość, zakazu kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej, zakazu wstępu na teren szkoły, placówki

doznającą tej przemocy, zażalenie wnosi się do sądu rejonowego właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej. Sąd rozpoznaje zażalenie w składzie jednego sędziego niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie 3 dni od dnia jego wpływu do sądu. Uczestnikami postępowania są organ, który wydał nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu, osoba, wobec której zostały one wydane, oraz prokurator, jeżeli złożył zażalenie. Sąd uchyla zaskarżony nakaz i zakaz, zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania lub zakaz wstępu w przypadku stwierdzenia jego bezzasadności lub nielegalności, o czym niezwłocznie zawiadamia osobę, wobec której zostały one wydane, osobę doznającą przemocy domowej, prokuratora, właściwą jednostkę organizacyjną Policji oraz zespół interdyscyplinarny, a gdy czynności podejmował sąd opiekuńczy- także ten sąd”.

³¹⁹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji..., art. 15ah.

³²⁰ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 lipca 2024 r. w sprawie wykonywania przez policjantów niektórych czynności w ramach procedury „Niebieskie Karty” oraz w związku z wydawaniem nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, Dz. Urz. KGP z 2024 r. poz. 39.

oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie³²¹.

Ustawa o Policji kładzie duży nacisk na prewencję oraz natychmiastową interwencję w przypadkach przemocy domowej, umożliwiając Policji nie tylko reagowanie na już zaistniałe incydenty, ale także ocenę ryzyka i podjęcie działań mających na celu ochronę ofiar przed eskalacją przemocy. Funkcjonariusze zostali wyposażeni w narzędzia, których zastosowanie wpływa istotnie w funkcjonowanie rodziny obciążonej problemem przemocy domowej. Chcąc wspierać osoby doznające przemocy domowej, wchodzą z drastycznymi paradoksalnie procedurami, które z założenia przerywając zjawisko zagrożenia życia lub zdrowia, przerywają funkcjonowanie rodziny jako takiej. Interwencja z pozoru negatywnie wpływająca na życie podstawowej komórki społeczeństwa, ma na celu wprowadzenie na właściwy tor, jednakże w długoterminowym procesie, jakim będzie procedura „Niebieskie Karty” i z nią związane działania określone w planie pomocy i wsparcia osób doznających przemocy domowej czy osób ją stosujących. W związku z faktem, iż Policja najczęściej pojawia się w bardzo trudnych okolicznościach dla członków rodziny, również jako taka instytucja jest postrzegana negatywnie, jako podmiot „wchodzący z butami w rodzinę”, „zabierający męża, żonę, partnera, partnerkę, czy ojca, matkę z domu”, „wtrącający się w nieswoje sprawy” i tym podobne. Na szczęście szereg sytuacji, których interwentami są funkcjonariusze Policji, w swoich skutkach mają pozytywne zakończenie trudnych relacji, niewłaściwych sposobów postępowania albo strategii, które stosowane są przez sprawców.

3.4. Żandarmeria Wojskowa

Żołnierze Żandarmerii Wojskowej w 2023 r. zostali wyposażeni w uprawnienie wszczynania procedury „Niebieskie Karty”, w 2020 r. nabyli uprawnienie wydawania środków ochronnych wobec swoich żołnierzy. Żandarmeria Wojskowa ma prawo zatrzymać żołnierza, który stwarza w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla

³²¹ Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 lipca 2024 r. w sprawie wykonywania przez policjantów niektórych czynności w ramach procedury „Niebieskie Karty” oraz w związku z wydawaniem nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, Dz. Urz. KGP z 2024 r. poz. 39.

życia lub zdrowia ludzkiego albo dla mienia albo co do którego istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełnił wykroczenie, a zachodzi obawa jego ucieczki lub ukrycia się albo zatarcia śladów, bądź też nie można ustalić jego tożsamości, a został ujęty na gorącym uczynku popełnienia wykroczenia albo w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu tego czynu. Żandarmeria stosuje zatrzymanie również wobec żołnierza, który rażąco narusza dyscyplinę wojskową lub porządek publiczny, jeżeli zachodzi obawa co do jego ucieczki lub ukrycia się albo zatarcia śladów czynu bądź nie można ustalić jego tożsamości albo gdy zatrzymanie jest niezbędne do niezwłocznego przywrócenia dyscypliny wojskowej lub porządku publicznego. Wobec żołnierza zostanie zastosowane zatrzymanie w sytuacji, kiedy będąc pozbawiony wolności, samowolnie opuści izbę zatrzymań, areszt śledczy, zakład karny lub wojskowy areszt dyscyplinarny albo opuści je na podstawie zezwolenia właściwego organu i w wyznaczonym terminie nie powróci do nich, albo pełniąc niezawodową służbę wojskową, samowolnie przebywa poza jednostką wojskową lub wyznaczonym miejscem przebywania; w mundurze wojskowym znajduje się w miejscu publicznym pod wpływem środka odurzającego lub substancji psychotropowej albo środka zastępczego; albo nosi mundur wojskowy albo posiada uzbrojenie lub wyekwipowanie wojskowe, niezgodne z obowiązującymi przepisami³²².

Żołnierze Żandarmerii Wojskowej mają prawo zatrzymać żołnierza w czynnej służbie wojskowej, stosującego przemoc domową, stwarzającego bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego³²³. „Aby stwierdzić, zasadność zatrzymania należy ocenić ryzyko bezpośredniego zagrożenia dla życia lub zdrowia ludzkiego, odrębnie dla osoby dorosłej i dziecka, w szczególności biorąc pod uwagę: akty fizycznej przemocy domowej; stosowanie przemocy domowej wobec ciężarnej kobiety; wiek osoby doznającej przemocy domowej; niepełnosprawność osoby doznającej przemocy; zależność osoby doznającej przemocy domowej od żołnierza stosującego tę przemoc ze względu na zaburzenia psychiczne lub jej stan zdrowia; zaburzenia psychiczne żołnierza stosującego przemoc domową; stan żołnierza podczas interwencji związany z użyciem, nadużywaniem lub uzależnieniem od alkoholu, substancji psychotropowych, środków

³²² Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, Dz. U. z 2023 r. poz. 1266, 1860, z 2024 r. poz. 1222, 1248, art. 18.

³²³ Tamże, art. 18 ust. 2.

odurzających, środków zastępczych lub nowych substancji psychoaktywnych; kierowanie przez żołnierza gróźb użycia przemocy ze skutkiem bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia; dostęp żołnierza do niebezpiecznego narzędzia lub broni; informacje o prowadzonych postępowaniach wobec żołnierza lub dotychczas stosowanej przemocy, informacje dotyczące obaw osób doznających przemocy domowej o własne życie lub zdrowie, w tym związanych z nasileniem aktów przemocy domowej; informacje o próbach targnięcia się na własne życie lub życie osób wspólnie zamieszkujących przez osobę stosującą przemoc domową oraz informacje o próbach targnięcia się na własne życie przez osobę doznającą przemocy domowej”³²⁴.

W uzasadnionych przypadkach, w szczególności gdy przybycie Żandarmerii Wojskowej na miejsce interwencji jest niemożliwe lub znacznie utrudnione, czynności w obszarze zatrzymania i ewentualnego zastosowania środków ochronnych, realizuje Policja³²⁵. Żandarmeria Wojskowa, niezwłocznie zawiadamia prokuratora i właściwy miejscowo zespół interdyscyplinarny o dokonaniu zatrzymania, a gdy w mieszkaniu zamieszkują osoby małoletnie - także właściwy miejscowo sąd opiekuńczy. Żołnierz Żandarmerii Wojskowej ma możliwość zastosowania wobec żołnierza, który pełni czynną służbę wojskową i dopuszcza się przemocy domowej, co stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia osoby poszkodowanej, obowiązku natychmiastowego opuszczenia wspólnego mieszkania oraz jego otoczenia. Może także zakazać zbliżania się do tego miejsca. W dokumencie określa się obszar lub odległość, jaką osoba stosująca przemoc musi utrzymywać od wspólnego mieszkania³²⁶. Żandarm ma również prawo wydać zakaz zbliżania się do osoby doznającej przemocy, jak również zakaz kontaktowania się z tą osobą. W sytuacjach, gdy osoba pokrzywdzona uczęszcza do szkoły, placówki

³²⁴ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 lutego 2024 r. w sprawie wydawania przez żołnierza Żandarmerii Wojskowej wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu, Dz.U. 2024 poz. 202; Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej..., art. 18 ust. 3.

³²⁵ W dniu 19 kwietnia 2024 r. Komendant Główny Żandarmerii Wojskowej i Komendant Główny Policji podpisali Aneks nr 4 do Porozumienia z dnia 21 czerwca 2017 r. o współdziałaniu Żandarmerii Wojskowej i Policji. Procedura podejmowania działań Policji i Żandarmerii Wojskowej w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej określona została w załączniku nr 4 do Porozumienia i obejmuje swym zakresem szczegółowy sposób postępowania w przypadku, gdy osobą stosującą przemoc domową jest żołnierz pełniący czynną służbę wojskową, w tym kwestie związane z wydawaniem nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu oraz wszczęciem procedury „Niebieskie Karty” wobec żołnierza pełniącego czynną służbę wojskową. Źródło: <https://policja.pl/pol/kgp/biuro-kryminalne/dokumenty/zagadnienia-procesu-kar/wspolpraca-z-zandarmerii/100449,Wspolpraca-z-Zandarmeria-Wojskowa.html> (dostęp: 03.10.2024 r.).

³²⁶ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej..., art. 18a i n.

oświatowej, pracuje lub uprawia sport, może zostać zastosowany zakaz wstępu na teren tych obiektów. Zakazy mogą obejmować zbliżanie się, kontaktowanie się oraz wstęp na określony teren, a ich stosowanie może odbywać się łącznie oraz natychmiastowo. Żołnierz Żandarmerii Wojskowej może zastosować nakaz lub zakazy, takie jak zakaz zbliżania się, kontaktowania lub wstępu, podczas interwencji dotyczącej wspólnego mieszkania lub jego najbliższego otoczenia. Może to nastąpić również po otrzymaniu informacji o stosowaniu przemocy domowej, szczególnie na podstawie zgłoszeń od osób poszkodowanych, kuratora sądowego lub pracowników pomocy społecznej w ramach ich obowiązków zawodowych³²⁷.

W przypadku zatrzymania osoby stosującej przemoc, nakaz i zakazy mogą być wydane po jej zwolnieniu. Jeśli to Policja dokonuje zatrzymania, decyzję o nałożeniu takich ograniczeń podejmuje żołnierz Żandarmerii Wojskowej. W przypadku sporządzenia kwestionariusza oceny zagrożenia życia lub zdrowia, nie ma potrzeby tworzenia kolejnego takiego dokumentu³²⁸. Osoba zgłaszająca przemoc jest przesłuchiwana jako świadek, po wcześniejszym poinformowaniu jej o obowiązkach wynikających z Kodeksu karnego, a przesłuchanie powinno odbywać się, jeśli to możliwe, na miejscu zdarzenia. W celu ustalenia, czy istnieje zagrożenie, oraz określenia obszaru, który osoba stosująca przemoc ma opuścić, Żandarmeria może przesłuchać również inne osoby, w szczególności dorosłych mieszkających we wspólnym gospodarstwie domowym³²⁹. Osoby niepełnoletnie mogą być przesłuchane tylko wtedy, gdy ich zeznania są kluczowe, zwłaszcza gdy są jedynymi świadkami, a brak innych dowodów. Takie przesłuchania odbywają się w odpowiednio przystosowanych pomieszczeniach i jest prowadzone przez sąd opiekuńczy z udziałem prokuratora oraz biegłego psychologa. Dopuszczalna jest obecność osoby dorosłej wskazanej przez dziecko, o ile nie ogranicza to swobody jego wypowiedzi. Osoba

³²⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej..., art. 18b.

³²⁸ Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 lutego 2024 r. w sprawie wydawania przez żołnierza Żandarmerii Wojskowej wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu... określa wzór kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ludzkiego służący stwierdzeniu zasadności zatrzymania, o którym mowa w art. 18 ust. 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, lub wydania nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu, zwanego „kwestionariuszem szacowania ryzyka”.

³²⁹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej..., art. 18b ust. 4.

stosująca przemoc nie uczestniczy w przesłuchaniu³³⁰. Przed wydaniem nakazu lub zakazu, żołnierz Żandarmerii Wojskowej powinien, o ile to możliwe, wysłuchać osobę stosującą przemoc, chyba że opóźniłoby to wydanie decyzji. Nakaz i zakaz mogą być wydane nawet wtedy, gdy osoba stosująca przemoc nie jest obecna podczas interwencji Żandarmerii. W razie potrzeby, przed wydaniem decyzji, Żandarmeria może zażądać dodatkowych informacji od innych instytucji lub organów.

Niezwłocznie żołnierz Żandarmerii Wojskowej dostarcza odpisy nakazu i zakazu, takich jak zakaz zbliżania, kontaktowania się lub wstępu, osobie stosującej przemoc domową oraz osobie, która tej przemocy doświadcza. Jeśli nie ma możliwości dostarczenia tych dokumentów osobie stosującej przemoc, która mieszka z osobą pokrzywdzoną, należy złożyć odpis w odpowiedniej jednostce Żandarmerii, a zawiadomienie o jego wydaniu umieścić na drzwiach wspólnego mieszkania, wskazując przyczynę tego działania oraz miejsce i czas pozostawienia zawiadomienia. Zawiadomienie musi zawierać dane sprawcy przemocy oraz wezwanie do kontaktu z właściwą jednostką Żandarmerii. Po otwarciu zawiadomienia powinny być dostępne informacje o wydanych nakazach i zakazach, podstawie prawnej, miejscu oraz terminie ich odebrania, jak również zasady dotyczące usuwania osobistych rzeczy oraz zwierząt domowych, które są własnością osoby stosującej przemoc, a są niezbędne do jej codziennego funkcjonowania lub pracy³³¹. Żandarmeria Wojskowa niezwłocznie przekazuje prokuratorowi odpisy nakazów i zakazów oraz informuje zespół interdyscyplinarny miejsca zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej działający w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej. W przypadku, gdy w mieszkaniu są małoletnie dzieci, zawiadamia także właściwy sąd opiekuńczy. Jeśli wydano zakaz wstępu, Żandarmeria natychmiast informuje dyrektora szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, do której uczęszcza osoba pokrzywdzona, jak również osobę odpowiedzialną za obiekt sportowy lub pracodawcę tej osoby³³².

Jeśli w trakcie obowiązywania nakazu i zakazu pojawi się konieczność zabrania przez sprawcę mienia, które należy do niego, np. niezabranych wcześniej przedmiotów

³³⁰ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej..., art. 18b ust. 6-8.

³³¹ Tamże, art. 18d.

³³² Tamże, art. 18d.

osobistych lub zwierząt domowych, może to nastąpić tylko raz, w obecności żołnierza Żandarmerii, po wcześniejszym uzgodnieniu terminu z osobą doznającą przemocy. Osoba pokrzywdzona ma prawo uczestniczyć w tej czynności lub wyznaczyć inną osobę do reprezentowania jej. Sprawca przemocy ma obowiązek pozostawić klucze do wspólnie zajmowanego mieszkania oraz przyległych pomieszczeń w tym lokalu. Osoba, która stosuje przemoc w rodzinie i wobec której nałożono zakazy, takie jak zakaz zbliżania, zakaz kontaktowania się czy zakaz wstępu, ma obowiązek podać jednostce organizacyjnej Żandarmerii Wojskowej, która wydała te zakazy, swój aktualny adres zamieszkania oraz, jeśli to możliwe, numer telefonu, pod którym będzie osiągalna. Ponadto, zobowiązana jest do informowania tej jednostki o każdej zmianie tych danych.

Żołnierze Żandarmerii Wojskowej, w związku z wydanymi zakazami, mają obowiązek informować osobę doznającą przemocy o: możliwości złożenia wniosku do sądu, który może zobowiązać sprawcę do opuszczenia wspólnego mieszkania, a także wydać zakazy zbliżania się i kontaktowania; dostępnych form wsparcia w lokalnych ośrodkach pomocy społecznej oraz specjalistycznych placówkach; obowiązku wszczęcia przez organy ścigania postępowania karnego w przypadku przestępstw związanych z przemocą; wsparciu telefonicznym dla osób doznających przemocy; ewentualności uzyskania pomocy od organizacji, które otrzymują wsparcie z Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, mogą również informować osobę doznającą przemocy o możliwości przekazania jej danych osobowych do lokalnych placówek, które oferują pomoc, chyba że osoba ta się na to nie zgodzi.

W okresie obowiązywania zakazów Żandarmeria Wojskowa ma obowiązek co najmniej trzykrotnie kontrolować, czy nie są one naruszane, przy czym pierwsza kontrola odbywa się następnego dnia po ich wydaniu. Działania kontrolne mogą być także prowadzone na podstawie postanowienia sądu dotyczącego zabezpieczenia w sprawach związanych z przeciwdziałaniem przemocy. Osobie, której dotyczą zakazy, oraz prokuratorowi przysługuje prawo do złożenia zażalenia do sądu rejonowego odpowiedzialnego za sprawy dotyczące przemocy domowej³³³. W zażaleniu można domagać się sprawdzenia zasadności oraz legalności wydanych nakazów i zakazów. Sąd rozpatruje zażalenie niezwłocznie, nie później niż w ciągu trzech dni. W przypadku

³³³ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej..., art.18d ust. 4.

stwierdzenia nielegalności lub bezzasadności nakazu, sąd ma obowiązek informować o tym osobę, wobec której został wydany, oraz odpowiednie organy, w tym Żandarmerię. Nakazy tracą moc po 14 dniach od ich wydania, chyba że są przedłużane przez sąd. Dodatkowo, nakazy tracą ważność, jeśli sprawca zostanie tymczasowo aresztowany. Prokurator jest zobowiązany do natychmiastowego poinformowania osoby doznającej przemocy o takiej sytuacji.

Żandarmeria Wojskowa została uwzględniona jako podmiot realizujący procedurę „Niebieskie Karty” niestety ustawodawca nie przewidział zadań do realizacji dla żołnierza będącego członkiem grupy diagnostyczno-pomocowej, stąd wszelkie działania w zakresie pracy z rodziną będą realizowane wspólnie z Policją. Mankamentem jest również brak wspólnego systemu monitorowania wydanych środków ochronnych, co w przypadku zakończenia służby przez żołnierza będzie przeszkodą do wszechstronnego określenia sytuacji danego środowiska.

3.5. Oświata

Prawo oświatowe zakłada, że w Rzeczypospolitej Polskiej oświata jest wspólnym dobrem całego społeczeństwa, zasady, którymi się kieruje zawarte są w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniami Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Konwencji o Prawach Dziecka oraz Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych. Nauczanie i wychowanie uznaje za swoją podstawę zasady etyki. Wychowanie i kształcenie służy rozwijaniu w młodzieży poczucia miłości Ojczyzny, odpowiedzialności oraz poszanowania polskiego dziedzictwa kulturowego, przy równoczesnym otwarciu się na wartości kultur świata

1 Europy. Szkoła zapewnia uczniowi warunki do rozwoju, przygotowuje do wypełniania obowiązków obywatelskich i rodzinnych w oparciu o zasady demokracji, solidarności, tolerancji, wolności i sprawiedliwości³³⁴.

System oświaty w szczególności zapewnia: „wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny; wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku dojrzałości w sferze emocjonalnej, fizycznej, duchowej, intelektualnej

³³⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz.U. z 2017 r. poz. 59, Preambuła.

i społecznej, uzupełniane i wzmacniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży; opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej”³³⁵.

Na system oświaty składają się:

- „przedszkola;
- szkoły podstawowe, ponadpodstawowe, artystyczne;
- placówki oświatowo-wychowawcze;
- placówki artystyczne;
- poradnie psychologiczno-pedagogiczne;
- młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze oraz specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki,
- placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania;
- placówki doskonalenia nauczycieli;
- biblioteki pedagogiczne;
- kolegia pracowników służb społecznych”³³⁶.

Formy opieki i pomocy uczniom, potrzebującym wsparcia i pomocy z przyczyn rozwojowych, losowych lub rodzinnych określone są w statucie szkoły³³⁷. W przypadku szkoły dla dzieci i młodzieży w statucie określa się również zasady współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi oraz instytucjami działającymi na rzecz dzieci, młodzieży i rodziny³³⁸. Przedszkole w treści statutu określa między innymi sposób realizacji zadań przedszkola, w tym uwzględniając wspomaganie indywidualnego rozwoju dziecka oraz wspomaganie rodziny w wychowaniu dziecka³³⁹. Młodzieży i dzieciom, całkowicie lub częściowo pozbawionym opieki rodzicielskiej lub niedostosowanym społecznie, organizuje się opiekę i wychowanie na zasadach

³³⁵ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe..., art. 1 ust. 2, 3, 16.

³³⁶ Tamże, art. 2.

³³⁷ Tamże, art. 98 ust. 1.

³³⁸ Tamże, art. 98 ust. 2.

³³⁹ Tamże, art. 102.

określonych w przepisach o pomocy społecznej oraz w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Treść ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej wskazuje, że również przedstawiciele oświaty wchodzi w skład zespołu interdyscyplinarnego³⁴⁰, natomiast nauczyciel wychowawca będący wychowawcą klasy lub nauczyciel znający sytuację domową małoletniego może wchodzić w skład grupy diagnostyczno-pomocowej³⁴¹, i to również taka osoba ma prawo wszcząć procedurę „Niebieskie Karty” w przypadku uzasadnionego podejrzenia stosowania przemocy domowej wobec dziecka.

Przedstawiciele oświaty, będąc osobami wszczynającymi procedurę „Niebieskie Karty”, realizują również zadania określone w rozporządzeniu: podejmują działania interwencyjne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej poprzez zapobieżenie zagrożenia dla życia lub zdrowia, w tym informowaniu Policji lub Żandarmerii Wojskowej³⁴², udzieleniu osobie doznającej przemocy domowej pierwszej pomocy przedmedycznej lub zapewnieniu pomocy medycznej, zaspokojeniu podstawowych potrzeb, w tym udzieleniu wsparcia i poradnictwa, w szczególności od przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń działających na rzecz osób doznających przemocy domowej³⁴³. Osoba, która wszczyna procedurę, dokonuje diagnozy sytuacji w związku z zaistnieniem podejrzenia stosowania przemocy domowej, przeprowadza rozmowę z osobą doznającą przemocy domowej, a w miarę możliwości, z osobą stosującą przemoc³⁴⁴. Osobie doznającej przemocy domowej informacje przekazuje się w przejrzystym, prostym i przystępnym języku, z uwzględnieniem stanu i okoliczności, które wpływają na zdolność rozumienia i bycie rozumianym. Osobę stosującą przemoc domową, w szczególności, informuje się o prawnokarnych konsekwencjach stosowania przemocy domowej oraz wskazuje na konieczność zmiany

³⁴⁰ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 9a.

³⁴¹ Tamże, art. 9a ust. 3 i 11c.

³⁴² Obowiązek poinformowania o okolicznościach uzasadniających zastosowanie art. 15aa i art. 15aaa ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, a w przypadku żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową - art. 18a i art. 18aa ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych.

³⁴³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty”..., § 3.

³⁴⁴ Tamże, § 4.

sposobu postępowania³⁴⁵. Grupy diagnostyczno-pomocowe, powoływane przez zespół interdyscyplinarny mogą być rozszerzane o osoby będące nauczycielem wychowawcą klasy lub nauczycielem znającym sytuację domową małoletniego. Jednocześnie w formularzu „Niebieska Karta - A” określona została ewentualność, do wyboru, osoby wypełniającej, jaką może być nauczyciel, lub pedagog, psycholog lub terapeuta, będącym przedstawicielem oświaty.

Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję³⁴⁶. Jednocześnie osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych, powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, niezwłocznie zawiadamiają o tym Policję lub prokuratora³⁴⁷. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy³⁴⁸. Przede wszystkim obowiązek ciąży na urzędach stanu cywilnego, prokuratorach, sądach, komornikach, notariuszach, organach samorządu i administracji rządowej, placówkach oświatowych, organach Policji, opiekunach społecznych oraz zakładach i organizacjach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami z niepełnosprawnościami i chorymi psychicznie. Wystąpić mogą okoliczności, w których niezbędne będzie wszczęcie procedury „Niebieskie Karty” z jednoczesnym powiadomieniem służb o sytuacji zagrażającej dziecku oraz podjęciem działań interwencyjnych.

Pomoc i wsparcie osobom doznającym przemocy domowej świadczone są przez specjalistów w dziedzinie przeciwdziałania przemocy domowej, zatrudnionych w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, w tym przez pedagogów, psychologów, pracowników socjalnych, terapeutów i prawników³⁴⁹.

Rewolucyjne zmiany wprowadziła w okresie 2023 i 2024 roku, ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych

³⁴⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty”..., § 3.

³⁴⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555 z późn. zm., art. 304.

³⁴⁷ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej., art. 12.

³⁴⁸ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296 z późn. zm., art. 572.

³⁴⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 4.

innych ustaw³⁵⁰, która określiła kolejne zadania służb w zakresie zapewnienia ochrony małoletnim, a na jednostki systemu oświaty nakłada obowiązki między innymi w postaci wprowadzenia standardów ochrony małoletnich³⁵¹. W standardach określa się „zasady zapewniające bezpieczne relacje między małoletnim a personelem placówki lub organizatorem, a w szczególności zachowania niedozwolone wobec małoletnich; procedury i osoby odpowiedzialne za zawiadamianie sądu opiekuńczego, w przypadku instytucji, które posiadają takie uprawnienia, składanie zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego, osoby odpowiedzialne za wszczynanie procedury „Niebieskie Karty”; procedurę i zasady podejmowania interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia lub posiadania informacji

o krzywdzeniu małoletniego; zasady przeglądu i aktualizacji standardów; zasady

1 sposób udostępniania rodzicom albo opiekunom prawnym, opiekunom faktycznym oraz małoletnim standardów do zaznajomienia się i stosowania; zakres kompetencji osoby odpowiedzialnej za przygotowanie personelu placówki lub organizatora do stosowania standardów, przygotowania personelu do stosowania oraz sposób dokumentowania czynności; sposób dokumentowania i zasady przechowywania ujawnionych lub zgłoszonych incydentów lub zdarzeń zagrażających dobru małoletniego; osoby odpowiedzialne za przyjmowanie zgłoszeń o zdarzeniach zagrażających małoletniemu i udzielenie mu wsparcia”³⁵².

W standardach wprowadzanych w placówce lub miejscu prowadzonej działalności określa się:

- „wymogi dotyczące bezpiecznych relacji między małoletnimi, a w szczególności zachowania niedozwolone;
- zasady korzystania z urządzeń elektronicznych z dostępem do sieci Internet;

³⁵⁰ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2023 poz. 1606.

³⁵¹ Tamże, art. 22b: obowiązek wprowadzenia standardów ochrony małoletnich ma każdy organ zarządzający jednostką systemu oświaty, o której mowa w art. 2 pkt 1-8 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Prawo oświatowe, Dz. U. z 2023 r. poz. 900, oraz inną placówką opiekuńczą, oświatową, wychowawczą, resocjalizacyjną, artystyczną, medyczną, religijną, sportową lub rekreacyjną związaną z rozwijaniem zainteresowań, do której uczęszczają albo w której przebywają lub mogą przebywać małoletni; organizator działalności opiekuńczej, oświatowej, wychowawczej, religijnej, resocjalizacyjnej, artystycznej, rekreacyjnej, medycznej, sportowej lub związanej z rozwijaniem zainteresowań przez małoletnich.

³⁵² Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy..., art. 22c.

- procedury ochrony dzieci przed treściami szkodliwymi i zagrożeniami w sieci Internet oraz utrwalonymi w innej formie;
- zasady ustalania planu wsparcia małoletniego po ujawnieniu krzywdzenia³⁵³.

Ze „Sprawozdania z Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za rok 2021 wynika, że liczba sporządzonych formularzy „Niebieska Karta - A” wyniosła 82 092, w tym przez przedstawicieli:

- jednostek organizacyjnych pomocy społecznej - 10 907,
- Policji - 64 250,
- gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych - 2 566,
- oświaty - 3 231,
- ochrony zdrowia - 1 138³⁵⁴.

Zadaniem, określonym w Programie Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030, ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania jest:

- „opracowywanie programów osłonowych oraz edukacyjnych i prowadzenie działań w obszarze zapobiegania przemocy domowej, w szczególności wobec kobiet, dzieci, osób starszych lub osób z niepełnosprawnością;
- wprowadzanie i realizowanie treści dotyczących rozpoznawania, zapobiegania oraz reagowania na przypadki przemocy domowej do podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego;
- wprowadzanie i realizowanie treści odnoszących się do rozpoznawania, zapobiegania oraz reagowania na przypadki przemocy domowej do programów doskonalenia zawodowego³⁵⁵.

Nauczyciele, jako osoby mające kontakt z osobami małoletnimi, często są pierwszymi, którzy mogą zareagować na zachowania dziecka dające podstawę do podejrzeń, iż jest ono osobą doznającą przemocy domowej. W wielu przypadkach,

³⁵³ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy..., art. 22c.

³⁵⁴ Uchwała nr 205 Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2023 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030, M.P. z 2023r. poz. 1232, Dane pochodzą z treści Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030, s. 8.

³⁵⁵ Por. Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030.

oddany nauczyciel staje się podporą i autorytetem, dzięki któremu dziecko może dostrzec inne możliwości w życiu i swoim funkcjonowaniu.

Janusz Korczak³⁵⁶ był przeciwnikiem przemocy w jakiegokolwiek formie: fizycznej i psychicznej. Określał, że przemoc powoduje szkody w rozwoju dziecka oraz nieodwracalne zmiany w jego psychice, zaburza poczucie bezpieczeństwa, jest wyrazem nieumiejętności wychowawczych rodziców, jest bezradnością i porażką rodzicielską. Fizyczne kary są szkodliwe i nieskuteczne, o czym przekonują się rodzice nastolatków, wobec których rodzice stosowali przemoc we wczesnym dzieciństwie, powodując czerpanie niewłaściwych wzorców przenoszonych na dalsze pokolenia. Janusz Korczak pozostawił pedagogom stwierdzenia między innymi w postaci:

- „Powiedz dziecku, że jest dobre, że umie, że potrafi.
- Pozwól dzieciom błędzić i radośnie dążyć do poprawy.
- Dziecko ma prawo do poważnego traktowania jego spraw.
- Jeśli chcesz zmieniać świat, zacznij od siebie.
- Wszystko, co osiągnięte tresurą, naciskiem, przemocą - jest nietrwałe, niepewne, zawodne”³⁵⁷.

Istotne jest budowanie zdrowego, wspierającego środowiska dla rozwoju dziecka. Bezpieczeństwo rodziny opiera się na relacjach opartych na zaufaniu, szacunku i wzajemnym wsparciu. Dziecko, które otrzymuje pochwały za swoje umiejętności i jest zachęcane do rozwoju, buduje poczucie własnej wartości, co przekłada się na jego późniejsze funkcjonowanie w społeczeństwie. Błędy i próby poprawy są naturalną częścią procesu uczenia się, dlatego rodzina powinna być miejscem, w którym dziecko czuje się bezpieczne, nawet gdy popełnia błędy. Przemoc czy przymus w wychowaniu

³⁵⁶ Korczak Janusz - Henryk Goldszmit, ps. „Stary Doktor” lub „Pan Doktor”, ur. 22 lipca 1878 lub 1879 w Warszawie, zm. prawdopodobnie 7 sierpnia 1942 w Treblince - polsko-żydowski lekarz, pisarz, pedagog, publicysta i działacz społeczny. Praktyk i teoretyk wychowania, twórca systemu pracy z dziećmi, opartego na partnerstwie, samorządnych instytucjach i procedurach oraz pobudzaniu samowychowania. Obserwator i badacz świata najmłodszych. Pionier działań w dziedzinie diagnozowania wychowawczego oraz prekursor działań na rzecz praw dziecka - człowieka. Zainicjował pismo redagowane w większości przez dzieci - „Mały Przegląd”. Podobnie jak inni pedagodzy - Stefania Sempołowska, Maria Grzegorzewska, Helena Radlińska - przedstawiciel pokolenia wychowanego na idei służby społecznej wobec biednych, wykluczanych, słabych. Korczak realizował zasadę: „Ślubowałem i chcę trwać przy dziecku, jego sprawie”. Źródło: J. Korczak, *Dzieła* Tom 3. Wolumin 2. Na mównicy. Publicystyka społeczna, Warszawa 1994, s. 222; *Encyklopedia PWN*, strona internetowa: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Korczak-Janusz;3925700.html> (dostęp 28.01.2024 r.).

³⁵⁷ J. Korczak, *Jak Kochać Dziecko. Dziecko w rodzinie*, strona internetowa: https://brpd.gov.pl/sites/default/files/jak_kochac_dziecko_dziecko_w_rodzinie.pdf (dostęp: 28.01.2024 r.).

nie tylko niszczą więzi rodzinne, ale też generują lęk i poczucie niepewności, co może mieć trwałe konsekwencje w psychice dziecka. Dlatego kluczowe jest, aby rodzice sami pracowali nad sobą i byli świadomi swojego wpływu na rozwój emocjonalny dzieci, tworząc środowisko, które sprzyja zdrowym relacjom i poczuciu bezpieczeństwa w rodzinie.

3.6. Ochrona zdrowia

Lekarz ma obowiązek udzielać pomocy lekarskiej w każdym przypadku, gdy zwłoka w jej udzieleniu mogłaby spowodować niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia³⁵⁸. Obowiązkiem lekarza jest udzielenie pacjentowi lub jego ustawowemu przedstawicielowi w przystępnej formie informacji o jego stanie zdrowia, rozpoznaniu, możliwych oraz proponowanych metodach leczniczych i diagnostycznych, dających się przewidzieć następstwach ich zaniechania albo zastosowania, wynikach leczenia oraz rokowaniu. Informacji lekarz może udzielić innym osobom za zgodą pacjenta lub jego ustawowego przedstawiciela. W wyjątkowych sytuacjach, jeżeli rokowanie jest niepomyślne, lekarz może ograniczyć informację o stanie zdrowia i o rokowaniu, jeżeli według jego oceny przemawia za tym dobro pacjenta. Lekarz informuje w takich przypadkach przedstawiciela ustawowego pacjenta lub osobę upoważnioną przez pacjenta. Jeżeli pacjent jest nieprzytomny bądź niezdolny do zrozumienia znaczenia informacji lub nie ukończył 16 lat, lekarz udziela informacji osobie bliskiej³⁵⁹. Pacjentowi, który nie ukończył 16 lat, lekarz udziela informacji w formie i zakresie potrzebnym do prawidłowej diagnostyki lub terapii oraz wysłuchuje jego zdania³⁶⁰.

Obowiązkiem lekarza jest zachowanie w tajemnicy informacji związanych z pacjentem uzyskanych w związku z realizacją usług zawodowych. Zasady nie stosuje się w przypadkach, gdy:

³⁵⁸ Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, Dz. U. 1997 Nr 28 poz. 152, art. 30.

³⁵⁹ Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Dz.U. 2009 nr 52 poz. 417, art. 3 ust. 1 pkt 2: Osoba bliska - małżonek, krewny do drugiego stopnia lub powinowaty do drugiego stopnia w linii prostej, przedstawiciel ustawowy, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu lub osoba wskazana przez pacjenta.

³⁶⁰ Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza..., art. 31 ust. 1-7.

- „tak stanowią ustawy;
- badanie lekarskie zostało przeprowadzone na żądanie uprawnionych instytucji i organów, które lekarz jest obowiązany poinformować o stanie zdrowia pacjenta;
- zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla zdrowia lub życia pacjenta lub innych osób;
- pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy wyraża zgodę na ujawnienie tajemnicy;
- zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji o pacjencie lekarzowi sądowemu;
- zachodzi potrzeba przekazania niezbędnych informacji innemu lekarzowi lub uprawnionym osobom uczestniczącym w udzielaniu świadczeń”³⁶¹.

Bez wątpienia obowiązek określony w ustawie kodeks postępowania karnego³⁶² dotyczy lekarza, który może mieć kontakt z sytuacjami dotyczącymi przestępstw związanych z przemocą domową. Podobnie pracownicy służby zdrowia będą zobowiązani zrealizować zapisy ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, określający, że „osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy domowej, niezwłocznie zawiadamiają o tym Policję lub prokuratora. Osoby będące świadkami przemocy domowej powinny zawiadomić o tym Policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej”³⁶³.

Obowiązek zawiadomienia o przestępstwie czy wypełnienia zaświadczenia lekarskiego dla osoby doznającej przemocy domowej, to nie wszystkie obowiązki lekarza czy przedstawiciela służby ochrony zdrowia³⁶⁴ związane z obszarem

³⁶¹ Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza..., art. 40 ust. 1.

³⁶² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego art. 304: Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

³⁶³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, art. 12; świadek przemocy domowej, to zgodnie z ustawą osoba, która posiada wiedzę na temat stosowania przemocy domowej lub widziała akt przemocy domowej.

³⁶⁴ Zgodnie z treścią Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury "Niebieskie Karty"... formularz „Niebieskie Karty-A” wypełniają osoby będące przedstawicielami podmiotów wymienionych w art. 9a ust. 11-11d ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej. W cytowanym

przeciwdziałania przemocy domowej. Jeżeli przedstawiciel ochrony zdrowia wejdzie w posiadanie informacji świadczących lub dających podstawy do podejrzenia, że osoba będąca pacjentem może być również osobą doznającą przemocy domowej, ma obowiązek wszcząć procedurę „Niebieskie Karty”. Gmina podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, w szczególności w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym, w którego skład wchodzi również przedstawiciele ochrony zdrowia³⁶⁵. Procedura zostaje wszczęta z chwilą wypełnienia formularza „Niebieska Karta - A” przez osobę będącą przedstawicielem ochrony zdrowia w przypadku uzasadnionego podejrzenia stosowania przemocy domowej lub zgłoszenia dokonanego przez świadka przemocy domowej³⁶⁶.

Osoba, która wszczyna procedurę ma obowiązek podjąć działania interwencyjne mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa osobie doznającej przemocy domowej, polegające w szczególności na:

- „zapobieżeniu zagrożenia dla życia lub zdrowia osoby doznającej przemocy domowej, w tym informowaniu Policji lub Żandarmerii Wojskowej o okolicznościach uzasadniających zastosowanie art. 15aa i art. 15aaa ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji³⁶⁷, a w przypadku żołnierzy pełniących czynną służbę wojskową - art. 18a i art. 18aa ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych³⁶⁸;
- udzieleniu osobie doznającej przemocy domowej pierwszej pomocy przedmedycznej lub zapewnieniu pomocy medycznej;
- zaspokojeniu podstawowych potrzeb, w tym udzieleniu wsparcia i poradnictwa, w szczególności od przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, specjalistycznych ośrodków wsparcia dla osób doznających przemocy domowej, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń działających na rzecz osób doznających przemocy domowej na podstawie ustawy

przepisie skonkretyzowano, iż chodzi między innymi o osobę wykonującą zawód medyczny, w tym lekarza, pielęgniarkę, położną lub ratownika medycznego.

³⁶⁵ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 9a.

³⁶⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury "Niebieskie Karty"..., § 2.

³⁶⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji., art. 15a, 15aa, 15aaa.

³⁶⁸ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej..., art. 18a i art. 18aa.

z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie³⁶⁹;

- dokonaniu wstępnej diagnozy sytuacji w związku z zaistnieniem uzasadnionego podejrzenia stosowania przemocy domowej i przeprowadzeniu rozmowy z osobą doznającą przemocy domowej, a także, w miarę możliwości, z osobą stosującą przemoc”³⁷⁰.

Przedstawiciel służby zdrowia uczestniczy również w procedurze zapewnienia dziecku ochrony przez pracownika socjalnego, w razie zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową. Ochronę zapewnia się przez umieszczenie dziecka u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej³⁷¹ dającej gwarancję zapewnienia dziecku należytej opieki i bezpieczeństwa, rodzinnym domu dziecka, w rodzinie zastępczej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Tryb realizacji czynności związanych z umieszczeniem dzieci w rodzinnym domu dziecka, rodzinie zastępczej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej³⁷². Pracownik socjalny podejmuje decyzję o zapewnieniu ochrony dziecku wspólnie z funkcjonariuszem Policji, a także z lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką, w miarę możliwości w obecności i przy wsparciu psychologa. Podjęcie decyzji poprzedza ocena ryzyka zagrożenia zdrowia lub życia dziecka, realizowana w uzgodnieniu z funkcjonariuszem Policji, a także lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką³⁷³.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej³⁷⁴ wydane na podstawie ustawy z dnia 29 lipca 2005 r.

³⁶⁹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. z 2023 r. poz. 571.

³⁷⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury "Niebieskie Karty"..., § 3.

³⁷¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny..., art. 115 § 11.

³⁷² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. 2011 nr 149 poz. 887.

³⁷³ Tryb wynikający z art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej opisano w części poświęconej zadaniom pracownika socjalnego będącego przedstawicielem jednostki organizacyjnej pomocy społecznej.

³⁷⁴ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023 r w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej, Dz.U. 2023 poz. 1827.

0 przeciwdziałaniu przemocy domowej³⁷⁵ określa dane, które znajdują się w zaświadczeniu. Wzór Zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej będący załącznikiem do rozporządzenia zawiera: imię (imiona) i nazwisko oraz data urodzenia osoby badanej, adres zamieszkania osoby badanej, rodzaj, serię i numer dokumentu potwierdzającego tożsamość osoby badanej (jeżeli posiada), imiona i nazwiska innych osób obecnych przy badaniu, pełną nazwę świadczeniodawcy wystawiającego zaświadczenie, miejsce, datę i godzinę rozpoczęcia i zakończenia badania, miejsce, datę

1 godzinę wystawienia zaświadczenia, wywiad obejmujący okoliczności doznania uszkodzeń ciała, w szczególności miejsce, czas i sposób ich powstania, badanie fizykalne obejmujące charakterystykę uszkodzeń ciała, w szczególności okolicę anatomiczną, rodzaj, liczbę, wielkość, kształt, przebieg, brzeg i barwę, a także ich wpływ na sprawność części ciała, odwzorowanie stwierdzonych uszkodzeń ciała osoby badanej na schemacie, opinię o przyczynach i czasie doznania uszkodzeń ciała³⁷⁶.

Portal Ministerstwa Zdrowia³⁷⁷ zawiera materiały w postaci Przewodnika przygotowanego w ramach projektu realizowanego w ramach programu Obywatele dla Demokracji finansowanego z Funduszy EOG³⁷⁸. Treść przewodnika zawiera informacje dotyczące podstaw prawnych, pojęć, mechanizmów zachodzących w relacji osoby doznającej przemocy domowej, osoby stosującej przemoc domową oraz pracownika służby ochrony zdrowia, realizującego usługi wobec tych osób oraz narzędzia proponowane do stosowania w rozpoznawaniu zjawiska przemocy. Jednym

³⁷⁵ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 3: „osobie doznającej przemocy domowej udziela się bezpłatnej pomocy, w szczególności w formie badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie. Ministerstwo zdrowia uczestniczy również w przygotowywaniu aktów wykonawczych ustawy”.

³⁷⁶ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego., Załącznik.

³⁷⁷ Przemoc domowa, <https://www.gov.pl/web/zdrowie/przemoc-domowa> (dostęp: 29.09.2024 r.).

³⁷⁸ Postępowanie w związku z wystąpieniem przemocy w rodzinie. Przewodnik dla pracowników ochrony zdrowia. Broszura powstała w ramach projektu, którego celem było opracowanie i sprawdzenie w praktyce narzędzi pomagających pracownikom ochrony zdrowia zweryfikować podejrzenie przemocy w rodzinie występującej wobec dzieci i osób dorosłych. Podzielona została na części, z których pierwsza dotyczy sytuacji krzywdzenia osoby dorosłej, zawiera propozycję algorytmu działania w przypadku podejrzenia wystąpienia przemocy. Druga część dotyczy sytuacji krzywdzenia dzieci, zawiera podstawowe informacje o specyficznej sytuacji dzieci doświadczających przemocy oraz o przebiegu procedury „Niebieskie Karty” zaproponowano kwestionariusz czynników ryzyka i algorytm postępowania w sytuacji krzywdzenia dziecka, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/zdrowie/przemoc-domowa> (dostęp: 27.01.2024 r.).

z omawianych zagadnień jest syndrom wyuczonej bezradności pacjenta. Według Martina Seligmana³⁷⁹ wyuczona bezradność jest zaprzestaniem działania, poddaniem się, które wynika z przekonania, że wszystko, co się zrobi nie będzie miało żadnego znaczenia³⁸⁰. Wyuczona bezradność, jako jeden z objawów występujących u osób doznających przemocy skutkuje:

- deficytami poznawczymi - polegającymi na przekonaniu, że nie ma takich sytuacji, w których możliwy jest wpływ na bieg wydarzeń;
- deficytami motywacyjnymi - polegającymi na biernym zachowaniu osoby doznającej przemocy, zrezygnowaniu, braku działania w zakresie zmiany swojej sytuacji;
- deficytami emocjonalnymi - osoby doznające przemocy domowej przeżywają stany lęku, apatii, depresji, niekompetencji, uczucia zmęczenia, wrogości³⁸¹.

Aaron Beck³⁸², lekarz, jeden z twórców koncepcji poznawczo-behawioralnej zwraca uwagę na znaczenie postrzegania świata w kontekście wpływu na emocje i zachowania, w związku z tym silne przekonanie pacjenta o braku konieczności niesienia mu pomocy może skutkować ukrywaniem źródła urazów, objawów, dolegliwości oraz brakiem zaangażowania w proces pomocowy³⁸³. Zaproponowany kwestionariusz szacowania ryzyka określono jako fakultatywne narzędzie pomocnicze do weryfikacji wątpliwości. Aktualnie pracownicy ochrony zdrowia nie są w posiadaniu kierunkowego narzędzia, które wynikałoby z obowiązków określonych ustawą czy aktami wykonawczymi. W obecnym stanie prawa tylko funkcjonariusze Policji,

³⁷⁹ Martin Seligman, ur. 12 sierpnia 1942 w Albany - amerykański psycholog, twórca teorii wyuczonej bezradności oraz pojęcia „psychologia pozytywna”, Profesor University of Pennsylvania, dyrektor Positive Psychology Center; Por. Spencer A. Rathus, *Psychologia współczesna*, Gdańsk 2004, s. 622; Źródło: <https://web.archive.org/web/20150304222550/http://www.ppc.sas.upenn.edu:80/vitae.htm> (dostęp: 24.09.2024r.).

³⁸⁰ K. Przełowiecka, *Zjawisko wyuczonej bezradności u klientów instytucji pomocy społecznej - przyczyny, konsekwencje, możliwości przeciwdziałania* [w:] *Pomoc - Wsparcie społeczne - poradnictwo. Od teorii do praktyki*, pod red. M. Piorunek, Toruń 2010, s. 204.

³⁸¹ Tamże, s. 204 i n.

³⁸² Aaron Temkin Beck, ur. 18 lipca 1921 w Providence - amerykański psychiatra, profesor Uniwersytetu Pensylwanii, uważany za jednego z twórców terapii poznawczej. Źródło: M. E. Weishaar, *Twórcy psychoterapii: Aaron T. Beck*, Gdańsk 2007, s. 26, strona internetowa: [https://biolog.pl/encyklopedia/?haslo=Aaron T. Beck](https://biolog.pl/encyklopedia/?haslo=Aaron%20T.%20Beck) (dostęp: 30.09.2024 r.).

³⁸³ Por. *Przewodnik...*, s. 6.

żołnierze Żandarmerii Wojskowej oraz pracownicy socjalni³⁸⁴ mają określone ustawowo środki do wykorzystania w szacowaniu ryzyka. Mając na uwadze funkcjonowanie różnego charakteru placówek zdrowia (stacjonarna, ambulatoryjna, prywatna, publiczna, zajmująca się poszczególnymi aspektami zdrowia) oraz różnorodność osób w nich zatrudnionych (lekarze różnych specjalności, psychologowie, pielęgniarki, rehabilitanci, salowe) przy tworzeniu narzędzi brano pod uwagę działania podejmowane przez pracowników ochrony zdrowia. Konstrukcja kwestionariusza pozwala na uwzględnienie sposobu funkcjonowania pacjenta w stosunku do pracownika ochrony zdrowia poprzez obserwację, zebrany wywiad i badanie lekarskie³⁸⁵.

W kwestionariuszu zaproponowano niżej wymienione zagadnienia pomocnicze:

- „Pacjentka/ pacjent boi się mówić (odpowiadać na pytania);
- u pacjentki/pacjenta zaobserwowano nadmierne poczucie winy/wycofanie/lęk;
- pacjentka/pacjent przejawia obawę/niechęć przed opuszczeniem placówki ochrony zdrowia;
- u pacjentki/pacjenta pojawiają się/nasilają się objawy chorobowe bezpośrednio przed opuszczeniem placówki ochrony zdrowia;
- pacjent/pacjentka podczas kontaktu przejawia nadmierną nieufność;
- pacjent/pacjentka przejawia zachowania agresywne;
- pacjent/pacjentka w widoczny sposób tłumi swoje emocje;
- pacjent/pacjentka przejawia brak zdecydowania/pewności siebie;
- pacjent/pacjentka przejawia potrzebę nadmiernego kontrolowania sytuacji;
- osoba towarzysząca nie chce zostawić pacjentki/pacjenta sam na sam z pracownikiem ochrony zdrowia;
- osoba towarzysząca pacjentce/pacjentowi nie dopuszcza jej/go do głosu, odpowiada na pytania pracownika ochrony zdrowia;
- widoczny jest duży stopień zależności pacjentki/pacjenta od osoby towarzyszącej;

³⁸⁴ Wejście w życie 15 luty 2024 r. Na dzień 24.09.2024 r. nie opublikowano rozporządzenia wynikającego z art. 12a ust. 8.

³⁸⁵ Por. *Przewodnik...*, s. 12-16.

- osoba towarzysząca pacjentce/pacjentowi prezentuje chęć nadmiernego kontrolowania sytuacji;
- podczas badania pacjentki/pacjenta zauważono zmiany wskazujące na urazy nieprzypadkowe;
- pacjent/pacjentka zgłasza nawracające dolegliwości somatyczne, które nie świadczą o leżącej u ich podłoża przyczynie somatycznej;
- historia pacjentki/pacjenta wskazuje na powtarzające się urazy mechaniczne
- pacjentka/pacjent została/został zraniona/zraniony fizycznie przez osobę bliską;
- pacjentka/pacjent jest (lub kiedykolwiek była/był) źle traktowana/traktowany przez osobę bliską;
- osoba dopuszczająca się przemocy groziła pacjentce/pacjentowi pozbawieniem jej/jego życia;
- pacjentkę/pacjenta nachodzą myśli o tym, żeby zakończyć swoje życie z powodu sytuacji domowej;
- osoba dopuszczająca się przemocy próbowała pacjentkę/pacjenta pozbawić życia;
- osoba dopuszczająca się przemocy nadużywa alkoholu i/lub innych środków psychoaktywnych;
- osoba dopuszczająca się przemocy grozi pacjentce/pacjentowi posiadaną bronią;
- pacjentka/pacjent próbowała/ próbował targnąć się na swoje życie z powodu sytuacji domowej;
- osoba dopuszczająca się przemocy leczy się psychiatrycznie³⁸⁶.

Przewodnik w części drugiej został poświęcony przeciwdziałaniu przemocy domowej stosowanej wobec dziecka. Zawiera część teoretyczną oraz propozycję narzędzi w postaci kwestionariusza i algorytmu postępowania w przypadku podejrzenia

³⁸⁶ Por. *Przewodnik..., Kwestionariusz oceny ryzyka występowania przemocy w rodzinie wobec osoby dorosłej*, s. 12-16.

stosowania przemocy wobec małoletnich pacjentów. Kwestionariusz zawiera czynniki ryzyka występowania przemocy domowej wobec dziecka, podzielono je na dane z wywiadu, badania przedmiotowego oraz obserwacji dziecka. Zwrócono szczególnie uwagę na objawy alarmowe, które w sposób jaskrawy mogą świadczyć o tym, że dziecko jest osobą doznającą przemocy ze strony dorosłego. Do oceny konieczności zapewnienia bezpieczeństwa dziecku poprzez zawiadomienie Policji, odebranie dziecka czy hospitalizację, zaproponowano tabelaryczny wykaz czynników ryzyka, proponując możliwość wykorzystania w kontakcie z dzieckiem³⁸⁷.

W treści kwestionariusza wskazano przykłady objawów alarmowych takie jak: urazy mnogie, w różnych fazach gojenia; urazy niemożliwe u dziecka w danym wieku; ślady stosowania narzędzia; linijna granica oparzeń, dziecko opowiada o przemocy w domu; zaobserwowano agresję rodzica wobec dziecka. Wymienione wskaźniki oraz wiele więcej określonych w kwestionariuszu, mogą świadczyć o tym, że dziecko jest w trudnej sytuacji, w której to pracownik służby ochrony zdrowia jako pierwszy będzie reagował na tragedię, jaka dotyka dziecko.

3.7. Organizacje pozarządowe

Organizacje pozarządowe w Polsce cieszą się rozwiniętą infrastrukturą, nie uwzględniając kwestii politycznych, znajdują się w strukturze systemu przeciwdziałania przemocy domowej. Wiele z nich jest znana w skali światowej, europejskiej czy ogólnopolskiej, a wiele wyłącznie działa lokalnie, angażując społeczność w danych województwach czy nawet wyłącznie powiatach i gminach, mając w swoich statutach zapisane cele w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej i z tym związanej działalności profilaktycznej. Działalność organizacji regulowana jest ustawą z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie³⁸⁸. Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej

³⁸⁷ Por. *Przewodnik...*, *Kwestionariusz oceny ryzyka występowania przemocy w rodzinie wobec dziecka*, s. 22.

³⁸⁸ *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego...*, ustawa reguluje zasady prowadzenia działalności pożytku publicznego przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych, współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi; sprawowania nadzoru nad prowadzeniem działalności pożytku publicznego; uzyskiwania przez organizacje pozarządowe statusu organizacji pożytku publicznego oraz funkcjonowania organizacji pożytku publicznego; tworzenia i funkcjonowania rad działalności

w swojej treści wskazuje, że organizacje pozarządowe działające na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, realizując programy z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej, mogą być wspierane finansowo przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego³⁸⁹. Organy administracji rządowej

i samorządowej współpracują z organizacjami pozarządowymi, kościołami i związkami wyznaniowymi w obszarze udzielania pomocy osobom doznającym przemocy domowej, oddziaływania na stosujące przemoc domową osoby oraz podnoszenia społecznej świadomości w zakresie zjawiska przemocy domowej, zwłaszcza jej przyczyn i skutków oraz form i metod pracy w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej. Organy administracji rządowej lub samorządowej mogą realizację zadań określonych w ustawie zlecać w trybie przewidzianym w ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie³⁹⁰.

Organizacje pozarządowe zostały włączone również w system realizacji zadań dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej poprzez ujęcie ich przedstawicieli jako członków zespołów interdyscyplinarnych³⁹¹. Przedstawiciele organizacji pozarządowych powoływani są przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w skład Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy Domowej³⁹². W skład grupy diagnostyczno-pomocowej mogą także wchodzić pedagog, psycholog lub terapeuta, będący przedstawicielami organizacji pozarządowych, i to również oni, zgodnie z treścią rozporządzenia w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”³⁹³ są osobami wypełniającymi i wszczynającymi procedurę „Niebieskie Karty”. Organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, działające na podstawie przepisów ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r.

pożytku publicznego. Ustawa reguluje również warunki wykonywania świadczeń przez wolontariuszy oraz korzystania z tych świadczeń.

³⁸⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 8.

³⁹⁰ Tamże, art. 9 ust. 1.

³⁹¹ Tamże, art. 9a ust. 1-3: Gmina podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, w szczególności w ramach pracy w zespole interdyscyplinarnym. Zespół interdyscyplinarny powołuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych.

³⁹² Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 10a-10b.

³⁹³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r w sprawie procedury „Niebieskie Karty”..., § 2 ust. 2.

o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, mogą prowadzić placówki zapewniające schronienie osobom doznającym przemocy domowej.

W sposób jaskrawy formy działalności organizacji pozarządowych w obszarze przeciwdziałania przemocy, zwłaszcza przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, widoczne są każdego roku podczas obchodów „Dni przeciwko przemocy ze względu na płeć”³⁹⁴. W obchody włączają się organizacje na terenie Polski oraz w głównej mierze te, które działają międzynarodowo³⁹⁵.

Głównym źródłem informacji o organizacjach pozarządowych jest portal ngo.pl³⁹⁶, w którym gromadzone są między innymi dane o działalności organizacji, aktualnościach, wydarzeniach, szkoleniach oraz spis organizacji. Wyszukiwarka pozwala wskazać zakres problematyczny organizacji, takie jak: sport, turystyka, sprawy pracownicze, religia, ochrona zdrowia, usługi socjalne, pomoc społeczna, ekologia, prawa człowieka i szereg innych, zgodnych bez wątpienia z możliwościami wynikającymi z ustawy³⁹⁷.

Projekt Sprawozdania z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2022 r.³⁹⁸ określa, jakie działania zostały zrealizowane w zakresie Programu³⁹⁹ w 2022 r. Zgodnie z udostępnionymi danymi, obszary związane

³⁹⁴ „16 Dni Akcji Przeciw Przemocy ze względu na Płeć to międzynarodowa kampania, organizowana przez Women’s Global Leadership Institute i poświęcona wspieraniu i koordynacji pracy mającej na celu zlikwidowanie przemocy ze względu na płeć na poziomie lokalnym, państwowym i międzynarodowym. Kampania 16 Dni Akcji Przeciw Przemocy ze względu na Płeć prowadzona między 25 Listopada, Międzynarodowym Dniem Przeciwko Przemocy Wobec Kobiet, a 10 grudnia, Międzynarodowym Dniem Praw Człowieka, aby podkreślić fakt, że eliminacja wszelkich form przemocy wobec kobiet to kwestia praw człowieka, oraz że utrzymywanie takiej przemocy jest pogwałceniem praw człowieka. Działania Kampanii 16 Dni koncentrują się na kwestiach praw człowieka i wykorzystują je aby gwarantować, że sprawcy przemocy, zarówno na szczeblu państwowym, jak i niepaństwowym, zostaną pociągnięci do odpowiedzialności za akty przemocy wobec kobiet”. Źródło: strona internetowa: <https://kampania16dni.pl/o-kampanii/> (dostęp: 26.01.2024r.).

³⁹⁵ „Fundacja Autonomia realizuje Kampanię 16 Dni Akcji Przeciwko Przemocy ze względu na Płeć w Krakowie oraz wspiera działania w całej Polsce od 2007 roku. Fundacja Autonomia, każdego roku, przez 365 dni mobilizuje i wzmacnia odwagę ponad 10 tysięcy dziewcząt i chłopców, kobiet i mężczyzn. Uczą się jak skutecznie zapobiegać konfliktom, przeciwstawiać się przemocy i współpracować. Korzystają z bezpłatnych zajęć, uczestniczą w projekcjach filmów edukacyjnych, wyjazdach, angażują się w kampanie społeczne. Co roku w Polsce w realizację Kampanii angażuje się wiele osób prywatnych i organizacji pozarządowych, instytucje edukacyjne”. Źródło: strona internetowa: <https://kampania16dni.pl/o-kampanii/> (dostęp: 26.01.2024 r.).

³⁹⁶ Portal Organizacji Pozarządowych, strona internetowa: <https://www.ngo.pl/> (dostęp: 26.01.2024 r.).

³⁹⁷ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r o działalności pożytku publicznego..., art. 4.

³⁹⁸ Projekt Sprawozdania z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2022 r. za okres od dnia 1 stycznia do dnia 31 grudnia 2022 r., strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-sprawozdania-z-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-za-2022-r> (dostęp: 26.01.2024r.).

³⁹⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., Art. 10.

z organizacjami pozarządowymi w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁴⁰⁰ dotyczą: ochrony i pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie⁴⁰¹, w tym rozwój infrastruktury instytucji rządowych i samorządowych, a także podmiotów oraz organizacji pozarządowych udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie oraz wypracowanie zasad współpracy; oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie poprzez rozszerzanie i tworzenie ofert oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, realizowanych przez instytucje rządowe i samorządowe, a także podmioty oraz organizacje pozarządowe, a także wypracowanie i doskonalenie zasad współpracy pomiędzy instytucjami i podmiotami oraz organizacjami pozarządowymi⁴⁰². Istniejąca infrastruktura instytucji samorządowych i rządowych, a także podmiotów i organizacji pozarządowych, które udzielają pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie jest zadaniem wojewody, który jest zobligowany do corocznej aktualizacji oraz umieszczenia na stronach internetowych urzędu bazy teleadresowej podmiotów oraz organizacji pozarządowych świadczących usługi dla osób i rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie⁴⁰³. Wojewodowie w Polsce realizowali zadanie dotyczące współpracy pomiędzy instytucjami rządowymi i samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, wspólnie realizując lub zlecając do realizacji projekty. W ramach wzmacniania współpracy, na podstawie zlecenia, bądź też wspólnych działań, zarówno wojewodowie, jak i jednostki samorządu terytorialnego w 2022 r. zrealizowali 426 projekty⁴⁰⁴.

⁴⁰⁰Programy realizowane do 2023 r. obejmowały terminologię sprzed wejścia w życie zmian. Aktualnie Uchwała Rady Ministrów określa zgodnie z ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030.

⁴⁰¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 10 ust. 1 pkt 1 i 4.

⁴⁰² Projekt Sprawozdania z Krajowego Programu..., źródło strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-sprawozdania-z-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-za-2022-r> (dostęp: 26.01.2024 r.).

⁴⁰³ Tamże: w 2022 r. aktualizowano 19 baz teleadresowych instytucji rządowych i samorządowych, także podmiotów oraz organizacji pozarządowych świadczących usługi dla osób i rodzin dotkniętych przemocą w rodzinie. W 2022 roku komendy wojewódzkie/Stołeczna Policji otrzymały z urzędów wojewódzkich łącznie 130 baz danych, zawierających ewidencję istniejącej infrastruktury instytucji rządowych i samorządowych, a także podmiotów oraz organizacji pozarządowych udzielających pomocy osobom doznającym przemocy w rodzinie. Powyższe bazy najczęściej przekazywane były w wersji elektronicznej. Ponadto w ciągu roku dokonywano ich aktualizacji". Źródło: <https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-sprawozdania-z-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-za-2022-r> (dostęp: 26.01.2024 r.).

⁴⁰⁴ Tamże, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-sprawozdania-z-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-za-2022-r> (dostęp: 26.01.2024 r.).

Zespół Monitorujący do spraw Przeciwdziałania Przemocy Domowej⁴⁰⁵ jest organem opiniodawczo-doradczym ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego. „Zadania Zespołu określono w ustawie, są nimi:

- wspieranie i inicjowanie działań, których celem jest przeciwdziałanie przemocy domowej;
- wyrażanie opinii w sprawach dotyczących stosowania ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej;
- monitorowanie działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej;
- inicjowanie zmian prawnych w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej;
- wyrażanie opinii w sprawach zadań publicznych i ich zlecania do realizacji w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej⁴⁰⁶;
- wyrażanie opinii w sytuacji sporów między organizacjami pozarządowymi realizującymi zadania w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej a organami administracji publicznej je zlecającymi;
- opracowanie standardów pracy z osobami stosującymi przemoc domową oraz pomocy osobom doznającym przemocy domowej;
- opiniowanie projektów z obszaru przeciwdziałania przemocy domowej opracowanych na podstawie programów osłonowych, finansowanych przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego;
- tworzenie mechanizmów informowania o standardach pracy z osobami stosującymi przemoc domową oraz udzielania pomocy osobom doznającym przemocy domowej⁴⁰⁷.

Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego powołuje „w skład Zespołu Krajowego Koordynatora Realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej, dwunastu przedstawicieli organów administracji rządowej

⁴⁰⁵ Ustawa z 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej art. 10a ust. 1.

⁴⁰⁶ Tamże, art. 9 ust. 1: Organy administracji rządowej i samorządowej współdziałają z organizacjami pozarządowymi oraz kościołami i związkami wyznaniowymi w zakresie udzielania pomocy osobom doznającym przemocy domowej, oddziaływania na osoby stosujące przemoc domową oraz podnoszenia świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy domowej, w szczególności przyczyn i skutków przemocy domowej oraz metod i form pracy w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej.

⁴⁰⁷ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 9 ust. 1.

i jednostek im podległych lub przez nie nadzorowanych, w tym dwóch Wojewódzkich Koordynatorów Realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej, spośród osób zgłoszonych przez te organy i osób kierujących tymi jednostkami; ośmiu przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego, w tym dwóch przewodniczących zespołów interdyscyplinarnych, zgłoszonych przez Komisję Wspólną Rządu i Samorządu Terytorialnego; dwunastu przedstawicieli organizacji pozarządowych, związków i porozumień organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych spośród osób zgłoszonych przez te podmioty⁴⁰⁸.

Przedstawiciele organizacji pozarządowych, związków i porozumień organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych powołani do Zespołu reprezentują niżej wymienione organizacje⁴⁰⁹:

- Stowarzyszenie Zwykłe Odpowiedzialny Gdańsk w Gdańsku;
- Stowarzyszenie Twoja Rodzina;
- Fundacja na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie FENIKS w Rzeszowie;
- Katolickie Stowarzyszenie Pomocy Osobom Potrzebującym „AGAPE” w Lublinie;
- Stowarzyszenie na Rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia”;
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę w Warszawie;
- Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” Instytut Psychologii Zdrowia Polskiego Towarzystwa Psychologicznego;
- Fundacja PCPS - Poznańskie Centrum Profilaktyki Społecznej;
- Krajowe Centrum Kompetencji.

Bardzo ważnym elementem realizacji zadań w związku z przeciwdziałaniem przemocy domowej i pomocy osobom nią pokrzywdzonym jest świadczenie usług przez organizacje, które otrzymały dotację ze środków Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej - Funduszu Sprawiedliwości⁴¹⁰. W obecnym stanie

⁴⁰⁸ Ustawa z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 10b ust. 1.

⁴⁰⁹ Lista członków Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy Domowej I kadencji, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/Informacja-w-sprawie-powolania-Zespołu-Monitorujacego-do-spraw-Przeciwdzialania-Przemocy-Domowej-I-kadencji> (dostęp: 27.01.2024 r.).

⁴¹⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557, art. 43.

prawno-politycznym część dofinansowania dla organizacji na lata 2022-2025, z uwagi na nieprawidłowości zostały wstrzymane⁴¹¹.

Załącznik statystyczny do sprawozdania z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za styczeń - grudzień 2022 r.⁴¹² wskazuje, że w 2022 roku organizacje pozarządowe w ramach współpracy z organami samorządu terytorialnego, w celu wprowadzenia elementów edukacji na temat zjawiska przemocy w rodzinie w ramach działania projektów prowadzonych przez organizacje pozarządowe zrealizowały 457 działań, 57 246 osobom udzielono informacji dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zrealizowano 426 projektów w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie⁴¹³.

3.8. Wnioski

Polska, przyjmując zdecentralizowany model działania, daje jednostkom samorządu terytorialnego dużą odpowiedzialność. Choć ten system pozwala na lepsze dostosowanie działań do specyfiki lokalnych problemów, rodzi również ryzyko nierówności w realizacji programów w różnych regionach. System, choć elastyczny, wymaga stałego monitoringu, by zapewnić jednolity standard wsparcia w całym kraju.

W systemie przeciwdziałania przemocy kluczową rolę odgrywają instytucje takie jak pomoc społeczna, Policja czy oświata. Współpraca między nimi jest niezbędna, lecz niestety w wielu przypadkach może być utrudniona przez biurokrację i brak jasnej komunikacji. Choć teoretycznie system działa sprawnie, praktyka pokazuje, że niekiedy brakuje zasobów, które umożliwiłyby skuteczniejszą interwencję. Interdyscyplinarność wydaje się być idealnym rozwiązaniem, łączącym ekspertów z różnych dziedzin. Niemniej jednak kluczowym wyzwaniem pozostaje brak spójnej współpracy między przedstawicielami poszczególnych instytucji. Choć zespoły interdyscyplinarne

⁴¹¹ Wykaz podmiotów, które otrzymały dotację na utworzenie Sieci Pomocy Pokrzywdzonym w latach 2022-2025 w ramach Programu Pomocy Osobom Pokrzywdzonym na lata 2019-2025, strona internetowa: <https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl/pl/konkursy/pomoc-pokrzywdzonym/> (dostęp: 27.01.2024 r.).

⁴¹² Załącznik statystyczny do sprawozdania z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za styczeń - grudzień 2022r., strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-sprawozdania-z- krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-za-2022-r> (dostęp: 26.01.2024 r.).

⁴¹³ Załącznik statystyczny do sprawozdania z Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za styczeń - grudzień 2022 r., strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-sprawozdania-z- krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-za-2022-r> (dostęp: 26.01.2024 r.).

stanowią fundament działań, potrzebna jest większa integracja i praktyczne wsparcie dla osób zaangażowanych w proces, aby zapewnić skuteczność ich działań.

Współpraca instytucji na poziomie lokalnym i centralnym teoretycznie powinna przynosić wymierne rezultaty. Jednak w rzeczywistości czasem brakuje odpowiedniej koordynacji między szczeblami, co skutkuje opóźnieniami w reakcjach na przypadki przemocy. Ważne jest, by tworzyć lepsze kanały komunikacji i mechanizmy rozliczalności, które umożliwią bardziej dynamiczne reagowanie na realne potrzeby. Ogólnie system przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce wydaje się dobrze zorganizowany, ale w praktyce jego efektywność często zależy od zasobów finansowych i kadrowych dostępnych w poszczególnych gminach. Kluczowe jest nie tylko formalne wdrażanie programów, ale także realne wsparcie psychologiczne i edukacyjne dla ofiar, które często czują się zagubione w skomplikowanym systemie pomocy.

Instytucjonalny system zapobiegania przemocy w Polsce, choć teoretycznie dobrze zorganizowany, w praktyce napotyka na liczne wyzwania. Zdecentralizowany model ma swoje zalety, ale rodzi również problemy związane z nierównomiernym wdrażaniem programów w różnych regionach kraju. Kluczowe jest zwiększenie integracji działań między jednostkami organizacyjnymi oraz zapewnienie im większych zasobów i wsparcia. Zespoły interdyscyplinarne są sercem działań prewencyjnych, jednak ich skuteczność zależy od jakości współpracy między poszczególnymi instytucjami oraz od dostępnych zasobów. Konieczne są dalsze inwestycje w edukację oraz programy korekcyjne dla sprawców przemocy, aby zapobiec eskalacji problemu na poziomie lokalnym. System, choć efektywny w swoich założeniach, wymaga stałego monitorowania, aby sprostać rzeczywistym potrzebom ofiar przemocy.

Rozdział IV

Metodologia badań własnych

Metodologia badań to najogólniej „nauka o sposobach i zasadach postępowania badawczego, określającego reguły i normy postępowania będące dyrektywami, których celem jest skuteczne przeprowadzenie badań”⁴¹⁴. Sposoby postępowania badacza, to skonkretyzowane procedury lub strategie gromadzenia i opracowania wyników, które są w jego zainteresowaniu, będące materiałem badawczym. Określone strategie nazywane są zazwyczaj metodami lub technikami badawczymi⁴¹⁵. Teoretycy metodologii wskazują na różne sposoby jej uprawiania poprzez stosowanie sposobów normatywnych lub opisowych. Opisowy sposób realizacji metodologii polega na wykorzystywaniu dotychczas przeprowadzonych badań poprzez ich opisanie, bez odnoszenia się do normatywnych standardów, które służą ocenie. Normatywny sposób realizacji metodologii daje podstawy do postulatywnego ustalenia zasad i sposobów postępowania badawczego, określa reguły postępowania. W opracowaniach zalecane jest stosowanie metodologii badań w sposób opisowo- normatywny, poprzez prezentację postulowanych i stosowanych reguł badawczych, przedstawienie konkretnych badań i sposobów ich efektywnego zastosowania. Celowym działaniem jest próba konkretyzacji dyrektyw metodologicznych dotychczas głoszonych oraz podejmowanie krytyki założeń teoretycznych czy badań przeprowadzonych dotychczas, zwłaszcza w kontekście ich zasadności lub błędu, jaki zawierały. Autorzy publikacji dotyczących metodologii badań bez wątpienia podają, że ma ona niebotyczne znaczenie w postępowaniu badawczym, a bez jej znajomości jest niemożliwe jest konstruowanie i przeprowadzenie badań w poprawny sposób.

Subiektywnie można stwierdzić, że metodologia badań stanowi swoisty kompas dla każdego badacza, pozwalając na uniknięcie chaosu i nieuporządkowanego gromadzenia danych. Bez niej nawet najbardziej innowacyjne pomysły badawcze mogą ulec rozproszению, tracąc na wartości naukowej i wiarygodności.

⁴¹⁴ Por. M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2000, s. 15.

⁴¹⁵ Tamże, s. 56.

4.1. Charakterystyka terenu badań

Przeprowadzenie badań wiąże się z koniecznością określenia lokalizacji ich realizacji, wskazanie miejsca ich prowadzenia, albo terenu i obszaru tychże. Podejmowana problematyka w niniejszym opracowaniu dotyczy zagadnienia określanego jako egalitarny, co bez wątpienia wiąże się z dostępnością w każdym obszarze geograficznym czy społecznym. Nie ma ograniczeń w przeprowadzeniu badań w żadnej instytucji, żadnej grupie społecznej czy rejonie geograficznym. Jest to związane z powszechnością problemu przemocy domowej, o czym świadczą rozliczne badania, które wskazują, że każdy człowiek bez względu na wiek, płeć, wykształcenie, miejsce zamieszkania czy miejsce pracy może znaleźć się w tak zwanym trójkącie przemocy, lub miał do czynienia ze zjawiskiem przemocy domowej. W związku z możliwościami autora podjęto decyzję o ograniczeniu obszaru badań w zakresie ilościowym, co do zagadnienia podejmowanych działań Policji w zakresie zapobiegania przemocy domowej, mając na uwadze województwo mazowieckie z konkretnym terenem garnizonu stołecznego. Badania w zakresie wywiadów eksperckich nie ograniczano obszarem, kierowano pytania posiłkując się określonymi narzędziami w postaci ankiety wywiadu, do osób zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy domowej, bez ograniczenia obszaru geograficznego, biorąc pod uwagę konieczność działań realizowanych w Polsce w latach 2019-2023.

Mając na uwadze konieczność określenia grupy uczestników badania, będących próbą badawczą, przyjęto za priorytet, aby w grupie znaleźli się eksperci działający w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej, co skutkowało wyborem przedstawicieli instytucji przewidzianych w systemie określonym ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej, przedstawicieli podmiotów mających uprawnienie do pełnienia roli członka zespołu interdyscyplinarnego czy grupy diagnostyczno-pomocowej, którzy realnie mogą odnieść się do praktycznego funkcjonowania i zastosowania przepisów w systemie przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce. Do udziału w badaniu zaproszono dwudziestu ekspertów, z których dwunastu wyraziło akces uczestnictwa w przedmiotowym badaniu.

Badaniem opinii objęto losowo funkcjonariuszy Policji, z założenia mających obowiązek prawny reagowania na sytuacje, między innymi związane z przemocą domową. Arkusz ankiety anonimowej kierowano do uczestników szkoleń związanych z zagadnieniem przeciwdziałania przemocy domowej, podstaw prawnych z tym związanych oraz obowiązków funkcjonariuszy.

Dobór próby to według M. Łobockiego „wyselekcjonowanie pewnej liczby osób wchodzących w skład ściśle określonej zbiorowości nazywanej populacją, którą badacz jest w szczególny sposób zainteresowany”⁴¹⁶. Bez wątpienia w zainteresowaniu badacza jest populacja związana z szeroko pojmowaną problematyką przeciwdziałania przemocy domowej, mogąca lub nie, brać udział w systemie przewidzianym w Rządowym Programie Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030.

Analizując demograficznie teren przeprowadzonych badań, posiłkowano się danymi opublikowanymi przez Urząd Statystyczny, zgodnie z którymi na dzień 30 czerwca 2023 r. w Warszawie zamieszkiwało 1 861 644 osób. Teren badań obejmował zróżnicowane obszary stolicy, w tym zarówno dzielnice centralne, jak Śródmieście, gdzie dominują obszary o wysokiej intensywności zabudowy, jak i peryferyjne dzielnice, takie jak Białołęka czy Wawer, które charakteryzują się bardziej rozproszoną zabudową mieszkalną i przemysłową. Badania w kontekście Warszawy uwzględniały także różnorodność społeczną i gospodarczą, wynikającą z intensywnego rozwoju miasta oraz napływu ludności z różnych części kraju i zagranicy, co dodatkowo wpływa na złożoność analiz demograficznych. Znaczenie tej zróżnicowanej przestrzeni badawczej wymagało precyzyjnego podejścia metodologicznego, uwzględniającego specyfikę poszczególnych dzielnic, różnorodność populacyjną oraz lokalne uwarunkowania socjoekonomiczne, aby uzyskać wiarygodne i reprezentatywne wyniki.

4.2. Przedmiot i cel pracy

Wybór przedmiotu i celu badań jest elementem niezbędnym, bazą do realizacji procesu badawczego. Określenie oczekiwań wobec nauki pozwala na wskazanie obszaru zainteresowań badacza, który będzie miał na celu zaspokojenie potrzeb

⁴¹⁶ Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Kraków 2003, s. 149.

w zakresie uzupełnienia brakujących przestrzeni nauki dzięki empirycznym rozwiązaniom. Przedmiotem badawczym są zjawiska, które podlegają określonym procesom oraz wymagają analizy poprzez sformułowanie pytań badawczych. Przedmiotem niniejszych badań jest szeroko pojęty proces przeciwdziałania przemocy domowej oraz realizacji zadań z tym związanych. Pośrednio przyjęto, iż wskazanie opinii osób biorących udział w systemie przeciwdziałania przemocy domowej w zakresie ich znaczenia dla jakości realizacji ich zadań stanowi przedmiot szczegółowy badań.

W literaturze stwierdzono, że cel badań to działanie umożliwiające zbadanie efektów, intensywności i znaczenia danego zjawiska. Cel badań to również poznanie istniejącej empirycznie rzeczywistości społecznej, objaśnienie zjawiska, instytucji albo jednostki. Celem jest również rodzaj efektu badań, który zamierzamy uzyskać poprzez realizację badań⁴¹⁷.

Celem ogólnym pracy jest określenie subiektywnych opinii osób badanych w zakresie oddziaływań realizowanych w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej. Szczegółowo wskazano, jaka skala zjawiska miała miejsce na przestrzeni pięciu lat, aby podjąć próbę określenia tendencji zjawiska przemocy domowej. Celem uzupełniającym jest określenie subiektywnych opinii funkcjonariuszy Policji w kontekście zachowań związanych z przemocą domową.

Wartość naukowa wyboru przedmiotu i celu badań wynika z ich kluczowej roli w procesie odkrywania nowych zależności i wyjaśniania zjawisk. Precyzyjne określenie przedmiotu badań pozwala na skoncentrowanie się na istotnych aspektach zjawiska, co prowadzi do bardziej dogłębnych i trafnych wniosków. Cel badań definiuje natomiast kierunek i zakres analizy, co umożliwia zidentyfikowanie praktycznych implikacji wyników badawczych. Dzięki temu dobrze zdefiniowany przedmiot i cel pracy naukowej nie tylko poszerza wiedzę teoretyczną, ale także dostarcza cennych rozwiązań dla praktyki badawczej i społecznej.

⁴¹⁷ Por. M. Krajewski, *Piszemy prace naukowe. Vademecum dla studentów i doktorantów*, Rypin 2004, s. 26 i n.

4.3. Problemy i hipotezy badawcze

Przyjmuje się, że problem badawczy to pytanie lub zespół pytań, na które odpowiedzi dostarczy badanie. Na drodze badań naukowych poszukiwane są odpowiedzi na pytania będące problemami badawczymi⁴¹⁸. Poprawna konstrukcja problemu badawczego przesądza o sukcesie badawczym. Literatura przestrzega przed formułowaniem zbyt ogólnych problemów, albo też takich, których nie ma możliwości zbadać empirycznie. Osobiste preferencje badacza, znajomość problematyki oraz potrzeby społeczne stanowią genę poprawnego formułowania problemów badawczych. Znaczenie podstawowe ma fakt, aby problemy nie były wyłącznie teoretyczne oraz metodologicznie zawieszone w próżni. Nie mniej istotne jest, aby wykluczyć brak możliwości empirycznego zbadania problemu, zbyt ogólnie sformułowane albo takie, do których zbadania nie posiada się narzędzi badawczych. Problemami równie kłopotliwymi są takie, do których badacz posiada narzędzia, jednak rozstrzygnięcia pozostają w sferze moralnej lub religijnej, z pominięciem istoty naukowej.

Za pseudoproblemy uważane są problemy nierozstrzygalne albo niezawierające sugestii⁴¹⁹. Doniosłą rolę w badaniach odgrywają problemy badawcze nigdy wcześniej niepostawione, które mogą zrewolucjonizować dany obszar nauki. Problemy badawcze są punktem wyjścia do rozwiązania, błędem jest traktowanie ich jako cel sam w sobie. Jednocześnie, bezdyskusyjnie, ich poprawne sformułowanie jest najważniejszym przedsięwzięciem naukowo-badawczym. Obszar niniejszej pracy naukowej daje możliwości problemowe w związku z nowym zakresem realizowanych zadań przez podmioty zaangażowane w przeciwdziałanie przemocy domowej. Jednocześnie lata 2023-2024 to czas, w którym wprowadzane są zmiany, przepisy wchodzą w życie, a ewaluacji globalnej jeszcze nie przeprowadzono, zwłaszcza w kontekście wyczerpania potrzeb prawnych w rzeczywistości i praktyce. Bez wątpienia, szereg czynności realizowanych przez podmioty znalazło już odzwierciedlenie w interpretacjach prawnych, czy z poziomu komercyjnego, czy instytucjonalnego w postaci stanowisk

⁴¹⁸ Por. T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 2001, s.43.

⁴¹⁹ Por. Z. Cackowski, *Problemy i pseudoproblemy*, Warszawa 1964, s. 36-52.

Ministerstw właściwych przedmiotowo, jednak nadal pozostaje to w niewiążącym stanie.

Ze względu na strukturę logiczno-gramatyczną dokonano podziału problemów badawczych formułowanych jako pytania dopełnienia i pytania rozstrzygnięcia. Problemy badawcze w postaci pytań rozstrzygnięcia budowane są jako pytania dopuszczające jedynie dwie możliwości odpowiedzi: tak lub nie. Natomiast problemy badawcze w formie pytań dopełnienia nie zakładają z góry możliwych odpowiedzi. To zaimki pytajne lub przysłówne wyznaczają zakres ewentualnych odpowiedzi i z założenia wymagają szerszych odpowiedzi, nie wyznaczając możliwości.

W niniejszej pracy przyjęto poniżej wskazane problemy badawcze:

- P-1. Jakie są opinie ekspertów w zakresie zasadności prowadzenia oddziaływań na osoby doznające przemocy domowej?
- P-2. Jakie są opinie ekspertów w zakresie zasadności prowadzenia oddziaływań na osoby stosujące przemoc domową?
- P-3. Jakie są opinie specjalistów i ekspertów w zakresie realizacji zadań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej?
- P-4. Jaka jest skala ujawnianych zdarzeń związanych z przemocą domową podczas interwencji policyjnych na terenie działania Policji w garnizonie stołecznym w latach 2019-2023?
- P-5. Jakie problemy w zastosowaniu przepisów regulujących obszar przeciwdziałania przemocy domowej stanowią przeszkodę w prawidłowej realizacji czynności ekspertów?
- P-6. Jaka tendencja występuje na przestrzeni 2019 do 2023 roku w ilości wszczynanych przez Policję procedur „Niebieskie Karty”?

Wysunięcie hipotez roboczych jest elementem nieodłącznym dla sformułowanych problemów, niezbędnym dla skutecznego przeprowadzenia badań naukowych. Hipotezy są twierdzeniami, co do których mamy podejrzenie, że stanowią odpowiedź na pytania zawarte w problemach badawczych. Stanowią założenia rezultatu badań, są świadomie przyjętymi przypuszczeniami, wymagającymi potwierdzenia lub zanegowania wskutek przeprowadzonych badań. Hipotezą nazywa się opisujące związki między zjawiskami zdanie, którego logiczną wartość należy sprawdzić podczas

badania empirycznych⁴²⁰. Jeden z poglądów metodologii określa, że hipotezy robocze dotyczyć mogą nie tylko zależności między zmiennymi, lecz także wartości zmiennych. Powszechnie przyjęte zostało, aby hipotezy formułować w postaci zdań oznajmujących, w postaci twierdzącej, aby były adekwatne do problemu badawczego, bez generalizacji. Zaakceptowana i sprawdzona przez badacza hipoteza nie jest włączana do twierdzeń dyscypliny empirycznej, jest możliwość jej odrzucenia, sprawdzenia kolejnych nowych hipotez. Zgodnie z zaleceniami literatury, hipoteza nie może być zdaniem przeczącym, pytającym, postulującym lub oceniającym, ale przede wszystkim określa współzależność między zmiennymi.

Jedna z teorii określających przydatność hipotez roboczych wskazuje, że w przypadku problemów badawczych dotyczących opisu badanych faktów czy zjawisk, nie ma konieczności formułowania hipotez roboczych⁴²¹. W określonej sytuacji, przeciwnie, formułowanie hipotez może okazać się szkodliwe, niepożądane, gdyż niecelowe wydaje się ich formułowanie w przypadku badań, które mają na celu badanie opinii o różnych przedmiotach, dziedzinach, sprawach. W takim procesie szkodliwość objawia się tendencyjnością i stronniczością w gromadzeniu i selekcji materiału badawczego.

Co do zasady hipotezy robocze formułowane są w szczególności w sytuacjach wymagających skutecznego rozwiązania problemów badawczych. Natomiast można z nich zrezygnować, kiedy nie ma możliwości, aby bezstronnie ukierunkowały poczynania naukowo-badawcze. Niezbędne są w badaniach relacji między zmiennymi, wówczas pełnią funkcję wyznaczników, drogowskazów, wytyczają kierunki badań. Określa się, że hipotezy mogą być wyjątkowo płodne naukowo, przemawiają do badacza, który pragnie je sprawdzić.

Biorąc pod uwagę potrzebę określenia hipotez roboczych w niniejszym rozdziale, należy przyjąć, że:

- H-1. Eksperci różnią się w opiniach o zasadności prowadzenia oddziaływań na osoby doznające przemocy domowej.

⁴²⁰ Por. J. Szumski, *Wstęp do metod i techniki badań społecznych*, Katowice 1999, s.51; W. Zaczyński, *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1985, s. 61; Z. Skorny, *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, Warszawa 1984, s.72-73.

⁴²¹ Por. Z. Ciekanowski, *Metodologia badań pedagogicznych*, Warszawa 1993, s. 92.

- H-2. Eksperci nie są w stanie określić, jaki jest poziom oraz czy zasadne jest prowadzenie oddziaływań na osoby stosujące przemoc domową.
- H-3. Funkcjonariusze Policji mają sceptyczne podejście do prowadzenia działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej.
- H-4. Skala ujawnianych zdarzeń związanych z przemocą domową podczas interwencji policyjnych na terenie działania Policji w garnizonie stołecznym w latach 2019-2023 jest nieporównywalnie większa niż sytuacje zgłaszane do innych uprawnionych podmiotów.
- H-5. Przepisy regulujące obszar przeciwdziałania przemocy domowej stanowią przeszkodę w prawidłowej realizacji czynności podmiotów wskazanych do działania w obszarze realizacji zadań z osobą stosującą przemoc oraz w obszarze pracy zespołów interdyscyplinarnych i grup diagnostyczno- pomocowych.
- H-6. Policja od 2019 do 2023 roku wszczynała procedury „Niebieskie Karty” w ilościach uwzględniających konieczność izolacji pandemicznej, odpowiednio ze spadkiem w latach 2020-2021 i wzrostem w 2023.

W niniejszym rozdziale podjęto ważny temat hipotez roboczych dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej. Przede wszystkim, istnieje zauważalna różnica w opiniach ekspertów na temat zasadności działań wobec osób doświadczających przemocy, co wskazuje na potrzebę dalszej analizy i zrozumienia tych rozbieżności. Ponadto, sceptyczne podejście funkcjonariuszy Policji do skuteczności tych działań może wpływać na ich realizację, co z kolei stawia pod znakiem efektywność interwencji. Co więcej, skala zgłaszanych przypadków przemocy domowej podczas interwencji policyjnych w Warszawie wydaje się być znacznie wyższa w porównaniu do innych instytucji, co może sugerować, że Policja jest pierwszym punktem kontaktu w tych sytuacjach. Na koniec, istniejące przepisy prawne mogą stanowić istotne przeszkody w realizacji zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy, co podkreśla potrzebę rewizji i dostosowania regulacji w tym obszarze.

4.4. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Opracowania naukowe zawierają zróżnicowane podziały metod i technik badawczych. Metody badań to, najogólniej określając, system postępowania, sposób wykonania poprzez dobór i układ działań zgodnych z planem. Inna definicja wskazuje, że „metoda badań to typowe, powtarzalne sposoby zbierania, analizy, opracowywania i interpretacji danych empirycznych, które służą do uzyskania optymalnie uzasadnionych odpowiedzi na stawiane pytania”⁴²².

Metody mogą wyrażać ogólne właściwości, wspólne dla wszystkich nauk, wspólne właściwości określonej grupy nauk albo ogólne właściwości związane z określeniem filozoficznej koncepcji. W szerokim znaczeniu metoda jest wskazaniem sposobu działania praktycznego i poznania teoretycznego. Metodologia pedagogiki wskazuje na metody w postaci sondażu diagnostycznego, monografii pedagogicznej, metod indywidualnych przypadków albo eksperymentu pedagogicznego. Metoda odnosi się do ogólnych norm czy dyrektyw postępowania badawczego. Technika badawcza jest swego rodzaju uszczegółowieniem metody, podporządkowując się jej. Nie ma jednoznacznego rozróżnienia metod i technik badawczych oraz ich klasyfikacji, która przez różnych autorów jest odmiennie konstruowana⁴²³.

W niniejszej pracy jako główną metodę badawczą zastosowano sondaż diagnostyczny, który jest metodą polegającą na gromadzeniu zasobów wiedzy

o atrybutach funkcjonalnych i strukturalnych, dynamice społecznych zjawisk, poglądach i opiniach wybranych zbiorowości, tendencjach i kierunkach rozwoju określonych zjawisk, które są w pewien sposób rozproszone w społeczeństwie. Metoda sondażu diagnostycznego stosowana jest w badaniach socjalnych, pedagogicznych

1 psychologicznych, w celu określenia zjawisk społeczno-wychowawczych. Najczęściej występującymi technikami w sondażu są: wywiad, rozmowa, ankieta, analiza dokumentów⁴²⁴.

⁴²² S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2007, s. 22

⁴²³ A. Kamiński, *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej*, [w:] *Metodologia środowiskowych badań pedagogicznych*, pod red. R. Wroczyńskiego, T. Pilcha, Wrocław 1970, s. 43 i n.

⁴²⁴ Por. *Sondaż diagnostyczny w pracy licencjackiej i magisterskiej*, strona internetowa: <https://sztukawyrazu.pl/blog/sondaz-diagnostyczny-w-pracy-licencjackiej-i-magisterskiej/> (dostęp: 03.10.2024 r.).

Na potrzeby opracowania empirycznego podczas zbierania materiału w obszarze problemów badawczych, zastosowano technikę wywiadu z ekspertami, ankietę opinii oraz analizę dokumentów w postaci informacji rocznych z działań podejmowanych przez Policję w ramach przeciwdziałania przemocy domowej z lat 2019-2023. W trakcie realizowanych rozmów uzyskano wiedzę na temat problemów interpretacyjnych funkcjonariuszy w obszarze podstaw prawnych, regulujących problematykę przeciwdziałania przemocy domowej.

Wykorzystane techniki badawcze determinowały narzędzia, które wykorzystano podczas realizacji badań. Na potrzeby autorskich badań wytypowanych obszarów wykorzystano poniżej wskazane narzędzia:

- arkusz wywiadu eksperckiego⁴²⁵,
- arkusz opinii⁴²⁶.

Wskazane narzędzia przedstawione zostały jako załączniki do niniejszego opracowania.

Arkusz opinii zawiera dwadzieścia dwa twierdzenia, wobec których respondenci ustosunkowali się poprzez wybór określając zgodę lub brak zgody z twierdzeniem. Natomiast w arkuszu wywiadu anonimowego zawarto trzy pytania, które anonimowo kierowano do specjalistów i ekspertów. W konstrukcji narzędzi kierowano się ogólnie funkcjonującymi poglądami na temat procedur przeciwdziałania przemocy domowej, natomiast arkusz wywiadu skonstruowano w oparciu o problemy i hipotezy badawcze, które określono w procesie badawczym.

Arkusz wywiadu to narzędzie stosowane w badaniach jakościowych, które służy do strukturyzacji rozmowy z respondentem. Zawiera pytania przygotowane z wyprzedzeniem, które mogą być zadawane w formie otwartej lub zamkniętej. W zależności od celu badania, arkusz wywiadu może być elastyczny, pozwalając badaczowi na zadawanie dodatkowych pytań w trakcie rozmowy, aby zgłębić interesujące tematy. Tego rodzaju narzędzie jest szczególnie przydatne w badaniach dotyczących trudnych tematów, takich jak przemoc domowa, gdzie osobiste doświadczenia mogą znacząco wpływać na odpowiedzi. Arkusz wywiadu sprzyja również budowaniu zaufania między badaczem a respondentem, co może prowadzić do

⁴²⁵ Aneks nr 1. Arkusz wywiadu eksperckiego, s. 244.

⁴²⁶ Aneks nr 2. Arkusz opinii, s. 245.

bardziej szczerych i dokładnych odpowiedzi. Arkusz opinii jest narzędziem służącym do zbierania subiektywnych ocen i uwag respondentów na temat określonego zagadnienia. Zazwyczaj składa się z zestawu pytań otwartych lub zamkniętych, które mają na celu uchwycenie indywidualnych punktów widzenia badanych. Arkusz opinii może zawierać różne skale ocen, co pozwala na kwantyfikację jakości odpowiedzi. Użycie arkusza opinii umożliwia badaczom uzyskanie wartościowych informacji

0 postrzeganiu zjawisk społecznych lub problemów, takich jak przeciwdziałanie przemocy domowej. Dzięki takiemu narzędziu można efektywnie analizować trendy

1 preferencje w danej grupie społecznej.

4.5. Przebieg i organizacja badań

Przeprowadzenie badania jest czynnością docelową każdego naukowego przedsięwzięcia, najważniejszą czynnością podczas realizacji badawczej procedury. Zebranie oraz skompletowanie uzyskanych, wiarygodnych i obiektywnych informacji jest istotą badań. Aby uzyskać pełny materiał badawczy, który będzie wiarygodny i odpowiedni, badanie musi być zrealizowane w sposób bezstronny oraz oparty na fundamentalnej wiedzy. Proces badawczy wymaga ustrukturyzowania, w znacznym stopniu ułatwiając organizację pracy i badań, których zakres określono na potrzeby niniejszej pracy. Wskazać należy i ogólnie przyjąć podział etapów określających przebieg i organizację badań:

A. etap wstępny - wybór tematu, określenie przedmiotu badań, celów oraz problemów badawczych, przyjęcie hipotez roboczych, wskazanie obszaru i próby badawczej oraz określenie metod, technik i narzędzi badawczych;

B. etap główny - przeprowadzenie badań właściwych;

C. etap końcowy - opracowanie zebranego materiału i poddanie analizie wyników analizy, weryfikacja hipotez oraz pisemne opracowanie badań.

W etapie wstępnym skoncentrowano się na zdefiniowaniu podstawowych elementów badania. Kluczowe zadania tego etapu objęły wybór aktualnego i istotnego dla danej dziedziny nauki tematu, co wymagało przeprowadzenia przeglądania literatury przedmiotu. Dokonano analizy istniejących badań, by zidentyfikować luki w wiedzy

oraz obszary wymagające dalszej eksploracji. Określono przedmiot badań poprzez sprecyzowanie konkretnego zjawiska w odniesieniu do literatury oraz bieżących trendów w badanej dziedzinie. Określono cele badawcze i związane z nimi problemy, jako kluczowe dla dalszego kierunku badań. Wyznaczono pytania oraz hipotezy badawcze. Hipotezy jako wstępne założenia, które poddano weryfikacji, oparto na istniejącej wiedzy i dostępnych danych, co wymagało analizy literatury przedmiotu. Określono grupę osób objętych badaniem oraz określono metodologię gromadzenia danych. Na podstawie literatury oraz celów badania dokonano wyboru odpowiednich metod i narzędzi, co umożliwiło zorganizowanie pracy badawczej i właściwe przygotowanie do gromadzenia danych.

W etapie głównym, będącym sercem procesu badawczego, przeprowadzono rzeczywiste badania, podczas których stosowano wybrane wcześniej techniki i narzędzia do zbierania danych. W okresie od sierpnia 2023 roku do sierpnia 2024 roku przeprowadzano wywiady z ekspertami oraz sondaż diagnostyczny w postaci z wykorzystaniem ankiety opinii. W tym czasie gromadzono dane w sposób systematyczny i obiektywny, co pozwoliło uzyskać wiarygodne wyniki. W trakcie głównego etapu kontynuowano przeszukiwanie i analizowanie nowych publikacji, które mogły wpłynąć na badania.

Ostatni etap koncentrował się na analizie zebranych danych oraz wnioskowaniu na ich podstawie. Kluczowe zadania obejmowały opracowanie zebranego materiału poprzez zorganizowanie i przetworzenie zebranych danych. Dokonano statystycznej analizy danych ilościowych opinii oraz ich wizualizacji. Analizy wyników dokonano w kontekście postawionych hipotez i pytań badawczych. Weryfikacja hipotez pozwoliła na sformułowanie wniosków na podstawie uzyskanych danych.

W etapie końcowym ostatecznie przygotowano dysertację, w której zaprezentowano wyniki badań oraz ich kontekst teoretyczny. Wyniki przedstawiono w sposób zrozumiały i przystępny, oraz odpowiednio udokumentowano, aby umożliwić innym naukowcom weryfikację i kontynuację badań w tym zakresie.

4.6. Wnioski

Każdy z etapów badań potraktowany został jako kluczowy w procesie badawczym. Ustrukturyzowanie badań pozwoliło na efektywne zarządzanie czasem i zasobami, co w rezultacie doprowadziło do uzyskania rzetelnych i wartościowych wyników. Jako kluczowy element należy określić umiejętność krytycznej analizy literatury, co wpływa na jakość i użyteczność przeprowadzonych badań.

Ustrukturyzowanie metodologii badań stanowi fundament efektywnego przeprowadzenia projektu badawczego. Każdy etap, od charakterystyki terenu badań po wybór narzędzi, został szczegółowo zaplanowany, co umożliwiło uzyskanie spójnych i wiarygodnych wyników. Kluczowym elementem w procesie badawczym okazała się umiejętność krytycznej analizy literatury przedmiotu. Wiedza zgromadzona w tym obszarze pozwoliła na lepsze sformułowanie problemów badawczych oraz hipotez, co z kolei podniosło jakość i relewantność przeprowadzonych badań. Efektywne zarządzanie czasem i zasobami w trakcie realizacji badań przyczyniło się do uzyskania rzetelnych danych. Przemyślany podział na etapy oraz jasne określenie celów badań pozwoliły na skoordynowane działania, co jest kluczowe dla sukcesu każdego projektu badawczego.

Wyniki uzyskane podczas badań posiadają wartość nie tylko teoretyczną, ale również praktyczną, co potwierdza ich użyteczność w kontekście przeciwdziałania przemocy domowej. To podkreśla znaczenie empirycznych rozwiązań w badaniach naukowych oraz ich potencjalny wpływ na politykę społeczną. Na podstawie przeprowadzonych badań warto rekomendować kontynuację analizy problemów związanych z przemocą domową. Dalsze badania mogłyby skoncentrować się na ocenie skuteczności istniejących metod interwencji oraz zbadaniu opinii różnych grup społecznych na temat realizacji działań w tym obszarze.

Rozdział V

Skala zjawiska przemocy domowej

Analiza zjawiska przemocy domowej w kontekście badawczym wymaga dostępu do krajowych źródeł, w tym raportów i sprawozdań udostępnionych przez rządowe podmioty odpowiedzialne za realizację zadań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej. Aby osiągnąć ten cel posłużono się analizami i wynikami badań, a także raportami dostępnymi na oficjalnych stronach internetowych instytucji europejskich, w tym GREVIO - Grupy Ekspertów ds. Działań przeciwko Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej, sprawozdaniami z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie⁴²⁷ oraz Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej, a także sprawozdaniami z realizacji Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i danymi udostępnionymi przez Policję w ramach gromadzenia danych statystycznych. Przedstawienie tych danych w niniejszej pracy pozwala określić skalę ujawnionego zjawiska. Wielu ekspertów określa problem jako niedoszacowany z powodu braku wydolności systemu i możliwości zbadania skuteczności działań w ramach przeciwdziałania przemocy domowej, co również poddano krytyce w analizie opinii ekspertów.

5.1. Wybrane aspekty przemocy domowej w Europie

Grupa Ekspertów ds. Działań przeciwko Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej (GREVIO) jest organem odpowiedzialnym za monitorowanie wdrażania w państwach Europy Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej⁴²⁸. GREVIO sporządza i publikuje raporty, w których oceniane są środki legislacyjne podjęte przez kraje europejskie w celu implementacji postanowień

⁴²⁷ Termin badań obejmuje czas wejścia w życie przepisów dotyczących zmiany nazewnictwa w zakresie modyfikacji pojęcia przemoc w rodzinie, zastąpionego przemocą domową, dlatego też programy poddane analizie są tytułowane w dwojaki sposób.

⁴²⁸ *Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z dnia 11 maja 2011 r.*, Dz. U. z 2015 r. poz. 961, tak zwana *Konwencja Stambulska*.

konwencji. W okolicznościach wskazujących na konieczność zapobieżenia aktom przemocy określonym przez konwencję, GREVIO może wszcząć procedurę dochodzeniową, podczas której dokona analizy sytuacji i wyda zalecenia do ewentualnego stosowania przez kraj, w którym dochodzi do nieprawidłowości.

Na potrzeby badania wybrano losowo dziesięć krajów, w których GREVIO dokonało analizy zakończonej raportem, wydając zalecenia i oceniając stan prawa w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej⁴²⁹. Podczas wyboru państw przyjęto wyznacznik czasowy, uwzględniając okres bezpośrednio poprzedzający przeprowadzenie badań w ramach dysertacji, do maja 2024 roku.

Polska⁴³⁰. Raport dotyczący przestrzegania Konwencji Stambulskiej przez Polskę wskazuje, że państwo chroni osoby doznające przemocy, choć poziom ochrony mógłby być wyższy. Wnioski raportu odnoszą się do stanu prawnego sprzed zmian wprowadzonych w 2023 roku, dlatego można stwierdzić, że nie odzwierciedlają one obecnego stanu prawnego. Rada Europy zauważała wówczas postępy, ale również podkreślała, że rząd ma przed sobą wiele pracy w zakresie realizacji postanowień konwencji. Zgodnie z zapowiedziami Polska zostanie poddana kontroli w 2025 roku.

W treści raportu ówczesznie doceniono ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, procedurę „Niebieskie Karty” oraz przepisy pozwalające organom ścigania na zastosowanie środków zapobiegawczych, takich jak nakaz czasowego opuszczenia miejsca zamieszkania. Raport pozytywnie ocenił wysiłki rządu w zakresie wdrażania założeń konwencji i podkreślił znaczenie procedury „Niebieskie Karty”, w ramach której osoby doznające przemocy otrzymują ochronę i wsparcie. W raporcie zaznaczono, że ważnym rozwiązaniem było wprowadzenie do polskiego kodeksu karnego w 2011 roku przestępstwa stalkingu, co umożliwiło ściganie sprawców

⁴²⁹ *Prace monitorujące kraj* (ang. Country-monitoring work), strona internetowa: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/country-monitoring-work> (dostęp: 23.05.2024 r.).

⁴³⁰ *Raport na temat przestrzegania konwencji stambulskiej: Polska chroni, choć mogłaby lepiej*, Gazeta Prawna, strona internetowa: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8247174,konwencja-stambulska-raport-grevio.html> (dostęp: 23.05.2024 r.); Raport GREVIO dotyczący Polskiej legislacji oraz innych działań związanych z wdrażaniem postanowień Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet oraz przemocy w rodzinie (znanej jako Konwencja Stambulska) jest kluczowym dokumentem oceniającym stan wdrażania tych przepisów (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) POLAND).

uporczywego nękania. GREVIO jednocześnie zwróciło uwagę na problemy, które wówczas nie były rozwiązywane i nadal pozostają w fazie procedowania.

W myśl konwencji wskazane jest, aby zmienić definicję gwałtu, która obecnie odwołuje się do wykorzystania przemocy, groźby bezprawnej lub podstępu, na rzecz definicji obejmującej wszystkie czynności seksualne, na które pokrzywdzona osoba nie wyraziła zgody. Zdaniem GREVIO, ówczesnie obowiązująca i jednocześnie obecna definicja może prowadzić do rezygnacji z wniesienia aktu oskarżenia w sprawach, w których stosunek seksualny zaistniał bez zgody pokrzywdzonej osoby. Raport wskazuje na deficyt wsparcia dla ofiar przemocy seksualnej, brak ośrodków zapewniających pomoc prawną, psychologiczną i medyczną, dostępnych zarówno w dużych, jak i małych miejscowościach. Zwrócono również uwagę na brak regularnych szkoleń dla policjantów, którzy często jako pierwsi mają kontakt z osobami pokrzywdzonymi i są zobowiązani do przekazywania informacji o dostępnych formach pomocy. Krytyce poddano poziom współpracy władz publicznych z organizacjami pozarządowymi, które zdaniem GREVIO potrzebują większego wsparcia w swoich działaniach.

Polska nie miała, ani nadal nie ma, rozwiązania umożliwiającego gromadzenie danych dotyczących skali przemocy w formie zbiorczej. Dotyczy to danych ośrodków pomocy społecznej, statystyk policyjnych oraz danych placówek medycznych, które mimo posiadania własnych systemów zbierania danych, udostępniają je jedynie na żądanie lub wnioski instytucji odpowiedzialnych, na przykład za sprawozdawczość z programów przeciwdziałania przemocy. Wątpliwości wskazane podczas kontroli GREVIO pozostają aktualne^{431 432}.

Grecja⁴³². Od czasu ratyfikacji Konwencji Stambulskiej w 2018 roku, władze greckie podjęły liczne kroki na poziomie legislacyjnym w celu jej wdrożenia, wcześniej,

⁴³¹ Raport GREVIO dotyczący Polskiej legislacji oraz innych działań związanych z wdrażaniem postanowień Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet oraz przemocy w rodzinie (znanej jako Konwencja Stambulska) jest kluczowym dokumentem oceniającym stan wdrażania tych przepisów (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) POLAND).

⁴³² Raport GREVIO dotyczący oceny legislacyjnych oraz innych środków wdrażających postanowienia Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet oraz przemocy w rodzinie (Konwencja Stambulska), przyjęty przez GREVIO 26 października 2023 roku, opublikowany 14 listopada 2023 roku. (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the

w 2006 roku Grecja przyjęła ustawę dotyczącą przeciwdziałania przemocy domowej i pierwszy krajowy program, który wdrażano od 2010 roku. Grecka ustawa o przemoc domowej z 2006 roku zawiera definicję przemocy domowej, która obejmuje wszelkie przestępstwa popełnione na szkodę członka rodziny, w tym małżonka, byłego małżonka i strony oraz byłe strony związku partnerskiego. Zachowania odnoszące się do przemocy domowej są objęte kilkoma przepisami nowego kodeksu karnego przyjętego w 2019 roku, w szczególności art. 312 dotyczący przemocy fizycznej wobec osób słabych oraz art. 333 dotyczący gróźb. Zakres stosowania kodeksu karnego jest węższy niż ustawy o przemoc domowej, gdyż przepisy kodeksu nie obejmują przemocy stosowanej wobec byłych małżonków lub byłych partnerów. GREVIO wyraziło obawy, że współistnienie różnic obu przepisów może wywoływać niepewność wśród specjalistów odpowiedzialnych za stosowanie prawa, a także niespójności w jego stosowaniu.

Definicja przemocy domowej zawarta w ustawie nie objęła przemocy psychicznej i ekonomicznej, a zatem nie jest w pełni zgodna z definicją zawartą w art. 2 Konwencji Stambulskiej. Grecja deklarowała, że jest w procesie przygotowywania zmian ustawy dotyczącej przemocy domowej. GREVIO zauważa, że działania władz skupiają się głównie na przemoc domowej, bez uwzględniania innych form przemocy ze względu na płeć objętych zakresem Konwencji Stambulskiej, w tym ograniczając uwagę wobec przemocy seksualnej oraz przestępstw w postaci okaleczania żeńskich narządów płciowych przymusowej aborcji, przymusowym małżeństwom czy przymusowej sterylizacji. Grecja przyjęła Plan działania na rzecz równości płci na lata 2021-2025, a w związku z przystąpieniem do Międzynarodowej Organizacji Pracy ratyfikowała przepisy dotyczące przemocy i molestowania w środowisku pracy, czym rozpoczęła proces podnoszenia świadomości molestowania seksualnego. W 2021 roku pojawił się w Ruch „MeToo”⁴³³, który wywarł wpływ na

Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention), Adopted by GREVIO on 26 October 2023, Published on 14 November 2023, strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 30.05.2024 r.).

⁴³³ #MeToo (polska wersja #JaTeż) - ruch obywatelski istniejący od 2017 roku, celem którego jest zwrócenie uwagi na problem seksualnego molestowania kobiet. Akcja nagłośniona po oskarżeniu jednego z producentów filmowych w Hollywood o dopuszczenie się molestowania kobiet. Hasło #MeToo zostało spopularyzowane przez amerykańską aktorkę. Celem jest zwrócenie uwagi na skalę mizoginizmu; L. Respers, # MeToo: Social media flooded with personal stories of assault, strona internetowa: <https://edition.cnn.com/2017/10/15/entertainment/me-too-twitter-alyssa-milano/index.html> (dostęp: 29.09.2024 r.).

świadomość seksualną społeczeństwa i problem dyskryminacji i przemocy wobec kobiet. GREVIO wnioskami zachęcało władze greckie do wprowadzenia rozwiązań na poziomie legislacyjnym, w celu eliminacji niespójności w obowiązujących przepisach prawa w tym do modyfikacji definicji, uwzględniającej postanowienia Konwencji Stambulskiej. Raport z oceny w sprawie środków legislacyjnych i innych narzędzi realizacji postanowień Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 2023 roku⁴³⁴ wskazywał propozycje środków mających na celu wzmocnienie wdrażania konwencji w Grecji. Ustalenia opierają się na informacjach uzyskanych na różnych etapach procedury oceny, określonej w Konwencji⁴³⁵. W trakcie oceny przeanalizowano raport przedstawiony przez władze Grecji, informacje dostarczone przez organizacje pozarządowe oraz dane zgromadzone podczas wizyty oceniającej w tym kraju. Pozytywnie oceniono działania zmierzające do uwzględnienia perspektywy przekrojowej w publicznych programach zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet. Podjęto również istotne kroki w kierunku dostosowania ram prawnych do wymogów konwencji, w tym wprowadzenie definicji gwałtu opartej na koncepcji dobrowolnej zgody oraz rozszerzenie regulacji prawnych dotyczących przeciwdziałania molestowaniu seksualnemu w miejscu pracy. W ocenie pozytywnie odniesiono się do zmian wprowadzonych w 2019 roku, obejmujących instytucjonalizację sieci struktur ukierunkowanych na zapobieganie i zwalczanie wszelkich form przemocy wobec kobiet. Sieć ta obejmuje schroniska oraz ośrodki poradnictwa, które zapewniają podstawowe wsparcie kobietom będącym ofiarami przemocy ze względu na płeć. W treści raportu GREVIO podkreślono pozytywne rozwiązania przyjęte w greckim prawodawstwie i praktyce, w tym m. in. zwiększenie liczby szkoleń dla funkcjonariuszy Policji, utworzenie wyspecjalizowanych wydziałów Policji, wprowadzenie szczegółowych wytycznych dotyczących procedur interwencji Policji oraz wdrożenie systemu gromadzenia danych ilościowych i jakościowych na temat przemocy ze względu na płeć. Zauważono

⁴³⁴ Monitorowanie prac kraju (ang. Country-monitoring work), strona internetowa: <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/country-monitoring-work> (dostęp: 28.05.2024r.).

⁴³⁵ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z dnia 11 maja 2011 r., Dz. U. z 2015 r. poz. 961, art. 68: Strony przedstawiają Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy raport dotyczący środków legislacyjnych i innych środków mających wpływ na wypełnianie zapisów Konwencji, sporządzony na podstawie kwestionariusza opracowanego przez GREVIO, do rozpatrzenia przez GREVIO.

jednocześnie, że pewne kwestie wymagają poprawy, w tym: odpowiednie i trwałe finansowanie przeznaczane na zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, przeznaczane na sieć struktur. Organizacje pozarządowe zajmujące się ochroną praw kobiet i zapewniające im podstawowe usługi wsparcia otrzymują jedynie bardzo ograniczone środki finansowe ze strony państwa. Co więcej, jak wskazano w raporcie, w Grecji nie funkcjonują ośrodki pomocy dedykowane ofiarom przemocy seksualnej. Zdiagnozowano problem w postaci braku koordynacji systemu reagowania na zapotrzebowanie osób będących ofiarami przemocy, brak klarownej struktury współpracy podmiotów świadczących usługi pokrzywdzonym, niski poziom dostępności programów poradnictwa dla sprawców przemocy domowej, a z tym ograniczoną liczbę kierowanych do nich osób. Grecja zidentyfikowała potrzebę pełnego przestrzegania postanowień Konwencji poprzez weryfikację niespójności w obowiązujących przepisach prawnych oraz eliminację niezgodnych z konwencją treści w prawie, zapewnienie uwzględniania prawa oraz programów przeciwdziałania przemocy domowej i przemocy wobec kobiet oraz intensyfikację działań mających na celu zapobieganie i zwalczanie przemocy wobec kobiet narażonych na dyskryminację⁴³⁶.

Szwajcaria⁴³⁷. Szwajcaria ratyfikowała Konwencję Stambulską 14 grudnia 2017 roku, zastrzegając prawo do niestosowania postanowień w odniesieniu do przemocy seksualnej wobec dorosłych⁴³⁸ oraz przymusowej aborcji i przymusowej sterylizacji⁴³⁹, w odniesieniu do drobnych przestępstw⁴⁴⁰. Zastrzeżenie to obowiązuje przez okres pięciu lat od dnia wejścia w życie konwencji i może zostać odnowione.

⁴³⁶ Raport GREVIO dotyczący greckich środków legislacyjnych oraz innych środków wdrażających postanowienia Konwencji Rady Europy w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet oraz przemocy w rodzinie.

⁴³⁷ Raport oceniający GREVIO dotyczący szwajcarskich środków legislacyjnych wprowadzających w życie postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska), przyjęty przez GREVIO w dniu 13 października 2022 r., opublikowany w dniu 15 listopada 2022 r. (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Switzerland, Adopted by GREVIO on 13 October 2022, Published on 15 November 2022, strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 30.05.2024r.).

⁴³⁸ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 36.

⁴³⁹ Tamże, art. 39, art. 55.

⁴⁴⁰ Tamże, art. 39.

Proces ratyfikacji Konwencji Stambulskiej przez Szwajcarię rozpoczął się w 2013 roku po podpisaniu Konwencji i zakończył w 2018 roku, to dało początek debacie publicznej na temat przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Zauważone zostały decydowane działania władz. W Szwajcarii kompleksowe wdrożenie Konwencji Stambulskiej należy pogodzić z federalną strukturą kraju, uprawnienia do realizacji postanowień leżą po stronie 26 kantonów, które są odpowiedzialne za ściganie przestępstw, politykę socjalną i pomoc ofiarom, ochronę dzieci, zapobieganie przemocy oraz promowanie równości płci, zdrowie i edukację.

Departamenty federalne sporządzają ekspertyzy i opracowania (głównie w odpowiedzi na wnioski proceduralne złożone w parlamencie, z których kilka w ostatnich latach wiązało się z podjęciem działań przeciwko przemocy ze względu na płeć) wraz ze statystykami i badaniami na poziomie krajowym. Niektóre kantony przyjęły plany działania lub ustawodawstwo dotyczące przeciwdziałania przemocy domowej oraz używają definicji, jednak różnią się one między kantonami. GREVIO określiło to jako niedogodność, gdyż nie funkcjonuje generalna zasada, którą kieruje się Szwajcaria jako państwo, a działania władz koncentrują się głównie na przeciwdziałaniu przemocy domowej. Ratyfikacja konwencji wywołała ożywienie zainteresowania innymi formami przemocy, co skutkowało przyjęciem w czerwcu 2022 roku krajowego planu działania na rzecz wdrożenia Konwencji Stambulskiej na lata 2022-2026⁴⁴¹, która stanowi część tzw. Strategii Na Rzecz Równości Płci 2030, przyjętej przez szwajcarski parlament w 2020 roku. Strategia określa priorytety, w tym podnoszenie świadomości społeczeństwa oraz szkolenie specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy na tle seksualnym. Plan działania jest kontynuacją polityki przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, mającej na celu promowanie równości, wynikającej z przyjętej 1999 roku Deklaracji Pekińskiej⁴⁴²,

⁴⁴¹ Plan działania został przyjęty po wizycie GREVIO w Szwajcarii, nie był poddany analizie, strona internetowa: <https://www.ebg.admin.ch/en/violence-against-women-extent-and-legal-situation> (dostęp: 01.06.2024 r.); <https://www.bfs.admin.ch/bfs/en/home/statistics/crime-criminal-justice/police/domestic-violence.html> (dostęp: 01.06.2024r.).

⁴⁴² Czwarta Światowa Konferencja w sprawie Kobiet - Pekin 1995, w Deklaracji Pekińskiej, sporządzonej na zakończenie konferencji w Pekinie, państwa potwierdziły swoje zobowiązania dotyczące realizacji celów równości, rozwoju i pokoju. Państwa wyraziły również wolę czynienia postępów i budowania porozumienia we wdrażaniu postanowień konferencji i szczytów ONZ: w sprawie kobiet (Nairobi 1985), w sprawie środowiska i rozwoju (Rio de Janeiro 1992), w sprawie dzieci (Nowy Jork 1990), na temat praw człowieka (Wiedeń 1993), na temat społecznego rozwoju (Kopenhaga 1995), na temat ludności i rozwoju (Kair 1994), stawiając

sporządzonej w 1995 roku. Ponieważ nie ma jednolitej definicji oraz ram działania w państwie, istotne jest sporządzenie krajowego planu działania, który będzie obejmował formy przemocy w oparciu o zasady Konwencji Stambulskiej.

Przemoc w bliskim środowisku domowym, ze statystycznego punktu widzenia, nie jest zdefiniowana, wywodzi się jedynie z relacji pomiędzy ofiarą a sprawcą. W związku z tym, przemoc domową można definiować jedynie na podstawie konkretnych przestępstw, co jest podstawą dla Policji kantonowej do zbierania danych. W przypadku wybranych przestępstw, w których występuje relacja pomiędzy sprawcą a ofiarą w momencie zdarzenia, jeżeli relacja ma charakter trwającego lub byłego związku partnerskiego, jest relacją rodzic-dziecko lub inną relacją rodzinną, zgłaszane przestępstwa zaliczane są przez Policję do przemocy domowej⁴⁴³. Współistnienie kilku definicji i nieskonkretyzowanych pojęć dotyczących przemocy wobec kobiet, skutkuje konsekwencjami dla polityki w kantonach, może utrudniać rozumienie przemocy wobec kobiet jako przemocy, która dotyka kobiety, ponieważ są kobietami, lub która dotyka w jej nieproporcjonalny sposób wyłącznie ze względu na płeć⁴⁴⁴.

GREVIO zachęca władze szwajcarskie do podjęcia środków w celu ujednolicenia wszystkich pojęć w strategii działania państwa, uwzględniając wszystkie formy przemocy objęte zakresem Konwencji Stambulskiej. Wzywa władze szwajcarskie do podjęcia kroków w celu uznania zjawiska przemocy wobec kobiet jako formę przemocy ze względu na płeć poprzez opracowanie zharmonizowanych definicji, zapewniając jednoznaczną terminologię zgodną z art. 3 Konwencji Stambulskiej, w którym określone są definicje: przemoc wobec kobiet, przemoc domowa, płeć społeczno-kulturowa, przemoc wobec kobiet ze względu na płeć, ofiara oraz kobiety.

sobie za cel osiągnięcie równości, rozwoju i pokoju, strona internetowa: https://www.unic.un.org.pl/rownouprawienie/konf_4.php (dostęp: 03.10.2024 r.).

⁴⁴³ Raport oceniający GREVIO dotyczący szwajcarskich środków legislacyjnych wprowadzających w życie postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska), przyjęty przez GREVIO w dniu 13 października 2022 r., opublikowany w dniu 15 listopada 2022 r. (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Switzerland, Adopted by GREVIO on 13 October 2022, Published on 15 November 2022, strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 30.05.2024 r.).

⁴⁴⁴ Tamże, strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 30.05.2024 r.).

Niemcy⁴⁴⁵. Konwencja Stambulska w Niemczech ratyfikowana została 12 października 2017 roku, obowiązuje od 1 lutego 2018 roku. Zgodnie z Konwencją⁴⁴⁶, Niemcy zastrzegły sobie prawo do niestosowania wybranych postanowień⁴⁴⁷ przez okres pięciu lat od dnia wejścia w życie Konwencji. Z udostępnionych informacji wynika, że w Niemczech obowiązują ogólne zasady wynikające z Konwencji, wiele postanowień wpłynęło na reformę legislacyjną, zwłaszcza w obszarze prawa karnego, podjęto ważne inicjatywy na szczeblu federalnym, regionalnym i krajowym. Niektóre z kluczowych instrumentów, między innymi ustawa o ochronie przed przemocą czy infolinia dla pokrzywdzonych, powstały przed wejściem w życie Konwencji. W ramach demokracji federalnej w Niemczech kompetencje do wdrożenia Konwencji Stambulskiej posiadają wszystkie poziomy administracyjne, w tym federalny, regionalny i poziom lokalny. Kraje związkowe, które znacznie różnią się pod względem liczby mieszkańców i pod względem wielkości, posiadają organy ustawodawcze, wykonawcze i sądowe, które odpowiedzialne są za rozwój regionu, budżet, politykę socjalną i inne obszary, w tym wsparcie dla kobiet czy ochronę pokrzywdzonych oraz wymiar sprawiedliwości. Wielopoziomowe zarządzanie mechanizmem wdrożeniowym Konwencji wymaga wprowadzenia niewielkich modyfikacji, które wpłyną pozytywnie na sukces systemu przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. GREVIO w raporcie zaproponowało władzom Niemiec wszechstronne podejście do wdrażania pełnego zakresu przepisów Konwencji z pełnym poszanowaniem kontekstu konstytucyjnego⁴⁴⁸.

Przed wejściem w życie Konwencji Stambulskiej w Niemczech obowiązywały plany specjalnie, poświęcone zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet. Od zakończenia drugiego krajowego planu działania w 2012 roku na poziomie federalnym przyjęto dalsze dokumenty dotyczące przedmiotowej problematyki. Prawie ^{445 446 447 448}

⁴⁴⁵ Raport oceniający GREVIO dotyczący niemieckich środków legislacyjnych wprowadzających w życie postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska), przyjęty przez GREVIO 24 czerwca 2022 r. opublikowany 7 października 2022 r. (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) Germany, Adopted by GREVIO on 24 June 2022 Published on 7 October 2022) strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 01.06.2024 r.).

⁴⁴⁶ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 78 ust. 2.

⁴⁴⁷ Tamże, art. 59 ust. 2 oraz 3.

⁴⁴⁸ Tamże, art. 59.

wszystkie kraje związkowe przyjęły na swoim szczeblu plany działania obejmujące różne formy przemocy wobec kobiet, zajmując się nimi głównie z perspektywy wyraźnie związanej z płcią. Przyjęcie dokumentów politycznych i strategii na poziomie poszczególnych regionów nie zastąpi kompleksowego dokumentu polityki krajowej, który określiłby zasady i definicje, strategiczne ramy działania wszystkich podmiotów. W rezultacie nie ma aktualnie jednej definicji przemocy wobec kobiet lub przemocy domowej. Środowisko zajmuje się w szczególności przeciwdziałaniem przemocy domowej i seksualnej, z mniejszą uwagą dla przemocy w postaci okaleczania żeńskich narządów płciowych czy przymusowych małżeństw. Władzom niemieckim zaproponowano, aby usprawnić implementację Konwencji Stambulskiej w odniesieniu do wszelkich form przemocy wobec kobiet, przemocy domowej czy przemocy seksualnej, które obecnie są w mniejszym stopniu uwzględnione w politykach, programach i usługach wsparcia. Długa historia Niemiec w reagowaniu na przemoc wobec kobiet i przemoc domową w połączeniu z silnym ruchem feministycznym, zaowocowało wieloma obiecującymi praktykami w różnych krajach związkowych. Umożliwiło to Niemcom odegranie wiodącej roli w opracowywaniu Konwencji Stambulskiej. W sprawozdaniu zaznaczono pozytywny stan środków prawa karnego przyjętych przed i po ratyfikacji Konwencji, przede wszystkim wprowadzenie definicji gwałtu opartej na braku zgody⁴⁴⁹. Zauważono, że proces reform przebiegł pomyślnie, towarzyszyły temu kampanie uświadamiające, które doprowadziły do debaty publicznej na ten temat. Ułatwiono kryminalizację na mocy prawa niemieckiego form nadużyć, takich jak cyberstalking, nieuprawnione robienie zdjęć intymnych części ciała, udostępnianie obrazów w Internecie.

Od czasu wejścia w życie Konwencji Stambulskiej nie opracowano krajowego dokumentu politycznego ani strategii, która określałaby na poziomie centralnym wspólne definicje przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, i które określałyby cele do osiągnięcia na terenie całego kraju. Większość krajów związkowych przyjęło plany

⁴⁴⁹ Raport oceniający GREVIO dotyczący niemieckich środków legislacyjnych..., strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 01.06.2024 r.).

działania na ich poziomie, obejmujących różne formy przemocy wobec kobiet i wyznaczających kierunki działań w tym zakresie, ale zakres i definicje są różne.

Brak organu koordynującego i długoterminowej kompleksowej strategii

0 zasięgu ogólnokrajowym może powodować niedociągnięcia w zapewnianiu wsparcia

1 ochrony kobiet będących ofiarami przemocy. Zauważono, że liczba i rodzaje dostępnych usług różnią się w zależności od kraju, w tym także pod względem poziomu współpracy międzyinstytucjonalnej. Dysproporcja w możliwościach uzyskania pomocy szczególnie dotyka młode kobiety i dziewczęta oraz osoby z niepełnosprawnościami przebywające w placówkach opiekuńczych, a także kobiety i dziewczęta będące ofiarami gwałtu i/lub przemocy seksualnej. Niedobory schronisk dla ofiar przemocy domowej oraz bariery utrudniające dostęp, w tym wymogi finansowe oraz wymogi osobowe stanowią ogromny problem, który wymaga pilnego rozwiązania poprzez zwiększenie liczby miejsc schronienia z odpowiednim rozmieszczeniem geograficznym na terenie całego państwa, działających o ogólnopaństwowe standardy jakości. Zgodnie z wymogami Konwencji Stambulskiej⁴⁵⁰ należy zwiększyć nacisk na oddziaływania wobec dzieci, będących świadkami przemocy ze strony jednego z opiekunów wobec drugiego, w obszarze zapewnienia specjalistów, prawników i funkcjonariuszy przy podejmowaniu decyzji w sprawie widzenia i opieki nad dziećmi. Proponując alternatywne procesy rozstrzygania sporów, konieczna jest świadomość nierównowagi sił w związkach naznaczonych przemocą, podczas procesu rozwodowego, kiedy ugody i mediacje mogą wpływać negatywnie na stan bezpieczeństwa osób doznających przemocy, w tym dzieci.

GREVIO określa, jako niezbędne wprowadzenie systemu zbierania danych w obszarach objętych Konwencją, w tym danych o przypadkach zabójstw kobiet, przyczyni się do udoskonalenia profilaktyki przedmiotowego problemu oraz identyfikowania braków systemu reagowania na przemoc wobec kobiet. Zauważa się braki w systemie reagowania w kontekście wdrażania natychmiastowych nakazów lub zakazów, wydawanych w stosunku do osób stosujących przemoc domową. Rząd Niemiec został również poinformowany o konieczności wzmożenia działań w zakresie wsparcia dla kobiet i dzieci, które były świadkami przemocy oraz wzmożenia działań

⁴⁵⁰Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 31.

w zakresie stworzenia i realizacji standardów kompleksowych oddziaływań wobec osób stosujących przemoc domową. Jak zauważyła grupa ekspertów analizujących niemiecki system przeciwdziałania przemocy, są nadal obszary, które wymagają ulepszenia, między innymi: aktywne wspieranie i promowanie sektora prywatnego, w tym sektora technologii informatycznych w zapobieganiu przemocy wobec kobiet oraz potrzeba dalszego dostosowania kodeksu karnego do wymogów Konwencji Stambulskiej.

Irlandia⁴⁵¹. Irlandia ratyfikowała Konwencję Stambulską 8 marca 2019 roku, zastrzegła prawo do niestosowania wybranych uregulowań⁴⁵², co obowiązuje przez okres pięciu lat od dnia wejścia w życie i może zostać przedłużone. Bezpośrednio przed i po ratyfikacji Konwencji Stambulskiej w Irlandii wprowadzone zostały istotne treści ustawodawcze, zmodyfikowano politykę i prawo w zakresie stosowania Konwencji. Do najważniejszych zmian zaliczono wprowadzenie aktów penalizujących czyny związane z okaleczaniem żeńskich narządów płciowych, ustawę o przemocy domowej, przepisy dotyczące zakazu przymusowych małżeństw, ustawę o przeciwdziałaniu przestępstwom na tle seksualnym przyjmując definicję gwałtu zgodną z Konwencją Stambulską.

GREVIO pozytywnie oceniło przyjęcie przez Rząd Irlandii Trzeciej krajowej strategii w sprawie przemocy domowej, seksualnej i przemocy ze względu na płeć⁴⁵³. Plan wdrożenia strategii wyraźnie odnosi się do idei zawartej w Konwencji określając zasady w czterech strategicznych filarach:

zapobieganie, ochrona, ściganie^{451 452}

453

⁴⁵¹ Raport oceniający GREVIO dotyczący irlandzkich środków legislacyjnych wprowadzających w życie postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska) przyjęty przez GREVIO 26 października 2023 r., opublikowany 14 listopada 2023 r., (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) IRELAND, Adopted by GREVIO on 26 October 2023 Published on 14 November 2023) strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.).

⁴⁵² Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 30 ust. 2: Odpowiednie odszkodowanie ze Skarbu Państwa przyznaje się z tytułu poważnego uszkodzenia ciała lub uszczerbku na zdrowiu, o ile szkoda nie została pokryta z innych źródeł np. przez sprawcę, z ubezpieczenia lub z państwowych świadczeń zdrowotnych i socjalnych. Nie wyklucza to prawa Stron do domagania się od sprawcy zwrotu za odszkodowanie, o ile odpowiednio uwzględniono bezpieczeństwo ofiary; art. 44 ust. 3: Na potrzeby postępowania w sprawach przestępstw, o których mowa w artykułach 36, 37, 38 oraz 39 niniejszej Konwencji, Strony podejmują konieczne działania ustawodawcze lub inne mające na celu zagwarantowanie, że ich właściwość nie jest uwarunkowana faktem penalizacji tych aktów na terytorium, na którym zostały popełnione.

⁴⁵³ Plan wdrożenia trzeciej krajowej strategii „zero tolerancji” w sprawie przemocy domowej, seksualnej i przemocy ze względu na płeć na rok 2024 (ang. Zero Tolerance Third National Strategy on Domestic, Sexual and Gender Based Violence 2024 Implementation Plan), strona internetowa: <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/289239/8397af6a-eb2e-48d7-a0df-cf72c91d103b.pdf#page=null> (dostęp: 04.06.2024 r.).

i skoordynowana polityka. Oprócz powyższych, ważnymi elementami irlandzkiego systemu przeciwdziałania przemocy domowej jest utworzenie w Garda Síochána (irlandzkiej Policji) wydzielonych jednostek, które specjalizują się w sprawach związanych z poważnymi formami przemocy domowej i przemocy seksualnej; finansowanie infolinii telefonicznych prowadzonych przez organizacje zajmujące się prawami kobiet udzielających wsparcia oraz poradnictwa dla ofiar gwałtu i przemocy domowej; stosowanie przez Policję narzędzia oceny ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia ofiar przemocy domowej. Dalekosiężne i zdecydowane środki zostały podjęte wskutek analizy zdarzeń związanych z nadużyciami w instytucjach takich jak Pralnie Magdalenek⁴⁵⁴, Domy Matki i Dziecka⁴⁵⁵, sierocińce, szpitale, w których praktykowano zabiegi i operacje bliskie torturom⁴⁵⁶.

Podczas kontroli zidentyfikowano kwestie wymagające stałych działań ze strony władz Irlandii w celu pełnej implementacji zasad Konwencji, które wiążą się z wprowadzeniem ustawowej definicji przemocy domowej i przemocy wobec kobiet oraz identyfikacją liczby pokrzywdzonych praktykami naruszającymi prawa kobiet i dzieci, a z tym zapewnieniem ofiarom niezbędnych usług wsparcia i odszkodowań. Istotnymi elementami wskazanymi przez ekspertów w raporcie są: konieczność promowania programów dla sprawców, poprzez wprowadzenie obowiązku lub dobrowolnego w nich udziału; wdrożenie kompleksowych algorytmów postępowania dla personelu medycznego w związku z ujawnieniem ofiar przemocy domowej, okaleczania żeńskich narządów płciowych i gwałtu/przemocy na tle seksualnym;

⁴⁵⁴ Przedsiębiorstwa pralnicze, działające od XVIII w. pod zarządem zakonów Kościoła katolickiego oraz przy finansowaniu i nadzorze państwa w latach trzydziestych XX wieku do 1996 r., kiedy zamknięto ostatnią pralnię. Kobiety te rzekomo padły ofiarą szeregu naruszeń praw człowieka, w tym arbitralnego pozbawienia wolności, niehumanitarnego i poniżającego traktowania oraz pracy przymusowej. Raport Nilsa Muiznieksa, Komisarza Praw Człowieka Rady UE, po wizycie w Irlandii w dniach 22-25 listopada 2016 r., s. 32-37., strona internetowa: <https://dublinludzie.wordpress.com/2017/10/n/kathleen-clerke/> (dostęp: 04.06.2024 r.).

⁴⁵⁵ „Domy matki i dziecka” były prowadzone przez zakony przy wsparciu państwa dla niezamężnych matek od lat dwudziestych do dziewięćdziesiątych XX wieku, kiedy urodzenie dziecka poza małżeństwem wiązało się z poważnym piętnem społecznym. Identyfikowano wysoki wskaźnik śmiertelności dzieci, nielegalną adopcję, prowadzenie badań szczepionek na dzieciach bez zgody opiekuna, oddzielenia matki od dziecka w celu umieszczenia go w szkołach przemysłowych lub domach dziecka, odmowa opieki medycznej oraz przemoc fizyczna, psychiczna i seksualna, strona internetowa: <https://noizz.pl/big-stories/raport-o-domach-matki-i-dziecka-w-republice-irlandii-9-tys-dzieci-zmarlo-kobiety/jwsvkl4> (dostęp: 04.06.2024 r.).

⁴⁵⁶ W Irlandii częstym i dopuszczonym do stosowania był zabieg symfizotomi, polegający na przecięciu stawu spojenia łonowego w celu rozwarcia i poszerzenia miednicy podczas porodu. Od lat czterdziestych do osiemdziesiątych XX wieku w Irlandii wykonano symfizotomię u co najmniej 1940 kobiet w ciąży / rodzących, albo bez ich zgody, albo za nieświadomą zgodą, strona internetowa: <https://www.liberties.eu/pl/stories/przeciecie-spojenia-lonowego-irlandia/2875> (dostęp: 04.06.2024r.).

zwiększenie dostępności usług w zakresie zdrowia psychicznego dla ofiar przemocy; zwiększenie liczby ośrodków interwencji kryzysowej; intensyfikacja specjalistycznych szkoleń dla służb w obszarze przeciwdziałania i reakcji na akty przemocy.

Norwegia⁴⁵⁷ ratyfikowała Konwencję Stambulską 5 lipca 2017 roku. (weszła w życie 1 listopada 2017 roku). Państwo norweskie ma ponad 20-letnie doświadczenie w projektowaniu kompleksowej polityki zapobiegania i zwalczania przemocy domowej: od 2000 roku opracowano i wdrożono sześć planów działania w sprawie przemocy domowej, przy czym obecny obejmuje okres 2021-2024⁴⁵⁸. Istnieją odrębne krajowe plany działania dotyczące zapobiegania gwałtom i stereotypom, przemocy związanej z „honorem”, przymusowymi małżeństwami, okaleczaniem żeńskich narządów płciowych⁴⁵⁹. Odrębną strategią dookreślono procedury w sytuacjach nadużyć w Internecie, związanych z niedopuszczalnym traktowaniem dzieci w celach seksualnych⁴⁶⁰ oraz postępowanie związane z mową nienawiści⁴⁶¹. Norwegia posiada rozwinięty system opieki społecznej oparty na modelu nordyckim, w którym państwo odpowiada za zapewnienie usług opieki społecznej zarówno na poziomie krajowym, jak i lokalnym, dlatego kilka ministerstw odpowiada za opracowanie, wdrożenie i realizację programów przeciwdziałania formom przemocy objętych Konwencją Stambulską. Jednocześnie zauważono, że polityki norweskie formułowane są w sposób neutralny

⁴⁵⁷ Raport oceniający GREVIO dotyczący norweskich środków legislacyjnych wprowadzających w życie postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Stambulska), przyjęty przez GREVIO 13 października 2022 r., opublikowany 25 listopada 2022 r. (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) NORWAY, Adopted by GREVIO on 13 October 2022 Published on 25 November 2022) strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.).

⁴⁵⁸ Wolność od negatywnej kontroli społecznej i przemocy ze względu na honor (2021-2024) (ang. Freedom from Negative Social Control and Honour Based Violence (2021-2024), strona internetowa: <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/freedom-from-negative-social-control-and-honour-based-violence/id2861094/> (dostęp: 04.05.2024 r.).

⁴⁵⁹ Wolność od negatywnej kontroli społecznej i przemocy związanej z „honorem” (2021-2024) (ang. Freedom from negative social control and violence related to “honour”), strona internetowa: www.regjeringen.no/globalassets/departementene/dss/ukraina/some-bilder-plakater/freedom-from-negative-socialcontrol-and-honour-based-violence-2021-2024.pdf. (dostęp: 04.06.2024 r.).

⁴⁶⁰ Strategia przeciw nadużyciom w Internecie (2021-2025) (ang. Strategy against internet-related abuse), strona internetowa: www.regjeringen.no/contentassets/2915ff68eb2849edb3218055be32d8cb/strategi-mot-internettrelaterte-overgrep-motbarn_uu.pdf. (dostęp: 04.06.2024 r.).

⁴⁶¹ Strategia przeciwko mowie nienawiści (2016-2020) (ang. Strategy against Hate Speech), strona internetowa: www.regjeringen.no/contentassets/72293ca5195642249029bf6905ff08be/hatefulleytringer_eng_uu.pdf. (dostęp: 04.06.2024 r.).

pod względem płci, co może prowadzić do niewystarczającej ochrony kobiet⁴⁶². Ogólnie rzecz biorąc, ustawodawstwo lub dokumenty polityczne nie zawierają definicji przemocy wobec kobiet lub przemocy ze względu na płeć. Najczęściej używanym terminem jest „przemoc w bliskich związkach”, które określa przemoc ze strony partnera oraz przemoc międzypokoleniową pomiędzy byłą lub obecną rodziną. Po dokonaniu analizy systemu norweskiego, GREVIO zaproponowało rozwiązania wartę implementacji:

- apewnienie na terenie całego kraju specjalistycznego wsparcia dla kobiet ofiar przemocy, w tym kobiety z problemami uzależnień i z niepełnosprawnościami;
- zapewnienie kompleksowego gromadzenia danych o formach przemocy objętych Konwencją Sтамburską, z podziałem według płci, wieku i rodzaju przemocy oraz relacji ofiary ze sprawcą;
- analiza systemu opieki nad dziećmi i widzeń z nimi, w oparciu o kluczowe elementy określone przez GREVIO, aby właściwe organy miały obowiązek rozważyć wszelkie kwestie związane z przemocą wobec kobiet i przemocą domową;
- zmiana przepisów karnych pod kątem pojęcia zgwałcenia z uwzględnieniem braku dobrowolnej zgody oraz wzmocnienie reakcji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych związanych z przemocą domową i przemocą wobec kobiet;
- konieczność oceny procedury ubiegania się o azyl przez kobiety będące ofiarami przemocy seksualnej;
- systematyczne i obowiązkowe szkolenia wszystkich specjalistów zajmujących się ofiarami i/lub sprawcami przemocy oraz zapewnienie ofiarom specjalistycznej pomocy⁴⁶³.

Luksemburg⁴⁶⁴ ratyfikował Konwencję Sтамburską 7 sierpnia 2018 roku, weszła ona w życie dnia 1 grudnia 2018 roku. Przy składaniu swojego dokumentu

⁴⁶² Uwagi końcowe dotyczące dziewiątego sprawozdania, paragraf 12, strona internetowa: www.nhri.no/wpcontent/uploads/2018/02/Concluding-observations-fra-CEDAW-komit%C3%A9en-Norges-9.-periodiske-rapport-2017.pdf (dostęp: 04.06.2024 r.).

⁴⁶³ Raport oceniający GREVIO dotyczący norweskich środków legislacyjnych..., strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.).

⁴⁶⁴ Raport oceniający GREVIO dotyczący luksemburskich środków legislacyjnych wprowadzających w życie postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Sтамburska), przyjęty przez GREVIO 26 maja 2023 r., opublikowany 10 lipca 2023 r. (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence

ratyfikacyjnego Luksemburg nie zgłosił zastrzeżeń. W świetle zakresu Konwencji Stambulskiej określonego, że ewaluacja wyjściowa koncentruje się na działaniach podjętych w związku z wszelkimi formami przemocy wobec kobiet, w tym przemocy domowej, która w nieproporcjonalnym stopniu dotyka kobiety⁴⁶⁵. Rozdział V Konwencji określa formy przemocy wobec kobiet, które mają być kryminalizowane (lub karane w inny sposób, w koniecznych przypadkach), są to: stalking, przemoc psychiczna, przemoc fizyczna, przemoc seksualna, w tym gwałt i molestowanie seksualne, okaleczanie żeńskich narządów płciowych, wymuszone małżeństwa, przymusowa aborcja, przymusowa sterylizacja. Luksemburg zaczął zajmować się przemocą domową na długo przed ratyfikacją Konwencji Stambulskiej, w ciągu ostatnich dwudziestu lat władze podjęły zdecydowane kroki w celu przeciwdziałania przemocy domowej, kluczowym momentem było uchwalenie ustawy o przemocy domowej z 2003 roku⁴⁶⁶. Ustawa nie tylko ustanowiła procedurę eksmisji sprawców przemocy z domów, jeżeli stwarzali oni zagrożenie dla życia lub zdrowia ofiar, ale także wprowadziła mechanizm zapewnienia opieki osobom doznającym i stosującym przemoc domową, za pośrednictwem specjalistycznych usługodawców, na których przeznaczane są środki publiczne. Ustawę z 2003 roku zmieniono dwukrotnie w celu rozszerzenia jej zakresu i skuteczności.

Przemoc domowa jest częściowo definiowana przez kilka przepisów prawnych, w tym ustawę o przemocy domowej z 2003 roku, która przewiduje możliwość eksmisji sprawcy z domu w przypadku przestępstw przeciwko życiu lub integralności fizycznej osoby zamieszkującej na stałe pod tym samym dachem. Kodeks postępowania cywilnego również przewiduje możliwość wykluczenia sprawcy z domu w przypadku, gdy zagraża, grozi napaścią lub zachowuje się w sposób poważnie szkodzący zdrowiu

(Istanbul Convention) LUXEMBOURG, Adopted by GREVIO on 26 May 2023 Published on 10 July 2023, strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.).

⁴⁶⁵ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 3: kluczowe definicje pojęć, które są fundamentalne dla jej wdrożenia. Termin „przemoc wobec kobiet” odnosi się do „wszelkich czynów o charakterze płciowym, które powodują lub mogą spowodować szkodę fizyczną, seksualną, psychiczną lub ekonomiczną, lub cierpienia kobiet, w tym groźby takich czynów, przymus lub arbitralne pozbawienie wolności, czy to mających miejsce w życiu publicznym, czy prywatnym”. Definicja „przemocy domowej” odnosi się do „wszystkich aktów przemocy fizycznej, seksualnej, psychicznej lub ekonomicznej, które mają miejsce w rodzinie lub jednostce domowej, lub pomiędzy byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca dzieli lub dzielił to samo miejsce zamieszkania z ofiarą”.

⁴⁶⁶ Ustawa z dnia 8 września 2003 r o przemocy domowej (zwana dalej ustawą o przemocy domowej).

psychicznemu innej osoby zamieszkującej lub zamieszkującej wcześniej w tym samym gospodarstwie domowym. Przepis ten może zatem dotyczyć także byłych małżonków. W praktyce termin przemoc domowa jest interpretowany w taki sposób, aby obejmować szeroki zakres typów relacji i przestępstw, jednak istnieje potrzeba przyjęcia definicji, do której wszyscy mogliby się odwoływać, zgodnie z treścią Konwencji Stambulskiej również wyraźnie obejmującej przemoc ekonomiczną. W Luksemburgu aktualnie nie ma definicji przemocy ze względu na płeć wobec kobiet, niewiele uwagi poświęca się jakimkolwiek formom przemocy wobec kobiet objętych zakresem konwencji innych niż przemoc domowa⁴⁶⁷. GREVIO zwróciło uwagę władzom Luksemburga na konieczność wzmocnienia implementacji Konwencji Stambulskiej w odniesieniu do wszystkich form przemocy wobec kobiet, które obecnie są mniej uwzględniane w politykach, programach i usługach wsparcia, oraz konieczność opracowania i zharmonizowania definicji, które zapewnią wspólny i jednoznaczny język odnoszący się do przemocy wobec kobiet. W raporcie GREVIO dokonano oceny środków podjętych przez władze luksemburskie, podkreślono pozytywne zmiany, w szczególności politykę zwalczania przemocy domowej, która ma miejsce od czasu przyjęcia ustawy o przemoc domowej z 2003 roku. Luksemburg utworzył także rozbudowaną sieć specjalistycznych usług dla osób doznających przemocy domowej, głównie zarządzaną przez organizacje pozarządowe, które otrzymują finansowanie poprzez państwową akredytację. Te instytucje zapewniają kompleksowe wsparcie kobietom i dzieciom, które padły ofiarą przemocy domowej. Podjęto również różnorodne działania w celu promowania równouprawnienia płci i eliminacji stereotypów, w tym w dziedzinie edukacji, wspierane przez krajowy plan działań dotyczący seksualności i zdrowia psychicznego.

Od 2018 roku Jednostka Medyczno-Sądowej Dokumentacji Obrażenia UMEDO⁴⁶⁸ umożliwia ofiarom przemocy na tle seksualnym zebranie i przechowywanie dowodów. Ponadto pokrzywdzonymi zajmuje się Biuro Pomocy Ofiarom prowadzone

⁴⁶⁷ Konwencja Stambulska wymaga, aby strony przyjęły holistyczne podejście do przemocy wobec kobiet, obejmujące działania prewencyjne i ochronne, wraz z publicznymi inicjatywami mającymi na celu zwalczanie wszystkich form przemocy wobec kobiet. Dlatego też ważne jest, aby władze Luksemburga poszerzyły zakres polityk, podejmując holistyczne podejście, które obejmuje wszystkie formy przemocy wobec kobiet objęte Konwencją. To podejście powinno wyraźnie definiować przemoc wobec kobiet jako naruszenie praw człowieka i formę dyskryminacji.

⁴⁶⁸ Medyczno-sądowa dokumentacja obrażeń, Umedo to usługa dla dorosłych ofiar przemocy fizycznej i/lub seksualnej, strona internetowa: <https://umedo.lu/en> (dostęp: 07.06.2024 r.).

przy Prokuraturze świadcząc usługi z zakresu poradnictwa psychologicznego i prawnego. Dostosowano odpowiednie przepisy prawa karnego, aby uwzględniały niektóre przestępstwa objęte Konwencją, takie jak przymusowe małżeństwa oraz przestępstwa dotyczące okaleczania narządów płciowych. Ponadto, zidentyfikowano potrzebę umożliwienia imigrantkom, będącym ofiarami przemocy wydania zezwolenia na pobyt. W planach znajduje się również projekt ustawy dotyczącej gwałtów i przemocy seksualnej, który ma na celu uwzględnienie w definicji zgody ofiary. Nowe przepisy przyczynią się do poprawy reakcji wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych na potrzeby osób, które doznały przemocy seksualnej.

W systemie luksemburskim nie istniała w czasie kontroli wyspecjalizowana ogólnokrajowa infolinia czynna przez całą dobę, przez 7 dni w tygodniu, dla kobiet będących ofiarami wszelkich form przemocy objętych Konwencją Stambulską. Taka infolinia byłaby zarządzana przez personel specjalnie przeszkolony w tym zakresie i działałaby w ścisłej współpracy z organizacjami pozarządowymi. Brak również specjalistycznych usług dla kobiet będących ofiarami przemocy seksualnej i gwałtu, które obejmują porady, wsparcie medyczne i psychologiczne, badania kryminalistyczne, przechowywanie dowodów oraz standardowe protokoły opieki i wsparcia dla ofiar przemocy seksualnej w całym szpitalu. Jeśli chodzi o decyzje dotyczące opieki nad dzieckiem i prawa do odwiedzin, GREVIO wyraziło zaniepokojenie lukami w przepisach dotyczących uwzględniania przemocy domowej oraz rzadkim wykorzystywaniem przez sądy prawa do ograniczania praw rodzicielskich sprawców przemocy domowej. W tym kontekście zauważono brak specjalistycznych szkoleń dla sędziów i prokuratorów w obszarze szkodliwego wpływu przemocy domowej na dzieci narażone na nią, oraz nad faktem, że sprawcy często wykorzystują wspólne sprawowanie rodzicielstwa w celu utrzymania kontroli i dominacji nad matką oraz dziećmi. Ponadto zauważone zostały niedociągnięcia w ochronie kobiet będących ofiarami przemocy po okresie eksmisji. Wreszcie uznano konieczność ujednolicenia dla wszystkich organów narzędzi oceny ryzyka i zarządzania bezpieczeństwem we wszystkich przypadkach przemocy wobec kobiet objętych Konwencją Stambulską a także konieczność opracowania i przyjęcia strategii zapobiegania i zwalczania wszelkich form przemocy. Podkreślono wagę diagnozy, badań przesiewowych, leczenia

i dokumentowania przypadków osób, które doznają przemocy domowej oraz istotę wzmocnienia ram prawnych w obszarze przemocy psychicznej, seksualnej, wymuszonych małżeństw i przymusowej sterylizacji. W treści raportu wskazano, że istotnym jest podniesienie poziomu świadczonych usług w zakresie opieki i ochrony kobiet i dziewcząt ubiegających się o ochronę międzynarodową oraz wzmocnienie systemu zwalczania przemocy wobec kobiet w przedsiębiorstwach prywatnych, miejscach pracy i miejscach pobierania nauki. Władze powinny zagwarantować, że warunki uzyskania pomocy prawnej nie będą problemem dla kobiet będących ofiarami przemocy, które nie są w stanie opłacić usług prawnika, aby mogły skorzystać z bezpłatnej pomocy prawnej.

Republika Mołdawii⁴⁶⁹ ratyfikowała Konwencję Sтамburską 31 stycznia 2022 roku oraz zastrzegła sobie prawo do niestosowania wybranych postanowień Konwencji^{469 470}. To zastrzeżenie jest ważne przez okres pięciu lat od dnia wejścia w życie konwencji i może zostać przedłużone. Raport GREVIO zawiera ocenę działań podjętych przez władze Republiki Mołdawii w celu wdrożenia Konwencji Rady Europy

o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet oraz przemocy domowej. Obejmuje pisemne raporty (raport państwowy złożony przez władze Mołdawii oraz dodatkowe informacje przekazane przez Krajową Instytucję Praw Człowieka Republiki Mołdawii oraz koalicję NGO „Życie bez przemocy”) oraz informacje zebrane

1 omówienia przeprowadzone podczas pięciodniowej wizyty ewaluacyjnej w Republice Mołdawii w lutym 2023 roku.

GREVIO doceniło ratyfikację Konwencji Sтамburskiej przez Republikę Mołdawii i działania podejmowane w celu jej wdrożenia, jednak wskazało na kilka

⁴⁶⁹ Raport oceniający GREVIO dotyczący mołdawskich środków legislacyjnych wprowadzających w życie postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja Sтамburska), przyjęty przez GREVIO 26 października 2023 r., opublikowany 14 listopada 2023 r. (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention), Adopted by GREVIO on 26 October 2023, Published on 14 November 2023) strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.). W momencie ratyfikacji Konwencji Sтамburskiej Republika Mołdawii złożyła oświadczenie zgodnie z postanowieniami artykułu 77, że będzie stosować postanowienia konwencji jedynie na terytorium faktycznie kontrolowanym przez władze Republiki Mołdawii do pełnego przywrócenia integralności terytorialnej. Z tego powodu ocena wdrożenia Konwencji Sтамburskiej przez Republikę Mołdawii obejmuje tylko regiony kraju faktycznie kontrolowane przez władze Mołdawii i wyklucza okupowany przez Rosję region Naddniestrza.

⁴⁷⁰ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy..., art. 30 ust. 2 oraz art. 59.

pilnych kwestii wymagających interwencji władz, aby w pełni spełnić postanowienia konwencji, w szczególności:

- „stworzenie centralnego dokumentu politycznego obejmującego kompleksową procedurę reakcji na wszystkie formy przemocy wobec kobiet określone w konwencji, nie ograniczając się wyłącznie do przemocy domowej i seksualnej, oraz zagwarantowanie efektywnej współpracy wszystkich odpowiednich instytucji w jej wdrażaniu;
- zapewnienie wystarczających zasobów ludzkich i finansowych dla organów realizujących i koordynujących politykę przeciwdziałania przemocy wobec kobiet, aby mogły skutecznie realizować swoje zadania, w tym monitorowanie i ocenę realizacji zadań;
- zapewnienie dostępu do świadczeń zdrowotnych dla kobiet będących ofiarami przemocy w ogóle, w tym przemocy domowej;
- przydzielenie odpowiednich zasobów ludzkich i finansowych dla usług społecznych wspierających ofiary przemocy;
- stworzenie programów wspierających niezależność ekonomiczną kobiet doświadczających przemocy domowej;
- zwiększenie liczby schronisk dla ofiar przemocy domowej oraz ich dostępności dla kobiet narażonych na dyskryminację, takich jak kobiety z niepełnosprawnościami, uzależnieniami, kobiety obcej narodowości czy mieszkające na obszarach wiejskich;
- uwzględnianie incydentów przemocy domowej i seksualnej w decyzjach dotyczących opieki nad dziećmi i praw do odwiedzin oraz przeszkolenie wszystkich odpowiednich organów w zakresie wpływu przemocy na dzieci w celu ochrony ofiar i ich dzieci”⁴⁷¹.

Władze Mołdawii poczyniły znaczące postępy w budowaniu wszechstronnego prawnego, politycznego i instytucjonalnego systemu w dziedzinie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, które rozpoczęły się znacznie przed ratyfikacją Konwencji Sтамбулskiej w styczniu 2022 roku. Obejmują one przyjęcie ustawy nr 45-

⁴⁷¹ Raport oceniający GREVIO dotyczący mołdawskich środków legislacyjnych..., strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.).

XVI o Zapobieganiu i Zwalczaniu Przemocy w Rodzinie w 2007 roku oraz opracowanie pierwszej Krajowej Strategii Zapobiegania i Zwalczania Przemocy Domowej i Przemocy Wobec Kobiet 2018-2023 ("strategii krajowej"), którą zastąpił Narodowy Program Zapobiegania i Zwalczania Przemocy Wobec Kobiet i Przemocy w Rodzinie. Pakiet legislacyjny, który wszedł w życie w 2016 roku, wprowadził szereg środków do kluczowych ustaw na rzecz ochrony ofiar przemocy domowej, takich jak tymczasowe zakazy zbliżania, które pozwalają organom ścigania natychmiastowo usunąć sprawców z wspólnego miejsca zamieszkania. W 2023 roku wprowadzono zmiany do różnych ustaw, w tym Kodeksu Karnego, Kodeksu Postępowania Karnego i Prawa Rodzinnego, aby dostosować je do różnych wymagań Konwencji. Ostatnie zmiany wprowadziły istotne środki mające na celu wzmocnienie ochrony ofiar przemocy wobec kobiet, takie jak zapewnienie bezpłatnej pomocy prawnej w postępowaniach karnych ofiarom przemocy domowej i seksualnej.

Ustawa o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy w rodzinie, zmieniona w 2018 roku, zawiera definicję przemocy domowej zgodną z artykułem 3 konwencji, obejmuje dodatkową formę przemocy, a mianowicie "przemoc duchową". Jednocześnie definicja członków rodziny zawarta w ustawie o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy w rodzinie została rozszerzona o byłych małżonków i partnerów, niezależnie od współzamieszkiwania. Ponadto, zarówno Narodowy Program Zapobiegania i Zwalczania Przemocy Wobec Kobiet i Przemocy w Rodzinie na lata 2023-2027, jak i jego poprzednik, Krajowa Strategia Zapobiegania i Zwalczania Przemocy Domowej i Przemocy Wobec Kobiet 2018-2023, uwzględniają genderowe dynamiki oraz kwestie władzy i kontroli manifestujące się w przemocy domowej i seksualnej, oraz zawierają zestaw środków w ramach czterech filarów konwencji, tj. prewencji, ochrony, ścigania i zintegrowanych polityk. Jednakże, choć narodowy program stanowi ramowy zbiór działań zapobiegających i zwalczających przemoc domową oraz w pewnym stopniu przemoc seksualną, żadne z zawartych w nim środków nie dotyczy form przemocy, takich jak: stalking, przymusowe małżeństwa, okaleczanie żeńskich narządów płciowych (FGM), molestowanie seksualne, przymusowe aborcje i sterylizacje.

Chorwacja⁴⁷² ratyfikowała Konwencję Stambulską 12 czerwca 2018 roku, przy czym zastrzegła sobie prawo do stosowania przepisów artykułu 30 Konwencji⁴⁷³ wyłącznie do ofiar, które korzystają z prawa do odszkodowania zgodnie z krajowymi przepisami dotyczącymi odszkodowań dla ofiar przestępstw. To zastrzeżenie jest ważne przez okres pięciu lat od dnia wejścia konwencji w życie i może zostać przedłużone. Chorwacja poczyniła znaczący postęp w budowaniu ram legislacyjnych, politycznych i instytucjonalnych w celu zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet, szczególnie w kontekście przyjęcia ustawy o ochronie przed przemocą domową w 2017 roku, która była pierwszą kompleksową odpowiedzią legislacyjną na przemoc domową w kraju i zawierała przepisy dotyczące ochrony ofiar. Na poziomie krajowym opracowano Narodową Strategię Ochrony przed Przemocą Domową na okres 2017-2022, przyjęto porozumienie o współpracy międzyresortowej w zakresie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej oraz protokół w sprawach przemocy domowej, odpowiednio w 2018 i 2019 roku, co dodatkowo przyczyniło się do zapewnienia zintegrowanej odpowiedzi na przemoc wobec kobiet, a zwłaszcza przemoc domową. Te działania doprowadziły również do poprawy poziomu usług wsparcia dostępnych dla ofiar przemocy domowej. W 2022 roku i w 2023 roku przyjęto Narodowy Plan Zwalczania Przemocy Seksualnej i Molestowania Seksualnego na okres 2022-2027 oraz Narodowy Plan Promocji Równości Płci na okres 2022-2027. Ustawa o przemocy domowej została zmieniona w 2021 roku, poszerzając definicję przemocy domowej o relacje intymne między partnerami, którzy nie dzielą wspólnego miejsca zamieszkania ani nie mają wspólnych dzieci, podczas gdy kodeks karny został^{472 473}

⁴⁷² Raport oceniający GREVIO dotyczący chorwackich środków legislacyjnych wprowadzających w życie postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (konwencja stambulska), przyjęte przez GREVIO 26 maja 2023 r., opublikowane 6 września 2023 r. (ang. GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) CROATIA, Adopted by GREVIO on 26 May 2023 Published on 6 September 2023) strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.).

⁴⁷³ Odszkodowanie: strony podejmują konieczne działania ustawodawcze lub inne mające na celu zagwarantowanie, że ofiarom przysługuje prawo do odszkodowania ze strony sprawców z tytułu wszelkich przestępstw, o których mowa w niniejszej Konwencji. Odpowiednie odszkodowanie ze Skarbu Państwa przyznaje się z tytułu poważnego uszkodzenia ciała lub uszczerbku na zdrowiu, o ile szkoda nie została pokryta z innych źródeł np. przez sprawcę, z ubezpieczenia lub z państwowych świadczeń zdrowotnych i socjalnych. Nie wyklucza to prawa Stron do domagania się od sprawcy zwrotu za odszkodowanie, o ile odpowiednio uwzględniono bezpieczeństwo ofiary. Działania podejmowane zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu gwarantują przyznanie odszkodowania w rozsądnym terminie.

zmieniony w 2019 roku, aby umożliwić ściganie z urzędu za nękanie i molestowanie seksualne, a nadużycia związane z wykorzystaniem wizerunku zostały określone jako przestępstwo.

Mimo zauważalnego rozwoju w obszarze ochrony ofiar przemocy domowej oraz wprowadzenia ram polityki dotyczącej zwalczania przemocy seksualnej, środki dotyczące innych form przemocy wobec kobiet nie osiągnęły jeszcze poziomu kompleksowości. Według władz opracowywany jest nowy Narodowy Plan Ochrony przed Przemocą wobec Kobiet i Przemocą Domową, który będzie obejmował inne formy przemocy wobec kobiet poza przemocą domową, obecnie nie ma kompleksowego dokumentu strategicznego ani ram polityki, które zajmowałyby się wszystkimi formami przemocy wobec kobiet.

Zgodnie z treścią Chorwackiej Ustawy o Przemocy Domowej, która określa listę osób i czynów objętych tym prawem, „przemoc domowa jest definiowana jako akty przemocy fizycznej, psychicznej i ekonomicznej, a także molestowanie seksualne między obecnymi lub byłymi małżonkami, partnerami pozamałżeńskimi, partnerami życiowymi i nieformalnymi partnerami życiowymi, niezależnie od tego, czy dzielą wspólne miejsce zamieszkania”⁴⁷⁴. Podobnie, Chorwacki Kodeks Karny, który zawiera szereg przestępstw mających zastosowanie do przemocy wobec kobiet, jak również specyficzne przestępstwo przemocy domowej, odzwierciedla definicję podaną w Ustawie o Przemocy Domowej, uznając przemoc domową za naruszenie podstawowych praw człowieka i fundamentalnych wolności. Wnioski grupy ekspertów skupiają się wokół konieczności zajęcia się różnymi formami przemocy wobec kobiet, w tym przemocą domową, jako zjawiskiem związanym z płcią. Przemoc seksualna i gwałt, stalking, zwłaszcza stalking byłych partnerów, molestowanie seksualne i przemoc ze strony partnera życiowego są formami przemocy, które dotyczą kobiet w sposób nieproporcjonalny. To samo dotyczy przymusowego małżeństwa, okaleczania żeńskich narządów płciowych oraz przymusowej aborcji/sterylizacji. Ustawa i polityka w realizacji Konwencji Stambulskiej muszą być zakorzenione w rozumieniu przemocy

⁴⁷⁴ Chorwacka ustawa o przeciwdziałaniu przemocy przewiduje środki ochrony w postaci zakazu zbliżania się sprawcy do ofiary, zakazu niepokojenia lub nachodzenia ofiary przemocy oraz wydalenie sprawcy przemocy z mieszkania lub domu, a także zapewnienie ochrony osobie narażonej na przemoc, poprzez umożliwienie, pod ochroną Policji, zabrania z mieszkania ubrań, rzeczy osobistych, pieniędzy i przedmiotów niezbędnych w życiu codziennym.

wobec kobiet jako przemocy związanej z płcią, która jest skierowana przeciwko kobietom tylko dlatego, że są kobietami lub która dotyka kobiet w sposób nieproporcjonalny. Narodowy Plan Promocji Równości Płci przewiduje osiągnięcie równości płci jako warunek konieczny do zwalczania przemocy związanej z płcią, oraz z zainteresowaniem odnotowują informacje przedstawione przez władze wskazujące, że Narodowy Plan Ochrony przed Przemocą wobec Kobiet i Przemocą Domową na okres do 2028 roku, uwzględnia aspekty przemocy wobec kobiet. GREVIO zachęca chorwackie władze do kontynuowania wysiłków w celu zapewnienia, że wszystkie podejmowane środki polityczne i legislacyjne w ramach realizacji Konwencji Stambulskiej jasno odzwierciedlają pojęcie, że przemoc wobec kobiet, w tym przemoc domowa, jest przemocą związaną z płcią skierowaną przeciwko kobietom dlatego, że są kobietami i, że dotyka kobiet w sposób niewspółmierny.

Islandia⁴⁷⁵ ratyfikowała Konwencję Stambulską 26 kwietnia 2018 roku, nie wprowadzając żadnych zastrzeżeń przy składaniu instrumentu ratyfikacji. Islandia ma długą historię czynnego działania na rzecz równouprawnienia, w 1975 roku islandzkie kobiety rozpoczęły strajk, który stał się zdarzeniem medialnym na całym świecie. Poprzez odmowę pracy na jeden dzień protestowały przeciwko zarabianiu 60% mniej niż ich mężczy „odpowiednicy”, podnosząc świadomość o ich istotnej roli w społeczeństwie. Pięć lat później, w listopadzie 1980 roku, Islandia była pierwszym krajem na świecie, który w sposób demokratyczny wybrał kobietę na urząd prezydenta. Ogólnie rzecz biorąc, Islandia zajmuje wysokie miejsce w rankingu równouprawnienia płci. Niemniej, pomimo ogromnych postępów w osiągnięciu równości między kobietami

i mężczyznami zarówno w prawie, jak i w praktyce, istnieje nadal realna potrzeba kontynuowania działań mających na celu zwalczanie różnych form przemocy wobec kobiet, w tym przemocy domowej. Badanie Saga Cohort przeprowadzone przez Uniwersytet Islandzki w latach 2018-2019 wykazało, że 40% kobiet w Islandii doświadczyło przemocy fizycznej i/lub seksualnej w swoim życiu, a 32% doświadczyło molestowania w miejscu pracy. Procedura oceny GREVIO wykazała, że stereotypy⁴⁷⁵

⁴⁷⁵Raport ewaluacyjny GREVIO (ocena bazowa) dotyczący środków ustawodawczych i innych działań wdrażających postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet oraz przemocy domowej (Konwencja Stambulska) w Islandii, przyjęty przez GREVIO 13 października 2022 r., opublikowany w dniu 14 listopada 2022 r., strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.).

plciowe utrzymują się wśród populacji oraz różnych grup zawodowych w Islandii, a kobiety doświadczające dyskryminacji wielopłaszczyznowej, często nie są uwzględniane w środkach politycznych.

Islandzkie władze wprowadziły odrębne przestępstwo karalne za przemoc w bliskich związkach, co kryminalizuje akty przemocy domowej. Kodeks karny definiuje to przestępstwo, jako „powtarzające się lub poważne stwarzanie zagrożenia życia, zdrowia lub dobrobytu, obecnego lub byłego małżonka lub partnera, mieszkającego razem, potomka lub potomka obecnego lub byłego małżonka, partnera mieszkającego razem, osoby starszej w linii prostej oraz innych osób mieszkających z osobą stosującą przemoc w domu lub będących pod jego opieką, poprzez przemoc, groźby, pozbawienie wolności, przymus lub innym sposobem”. Definicja ta nie obejmuje w sposób specyficzny szkody lub cierpienia fizycznego, seksualnego, psychicznego ani ekonomicznego. Ponadto, pojęcie „partnerzy mieszkający razem” oznacza parę żyjącą razem, nie będącą małżeństwem, co oznacza wykluczenie aktów przemocy domowej między partnerami, którzy nie dzielą wspólnego miejsca zamieszkania. W tym kontekście artykuł 218b Islandzkiego Kodeksu Karnego⁴⁷⁶ jest zbyt wąski w porównaniu do definicji przemocy domowej zawartej w Konwencji Stambulskiej, która obejmuje szkody fizyczne, seksualne, psychiczne lub ekonomiczne, niezależnie od tego, czy ofiara i sprawca dzielili się lub dzielą tym samym miejscem zamieszkania.

Szereg kwestii zostało przez GREVIO wskazane za wymagające dalszych działań ze strony władz, aby w pełni spełnić postanowienia konwencji. Dotyczą one potrzeby:

- „zbierania, rozpowszechniania oraz analizowania szczegółowych danych administracyjnych we wszystkich obszarach merytorycznie istotnych dla Konwencji Stambulskiej;
- zapewnienia, aby wszyscy specjaliści zajmujący się ofiarami lub sprawcami otrzymali cykliczne i obowiązkowe szkolenia inicjujące i komplementarne w zakresie identyfikowania przemocy i reagowania na nią,

⁴⁷⁶ Nigdy nie zasądzono maksymalnej kary za przemoc w bliskich relacjach, <https://www.ruv.is/polski/2024-11-27-nigdy-nie-zasadzono-maksymalnej-kary-za-przemoc-w-bliskich-relacjach-428918> (dostęp: 13.12.2024 r.).

skupiając się na prawach człowieka i bezpieczeństwie ofiar, osobistych potrzebach i wzmocnieniu oraz zapobieganiu wtórnej wiktylizacji;

- zwiększenie finansowania i wzrost liczby dostępnych miejsc w programach kierowanych do osób stosujących przemoc domową i sprawców przestępstw seksualnych oraz dążenie do wdrożenia jednolitych standardów dla takich programów;
- aktywne wspieranie i promowanie zaangażowania sektora prywatnego w zapobieganiu przemocy wobec kobiet we wszystkich jej formach;
- wdrażanie ścieżek opieki w sektorze opieki zdrowotnej, które obejmują identyfikację ofiar, systematyczne badania przesiewowe, diagnozę, leczenie, dokumentację rodzaju przemocy i odniesionych obrażeń;
- zapewnienie, że specjalistyczne usługi wsparcia dla kobiet otrzymują wystarczające i trwałe finansowanie, są wyposażone do świadczenia wsparcia wszystkim kobietom ofiarom przemocy oraz ich dzieciom i są dostępne równomiernie na obszarze geograficznym;
- zwiększenie liczby miejsc w schroniskach dla kobiet ofiar przemocy domowej i innych form przemocy;
- utworzenie mechanizmu przeglądu zbrodni domowych w celu analizy wszystkich przypadków zabójstw z kobiet w celu ich zapobiegania w przyszłości i rozwiązania wszelkich systemowych niedociągnięć w procesie oceny ryzyka;
- częstsze stosowanie zakazów zbliżania i nakazów eksmisji w celu ochrony prawa do bezpieczeństwa kobiet ofiar przemocy domowej i ich dzieci⁴⁷⁷.

GREVIO zidentyfikowało szereg dodatkowych obszarów, w których konieczne są ulepszenia, aby kompleksowo spełniać zobowiązania wynikające z Konwencji. Dotyczą one między innymi potrzeby zaangażowania organizacji pozarządowych w tworzenie polityki, współpracę międzyinstytucjonalną, promowanie kampanii zwiększających świadomość oraz prowadzenie badań nad różnymi formami przemocy,

⁴⁷⁷ Raport ewaluacyjny GREVIO (ocena bazowa) dotyczący islandzkich środków ustawodawczych wdrażających postanowienia Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet oraz przemocy domowej (Konwencja Stambulska), przyjęty przez GREVIO 13 października 2022 r., opublikowany 14 listopada 2022 r., strona internetowa: www.coe.int/conventionviolence (dostęp: 02.06.2024 r.).

które są obecnie nie poddawane badaniom, takie jak nękanie, okaleczanie żeńskich narządów płciowych, przymusowe małżeństwa, przymusowa sterylizacja, przymusowa aborcja oraz przemoc związana z "honorem"; oraz zapewnienia obecności personelu ochrony płci żeńskiej w ośrodkach recepcyjnych dla osób ubiegających się

o azyl, gdzie mieszkają kobiety i dziewczęta.

Przeprowadzając analizę obowiązujących systemów przeciwdziałania przemocy domowej w wybranych państwach europejskich z perspektywy Grupy Ekspertów ds. Działań Przeciwko Przemocy wobec Kobiet i Przemocy Domowej należy stwierdzić, że europejskie kraje realizują w określonych zakresach założenia Konwencji Stambulskiej, która w Europie wyznacza kierunki działań. Jednocześnie rzuca się w oczy brak związku z podstawową komórką społeczną, jaką jest uznawana rodzina, w której to statystycznie najczęściej dochodzi do zjawisk o charakterze przemocy. Pomijany jest w całym obszarze działań wątek rodziny, jako trzonu funkcjonowania społeczeństwa, jej zdrowych bezpiecznych struktur i więzi. Stanowczo grupa ekspertów stoi na stanowisku, podejmując się analizy systemów wskazanych państw europejskich, że to wyłącznie kobiety powinny być uznawane za ofiary, co argumentowane jest płcią

1 tendencjami kulturowymi. Bez wątpienia należy uznać, że to również mężczyźni są osobami doświadczającymi przemocy, że osoby doświadczające przemocy domowej nie są determinowane płcią, kulturą, wiekiem, czy statusem ekonomicznym, że przemoc ma charakter egalitarny i wydarzyć się może każdemu.

W analizowanych materiałach podejmowana jest tematyka profilaktyki. Jednocześnie należy dodać, iż dotyczyć powinna już młodych ludzi, nawet dzieci, w kontekście prawidłowego funkcjonowania interpersonalnego, właściwych sposobów komunikowania, rozpoznawania swoich emocji, radzenia sobie ze stresem, nawiązywania zdrowych bezpiecznych relacji, a wreszcie świadomości i odpowiedzialności w prokreacji, która wiąże się nie tylko z współżyciem i etapem ciąży niosąc za sobą szereg obowiązków rodzicielskich.

5.2. Przemoc domowa w Polsce w latach 2019-2023

Analiza problemu w obszarze obejmującym Polskę wydaje się czynnością powielaną, w kontekście zbierania danych zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej, która wskazuje, że władze Polski przyjmują do stosowania Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej⁴⁷⁸, do 2023 roku o nazwie Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, którego sprawozdania ukazują się corocznie. Na potrzeby badania przyjęto okres sprawozdawczy za lata od 2019 roku do 2023 roku, dokonując analizy porównawczej wybranych obszarów, w tym wniosków do realizacji czynności w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie czy przemocy domowej na przestrzeni pięciu lat. Dokument⁴⁷⁹ stanowi opis najważniejszych działań realizowanych w 2019 roku w ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, ujętych w czterech obszarach: profilaktyka i edukacja społeczna, ochrona i pomoc osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, oddziaływanie na osoby stosujące przemoc w rodzinie, podnoszenie kompetencji przedstawicieli podmiotów i służb realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Po zebraniu danych do sprawozdania dokonano oceny i wskazano wnioski do realizacji na różnych szczeblach administracji samorządowej i rządowej, służące poprawie jakości udzielanego wsparcia osobom doznającym przemocy oraz poprawie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące wszczynania procedury „Niebieskie Karty” na przestrzeni lat, korzystając z danych zawartych w sprawozdaniach z Krajowych Programów Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Rada Ministrów zobowiązana jest do składania Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej Polskiej sprawozdania z realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej⁴⁸⁰. Wypełniając wskazany obowiązek opracowywane w Ministerstwie dane

⁴⁷⁸ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 10: w celu tworzenia warunków skutecznego przeciwdziałania przemocy domowej Rada Ministrów przyjmuje Rządowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej.

⁴⁷⁹ *Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2019 r.*, Warszawa 2020 r., Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-dane-statystyczne> (dostęp: 07.06.2024 r.).

⁴⁸⁰ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 11.

oparte są o sprawozdania wojewodów oraz marszałków województw, a także sprawozdania: Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwa Edukacji i Nauki, Ministerstwa Sprawiedliwości, Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Prokuratury Krajowej, Komendy Głównej Policji oraz Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, współrealizujących Program.

Realizacja Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej ukierunkowana jest na zadania mające na celu zmniejszenie zjawiska przemocy domowej, rozwój działań profilaktycznych, świadczenie profesjonalnych usług osobom doznającym przemocy oraz realizacja działań ukierunkowanych na osoby stosujące przemoc. Określona forma działań jest niezwykle ważne dla umocnienia podstaw prawidłowego funkcjonowania rodziny, najważniejszej w budowanym modelu państwa, którego praktyka społeczna w znacznym stopniu decyduje o powodzeniu działań. Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej opiera się na wieloletniej perspektywie. Cele i obszary przyjęte w programie nakładają obowiązki działań na wszystkie podmioty administracji publicznej w celu zmniejszenia zjawiska przemocy domowej.

Tabela nr 1. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2018 roku.

Wskaźnik	Razem	MRPiPS	MSWiA	MZ	MEN	MKiDN
Liczba sporządzonych formularzy 'Niebieskich Kart - A' przez pracowników socjalnych, funkcjonariuszy Policji, przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych oraz ochrony zdrowia, pracowników i przedstawicieli oświaty wszczynających procedurę	93311	11177	73153	4550	4416	15

Zródło: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Dane statystyczne z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2018 r.*, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie---dane-statystyczne>, (dostęp: 07.06.2024 r.).

Należy stwierdzić, na co również wskazują źródła Komendy Głównej Policji, że to funkcjonariusze Policji, będący uprawnionymi, wypełniają najwięcej formularzy wszczynających procedurę „Niebieskie Karty”. Zdecydowanie największy procent formularzy sporządzają funkcjonariusze Policji (MSWiA), odpowiadając W 2018 roku za 78.4% przypadków. Wskazuje to, że interwencje w sytuacjach związanych z przemocą domową najczęściej są zgłaszane na Policję, co może wynikać z tego, że to właśnie służby mundurowe są na pierwszej linii w bezpośrednim reagowaniu na przemoc. Świadczy to o ich kluczowej roli w systemie przeciwdziałania przemocy, ale może również sugerować potrzebę lepszej koordynacji z innymi instytucjami. Znacząca rola w 2018 roku Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej: 11.98% formularzy zostało sporządzonych przez pracowników socjalnych, co wskazuje na ich istotny udział w systemie przeciwdziałania przemocy domowej. Pracownicy socjalni mają bezpośredni kontakt z rodzinami i osobami zagrożonymi przemocą, ale w porównaniu do Policji ich rola w inicjowaniu procedury wydaje się mniejsza. Może to wynikać z trudności w identyfikacji przypadków przemocy na etapie konsultacji społecznych.

Pracownicy ochrony zdrowia sporządzili 4.88% formularzy. Chociaż ich udział jest relatywnie niski, istotne jest, że mogą odegrać ważną rolę w wykrywaniu przemocy, szczególnie w sytuacjach, gdy ofiary trafiają do szpitali lub przychodni z obrażeniami. Wydaje się, że ich potencjał w tym zakresie nie jest w pełni wykorzystany, co może sugerować konieczność lepszego szkolenia personelu medycznego. Zaledwie 4.73% formularzy pochodzi z systemu oświaty (MEN), co może wskazywać na trudności w identyfikacji przypadków przemocy w środowisku szkolnym. Biorąc pod uwagę, że dzieci i młodzież są często świadkami przemocy domowej, system edukacji mógłby odgrywać większą rolę w monitorowaniu tego zjawiska. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego miało znikomy udział w procesie sporządzania formularzy, co nie jest zaskakujące, biorąc pod uwagę jego obszar działalności. Jego rola w przeciwdziałaniu przemocy domowej może być bardziej pośrednia, np. w zakresie kampanii społecznych, a nie bezpośrednich interwencji.

Podsumowując, analiza ukazuje silną koncentrację procedur „Niebieskie Karty” w rękach Policji, co podkreśla ich kluczową funkcję w reagowaniu na przemoc domową.

Niemniej jednak, wskazana jest potrzeba zrównoważenia działań poprzez zwiększenie zaangażowania pracowników socjalnych, personelu medycznego i edukacyjnego, aby lepiej koordynować wsparcie ofiarom przemocy.

Tabela nr 2. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2019 roku.

Wskaźnik	Razem	MRPiPS	MSWiA	MZ	MEN	MKiDN
liczba sporządzonych formularzy 'Niebieskich Kart - A' przez pracowników socjalnych, funkcjonariuszy Policji, przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych oraz ochrony zdrowia, pracowników i przedstawicieli oświaty wszczynających procedurę	94716	12083	74313	3471	4812	37

Zródło: Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2019 r., Warszawa 2020, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, strona internetowa: www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-dane-statystyczne (dostęp: 07.06.2024r.).

Analizując dane dotyczące liczby sporządzonych formularzy "Niebieska Karta - A", można zaobserwować kilka istotnych tendencji, które wymagają oceny i refleksji nad efektywnością systemu przeciwdziałania przemocy domowej. Znaczącą rolę odgrywa Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, które odpowiada za 78,46% wszystkich zgłoszeń, pokazuje, że funkcjonariusze Policji są głównymi aktorami w procedurze „Niebieskie Karty”. Wynika to z ich bezpośredniego kontaktu z ofiarami przemocy oraz ich możliwości reagowania natychmiast w sytuacjach kryzysowych. Jednak tak duża liczba zgłoszeń przez Policję może sugerować, że pozostałe instytucje nie reagują równie aktywnie, co mogłoby świadczyć o niedostatecznej współpracy międzysektorowej.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, które sporządziło 12,76% formularzy, pełni kluczową rolę, jednak udział pracowników socjalnych w systemie mógłby być większy. Pracownicy socjalni mają bliski kontakt z rodzinami w trudnych sytuacjach, co oznacza, że powinni mieć więcej możliwości do wczesnego wykrywania

i zgłaszania przypadków przemocy. Jednocześnie to pracownicy socjalni odgrywają istotną rolę w dalszych etapach procedury. Niski udział Ministerstwa Zdrowia (3,66%) wskazuje na zbyt małe zaangażowanie służby zdrowia, mimo że lekarze, pielęgniarki i inni pracownicy medyczni często mają bezpośredni kontakt z ofiarami przemocy. Oznacza to, że istnieje duże pole do poprawy w zakresie edukacji pracowników medycznych oraz wzmocnienia ich roli w systemie przeciwdziałania przemocy.

Zaangażowanie pracowników oświaty (5,08%) świadczy o tym, że szkoły i inne placówki edukacyjne odgrywają pewną rolę w systemie "Niebieskie Karty". Istnieje jednak potrzeba większej świadomości wśród nauczycieli i pracowników oświaty na temat przemocy domowej, szczególnie w kontekście rozpoznawania jej symptomów u dzieci i młodzieży. Marginalny wkład podmiotów podległych Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego na poziomie 0,04% wskazuje na bardzo niski poziom zgłoszeń z tego sektora. To może sugerować, że w instytucjach brakuje świadomości lub odpowiednich procedur związanych z rozpoznawaniem przemocy domowej.

Ogólnie rzecz biorąc, dominacja Policji w systemie procedury „Niebieskie Karty” wskazuje na potrzebę większej współpracy międzysektorowej. Szczególnie opieka zdrowotna i instytucje edukacyjne powinny być bardziej aktywne w identyfikacji i zgłaszaniu przypadków przemocy. Należy także poprawić koordynację działań pomiędzy tymi sektorami, aby zapewnić wszechstronne wsparcie ofiarom przemocy na różnych etapach ich kontaktu z instytucjami.

Tabela nr 3. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2020 roku.

Wskaźnik	Razem	MRPiPS	MSWiA	MZ	MEN	MKiDN
liczba sporządzonych formularzy 'Niebieskich Kart - A' przez pracowników socjalnych, funkcjonariuszy Policji, przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych oraz ochrony zdrowia, pracowników i przedstawicieli oświaty wszczynających procedurę	91381	10065	72601	3408	5278	29

Źródło: Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2020 r., Warszawa 2021, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, strona internetowa: [https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie—dane-statystyczne](https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-dane-statystyczne) (dostęp: 07.06.2024 r.)

Analiza danych dotyczących liczby sporządzonych formularzy „Niebieska Karta - A” przez różne instytucje w 2020 roku pozwala na wyciągnięcie kilku istotnych wniosków. W badanym okresie sporządzono łącznie 91 381 formularzy „Niebieska Karta - A”. Jest to istotny wskaźnik aktywności różnych instytucji w reagowaniu na przypadki przemocy domowej. Największy udział Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (Policja) jest zdecydowanie najaktywniejsze, odpowiedzialne za sporządzenie 72 601 formularzy, co stanowi 79,45% wszystkich przypadków. To potwierdza dominującą rolę Policji w systemie przeciwdziałania przemocy domowej. Pracownicy socjalni, podlegający Ministerstwu Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, sporządzili 10 065 formularzy, co daje 11,02% udziału. Choć jest to drugi największy udział, sugeruje to, że mimo swojej bezpośredniej roli w kontaktach z rodzinami, mogliby być bardziej zaangażowani w wykrywanie i zgłaszanie przypadków przemocy. Ministerstwo Zdrowia (MZ) oraz Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN) miały znacznie mniejsze udziały, odpowiednio 3 408 formularzy (3,73%) dla służby zdrowia oraz 5 278 formularzy (5,78%) sporządzonych przez pracowników oświaty. Choć edukacja i ochrona zdrowia odgrywają kluczowe role w kontakcie z ofiarami przemocy, zwłaszcza dzieci i młodzieży, ich wkład wydaje się relatywnie niski w porównaniu z Policją.

Statystyki pokazują, że system przeciwdziałania przemocy domowej opiera się głównie na działaniach Policji, która odpowiada za zdecydowaną większość zgłoszeń. To potwierdza, że interwencje policyjne są kluczowym elementem w reagowaniu na przypadki przemocy, jednakże tak wysoki udział Policji może sugerować, że inne instytucje nie są w pełni zaangażowane w system „Niebieskich Kart”. Sektor zdrowia oraz edukacji, pomimo swojego potencjału w wykrywaniu przypadków przemocy, wykazuje stosunkowo niski poziom aktywności. Należałoby zintensyfikować szkolenia i podnieść świadomość wśród pracowników tych instytucji, aby zwiększyć ich udział w zapobieganiu przemocy. Pracownicy socjalni, mimo ważnej roli, także mogliby bardziej aktywnie współpracować z ofiarami przemocy, co mogłoby przyczynić się do większej liczby zgłoszeń.

Tabela nr 4. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2021 roku.

Wskaźnik	Razem	MRPiPS	MSWiA	MZ	MEiN	MKDNiS
liczba sporządzonych formularzy 'Niebieskich Kart - A' przez pracowników socjalnych, funkcjonariuszy Policji, przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych oraz ochrony zdrowia, pracowników i przedstawicieli oświaty wszczynających procedurę	82092	10907	64250	3704	3198	33

Źródło: Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2021 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2021 r., Warszawa 2022, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie—dane-statystyczne> (dostęp: 07.06.2024 r.).

Tabela przedstawia dane dotyczące liczby sporządzonych formularzy „Niebieska Karta - A” w 2021 roku w różnych instytucjach w kontekście przeciwdziałania przemocy domowej. W badanym okresie łącznie sporządzono 82 092 formularze, co świadczy o skali problemu przemocy domowej w Polsce oraz o zaangażowaniu różnych instytucji w przeciwdziałanie temu zjawisku. Funkcjonariusze Policji odpowiadają za sporządzenie 64 250 formularzy, co stanowi 78,26% wszystkich formularzy „Niebieskich Kart”. Policja jest zdecydowanie najbardziej zaangażowaną

instytucją w zgłaszaniu przypadków przemocy domowej. Świadczy to o kluczowej roli Policji w reagowaniu na przemoc, ponieważ interwencje są często wynikiem zgłoszeń od osób poszkodowanych, świadków lub innych instytucji. Pracownicy socjalni, podlegający sporządzili 10 907 formularzy, co stanowi 13,29% wszystkich zgłoszeń. Choć ich rola jest ważna, wskaźnik ten sugeruje, że istnieje przestrzeń do zwiększenia ich zaangażowania, zwłaszcza że mają oni bezpośredni kontakt z rodzinami, w których mogą występować sytuacje przemocy domowej.

Przedstawiciele ochrony zdrowia zgłosili 3 704 formularzy, co odpowiada 4,51% przypadków. Chociaż służba zdrowia ma kontakt z ofiarami przemocy (fizycznej, psychicznej), ich udział wydaje się stosunkowo niski w stosunku do potencjalnych możliwości identyfikacji przypadków przemocy. Może to wskazywać na potrzebę zwiększenia świadomości i szkolenia w tej grupie zawodowej. Przedstawiciele oświaty zgłosili 3198 formularzy, co daje 3,9% zgłoszeń. W kontekście edukacji, w której nauczyciele i pedagodzy mogą mieć kontakt z dziećmi będącymi świadkami lub ofiarami przemocy domowej, ich udział wydaje się niski. To może sugerować, że pracownicy edukacji nie są odpowiednio przygotowani lub nie mają wystarczającej wiedzy na temat procedur przeciwdziałania przemocy domowej. Instytucje kultury i sportu miały marginalny udział w sporządzaniu formularzy, zgłaszając jedynie 33 formularze, co stanowi 0,04%. Ten wynik pokazuje, że instytucje te są praktycznie niezaangażowane w przeciwdziałanie przemocy domowej, co może wynikać z braku bezpośredniego kontaktu z sytuacjami przemocy lub braku świadomości na temat problemu.

Analiza danych pokazuje, że procedury przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce są silnie skoncentrowane na działalności Policji, co odzwierciedla fakt, że to właśnie funkcjonariusze są najczęściej wzywani do sytuacji kryzysowych związanych z przemocą domową. Chociaż Policja odgrywa kluczową rolę w przeciwdziałaniu przemocy, zaangażowanie innych instytucji, takich jak pracownicy socjalni, służba zdrowia czy edukacja, jest relatywnie niskie. W szczególności, pracownicy socjalni, którzy są bezpośrednio zaangażowani w pomoc rodzinom, mogliby odgrywać bardziej aktywną rolę w zgłaszaniu przypadków przemocy domowej. Ich relatywnie niski udział może wynikać z ograniczonych zasobów

lub z braku współpracy z innymi instytucjami. Niski udział instytucji oświatowych oraz służby zdrowia może wskazywać na potrzebę większej edukacji i szkoleń w zakresie identyfikacji i zgłaszania przypadków przemocy. Te instytucje mają kontakt z ofiarami przemocy w różnych kontekstach, a ich większe zaangażowanie mogłoby znacząco wpłynąć na skuteczność przeciwdziałania przemocy domowej.

Tabela nr 5. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2022 roku.

Wskaźnik	Razem	MRPiPS	MSWiA	MZ	MEN	MKiDN	Inne resorty prowadzące placówki oświatowe
liczba sporządzonych formularzy 'Niebieskich Kart - A' przez pracowników socjalnych, funkcjonariuszy Policji, przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych oraz ochrony zdrowia, pracowników i przedstawicieli oświaty wszczynających procedurę	83196	14445	61645	4226	2836	42	0

Zródło: Sprawozdanie z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2022 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2022 r., Warszawa 2023, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, strona internetowa: <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie—dane-statystyczn> (dostęp: 07.06.2024r.).

Tabela przedstawia dane dotyczące liczby formularzy „Niebieska Karta - A”, sporządzonych przez różne instytucje w kontekście przeciwdziałania przemocy domowej w 2022 roku. Formularze te są narzędziem używanym do monitorowania i reagowania na przypadki przemocy domowej. Łącznie sporządzono 83196 formularzy, co wskazuje na znaczącą skalę problemu przemocy domowej w Polsce. Warto zwrócić uwagę, że problem ten wymaga interwencji wielu instytucji, a liczba formularzy może odzwierciedlać zarówno intensywność przemocy, jak i skuteczność instytucji w jej identyfikowaniu i zgłaszaniu. Najwięcej formularzy zostało sporządzonych przez funkcjonariuszy Policji - 61645, co stanowi 74,1% ogólnej liczby.

Policja odgrywa główną rolę w identyfikacji przypadków przemocy domowej, co wynika z ich bezpośredniego kontaktu z ofiarami oraz interwencjami w sytuacjach kryzysowych. Funkcjonariusze są najczęściej wzywani na miejsce zdarzenia,

co sprawia, że mają oni największy udział w zgłaszaniu przypadków przemocy. Pracownicy socjalni sporządzili 14445 formularzy, co stanowi 17,4% wszystkich przypadków. Jako grupa bezpośrednio zaangażowana w pracę z rodzinami i osobami dotkniętymi przemocą domową, ich udział jest kluczowy. Jednak mimo bliskiego kontaktu z rodzinami, ich udział jest znacznie mniejszy niż Policji, co może sugerować, że istnieje przestrzeń na zwiększenie ich roli w identyfikacji przemocy domowej.

Przedstawiciele ochrony zdrowia sporządzili 4226 formularzy, co odpowiada 5,1% ogólnej liczby. Służba zdrowia ma kontakt z ofiarami przemocy, które mogą zgłaszać się z obrażeniami fizycznymi lub psychicznymi, jednak ich udział w systemie „Niebieskich Kart” jest stosunkowo niski. Może to sugerować potrzebę zwiększenia świadomości i szkolenia pracowników ochrony zdrowia w zakresie rozpoznawania i zgłaszania przypadków przemocy domowej. Pracownicy oświaty sporządzili 2 836 formularzy, co stanowi 3,4% przypadków. Wydaje się, że pracownicy oświaty, mimo możliwości kontaktu z dziećmi będącymi ofiarami lub świadkami przemocy, sporządzają relatywnie mało formularzy. Może to wynikać z braku wystarczającej wiedzy o procedurach przeciwdziałania przemocy lub nieodpowiedniego przeszkolenia w tym zakresie.

Na podstawie przedstawionych danych można zauważyć, że przemoc domowa pozostaje poważnym problemem społecznym w Polsce, wymagającym zaangażowania wielu instytucji. Dominacja Policji w zgłaszaniu przypadków przemocy może wskazywać na to, że interwencje są często reakcją na sytuacje kryzysowe, podczas gdy inne instytucje, mające możliwość wcześniejszego zidentyfikowania problemu (np. służba zdrowia, oświata), są mniej aktywne. Podsumowując, problem przemocy domowej w Polsce pozostaje poważnym wyzwaniem, a analiza danych wskazuje na potrzebę bardziej zintegrowanego podejścia, które zaangażuje wszystkie instytucje w identyfikację i zgłaszanie przypadków przemocy.

Podczas gromadzenia danych za 2023 rok, na czas realizacji podsumowania w październiku 2024 roku, nie ukazało się sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na rok 2023 za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2023 roku. Brak możliwości uwzględnienia danych dotyczących ilości wszczynanych procedur przez uprawnione instytucje stwarza przeszkodę

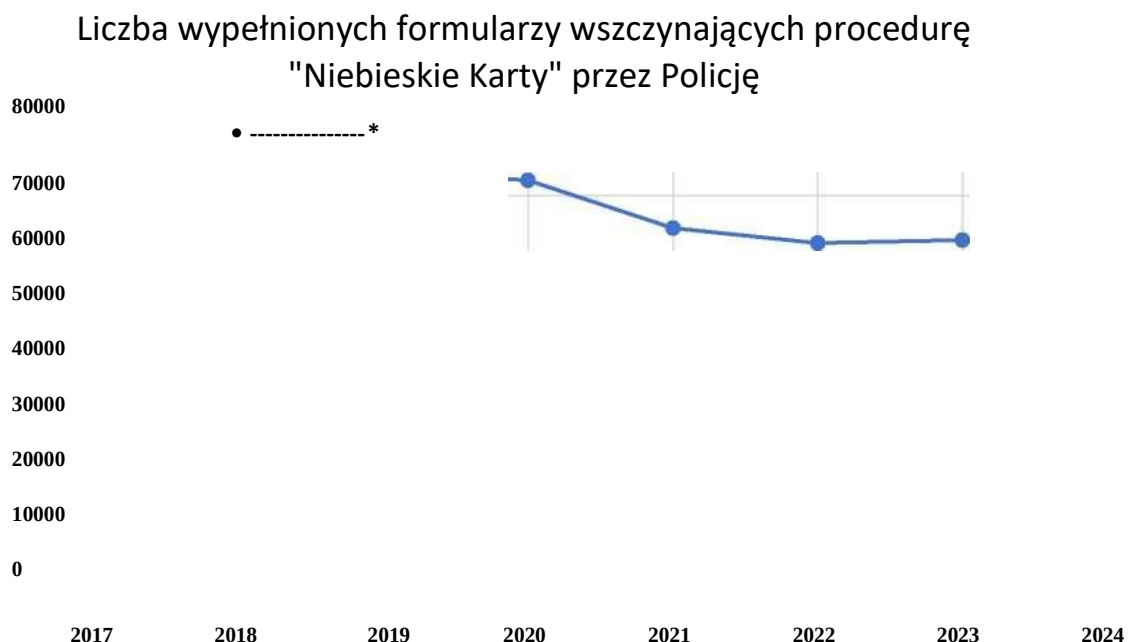
do obiektywnej oceny tendencji w rozpoczynanych procedurach. W kontekście analizy przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce istotnym problemem jest brak danych dotyczących liczby sporządzonych formularzy „Niebieskich Kart - A” za rok 2023. Pomimo rosnącej potrzeby monitorowania i oceny skuteczności działań podejmowanych przez różne instytucje, nie można poddać analizie wyników za ten okres, ponieważ dane te nie zostały jeszcze udostępnione przez odpowiednie podmioty. Brak aktualnych informacji o liczbie sporządzonych formularzy ogranicza możliwość zrozumienia bieżącej sytuacji w zakresie przemocy domowej oraz skuteczności interwencji podejmowanych przez instytucje takie jak MRPiPS, MSWiA, MZ, MEN oraz inne organizacje zajmujące się problematyką przemocy. Oczekiwanie na te dane jest problematyczne, ponieważ utrudnia to podejmowanie świadomych decyzji dotyczących polityki społecznej i interwencji w sytuacjach kryzysowych. Niedostępność danych za 2023 rok może również prowadzić do braku możliwości porównania ich z danymi z lat wcześniejszych, co w konsekwencji ogranicza analizy trendów w zjawisku przemocy domowej oraz identyfikacji ewentualnych obszarów wymagających pilnych działań. W związku z tym istotne jest, aby instytucje odpowiedzialne za gromadzenie i udostępnianie tych danych priorytetowo traktowały ich publikację, co umożliwiłoby przeprowadzenie rzetelnych badań i efektywną ocenę działań podejmowanych w zakresie przeciwdziałania przemocy.

Z poczynionej analizy wynika, że w 2018 roku zainicjowano 93311 procedur, co stanowi punkt wyjścia. Był to rok, w którym odnotowano dużą liczbę interwencji, z dominującą rolą funkcjonariuszy Policji. W 2019 roku liczba procedur wzrosła do 94 716, co wskazuje na wzrost o około 1,5% w porównaniu z 2018 rokiem. Może to być wynikiem lepszej detekcji przypadków przemocy domowej lub większej świadomości społecznej związanej z przeciwdziałaniem przemocy. W 2020 roku nastąpił spadek do 91381 procedur, co stanowi spadek o 3,5% w stosunku do 2019 roku. Pandemia COVID-19 mogła mieć tutaj wpływ na te zmiany, gdyż ograniczenie mobilności i izolacja mogły utrudniać zgłaszanie przypadków przemocy oraz interwencje. W 2021 roku liczba procedur spadła jeszcze bardziej, do 82 092, co oznacza spadek o 10,2% w porównaniu do roku 2020. To może sugerować, że skutki pandemii były nadal odczuwalne, zarówno pod kątem działań służb, jak i zgłaszania przypadków przemocy.

W 2022 roku liczba procedur wzrosła do 83196, czyli o 1,3% więcej niż w 2021 roku, co może wskazywać na powrót do nieco bardziej standardowego funkcjonowania systemu zgłaszania i interwencji po okresie pandemicznych ograniczeń.

Lata 2018-2022 pokazują ogólną tendencję spadkową, choć po pandemii widać lekkie odbicie w 2022 roku. Najwyższą liczbę procedur odnotowano w 2019 roku, a najniższą w 2021, co prawdopodobnie wiąże się z wpływem COVID-19. Czynnikiem wpływającym na te dane mogą być zmiany w polityce, kampanie społeczne, zmniejszona mobilność podczas pandemii oraz dostępność służb interwencyjnych.

Wykres nr 1. Liczba wypełnionych formularzy wszczynających procedurę "Niebieskie Karty" przez Policję w latach 2018-2023.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych w Sprawozdaniach.

Analiza realizowanych zadań, wskazuje na konieczność prowadzenia działań o charakterze profilaktycznym, aby pomoc i wsparcie rodzinie udzielana była w początkowej fazie kryzysu rodzinnego w celu rozwiązania problemów. W oparciu o informacje i dane zawarte w sprawozdaniach formułowano rekomendacje i zalecenia, w których wskazywano na:

- konieczność opracowania programu przeciwdziałania przemocy i ochrony ofiar w każdej gminie i powiecie;

- mobilizowanie samorządów do prowadzenia działań profilaktycznych dla osób i rodzin zagrożonych przemocą;
- aktywizacja samorządów w zakresie prowadzenia programów podnoszących kompetencje rodzicielskie i działań profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży;
- konieczność rozwoju placówek realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej oraz specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy domowej, świadczących usługi w zakresie schronienia i wsparcia;
- wzmocnienie współpracy pomiędzy przedstawicielami i służbami w samorządach z organizacjami pozarządowymi w zakresie realizacji zadań na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej;
- rozwój programów oddziaływań wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, w których wzmacniane są postawy wolne od przemocy;
- prowadzenie monitoringu działań skierowanych do osób doznających przemocy domowej oraz działań skierowanych do osób stosujących przemoc domową;
- dokonywanie oceny skuteczności działań oraz nadzoru na poziomie wojewodów;
- rozwój superwizji, grup wsparcia i coachingu dla osób realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej.

Intensywne prace prowadzone w 2022 roku doprowadziły do uchwalenia 9 marca 2023 roku ustawy o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, które wpływają na zwiększenie bezpieczeństwa osób doznających przemocy. Oprócz zmiany nazwy ustawy z „o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie” na „o przeciwdziałaniu przemocy domowej”, wprowadzono obok przemocy: fizycznej, psychicznej i seksualnej, dwie formy przemocy domowej, w postaci przemocy ekonomicznej i cyberprzemocy, rozszerzono krąg osób, na które oddziałują przepisy ustawy oraz uregulowano kwestie dotyczące dzieci będących świadkami przemocy. Wprowadzone zmiany zakładają zwiększenie poziomu bezpieczeństwa i ochrony osób zagrożonych

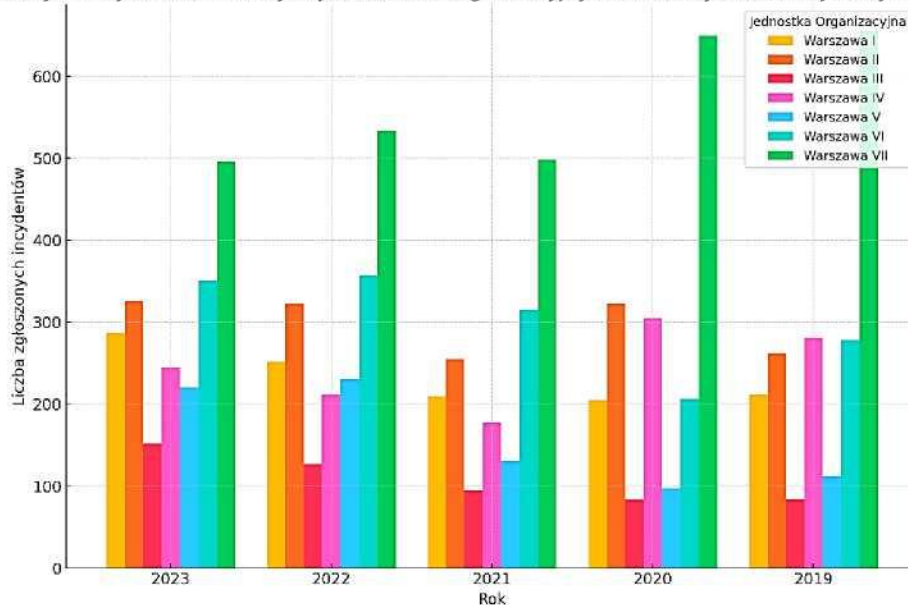
i doznających przemocy domowej, poprzez indywidualne i podmiotowe podejście do procesu pomagania i wsparcia.

5.3. Skala przemocy domowej na terenie Warszawy w latach 2019-2023 w perspektywie Policji

Warszawa, stolica Polski, jest podzielona administracyjnie na 18 dzielnic. Każda dzielnica posiada swoje władze lokalne oraz określone granice administracyjne. W mieście stołecznym funkcjonują dzielnice: Bemowo, Białołęka, Bielany, Mokotów, Ochota, Praga-Południe, Praga-Północ, Rembertów, Śródmieście, Targówek, Ursus, Ursynów, Wawer, Wesoła, Wilanów, Włochy, Wola, Żoliborz dla których prezydent miasta powołał Zespoły Interdyscyplinarne ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej. Wskazanim dzielnicom odpowiadają terytorialnie Komendy Rejonowej Policji, których jest siedem, a w ich strukturach jednaście komisariatów Policji. Każda z dzielnic i komend wyróżnia się wyjątkowym charakterem, stąd też można obserwować różne zjawiska, wbrew pozorom bardzo związane z demografią. Śródmieście jako centralna dzielnica Warszawy, w której znajduje się wiele ważnych instytucji państwowych, zabytków, centrów biznesowych i kulturalnych, obciążone jest również licznymi imprezami i zgromadzeniami, z uwagi na lokalizację ważnych obiektów infrastruktury rządowej. Mokotów jest znany z dużej liczby parków, ambasad oraz osiedli mieszkaniowych. Praga-Południe i Praga-Północ, to historyczne dzielnice położone po prawej stronie Wisły, z charakterystyczną architekturą i rozwijającą się infrastrukturą kulturalną, ale również z niechlubną historią obciążeń patologiami społecznymi. Natomiast Wola to szybko rozwijająca się dzielnica biznesowa, z licznymi nowymi inwestycjami mieszkaniowymi i biurowymi, której przedłużeniem jest Bemowo, intensywnie zasiedlane po same obrzeża Warszawy. Każda dzielnica ma swoje specyficzne cechy, które wpływają na życie jej mieszkańców i charakter całego miasta.

Wykres nr 2. Liczba wypełnionych formularzy „Niebieskie Karty-A” w jednostkach organizacyjnych Komendy

Liczba zgłoszonych incydentów w różnych jednostkach organizacyjnych Komendy Stołecznej Policji w latach 2019-2023

Źródło: Komenda Stołeczna Policji.

Komenda Rejonowa Policji Warszawa I: wzrost liczby zgłoszeń od 2019 do 2023 roku, osiągając najwyższą wartość w 2023 roku. Komenda Rejonowa Policji Warszawa II: ogólnie stabilna liczba zgłoszeń z lekkimi wahaniami, najwyższa wartość w 2023 roku. Komenda Rejonowa Policji Warszawa III: niski poziom zgłoszeń z wyraźnym wzrostem od 2021 roku do 2023 roku. Komenda Rejonowa Policji Warszawa IV: duże wahania, najwięcej zgłoszeń w 2020 roku, potem spadek i ponowny wzrost. Komenda Rejonowa Policji Warszawa V: trend wzrostowy od 2020 do 2022 roku, z lekkim spadkiem w 2023 roku. Komenda Rejonowa Policji Warszawa VI: największe wahania, najwyższa wartość w 2020 roku, potem spadek i ponowny wzrost. Komenda Rejonowa Policji Warszawa VII: najwyższe wartości zgłoszeń w latach 2019-2022, z lekkim spadkiem w 2023 roku.

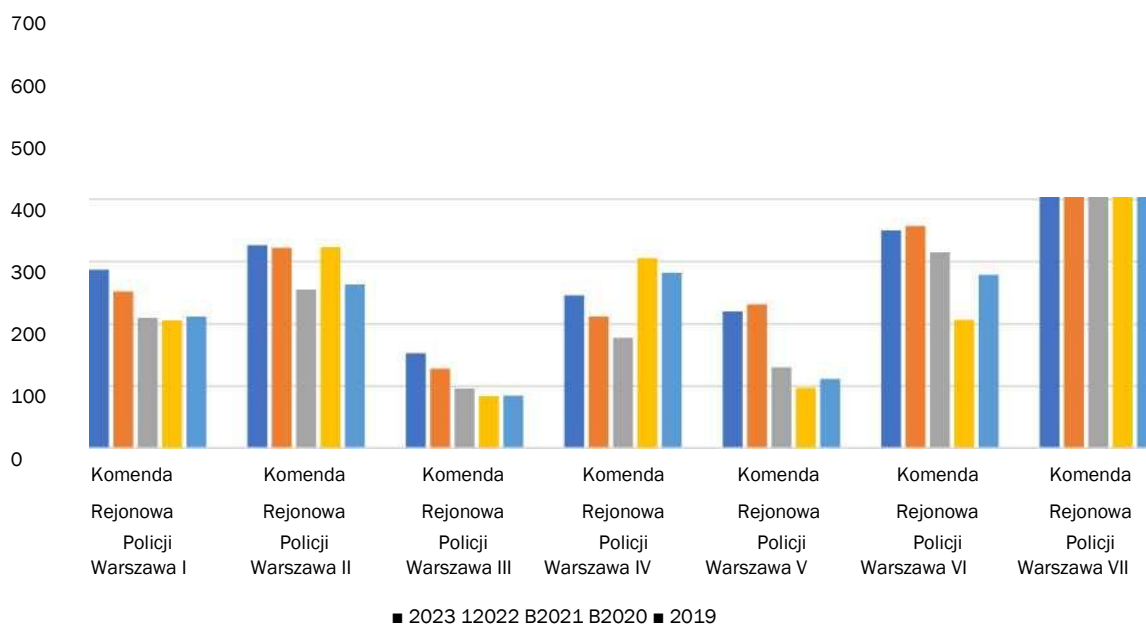
Na przesłanym wykresie przedstawiono liczbę zgłoszonych incydentów w różnych jednostkach organizacyjnych Komendy Stołecznej Policji w latach 2019-2023. Na pierwszy rzut oka widać wyraźne różnice w liczbie zgłoszeń między poszczególnymi jednostkami (KRP Warszawa I-VII) oraz pewne tendencje w różnych latach. Warszawa VII (kolor zielony) notuje wyraźnie najwyższe liczby zgłoszeń incydentów w całym okresie, z kulminacją w latach 2019 i 2020, gdy liczba zgłoszeń

przekraczała 500. Widać spadek po 2020 roku, lecz nadal dominuje liczba zgłoszeń w porównaniu do innych jednostek. KRP Warszawa IV (kolor niebieski) oraz KRP Warszawa V (kolor fioletowy) pokazują względnie stałe liczby zgłoszeń na przestrzeni lat, z zauważalnymi wzrostami w 2019 i 2020 roku, a później stabilizacją. KRP Warszawa III (kolor pomarańczowy) oraz KRP Warszawa II (kolor czerwony) wykazują podobny trend — wzrost liczby zgłoszeń w latach 2019 i 2020, a następnie lekki spadek w latach późniejszych, z wyraźnym niższym poziomem zgłoszeń w porównaniu do innych jednostek. KRP Warszawa VI (kolor turkusowy) oraz KRP Warszawa I (kolor różowy) notują najmniej zgłoszeń w każdej z jednostek na przestrzeni lat, przy czym KRP Warszawa VI wyraźnie zdominowała tę grupę w latach 2019 i 2020, lecz odnotowuje stabilny spadek w kolejnych latach.

2019 rok wyróżnia się jako rok o najwyższej liczbie zgłoszeń we wszystkich jednostkach, zwłaszcza w KRP Warszawa VII. To może świadczyć o nasileniu się zgłoszeń w związku z różnymi czynnikami, np. społeczną świadomością na temat przemocy. 2020 rok utrzymuje wysoki poziom zgłoszeń, co może wynikać z sytuacji pandemicznej, podczas której mogło dojść do zwiększenia napięć domowych i trudności w zgłaszaniu przypadków. 2021-2023 przynoszą stopniowy spadek liczby zgłoszeń, ale nie we wszystkich jednostkach. Wciąż widać tendencję do utrzymywania się dużej liczby zgłoszeń w jednostkach, takich jak KRP Warszawa VII i KRP Warszawa IV.

Możemy zauważyć wyraźną różnorodność w zgłoszeniach w poszczególnych jednostkach organizacyjnych na przestrzeni lat. Najwięcej zgłoszeń dotyczyło KRP Warszawa VII, która stale przoduje w liczbie incydentów, co może świadczyć o większej liczbie przypadków przemocy w tym regionie lub wyższej skuteczności zgłaszania. Pandemia mogła przyczynić się do wzrostu zgłoszeń w 2020 roku, a następnie pewnej stabilizacji w latach późniejszych.

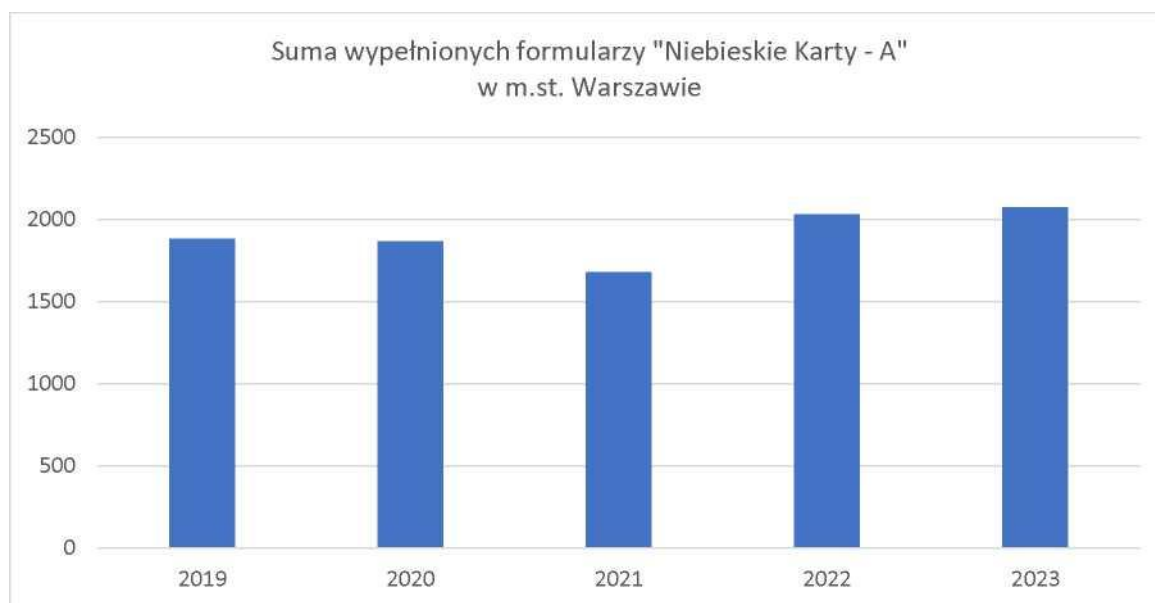
Wykres nr 3. Ilość wypełnionych formularzy „Niebieskie Karty-A” w poszczególnych Komendach Rejonowych na terenie miasta stołecznego Warszawy.

Źródło: Komenda Stołeczna Policji.

W analizowanym wykresie przedstawiono liczbę zgłoszeń incydentów w jednostkach organizacyjnych Komendy Stołecznej Policji, ujawniając znaczące różnice w liczbie zgłoszeń pomiędzy różnymi jednostkami. Najwięcej zgłoszeń odnotowano w KRP Warszawa VII, gdzie kulminacja miała miejsce w latach 2019 i 2020, z liczbą przekraczającą 500 zgłoszeń. W latach 2021-2023 widać stopniowy spadek liczby zgłoszeń w większości jednostek, co może sugerować stabilizację sytuacji po szczycie pandemicznym. Warto zauważyć, że KRP Warszawa IV i V utrzymują względnie stały poziom zgłoszeń, a inne jednostki, takie jak KRP Warszawa I i VI, notują najniższe wartości. Podsumowując, obserwowane dane wskazują na wyraźną różnorodność w liczbie zgłoszeń, co może być wynikiem zarówno lokalnych czynników, jak i szerszych trendów społecznych oraz skuteczności zgłaszania przypadków przemocy.

Wykres nr 4. Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta - A” Komendy Rejonowe Policji w Warszawie.

Źródło: Komenda Stołeczna Policji.

W latach 2019-2020 liczba formularzy pozostała bez zmian, co może wskazywać na brak większych zawirowań w polityce lub działaniach dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej. Znaczący, 11-procentowy spadek w 2021 roku może sugerować pewne zjawiska, takie jak ograniczona dostępność do instytucji pomocowych w związku z pandemią COVID-19 lub zmniejszenie liczby zgłoszeń na Policję. Z kolei wyraźny wzrost w 2022 roku (aż o 25%) może wskazywać na odnowioną aktywność w przeciwdziałaniu przemocy po pandemii lub skuteczniejsze działania prewencyjne. Spadek o 2,5% sugeruje stabilizację po dużym wzroście w 2022 roku.

Analizując procentowe zmiany w liczbie wypełnionych formularzy "Niebieska Karta - A" w Warszawie, można zauważyć kilka kluczowych trendów:

1. Stabilność w latach 2019-2020. Brak zmian w liczbie formularzy może wynikać z relatywnie stałej aktywności służb i stabilnej liczby zgłoszeń dotyczących przemocy domowej. Okres ten nie charakteryzował się większymi zmianami w polityce ani w świadomości społecznej w zakresie przeciwdziałania przemocy.
2. Spadek w 2021 roku (o 11,11%). Znaczący spadek liczby formularzy w 2021 roku można powiązać z pandemią COVID-19. Wiele instytucji, takich jak policja czy ośrodki pomocy, miało ograniczoną dostępność z powodu restrykcji sanitarnych. Ponadto, pandemia mogła wpłynąć na mniejszą skłonność ofiar do zgłaszania przemocy, gdyż

ludzie byli bardziej zamknięci w domach i obawiali się o bezpieczeństwo zdrowotne. Istnieją również sygnały, że w niektórych przypadkach funkcjonariusze mogli zniechęcać osoby do składania zgłoszeń, uznając, że sprawy te i tak zostaną umorzone, co mogło dodatkowo obniżyć liczbę formularzy⁴⁸¹.

3. Wzrost w 2022 roku (o 25%). Znaczny wzrost w 2022 roku można tłumaczyć zakończeniem restrykcji pandemicznych i wzrostem świadomości na temat dostępnych form pomocy. Po pandemii wzrosła aktywność społeczna oraz działania prewencyjne, co mogło przyczynić się do większej liczby zgłoszeń. Również funkcjonowanie interdyscyplinarnych zespołów, które zajmują się monitorowaniem przemocy, mogło wzmocnić systemowe wsparcie dla ofiar przemocy domowej⁴⁸².

4. Niewielki spadek w 2023 roku (o 2,5%) liczby formularzy w 2023 roku może wskazywać na stabilizację po intensyfikacji działań prewencyjnych w 2022 roku. Zmniejszenie liczby zgłoszeń może być również związane z lepszym zarządzaniem procedurą „Niebieskie Karty” i skuteczniejszą interwencją na wcześniejszych etapach konfliktów domowych⁴⁸³.

Dane sugerują, że liczba zgłoszeń związanych z przemocą domową podlega wpływom zewnętrznym, takim jak pandemia, efektywność działania służb, oraz świadomość społeczna.

Określając hipotezy badawcze wskazywano, że zauważalnym będzie spadek wszczynanych procedur w okresie przypadającym na czas pandemii Covid-19 (2020-2021), kiedy dla wszystkich instytucji i dla wszystkich niemal ludzi priorytetem było życie i zdrowie, stąd decydowano się na izolację, kiedy dosłownie nie było możliwości spotykania się z innymi osobami, a funkcjonariusze i pracownicy społeczni ograniczali wizyty w środowisku do niezbędnego minimum.

⁴⁸¹ P. Rojek-Socha, „Niebieska Karta” ma pomagać ofiarom przemocy, a luki w systemie im szkodzą, strona internetowa: <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/niebieska-karta-co-to-jest-konsekwencje-dla-sprawcy,502787.html> (dostęp: 04.10.2024 r.); K. Kierzkowska, Niebieska Karta - rodzaje, przyczyny założenia, ile jest ważna, strona internetowa: <https://www.mamazone.pl/zwiazek-problemy-i-uczucia/niebieska-karta/> (dostęp: 04.10.2024 r.).

⁴⁸² K. Kierzkowska, Niebieska Karta - rodzaje, przyczyny założenia..., strona internetowa: <https://www.mamazone.pl/zwiazek-problemy-i-uczucia/niebieska-karta/> (dostęp: 04.10.2024 r.).

⁴⁸³ P. Rojek-Socha, „Niebieska Karta” ma pomagać..., strona internetowa: <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/niebieska-karta-co-to-jest-konsekwencje-dla-sprawcy,502787.html> (dostęp: 04.10.2024 r.);

5.4. Wnioski

Uwzględnienie specyfiki służb wszczynających procedurę „Niebieskie Karty” daje szerszy kontekst do analizy danych. W Polsce procedurę mogą wszczynać: Policja, Ośrodki Pomocy Społecznej (OPS), Oświata, Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Ochrona Zdrowia, od 2023 roku uprawnienie to przysługuje również żołnierzom Żandarmerii Wojskowej. Każda z tych grup ma swoją specyfikę i podejście do rozpoznawania oraz reagowania na przypadki przemocy domowej, co może wpływać na liczbę sporządzanych formularzy.

Policja - to najczęściej zaangażowana służba w przeciwdziałaniu przemocy domowej. Funkcjonariusze są pierwszą linią reakcji, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, co sprawia, że mają duży udział w liczbie sporządzonych formularzy "Niebieska Karta". Zgłoszenia od Policji dominują w statystykach i są kluczowe w latach, kiedy rośnie aktywność służb, jak np. w 2019 roku. Ośrodki Pomocy Społecznej współpracują bezpośrednio z ofiarami przemocy oraz ich rodzinami, zapewniając wsparcie socjalne, psychologiczne i prawne. Mają one mniejszy udział w liczbie wszczynanych procedur niż Policja, lecz ich działania są szczególnie ważne w kontekście długoterminowej opieki. Pracownicy socjalni często angażują się w przypadki, które są mniej gwałtowne, ale bardziej długotrwałe, co wpływa na stabilność danych na przestrzeni lat. Pracownicy szkół i placówek oświatowych są zobowiązani do reagowania na podejrzenia przemocy domowej wobec dzieci. Ich działania przyczyniają się do wzrostu liczby zgłoszeń, zwłaszcza w kontekście przemocy wobec małoletnich. Wzrost świadomości w placówkach oświatowych może być jednym z powodów wyższego poziomu zgłoszeń w latach, kiedy szkoły są w pełni otwarte, jak w 2019 i 2022 roku. Pracownicy medyczni również mają możliwość wszczęcia procedury "Niebieskiej Karty", szczególnie w przypadkach, gdy ofiara przemocy szuka pomocy medycznej. Rola służb zdrowia mogła zostać ograniczona w czasie pandemii COVID-19, co mogło przyczynić się do spadku liczby zgłoszeń w 2020 i 2021 roku.

W latach 2018-2022 to przede wszystkim Policja dominuje jako inicjator wszczęcia procedur „Niebieskie Karty”. W okresie pandemii COVID-19 (2020-2021)

liczba zgłoszeń przez inne służby, takie jak Oświata i Ochrona Zdrowia, mogła być mniejsza z powodu zamknięcia szkół i ograniczonego dostępu do służby zdrowia. Natomiast wzrost liczby formularzy w 2022 roku może wynikać z ponownej aktywizacji tych instytucji po pandemii. Włączenie wszystkich służb w procedurę jest kluczowe dla szerokiej ochrony ofiar przemocy domowej. Wzrosty i spadki w liczbie formularzy są ściśle powiązane ze specyfiką działalności tych instytucji oraz z zewnętrznymi czynnikami, takimi jak pandemia czy dostępność do wsparcia społecznego.

Analiza danych wskazuje, że hipoteza (H-6) dotycząca wpływu pandemii na wszczynanie procedur "Niebieska Karta" przez Policję, znajduje swoje odzwierciedlenie w rzeczywistości. W latach 2020-2021, kiedy pandemia była najbardziej dotkliwa, odnotowano wyraźny spadek liczby interwencji policyjnych i zgłoszeń, co potwierdza hipotezę, że restrykcje związane z izolacją pandemiczną miały wpływ na mniejszą aktywność zgłoszeń. Wzrost liczby wszczynanych procedur w 2022 roku, oraz tendencja stabilizacji w 2023 roku, wydaje się potwierdzać powrót do intensywniejszego reagowania po zakończeniu pandemicznych obostrzeń.

Jeśli chodzi o hipotezę: Przepisy regulujące obszar przeciwdziałania przemocy domowej stanowią przeszkodę w prawidłowej realizacji czynności podmiotów wskazanych do działania w obszarze realizacji zadań z osobą stosującą przemoc oraz w obszarze pracy zespołów interdyscyplinarnych i grup diagnostyczno-pomocowych (H-5), oceniając przepisy regulujące przeciwdziałanie przemocy domowej, można dostrzec pewne ograniczenia w ich praktycznym zastosowaniu. Przepisy, choć teoretycznie mają na celu ochronę ofiar, mogą tworzyć bariery w działaniach podmiotów realizujących zadania w obszarze pracy z osobami stosującymi przemoc oraz w funkcjonowaniu zespołów interdyscyplinarnych. Przykładem jest skomplikowany charakter współpracy między instytucjami, który może opóźniać interwencje oraz skuteczne wsparcie ofiar. W odniesieniu do hipotezy dotyczącej skali zgłoszeń przez Policję (H-1), wyraźnie widać, że skala ujawnianych przypadków przemocy domowej w trakcie interwencji policyjnych jest znacząco wyższa niż w przypadku innych podmiotów. Policja jako pierwsza reaguje na sytuacje kryzysowe, co oznacza, że w wielu przypadkach jest to jedyna instytucja, która ma dostęp

do informacji o przemocy, zwłaszcza gdy ofiary nie chcą się zgłaszać do innych instytucji, takich jak OPS czy służby zdrowia.

Rozdział VI

Opinie eksperckie w przedmiocie badań - analiza

Opinie ekspertów zostały zebrane w formie opisu trudności w realizacji systemu przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce. Uczestnicy rozmów dostarczyli materiały, które ukazują różnorodne opinie przedstawicieli instytucji zaangażowanych w ten obszar. W celu uzyskania obiektywnych informacji, skonstruowano ankietę, która pozwalała na anonimowe wyrażenie poglądów bez identyfikacji osób czy instytucji. Każdemu ekspertowi zadano trzy otwarte pytania, mające na celu ujednolicenie wypowiedzi oraz zgromadzenie istotnych danych na temat skuteczności działań podejmowanych w systemie. Pytania dotyczyły skuteczności interwencji, pozytywnych aspektów działania systemu oraz napotykaných trudności. Ta metodologia miała na celu rzetelne ukazanie stanu aktualnego w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej. W rezultacie, zgromadzono cenne informacje, które mogą wspierać przyszłe działania w tej dziedzinie.

6.1. Opinie ekspertów

Opinie ekspertów przedstawiono w postaci opisu omawianych zagadnień w kontekście trudności, jakie występują podczas realizacji założeń systemu przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce. Rozmowy uczestniczące pozwoliły zebrać materiał, w którym zaprezentowano opinie przedstawicieli podmiotów działających w systemie przeciwdziałania przemocy domowej. Konstruując arkusz ankiety kierowanej podczas sondażu diagnostycznego do ekspertów założono, aby bez ryzyka naznaczania konkretnych osób i instytucji przez nich reprezentowanych, uzyskać rzetelne informacje przedstawiające faktyczny stan systemu. Każdemu ekspertowi umożliwiono swobodną wypowiedź oraz zadano trzy pytania, których celem była standaryzacja wypowiedzi.

Eksperci otrzymywali pytania otwarte w postaci:

1. „Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?
2. Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?
3. Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?”⁴⁸⁴.

System przeciwdziałania przemocy domowej, a przed 22 czerwca 2023 roku, przemocy w rodzinie, jak określają specjaliści, jest w ciągłym rozwoju. Przechodzi on proces ewolucji, a nie rewolucji, na którą liczyli eksperci i specjaliści pracujący w tym obszarze. Wobec skali problemu, przeanalizowano wypowiedzi i opinie osób pracujących na co dzień w tym zakresie i realizujących zadania związane ze zjawiskiem przemocy. Rozmowy przeprowadzono podczas szkoleń, narad, odpraw oraz konferencji, które w latach 2023 i 2024 były poświęcone problemowi przeciwdziałania przemocy domowej.

Podstawowym dokumentem regulującym ten obszar jest ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, która po nowelizacji ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, nadała działaniom inny wymiar. W nowym kształcie, mając na względzie nadrzędny cel, jakim jest przeciwdziałanie przemocy, jej przerwanie oraz pomoc osobom doznającym przemocy domowej i stosującym przemoc domową, ustawa pozostawia jednak wiele wątpliwości interpretacyjnych i funkcjonalnych. Podmioty zobowiązane do realizacji działań, mimo uzupełnienia wielu aspektów swojej pracy, nadal borykają się z problemami proceduralnymi, kadrowymi, a także mentalnymi w społeczeństwie. Znowelizowana ustawa wprowadziła definicje osoby stosującej przemoc domową, osoby doznającej przemocy domowej, świadka przemocy domowej oraz rozszerzyła pojęcie samego zjawiska. W treści wskazano również zasady postępowania wobec osób stosujących przemoc domową oraz zasady pracy z osobą doznającą przemocy domowej. Ukazano też formy pomocy, które mają na celu ochronę

⁴⁸⁴ Arkusz wywiadu eksperckiego - Aneks nr 1, s. 244.

życia i zdrowia osoby doznającej przemocy domowej. W kontekście ciągle notowanego wzrostu przypadków przemocy domowej⁴⁸⁵ należałoby permanentnie poddawać obserwacji, nadzorowi czy kontroli doraźnej efektywność realizowanych zadań. Zalicza się do nich organizację pracy instytucji, przeprowadzanie procedury „Niebieskiej Karty”, jakość wykonywanych czynności oraz prawidłowość realizacji gminnych, powiatowych i wojewódzkich programów przeciwdziałania przemocy domowej, ochrony małoletnich doznających przemocy oraz adekwatność i niezwłoczność udzielanej pomocy. Obserwacje wskazują, że procedura „Niebieskie Karty” powinna zapewniać bezpieczeństwo osobom doznającym przemocy domowej. Tymczasem w nieokreślonej liczbie przypadków niezasadnie odstąpiono od jej wszczęcia, mimo wielokrotnego kontaktu z osobą doznającą przemocy.

Nierzetelny sposób realizacji zadań wynikających z aktów prawnych, w tym wykonawczych, ukazują wnioski z czynności nadzorczych i kontrolnych przeprowadzanych przez odpowiednie jednostki. Drastyczne nieprawidłowości obejmują nieterminowe wizyty w środowisku dotkniętym przemocą domową lub ich zaniechanie przez odpowiednie służby. W sytuacjach, gdy podział obowiązków został rozłożony w grupie diagnostyczno-pomocowej, pracownik socjalny pracuje głównie z osobą doznającą przemocy, natomiast policjant zobowiązany jest do pracy z osobą stosującą przemoc.

Zauważalną nieprawidłowością jest odstępianie od sporządzenia planu pomocy osobie doznającej przemocy domowej lub realizacja tego zadania w długim okresie, bez zachowania niezwłoczności i priorytetu, jakim jest ochrona osób uwikłanych w przemoc. Trudnymi sytuacjami są również okoliczności braku powołania grupy ówczesznie roboczej (aktualnie diagnostyczno-pomocowej), zwłoka w ich powoływaniu, czy powołanie z pominięciem obligatoryjnego trzydniowego terminu. Posiedzenia grup również odbywają się w sposób nieprawidłowy, co objawia się ich brakiem lub nieterminowością, a to może skutkować opóźnieniami w udzieleniu pomocy osobom objętym procedurą. Niedopuszczalną, lecz występującą praktyką, jest nieprzekazywanie informacji do sądów opiekuńczych o małoletnich znajdujących się w środowisku

⁴⁸⁵ Dane statystyczne Policji dotyczące zjawiska wskazują na wzrost przypadków wypełnianych formularzy „Niebieskie Karty-A” w garnizonie stołecznym.

dotkniętym przemocą domową, co skutkuje brakiem sporządzenia planu pomocy dla małoletnich.

W wielu jednostkach realizujących zadania na poziomie gminy nie regulowano obowiązków poszczególnych podmiotów, a co najbardziej zauważalne w systemie, nie zapewniano środków własnych powiatu na realizację zadań związanych z przeciwdziałaniem przemocy domowej. Środki takie nie były planowane w budżetach, co uniemożliwiało weryfikację realizacji zadań. Mimo nałożonych obowiązków, nie we wszystkich powiatach funkcjonują ośrodki wsparcia dla osób doświadczających przemocy, co powoduje, że niektóre osoby są odsyłane do innych powiatów. W rezultacie, z powodu trudnej do pokonania odległości, wiele z tych osób nigdy nie stanie się klientami ośrodka.

Odpowiednie działania wobec osoby stosującej przemoc domową zostały dookreślone aktami wykonawczymi⁴⁸⁶, w których wskazano standardy prowadzenia programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową obejmują poszerzenie lub zdobycie wiedzy i umiejętności powstrzymywania się od przemocowych zachowań, wzbudzanie wewnętrznej motywacji do zmiany zachowania przez wgląd w mechanizmy własnych działań i analizę przyczyn postępowania, nabycie umiejętności rozwiązywania konfliktów i problemów bez użycia przemocy, poszerzanie samoświadomości w kontekście zasobów, ograniczeń i stereotypów funkcjonowania w relacjach rodzinnych, rozwój umiejętności budowania relacji partnerskich i rodzinnych, kształtowanie lub nabycie umiejętności prospołecznych, diagnozowanie potrzeb i kształtowanie umiejętności dobierania odpowiednich strategii ich zaspokajania, doskonalenie lub nabycie umiejętności rodzinnych i wychowawczych opartych na wychowaniu bez przemocy, pogłębianie świadomości na temat wpływu przemocy na relacje społeczne i metod jej przeciwdziałania oraz wzmacnianie postawy odpowiedzialności.

Udział w programach psychologiczno-terapeutycznych osób stosujących przemoc domową uzależnionych od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych

⁴⁸⁶Por. Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy, Dz.U. 2023 poz. 1166; Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową, Dz.U. 2023 poz. 1163.

jest możliwy po zakończonym programie psychoterapii uzależnień, co może w znacznym stopniu utrudniać realizację założeń pomocy⁴⁸⁷. Nie każdy stosujący przemoc będzie mógł skorzystać z pomocy określonej uczestnictwem w programach. Określone programy prowadzone są w formie spotkań indywidualnych lub grupowych. W celu zindywidualizowania i dostosowywania oddziaływań do potrzeb osób stosujących przemoc mogą być również stosowane naprzemiennie. W szczególnie uzasadnionych przypadkach przyjęto również rozwiązanie uwzględniające możliwość wykorzystania środków komunikacji elektronicznej, umożliwiające porozumiewanie się na odległość. Ustanowiono zasadę, że programy muszą być realizowane w miejscach innych niż te, w których udziela się wsparcia i pomocy osobom doznającym przemocy domowej⁴⁸⁸.

Kolejną grupą programów, na które można skierować osobę stosującą przemoc domową, a w których może ona także uczestniczyć dobrowolnie, zanim zostanie skierowana przez zespół interdyscyplinarny, są programy korekcyjno-edukacyjne⁴⁸⁹. Standard prowadzenia programów obejmuje: powstrzymanie przed dalszym stosowaniem przemocy, zmniejszenie skali zachowań opartych na przemoc i siłę, poszerzenie katalogu zachowań o zachowania alternatywne w celu budowania relacji opartych na postawie partnerskiej i poszanowaniu domowników, zmianę przekonań dotyczących stosowania przemocy domowej, rozwijanie umiejętności samokontroli i efektywne radzenie sobie z emocjami, wzrost świadomości na temat zjawiska i konsekwencji stosowania przemocy domowej, uznanie odpowiedzialności za stosowanie przemocy, kształtowanie kompetencji wychowawczych, uzyskanie informacji o możliwościach działań terapeutycznych⁴⁹⁰.

⁴⁸⁷ Por. *Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych...*, Dz.U. 2023 poz. 1166.

⁴⁸⁸ „Programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową są prowadzone przez osoby posiadające wykształcenie wyższe na kierunku pedagogika lub resocjalizacja, uzupełnione studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, lub posiadające tytuł zawodowy magistra na kierunku psychologia lub pedagogika lub uzupełnione studiami podyplomowymi w zakresie psychologii, kierunku resocjalizacja, lub będące terapeutami lub psychoterapeutami. Programy psychologiczno-terapeutyczne mogą również prowadzić osoby posiadające udokumentowane prowadzenie co najmniej pięciu edycji programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową”. Źródło: *Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 202 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych...*

⁴⁸⁹ *Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r. w sprawie programów korekcyjno-edukacyjnych...*, Dz.U. 2023 poz. 1163.

⁴⁹⁰ W programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową mogą uczestniczyć osoby uzależnione od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych po zakończonym programie psychoterapii

Eksperci zauważają, iż osoby stosujące przemoc domową są uwikłane w wielopokoleniowe schematy zachowań, które są uznawane przez nich za normę. Przed wprowadzeniem obowiązku uczestnictwa w programach, o ile pojawi się wniosek grupy diagnostyczno-pomocowej, nie było obligatoryjności, związanej z odpowiedzialnością za popełniane wykroczenie⁴⁹¹ w związku z uporczywym nierealizowaniem tego obowiązku⁴⁹². Zauważono jednocześnie, że liczba uczestników programów jest niewielka, a jeszcze mniejsza liczba osób, które ukończyły taki program.

Problemem zauważonym przez ekspertów jest kwestia wymiany informacji między podmiotami zobowiązanymi do działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej. Bardzo niepokojącym trendem jest brak powiadamiania przez Sądy Rodzinne podmiotów realizujących procedurę i udzielających pomocy osobom doznającym przemocy o powrocie dziecka do środowiska przemocowego, które poza systemem opiekuńczo-oświatowym narażone jest na niebezpieczeństwo utraty życia i zdrowia ze strony osób krzywdzących. Opinie wskazują, że programy dla osób stosujących przemoc domową są nieprawidłowo realizowane, bez określonych zadań, celów lub w sposób uniemożliwiający mierzenie ich skuteczności. Brak diagnozy poprzedzającej konstrukcję programów oraz standardów ich prowadzenia może, po przeprowadzonej ewaluacji w przyszłości, ujawnić nieudolność i nieskuteczność tego obszaru systemu przeciwdziałania przemocy domowej.

uzależnień. Źródło: *Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych.*

⁴⁹¹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń..., art. 66c: Kto uporczywie nie stosuje się do obowiązków określonych w art. 4 ust. 6 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, podlega karze ograniczenia wolności albo grzywny.

⁴⁹² Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 4 ust. 6: Osoba stosująca przemoc domową, po skierowaniu przez zespół interdyscyplinarny do uczestnictwa w programach korekcyjno- edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową, ma obowiązek: 1) zgłosić się do uczestnictwa w programach korekcyjno- edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową; dostarczyć grupie diagnostyczno-pomocowej zaświadczenie o zgłoszeniu się do uczestnictwa w programach korekcyjno- edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową, w terminach określonych w przepisach ustawy; ukończyć programy korekcyjno- edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową lub programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową w terminach określonych przez podmiot realizujący te programy; dostarczyć grupie diagnostyczno-pomocowej zaświadczenie o ukończeniu programu korekcyjno-edukacyjnego dla osób stosujących przemoc domową lub programu psychologiczno-terapeutycznego dla osób stosujących przemoc domową.

Aspektem zauważonym przez specjalistów, wskazującym na konieczność wzmocnienia nadzoru nad realizowanymi zadaniami, jest terminowe przeprowadzanie wizyt sprawdzających sytuację osób objętych procedurą, zwłaszcza dzieci doznających przemocy, oraz rzetelna realizacja zadań i czynności. Grupy diagnostyczno-pomocowe, zaangażowane bezpośrednio w działania z osobami, zobowiązane są do sporządzenia planu pomocy bez zbędnej zwłoki, który będzie podstawą do pracy z daną relacją uwiękłą w przemoc. Niestety określony obowiązek nie jest w pełni realizowany.

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej oraz obowiązującym ogólnopolskim Rządowym Programem Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030, uwzględniającym zadania realizowane przez konkretne podmioty, nie wyznaczono jednak klarownych ścieżek do konstrukcji Programów Wojewódzkich, Powiatowych czy Gminnych. Nadzór nad nimi sprawowany przez odpowiednich koordynatorów nie zapewnia zcentralizowanej odpowiedzialności za ich realizację, co jak podkreślają niektórzy specjaliści, uniemożliwia efektywną diagnozę przed ich implementacją.

Wprowadzone w 2023 roku zmiany, w głównej mierze swoje źródło mają w ogólnoeuropejskim prawie, w tym Konwencji Stambulskiej⁴⁹³ i Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności⁴⁹⁴. Głównymi argumentami przemawiającymi za zmianami była konieczność poszerzenia kręgu osób doznających przemocy domowej, uwzględnienie dzieci jako osób doznających przemocy będącymi jej świadkami, oraz rozszerzenie pojęcia przemocy domowej o inne rodzaje zachowań przemocowych, w tym cyberprzemoc oraz przemoc ekonomiczną. Ustawodawca, podejmując konstrukcję zmian, uzasadniał potrzebę odstygmatyzowania rodziny jako podstawowego budulca społeczeństwa, w którym występuje przemoc. Jednocześnie eksperci przyznają, że te zmiany nie miały wpływu na faktyczny stan rzeczy, gdyż to najczęściej osoby najbliższe, czyli rodzina, są źródłem przemocy.

Zmiany instytucjonalne, które zaszły w nowelizowanej ustawie, miały na celu zmianę sposobu pracy z osobami uwiękłymi w przemoc, odejście

⁴⁹³ Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet..., Dz.U. 2015 poz. 961.

⁴⁹⁴ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r, zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284.

od interdyscyplinarności na rzecz indywidualnego podejścia, z priorytetem, aby nie stawiać stygmatu ani nie wtórnie wiktyimizować osób doznających przemocy domowej. W obecnym kształcie nacisk kładzie się na bezpośrednią pracę z osobami objętymi procedurą w grupie diagnostyczno-pomocowej, z indywidualnym podejściem, o czym świadczą określone w ustawie zadania podmiotów: funkcjonariusz Policji działa wobec osoby stosującej przemoc domową, natomiast pracownik socjalny pracuje z osobą doznającą przemocy.

Wcześniejsza forma pracy narzucała, że osoby objęte procedurą musiały wystąpić przed szerokim składem Zespołu Interdyscyplinarnego. W obecnym systemie, z założenia, będzie to najczęściej dwuosobowy skład grupy diagnostyczno-pomocowej, chyba że na potrzeby procedury zostanie rozszerzony.

Zmianą, która wskazuje na intensyfikację działań wobec osób stosujących przemoc domową, dotychczas traktowanych niedostatecznie z uwagi na brak podstaw prawnych, jest powiązanie odpowiedzialności z niewywiązywaniem się z obowiązków uczestnictwa w programach, na które kieruje zespół interdyscyplinarny. W przypadku uporczywego uchylania się od tych obowiązków, osoba musi liczyć się z sankcją za popełnienie wykroczenia.

Dokonano również uściślenia miejscowej odpowiedzialności za prowadzenie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wprowadzono obowiązek informowania osoby stosującej przemoc, jeśli procedura została wszczęta pod jej/jego nieobecność. Pomimo zapewnień rządu o wysokim finansowaniu, które ma być niemal dwukrotnie większe w postaci dotacji dla jednostek terenowych, podmioty zaangażowane podnoszą trudny problem niewystarczającego finansowania, iluzoryczności budżetu i całkowitego braku refleksji nad wymagającym obszarem, którym zajmują się pracownicy i funkcjonariusze przewidziani w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej.

Podniesione dotacje dla jednostek samorządu terytorialnego, specjalistycznych ośrodków wsparcia oraz urzędów marszałkowskich nie odzwierciedlają rzeczywistych potrzeb. Konieczność organizowania szkoleń generuje koszty przewyższające możliwości danych podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację. Planowane na poziomie rządowym istotne zmiany, takie jak przeniesienie odpowiedzialności za przeciwdziałanie przemocy domowej na Ministerstwo do spraw Równości, są

widziane jako potencjalna poprawa ogólnej jakości podejmowanych działań w tej kwestii.

Koniecznym elementem w systemie ochrony praw obywatelskich jest uznanie priorytetu działań mających na celu ochronę praw człowieka i obywatela oraz uznanie, że przemoc domowa jest poważnym zakłóceniem funkcjonowania obywatela we wszystkich obszarach życia. Istotne jest uwzględnienie konieczności ochrony dzieci i osób z niepełnosprawnościami, co wielokrotnie podkreślał Rzecznik Praw Obywatelskich. Programy przeciwdziałania przemocy domowej powinny być oparte na rzetelnej diagnozie zjawiska oraz środowisk dotkniętych tym problemem, a ich struktura powinna odzwierciedlać wytyczne i ramy, które obecnie w systemie funkcjonują niekompletnie lub wręcz odwrotnie, tworzone są niepełnowartościowo.

Kluczowym elementem systemu są placówki ochrony, których liczba jest niewystarczająca od lat. Należy podjąć działania kontrolne w zakresie interwencji kryzysowej oraz uzupełnić system o standardy pomocy, w których przedłużenie czasu pobytu nie byłoby problemem. Istnieje deficyt w systemie postrzegania udzielanej pomocy jako pomocy społecznej, szczególnie w kontekście ośrodków interwencji kryzysowej uwzględnionych w ustawie o pomocy społecznej.

Niepokojącą kwestią w środowisku osób chroniących prawa obywatelskie jest sytuacja dzieci, w stosunku do których wydano postanowienia o ingerencji we władzę rodzicielską z powodu przemocy domowej, zagrażającej ich dobru. W obecnym systemie, z uwagi na brak miejsc w pieczy rodzinnej oraz instytucjonalnej, konieczna jest dogłębna analiza i działania zaradcze. W związku z czym powstaje sytuacja, że względu na brak miejsca w pieczy zastępczej dziecko nadal pozostaje w środowisku niechronionym. Powstaje kolizja art. 72 ust. 2⁴⁹⁵ Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. z aktualnym stanem faktycznym - brakiem zapewnienia miejsc w pieczy zastępczej, co druzgocąco narusza prawa dziecka.

Perspektywa dziecka w systemie przeciwdziałania przemocy domowej, mimo że obecna, nie jest szczególnie uwzględniana, a udział dzieci wymaga uważnej weryfikacji

⁴⁹⁵ *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, art. 72: Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka.

i obserwacji. Oczywistym problemem jest brak spójności, który wpływa na osoby realizujące procedurę, gdyż ustawa i rozporządzenie różnią się na etapie wszczęcia procedury. Niejasny zapis dotyczący odstąpienia od czynności po wypełnieniu formularza pozostawia wątpliwości interpretacyjne, czy tego rodzaju rozwiązanie jest możliwe, czy też niedopuszczalne. Perspektywa dziecka w kontekście jego udziału w dalszych etapach procedury jest krzywdząca, gdyż aktualnie jego udział jest pomijany. Nierozwiązanym zagadnieniem jest konieczność przekazania informacji rodzicom jako opiekunom, którzy są wskazani jako stosujący przemoc. Rozważenia wymaga również możliwość stosowania instytucji reprezentanta, co nie zostało przewidziane w obecnej formie przepisów.

Wyzwaniem jest również art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, dotyczący zapewnienia dziecku ochrony przez pracownika socjalnego w związku z zagrożeniem życia lub zdrowia w wyniku przemocy domowej. Zasadnym jest weryfikacja, czy w opisanej sytuacji obecny jest psycholog, w którym momencie się pojawia, czy podczas czynności czy w późniejszych etapach. Mimo, że nowelizacja ustawy zobowiązała do wydania aktu wykonawczego w zakresie wzoru kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka służącego stwierdzeniu zasadności zapewnienia dziecku ochrony, mając na względzie konieczność prawidłowej diagnozy sytuacji i stanu dziecka oraz udzielenia mu natychmiastowej ochrony⁴⁹⁶, akt od lutego 2023 do maja 2023 nadal nie jest wydany.

Reprezentant dziecka, jako stosunkowo nowa forma wsparcia, może reprezentować dziecko, co należy zweryfikować pod kątem faktycznego jego udziału w procedurze i momentu, w którym się pojawi. Reprezentant jest upoważniony

⁴⁹⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 12a: w razie zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową pracownik socjalny zapewnia dziecku ochronę przez umieszczenie go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, dającej gwarancję zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i należytej opieki, rodzinnym domu dziecka, w rodzinie zastępczej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej. Tryb umieszczania dzieci w rodzinnym domu dziecka, rodzinie zastępczej lub instytucjonalnej pieczy zastępczej regulują przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2024 r. poz. 177). Przed podjęciem decyzji pracownik socjalny w uzgodnieniu z funkcjonariuszem Policji, a także lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką dokonuje oceny ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka w kwestionariuszu szacowania ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka. Minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw zdrowia i ministrem właściwym do spraw wewnętrznych określi, w drodze rozporządzenia, wzór kwestionariusza szacowania ryzyka zagrożenia dla życia lub zdrowia dziecka służący stwierdzeniu zasadności zapewnienia dziecku ochrony.

do podejmowania wszelkich działań związanych ze sprawą dziecka, w tym wykonania orzeczenia i zaskarżenia decyzji. Funkcja reprezentanta nie jest uwzględniona w procedurze „Niebieskiej Karty”, jednakże ma istotne znaczenie w funkcjonowaniu dziecka w tej materii. Reprezentant dziecka w postępowaniu przed sądem lub innymi państwowymi organami może na piśmie lub przy użyciu środków komunikacji elektronicznej przekazać rodzicom dziecka, które nie uczestniczy w postępowaniu, na ich wniosek, niezbędne informacje do prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej dotyczącej przebiegu postępowania i podjętych w nim działań, o ile nie stoi temu na przeszkodzie dobro dziecka. Uzyskuje od rodziców informacje o dziecku, jego stanie zdrowia, sytuacji rodzinnej i środowisku, w niezbędnym zakresie do prawidłowej reprezentacji dziecka. W przypadku wszczęcia postępowania w trybie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, sąd nie ma obowiązku ani wszczęcia procedury, jeśli sytuacja stron na to nie wskazuje, ani możliwości, w szczególności w nagłych przypadkach.

Instytucje zajmujące się przeciwdziałaniem problemom związanym z uzależnieniami, zwłaszcza z nadużywaniem alkoholu, są uwzględnione w systemie przeciwdziałania przemocy domowej już na etapie diagnozy środowiska uwikłanego w przemoc. Komisje rozwiązywania problemów alkoholowych analizują sytuację osoby oraz jej relacje, zwłaszcza pod kątem rozpadu lub demoralizacji wynikającej z braku kontroli nad zachowaniami związanymi z używaniem alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych. Działania komisji obejmują również dzieci zagrożone problemem alkoholizmu oraz ogólnie pojętą demoralizacją. Zauważa się tendencję, że to właśnie ze środowisk dotkniętych przemocą lub zaniedbaniami wyłania się problem alkoholizmu i innych uzależnień behawioralnych. Odwrotna zależność jest możliwa i często występuje, jednak nie w każdym przypadku przemoc domowa wynika z problemów z uzależnieniem.

Środowisko osób zajmujących się zagadnieniem uzależnień zauważa potrzebę zwiększenia aktywności ochrony zdrowia w postaci korzystania z prawa do wszczęcia procedury „Niebieskiej Karty” czy wydawania zaświadczeń o uszkodzeniach ciała, a także uczestnictwa w Zespołach Interdyscyplinarnych czy grupach diagnostyczno- pomocowych. Dane przywoływane przez przedstawiciela gminnych komisji

rozwiązywania problemów alkoholowych pokazują, że tylko w 17 % gmin członkowie komisji wszczęli procedurę „Niebieskie Karty”, co daje argument do podnoszenia kompetencji i świadomości w zakresie przemocy domowej. Działania profilaktyczne w ramach zapobiegania szkodom przemocy domowej nadal pozostają na krytycznym poziomie. Do niedawna problem, z uwagi na niewygodę dla rządzących, był pomijany publicznie. Proaktywny charakter przemocy domowej wskazuje, że osoby uwięzione, same inicjują i dążą świadomie do wypełniania cyklu przemocy⁴⁹⁷. Związek pomiędzy zjawiskiem używania alkoholu a przemocą domową jest bardzo wysoki⁴⁹⁸.

Nauka kryminologii, badająca związek między skłonnościami behawioralnymi sprawcy a popełnieniem przestępstwa wskazuje na wysoki poziom recydywy. Bez odpowiednio przeprowadzonej socjalizacji i wychowania, zachowania tych osób nie będą spełniać oczekiwań społeczeństwa. Osoby stosujące przemoc domową, nawet po ukończeniu programów psychologiczno-terapeutycznych czy korekcyjno- edukacyjnych, zgodnie z teorią kryminologiczną, często wracają do swoich wcześniejszych wzorców zachowań, gdyż nie mają innych modeli do naśladowania. W kontekście systemu przeciwdziałania przemocy domowej zauważalna jest różnica w mierzeniu skuteczności działań. System prawno-karny posiada wskaźniki w postaci procedur weryfikacyjnych, które pozwalają określić, czy doszło do przestępstwa. Natomiast system przeciwdziałania przemocy nie dysponuje równie jasnymi mechanizmami weryfikacji, czy przemoc miała miejsce. Jedyne dostępne narzędzie oceny to poziom satysfakcji osób, które otrzymały pomoc, co nie pozwala na pełne wyeliminowanie problemu, a jedynie na stwierdzenie, czy cel pomocy został osiągnięty.

Wysoki poziom recydywy jest zauważalny także w kontekście reakcji na przestępstwo. System izolacji jest nieskuteczny, a często nawet kontrproduktywny, ponieważ po powrocie z izolacji osoby te często intensyfikują swoje przestępcze i patologiczne zachowania. Procedury cywilne, w tym postępowania przed sądami rodzinnymi, mają na celu weryfikację, czy dobro dziecka jest zagrożone. Ocena

⁴⁹⁷ Specyficzny cykl przemocy, który składa się z trzech powtarzających się faz: faza budowania napięcia - stopniowy wzrost napięcia i agresywności sprawcy. Faza eskalacji - faza gwałtownej przemocy, zagrażającej zdrowiu i życiu ofiary. Faza miesiąca miodowego - w której sprawca wyraża żal i przeprasza za swoje zachowanie. Źródło: Grygorczuk A., Dzierżanowski K., Kiluk T., *Mechanizmy psychologiczne występujące w relacji ofiara- sprawca przemocy*, Psychiatria 2009, tom 6, nr 2, s. 61-65.

⁴⁹⁸ *Nadużywanie alkoholu a problem przemocy domowej*, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Warszawa 2016.

intensywności zagrożenia jest subiektywna i polega na ocenie, czy stosowane praktyki wobec dziecka lub jego autozachowanie stanowią już zagrożenie. Sądy rodzinne, mając na celu szeroko pojęte dobro dziecka, często prowadzą teoretyczną weryfikację jego sytuacji.

Odpowiedź na pytanie, czy system działa, jest trudna i wymaga precyzyjnego określenia, w jakim zakresie jego działanie jest oczekiwane. Biorąc pod uwagę sytuację małoletnich dzieci doznających przemocy domowej, można stwierdzić, że system ich nie uwzględnia w wystarczającym stopniu. Dzieci nie są głównymi odbiorcami procedur, które są bardziej skierowane na relacje między dorosłymi. Sędziowie rodinni, jako grupa zawodowa bezpośrednio zaangażowana w przeciwdziałanie przemocy domowej, dostrzegają powagę problemu. Przemoc domowa ma drastyczne skutki dla życia jednostek w nią uwikłanych. Zrzeszając się w organizacjach pozarządowych, takich jak Stowarzyszenie Sędziów Rodzinnych, mogą wpływać na kierunki działań poprzez wydawanie opinii, rekomendacji oraz wyrażanie stanowisk w kwestiach prawnych i przypadkach nieprawidłowości. W swoich materiałach opublikowanych na stronie internetowej, Stowarzyszenie Sędziów Rodzinnych przedstawia rekomendacje i opinie dotyczące działalności sądów rodzinnych.

W obecnym stanie prawnym nie występuje szacowanie przemocy instytucjonalnej w domach pomocy społecznej czy przemocy domowej wobec osób z niepełnosprawnościami. Dużą, ukrytą grupą osób doznających przemocy domowej są dzieci do szóstego roku życia, które nie są objęte systemem edukacji i tym samym nie są poddane obowiązkowi szkolnemu. Sytuacje związane z przemocą domową często ujawniają się dopiero po rozpoczęciu przez dziecko edukacji szkolnej. Coraz częściej, z uwagi na fakt, że dziecko do szóstego roku życia nie ma obowiązku przebywania w jakiegokolwiek placówce opiekuńczej. Zdarzenia o charakterze przemocowym, którymi dzieci są dotknięte, zgłaszają pracownicy medyczni, pielęgniarki środowiskowe, czy położne środowiskowe. Należałoby w tym zakresie prowadzić systematyczną kampanię, w której nacisk zostałby położony na uprawnienia ochrony zdrowia w kontekście procedury „Niebieskie Karty” oraz podniesienie poziomu wiedzy i wrażliwości na zagadnienie przemocy domowej.

Pozytywnie oceniany jest etap procedury w postaci monitoringu⁴⁹⁹, dzięki któremu relacja, w której dochodziło do przemocy domowej, nadal może być obserwowana. Kolejnym elementem podnoszącym jakość realizowanych czynności jest udział w obowiązkowych szkoleniach z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej oraz pracy z osobą stosującą lub doznającą przemocy⁵⁰⁰.

Środowisko sędziów dostrzega wady systemu, takie jak brak rodzin zastępczych, co skutkuje niemożliwością umieszczenia dzieci w sytuacjach, gdy sąd podjął decyzję o ingerencji we władzę rodzicielską i odebraniu dziecka opiekunom z powodu zagrożenia jego dobra. Obecnie w wielu regionach można zaobserwować tragiczną tendencję, gdzie dzieci nadal pozostają w środowiskach przemocowych, ponieważ brakuje miejsc w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Należałoby położyć większy nacisk na prowadzenie kampanii społecznych dotyczących rodzicielstwa zastępczego, zwłaszcza specjalistycznego rodzicielstwa.

Kolejnym problemem jest brak uregulowań dotyczących odpowiedzialności za przewóz dzieci w sytuacjach interwencyjnych, mających na celu zapewnienie im ochrony. Dla praktyków jest to dodatkowe obciążenie psychiczne, które nakłada się na już istniejące stresy związane z realizacją czynności związanych z odebraniem dziecka. W wielu przypadkach Policja twierdzi, że nie posiada fotelików do przewozu dzieci, a pracownicy nie mogą tego zrobić, więc gminy, próbując rozwiązać problem, zatrudniają osoby uprawnione do przewozu publicznego. Sama sytuacja odebrania dziecka jest bardzo stresująca, więc kwestie techniczne nie powinny obciążać pracowników ani funkcjonariuszy. Brak wspólnych szkoleń dla sędziów, kuratorów, pracowników pomocy społecznej, Policji oraz organizatorów pieczy zastępczej, które miałyby na celu wypracowanie dobrych praktyk, nie sprzyja poprawie sytuacji.

⁴⁹⁹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 9h: Wobec osób uczestniczących w procedurze „Niebieskie Karty” są prowadzone działania monitorujące przez okres 9 miesięcy po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty”.

⁵⁰⁰ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 217, z 2022 r. poz. 2642 oraz z 2023 r. poz. 289, 614, 1030 i 1429), art. 82a § 3b: Sędzia orzekający w sprawach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego oraz dotyczących demoralizacji i czynów karalnych nieletnich powinien uczestniczyć, co cztery lata, w szkoleniu i doskonaleniu zawodowym, w wymiarze co najmniej 10 godzin, organizowanym przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury lub jednostkę podległą Ministrowi Sprawiedliwości albo przez niego nadzorowaną, w celu uzupełnienia specjalistycznej wiedzy i umiejętności zawodowych z zakresu prowadzenia czynności z osobami, które nie ukończyły 18 lat, rozpoznawania symptomów krzywdzenia dziecka i zabezpieczenia interesu dziecka w sytuacji sporu między rodzicami albo opiekunami.

Małe ośrodki chwalą sobie współpracę międzyinstytucjonalną, natomiast w dużych ośrodkach występują braki w przepływie informacji. Przykładem może być sytuacja, kiedy kurator stwierdza okoliczności do zabezpieczenia dziecka poprzez odebranie go, a pracownik socjalny czy asystent rodziny stwierdza przestrzeń do pracy z rodziną, pośrednio blokując jasny ogląd sytuacji dla sądu. Brak danych centralnych

0 rodzicach, czy opiekunach, wobec których ograniczono władzę rodzicielską, powoduje, że rodzina znika z pola widzenia, nie można centralnie ustalać, jaki ma status wobec dziecka. Wprowadzenie rejestru rodziców, wobec których zastosowano orzeczenie o ingerencji we władzę rodzicielską pomoże lepiej pracować z rodziną, reagować w czasie rzeczywistym na problemy, nie w odroczeniu - z powodu upływu czasu potrzebnego na uzyskanie danych z innych regionów. Braki kadrowe

1 ograniczenia systemu, takie jak brak możliwości orzekania w sądach rodzinnych przez młodych sędziów, postrzeganie funkcji sędziego rodzinnego jako funkcji karnej, brak referendarzy, brak superwizji oraz brak asystentów, ukazują tragiczną sytuację podmiotów stojących na straży dobra dziecka. Wszystkie te problemy wskazują na potrzebę zmian w systemie na wszystkich szczeblach, które zajmują się rodziną i dzieckiem, włącznie z sądami. Policja, podejmując działania, realizuje podstawowe zadanie ochrony życia, zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra. Generalnie, policjanci skupiają się na zapewnieniu bezpieczeństwa. Bardzo ważną rolę pełni dzielnicowy, który będąc członkiem grup diagnostyczno-pomocowych, ocenia stan zagrożenia oraz podejmuje pracę z osobą stosującą przemoc domową. Każdy funkcjonariusz, który poweźmie informację o przemocy domowej, jest zobowiązany do podjęcia działań w kontekście wszczęcia procedury.

Funkcjonariusze realizujący czynności w ramach przeciwdziałania przemocy domowej borykają się z wieloma wątpliwościami, które nie znajdują wprost rozwiązania w obowiązującym prawie. Wywiady pozwoliły uzyskać informacje o problemach interpretacyjnych. Interwencje Policji, wynikające z podejrzenia stosowania przemocy, kiedy zgłaszającym jest przedstawiciel podmiotów wymienionych w art. 9a ust. 11-11d ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, stwarzają wątpliwości co do tego, kto w takiej sytuacji jest zobowiązany do wszczęcia procedury

„Niebieskie Karty”. Problematyka pracy funkcjonariusza Policji w grupie diagnostyczno-pomocowej z osobą stosującą przemoc, kiedy osoba ta przebywa poza właściwością grupy, poza rejonem służby funkcjonariusza, jest także istotnym zagadnieniem. W praktyce, na terenie jednej dzielnicy, pracę z osobą stosującą przemoc prowadzi ten sam policjant. Jednakże zdarza się, że pracownicy Ośrodka Pomocy Społecznej na posiedzenia grupy diagnostyczno-pomocowej zapraszają dzielnicowego właściwego dla miejsca zamieszkania osoby stosującej przemoc domową, który nie zawsze mieszka z osobami doznającymi przemocy. Wówczas pojawiają się wątpliwości, czy funkcjonariusz może uczestniczyć w posiedzeniach grupy.

Dokumentowanie czynności monitorujących oraz przekazywanie informacji grupie diagnostyczno-pomocowej jest kolejnym wyzwaniem. Problemy pojawiają się również w sytuacjach zmiany miejsca przebywania lub zerwania kontaktu przez osoby objęte procedurą z instytucjami realizującymi czynności monitorujące. Przesłuchanie świadka przemocy domowej jest trudne lub niemożliwe, a wydanie nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania może być problematyczne, zwłaszcza gdy świadek przemocy nie chce złożyć zawiadomienia ani aby podejmowane były jakiegokolwiek czynności prawne. Zasadność wydania nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania bez zatrzymania sprawcy przemocy domowej, w sytuacji wskazania jednego z czynników ryzyka, również wymaga jasnych wytycznych. Czas rozpoczęcia, obowiązywania i zakończenia wydanych środków w postaci nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu⁵⁰¹.

Właściwe wykonywanie obowiązków służbowych przez Policję wymaga jasności w zakresie obowiązującego prawa oraz interpretacji przepisów dotyczących obszarów, w których Policja odgrywa kluczową rolę. W kontekście realizacji procedury "Niebieskie Karty" pojawiają się kwestie sporne. Zgodnie z art. 9d ust. 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, wszczęcie procedury

⁵⁰¹ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji..., art. 15aa ust. 1 i 15aaa: Wobec osoby stosującej przemoc domową Policjant ma prawo wydać nakaz natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia i zakaz zbliżania się do wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, zakaz zbliżania się do osoby doznającej przemocy domowej na wyrażoną w metrach odległość, zakaz kontaktowania się z osobą doznającą przemocy domowej, zakaz wstępu na teren szkoły, placówki oświatowej, opiekuńczej lub artystycznej, obiektu sportowego lub miejsca pracy, i przebywania na tym terenie.

"Niebieskie Karty" następuje z chwilą wypełnienia formularza "Niebieska Karta-A" w związku z podejrzeniem stosowania przemocy. Z kolei zgodnie z ust. 2 tego artykułu, procedura "Niebieskie Karty" obejmuje wszystkie czynności podejmowane i realizowane przez członków grupy diagnostyczno-pomocowej w związku z uzasadnionym podejrzeniem stosowania przemocy domowej. Według interpretacji ekspertów, samo podejrzenie jest wystarczające do wypełnienia formularza "Niebieska Karta", co oznacza, że uzasadnione podejrzenie stosowania przemocy jest podstawą do wszczęcia procedury "Niebieskie Karty". Działania określone w ustawie podejmowane są również w przypadku zagrożenia przemocą domową oraz podejrzenia jej stosowania.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury "Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy "Niebieska Karta" w § 2 ust. 1 wskazuje, że zgłoszenie dokonane przez świadka przemocy domowej jest podstawą do wszczęcia procedury "Niebieskie Karty" poprzez wypełnienie formularza "Niebieska Karta - A". Jednakże nie każde zgłoszenie świadka skutkuje wszczęciem procedury. W celu dokonania diagnozy i oceny sytuacji w związku ze zgłoszonym podejrzeniem wystąpienia przemocy domowej, a także realizacji zadań w procedurze⁵⁰² powołuje się grupę diagnostyczno-pomocową⁵⁰³. Grupa ta, po dokonaniu oceny, może wszcząć procedurę "Niebieskie Karty" albo w przypadku niepotwierdzenia informacji o stosowaniu przemocy domowej, odstąpić od dalszych działań.

⁵⁰² Do zadań grup diagnostyczno-pomocowych należy w szczególności: dokonanie, na podstawie procedury „Niebieskie Karty”, oceny sytuacji domowej osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; realizacja procedury „Niebieskie Karty” w przypadku potwierdzenia podejrzenia wystąpienia przemocy domowej, zwłaszcza w sytuacji wystąpienia ryzyka zagrożenia życia lub zdrowia; zawiadomienie osoby podejrzanej o stosowanie przemocy domowej o wszczęciu procedury „Niebieskie Karty” pod jej nieobecność; realizacja działań w stosunku do osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową; występowanie do zespołu interdyscyplinarnego z wnioskiem o skierowanie osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programach korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową albo w programach psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową; występowanie do zespołu interdyscyplinarnego z wnioskiem o złożenie zawiadomienia o popełnieniu przez osobę stosującą przemoc domową wykroczenia, o którym mowa w art. 66c ustawy z dnia 20 maja 1971 r. - *Kodeks wykroczeń*; monitorowanie sytuacji osób doznających przemocy domowej, a także zagrożonych wystąpieniem przemocy domowej, w tym również po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty”, zakończenie procedury „Niebieskie Karty”; dokumentowanie podejmowanych działań, stanowiących podstawę: uznania braku zasadności wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”, wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”; informowanie przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego o efektach podjętych działań w ramach procedury „Niebieskie Karty”.

⁵⁰³ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r o przeciwdziałaniu przemocy domowej..., art. 9a ust. 10.

Rozporządzenie wskazuje, że wypełnienie formularza „Niebieska Karta-A” następuje w obecności pełnoletniej osoby doznającej przemocy domowej. Mogą zdarzyć się jednak sytuacje, gdy pełnoletnia osoba doznająca przemocy domowej jest nieobecna, albo stan zdrowia czy też zagrożenia jej życia lub zdrowia uniemożliwiają wypełnienie formularza z tą osobą. W takim przypadku czynności tej należy dokonać niezwłocznie po nawiązaniu z nią bezpośredniego kontaktu⁵⁰⁴. Oznacza to również, że funkcjonariusz Policji, jak i przedstawiciele pozostałych instytucji realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej mają obowiązek podejmowania innych działań, których celem jest zapewnienie bezpieczeństwa środowisku uwikłanemu w przemoc domową.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy domowej wskazuje, iż jednostką właściwą do realizacji procedury "Niebieskie Karty" jest gmina według miejsca zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej. W przypadku gdy miejsce zamieszkania osoby stosującej przemoc domową jest w innej gminie niż miejsce zamieszkania osoby doznającej przemocy domowej, w gminie właściwej dla miejsca zamieszkania osoby stosującej przemoc domową może zostać powołana grupa diagnostyczno-pomocowa. Wprowadzono fakultatywność powołania grupy diagnostyczno-pomocowej w miejscu zamieszkania osoby stosującej przemoc domową. Dopuszczalne jest zastosowanie rozwiązania w postaci poszerzenia składu grupy diagnostyczno-pomocowej o przedstawicieli instytucji, nawet dodatkowych funkcjonariuszy czy przedstawicieli innych podmiotów.

Środowisko organizacji pozarządowych zauważa dramatyczną sytuację, w jakiej znajdują się dzieci. Sytuacje, w których system ochrony dzieci zawodzi, prowadząc do wtórnej wiktylizacji, a często także do tragedii, śmierci lub utraty zdrowia dziecka, świadczą o tym, że zawodzimy jako państwo, jako ludzie, jako dorośli. Zmiana koncepcji ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej nie zmienia faktu, że najczęściej przemocy dzieci doznają ze strony najbliższych, czyli członków rodziny. W takich okolicznościach nie ma znaczenia chęć ustawodawcy do poprawienia wizerunku rodziny poprzez zmianę nazewnictwa na "przemoc domową", ponieważ przemoc nie ogranicza się tylko do rodziny ani do domu. Niski poziom kampanii

⁵⁰⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty”..., § 2.

informacyjnych dotyczących reakcji dzieci na przemoc ze strony rodziny, bliskich, czy opiekunów, nie pomaga dotrzeć do dzieci z informacją, co mają zrobić w takiej sytuacji, utwierdzając je w patologii jako normie. W przeciwdziałaniu przemocy przeszkadzają mentalne problemy: niewłaściwe zrozumienie władzy rodzicielskiej, priorytet dobrobytu rodziny nad dobro dziecka, które nie ma uniwersalnej miary, oraz pozornie ważny dla rozwoju dziecka bezpośredni kontakt z rodzicem.

Perspektywa przedstawicieli zespołów interdyscyplinarnych jest równie przygnębiająca. Obecna procedura przeciwdziałania przemocy domowej „Niebieskie Karty” jest bardzo sformalizowana - tworzone są dokumenty, uchwały, z permanentną narracją o braku kosztów, które wbrew pozorom są bardzo wysokie. Traci się z pola działania osoby faktycznie objęte procedurą na rzecz prawidłowości dokumentacji, co zabiera czas. Brak szkoleń dla osób zaangażowanych w bezpośrednią pracę z osobami stosującymi przemoc domową lub doznającymi przemocy, brak superwizji dla osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy, niedobory programów pomocowych skierowanych bezpośrednio dla dzieci oraz brak profilaktyki przemocy, są poważnymi problemami. Programy te powinny obejmować naukę reakcji, prawidłowych sposobów komunikowania się, rozwiązywania konfliktów, wyrażania emocji, radzenia sobie ze stresem i innych umiejętności, które pomogą we właściwym funkcjonowaniu.

Brak kryteriów kierowania osób stosujących przemoc domową do programów jest problematyczny na etapie konieczności zaproponowania im formy pomocy w postaci udziału w tych programach. Członkowie zespołów zwracają uwagę na brak szkoleń w innych służbach w kontekście diagnozy przemocy oraz przeprowadzania rozmów z osobami stosującymi przemoc domową. Niski poziom zaangażowania przedstawicieli podmiotów uprawnionych w pracę zespołów interdyscyplinarnych oraz niski poziom zaangażowania w pracę grup diagnostyczno-pomocowych również stanowią istotne przeszkody.

Ogromny kryzys w rodzinie oraz w systemie pieczy zastępczej, a także w organach zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy domowej potwierdzają

przedstawiciele samorządu województwa⁵⁰⁵. Przemoc jako przyczyna albo skutek problemów nie może być traktowana szablonowo, dlatego bez wątpienia samo wsparcie jest niewystarczające, nie wszystkich można wesprzeć asystentami rodziny, a nie dla wszystkich dzieci piecza zastępcza jest dobrym rozwiązaniem.

Dzieci w pieczy spokrewnionej są często narażone na problemy, które dotyczą ich rodziny pochodzenia, nawet jeśli zostaną przeniesione do pieczy, to nie zostają odseparowane od tych problemów. Kryzysy psychiczne są kopiowane jako wzorce z rodzin. Niezbędne jest horyzontalne spojrzenie na osobę w systemie pomocy, która często przechodzi przez wszystkie wymiary i etapy systemu wsparcia. Kluczowi są ludzie, którzy pomagają. Najwięcej czasu zabierają procedury, najmniej czasu człowiek, który wymaga wsparcia. Po zmianie ustawy działalność przypomina taśmę produkcyjną, przy której człowiek ginie, jakość się nie pojawia, nie dostrzega się problemów człowieka. Pilną potrzebą są szkolenia z zakresu samopomocy psychologicznej z uwagi na poważny kryzys wypalenia zawodowego i wysoki poziom stresu. Kryzys finansowy demotywuje pracowników, a to powoduje niską dostępność specjalistów. Brak powiązania programów przeciwdziałania przemocy domowej i koordynacji całociowego systemu przeciwdziałania przemocy domowej prowadzi do rozproszenia odpowiedzialności za realizację zadań.

Wyzwaniami ogólnosystemowymi są niskie nakłady finansowe, duże obciążenie kadry, koncentracja na dokumentacji i wskaźnikach, brak człowieka jako celu działań, brak jednolitego postępowania wobec dzieci jako klientów wszystkich systemów, nierzetelny system klasyfikacji budżetowej, brak instrukcji wykonawczych do sprawozdań, brak mądrości i dobrej profilaktyki przemocy, brak ogólnodostępnej psychoterapii, terapii traumy, a także brak krajowego koordynatora przeciwdziałania przemocy domowej, który odpowiadałby za system, a nie tylko za program oraz brak ewaluacji systemowej, w tym prawnej i budżetowej.

⁵⁰⁵ Do zadań własnych samorządu województwa należy w szczególności: opracowanie i realizacja wojewódzkiego programu przeciwdziałania przemocy domowej; inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej; opracowywanie ramowych programów ochrony osób doznających przemocy domowej oraz ramowych programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową, a także ramowych programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową; organizowanie szkoleń dla osób realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy domowej, w tym obowiązkowych szkoleń dla członków zespołu interdyscyplinarnego oraz grup diagnostyczno-pomocowych.

System oświaty i edukacji nie jest przygotowany do reakcji na przemoc domową. Nie wszystkie dzieci, które doświadczają przemocy, trafiają do systemu pomocy. System oświaty wymaga zmiany, nie wspiera osób, które są ofiarami przemocy. Brakuje profesjonalnego przygotowania nauczycieli; kadra pedagogiczna w nikły sposób jest przygotowywana, brakuje działań profilaktyczno-terapeutycznych w kształceniu nauczycieli. Paradoksalnie, w systemie pomocy jest dużo przemocy. Do szkół trafiają dzieci z niezaspokojoną potrzebą bezpieczeństwa, a nauczyciele działają na zasadzie kar i nagród, co jest formą przemocy.

System oświaty jest bezradny wobec problemu środków psychoaktywnych, dostępu do Internetu, treści pornograficznych i przemocowych oraz samobójstw. W przyszłości, dorośli, którzy byli dziećmi w obecnym systemie, mogą potrzebować dużej pomocy psychiatrycznej. System jest obciążony biurokracją, nie ma czasu na pracę z człowiekiem, a ludzie z pasją do pracy nie są odpowiednio wynagradzani. W obecnym systemie oświaty dorasta następne pokolenie osób doświadczających przemocy domowej i osób stosujących przemoc domową. Ludzie przywykli do rozwiązań, które wcale nie ograniczają zjawiska przemocy wobec dzieci i przemocy w bliskich relacjach.

Eksperci zajmujący się problematyką związaną z przeciwdziałaniem przemocy domowej określają wiele problemów, jednocześnie identyfikując się z potrzebą dalszego rozwoju systemu. Ciągłe doskonalenie i modyfikacje wynikające z potrzeb prawnych świadczą o chęciach ze strony rządowej, aby problem zagrażający instytucji rodziny miał na nią jak najmniejszy wpływ, a przypadki identyfikowane wspierać i leczyć systemowo w początkowych fazach.

Anonimowe opinie ekspertów i specjalistów zbierano w okresie przypadającym na wejście w życie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 9 marca 2023 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i niektórych innych ustaw. Ankietę skonstruowano w postaci zbioru dwudziestu dwóch twierdzeń, z którymi respondenci zgadzali się lub nie, dokonując wyboru w arkuszu ankiety opinii. W badaniu wzięło udział 182 osoby. Poniżej przedstawiono w ujęciu tabelarycznym wyniki sondażu oraz omówiono efekty badania.

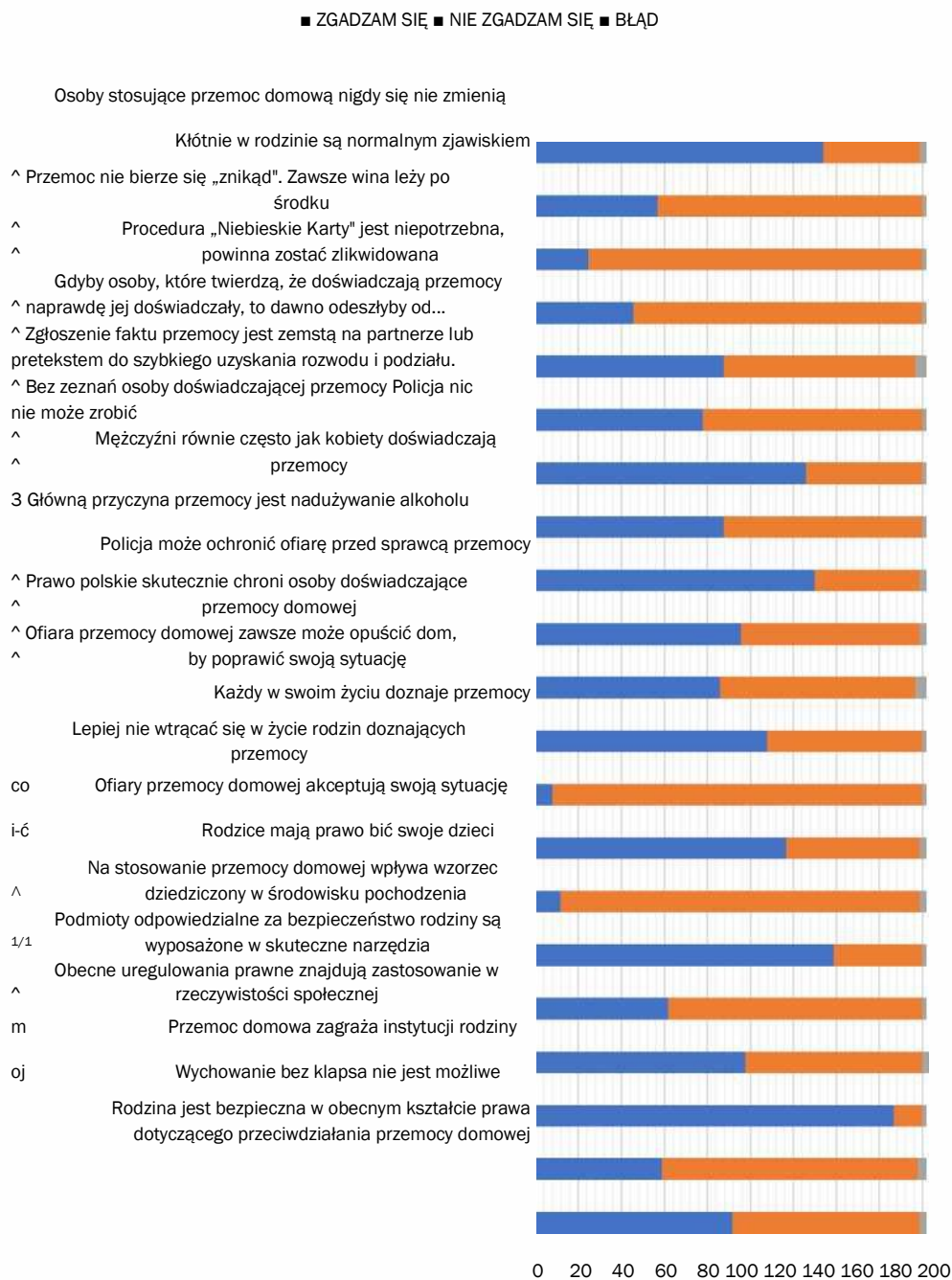
Tabela nr 6. Opinie ekspertów i specjalistów - wyniki.

lp.	TWIERDZENIE	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ	BŁĄD
1.	Rodzina jest bezpieczna w obecnym kształcie prawa dotyczącego przeciwdziałania przemocy domowej	92	87	3
2.	Wychowanie bez klapsa nie jest możliwe	59	119	4
3.	Przemoc domowa zagraża instytucji rodziny	167	13	2
4.	Obecne uregulowania prawne znajdują zastosowanie w rzeczywistości społecznej	98	82	3
5.	Podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo rodziny są wyposażone w skuteczne narzędzia	62	118	2
6.	Na stosowanie przemocy domowej wpływa wzorzec dziedziczony w środowisku pochodzenia	139	41	2
7.	Rodzice mają prawo bić swoje dzieci	12	167	3
8.	Ofiary przemocy domowej akceptują swoją sytuację	117	62	3
9.	Lepiej nie wtrącać się w życie rodzin doświadczających przemocy	8	172	2
10.	Każdy w swoim życiu doznaje przemocy	108	72	2
11.	Ofiara przemocy domowej zawsze może opuścić dom, by poprawić swoją sytuację	86	91	5
12.	Prawo polskie skutecznie chroni osoby doświadczające przemocy domowej	96	83	3
13.	Policja może ochronić ofiarę przed sprawcą przemocy	130	49	3
14.	Główną przyczyną przemocy jest nadużywanie alkoholu	88	92	2
15.	Mężczyźni równie często jak kobiety doświadczają przemocy	126	54	2

16.	Bez zeznań osoby doświadczającej przemocy Policja nic nie może zrobić	78	102	2
17.	Zgłoszenie faktu przemocy jest zemstą na partnerze lub pretekstem do szybkiego uzyskania rozwodu i podziału majątku	88	89	5
18.	Gdyby osoby, które twierdzą, że doświadczają przemocy naprawdę jej doświadczaly, to dawno odeszłyby od sprawcy	46	134	2
19.	Procedura „Niebieskie Karty” jest niepotrzebna, powinna zostać zlikwidowana	25	155	2
20.	Przemoc nie bierze się „znikąd”. Zawsze wina leży po środku	57	123	2
21.	Kłótnie w rodzinie są normalnym zjawiskiem	134	45	3
22.	Osoby stosujące przemoc domową nigdy się nie zmieniają	53	127	2

Zródło: Opracowanie własne.

Wykres nr 5. Opinie ekspertów i specjalistów.

Źródło: Opracowanie własne.

Na podstawie wyników ankiety, uzyskano przekrój opinii, który poddano analizie. Wykres przedstawia proporcje odpowiedzi "Zgadzam się" (niebieski) i "Nie zgadzam się" (pomarańczowy) dla każdego twierdzenia. Zauważyć można, które twierdzenia mają większe poparcie, a które spotykają się ze sprzeciwem.

Prawie równa liczba respondentów zgadza się (92) i nie zgadza się (87) ze stwierdzeniem, że rodzina jest bezpieczna w obecnym kształcie prawa dotyczącego przeciwdziałania przemocy domowej. Tylko 3 odpowiedzi były błędne. Podział ten sugeruje, że opinie na temat skuteczności obecnych przepisów prawnych są mocno podzielone. Równa liczba zwolenników i przeciwników może wskazywać na potrzebę głębszej analizy i ewentualnych zmian w prawodawstwie, aby zwiększyć poczucie bezpieczeństwa wśród rodzin. Warto zbadać, jakie konkretne aspekty prawa budzą wątpliwości u osób, które nie zgadzają się z tym stwierdzeniem. Znaczna większość respondentów (119) nie zgadza się z twierdzeniem, że wychowanie bez klapsa nie jest możliwe, podczas gdy 59 osób się z nim zgadza. 4 odpowiedzi były błędne. Te wyniki wskazują na silne przekonanie, że wychowanie dzieci bez stosowania klapsów jest możliwe. Jest to zgodne z nowoczesnymi trendami w pedagogice, które promują metody wychowawcze oparte na dialogu i pozytywnej dyscyplinie. Może to również odzwierciedlać rosnącą świadomość społeczną na temat negatywnych skutków stosowania przemocy fizycznej w wychowaniu dzieci. Przeważająca większość respondentów (167) zgadza się, że przemoc domowa zagraża instytucji rodziny, tylko 13 osób się nie zgadza. Tylko 2 odpowiedzi były błędne. Ten wynik pokazuje silne przekonanie, że przemoc domowa ma poważne konsekwencje dla stabilności i zdrowia rodzin. Jest to istotne z punktu widzenia polityki społecznej i działań prewencyjnych. Wskazuje na potrzebę intensyfikacji działań edukacyjnych i wsparcia dla rodzin, aby zapobiegać przemocy domowej i chronić integralność rodziny. Większość respondentów (98) zgadza się, że obecne uregulowania prawne znajdują zastosowanie w rzeczywistości społecznej, podczas gdy 82 osoby się nie zgadzają. 3 odpowiedzi były błędne. Chociaż większość respondentów uważa, że obecne przepisy prawne są stosowane w praktyce, znaczna liczba osób ma wątpliwości co do ich skuteczności. Może to sugerować, że chociaż prawo istnieje, jego egzekwowanie i realne zastosowanie mogą być nierówne lub nieskuteczne w niektórych przypadkach. Wskazuje to na potrzebę monitorowania wdrażania prawa i ewentualnego dostosowywania przepisów do zmieniających się realiów społecznych.

Większość respondentów (118) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo rodziny są wyposażone w skuteczne narzędzia,

podczas gdy 62 osoby się zgadzają. Tylko 2 odpowiedzi były błędne. Wyniki te sugerują, że znaczna część społeczeństwa uważa, że instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo rodzin nie dysponują odpowiednimi narzędziami do skutecznego działania. Może to wskazywać na potrzebę wzmocnienia tych podmiotów, zarówno pod względem zasobów, jak i szkolenia. Znaczna większość respondentów (139) zgadza się, że na stosowanie przemocy domowej wpływa wzorzec dziedziczony w środowisku pochodzenia, tylko 41 osób się nie zgadza. Tylko 2 odpowiedzi były błędne. Wyniki wskazują na powszechne przekonanie, że przemoc domowa ma korzenie w dziedziczonych wzorcach zachowań. To podkreśla znaczenie działań edukacyjnych i profilaktycznych skierowanych na przerwanie cyklu przemocy w rodzinach. Przeważająca większość respondentów (167) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że rodzice mają prawo bić swoje dzieci, tylko 12 osób się zgadza. Tylko 3 odpowiedzi były błędne. Ten wynik wskazuje na silne społeczne potępienie przemocy fizycznej wobec dzieci. To zgodne z nowoczesnymi normami prawnymi i społecznymi, które promują ochronę praw dziecka i zakaz stosowania kar fizycznych. Większość respondentów (117) zgadza się ze stwierdzeniem, że ofiary przemocy domowej akceptują swoją sytuację, podczas gdy 62 osoby się nie zgadzają. Wyniki te sugerują, że istnieje przekonanie o pewnym stopniu akceptacji lub rezygnacji wśród ofiar przemocy domowej. Może to wskazywać na potrzebę zwiększenia wsparcia i świadomości wśród ofiar, aby pomóc im w podjęciu działań zmierzających do opuszczenia przemocowej relacji. Przeważająca większość respondentów (172) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że lepiej nie wtrącać się w życie rodzin doznających przemocy, tylko 8 osób się zgadza. Ten wynik wskazuje na silne przekonanie o potrzebie interwencji w sytuacjach przemocy domowej. Jest to pozytywny sygnał wskazujący na społeczne poparcie dla działań interwencyjnych mających na celu ochronę ofiar przemocy. Większość respondentów (108) zgadza się ze stwierdzeniem, że każdy w swoim życiu doznaje przemocy, podczas gdy 72 osoby się nie zgadzają. Wyniki te sugerują, że wielu respondentów postrzega przemoc jako powszechne doświadczenie. Może to wskazywać na normalizację przemocy w społeczeństwie, co wymaga dalszej analizy i działań edukacyjnych, aby zmienić te postrzegania. Opinie na ten temat są podzielone: 86 respondentów zgadza się, że ofiara przemocy domowej

zawsze może opuścić dom, aby poprawić swoją sytuację, podczas gdy 91 osób się nie zgadza. Było 5 błędnych odpowiedzi. Podział opinii sugeruje, że istnieje znaczne zróżnicowanie w postrzeganiu możliwości opuszczenia domu przez ofiary przemocy domowej. Może to wskazywać na różnorodne bariery (np. finansowe, emocjonalne, społeczne) utrudniające ofiarom podjęcie decyzji o opuszczeniu przemocowej relacji. Wymaga to dalszej analizy i działań wspierających ofiary przemocowych relacji.

96 respondentów zgadza się, że polskie prawo skutecznie chroni osoby doświadczające przemocy domowej, natomiast 83 osoby się nie zgadzają. Były 3 błędne odpowiedzi. Opinie na temat skuteczności polskiego prawa w ochronie ofiar przemocy domowej są podzielone, choć nieco więcej osób uważa prawo za skuteczne. Sugeruje to, że istnieje pewna wiara w system prawny, ale także, że istnieją obszary, które mogą wymagać poprawy. Znaczna większość respondentów (130) uważa, że policja może ochronić ofiarę przed sprawcą przemocy, podczas gdy 49 osób się nie zgadza. Były 3 błędne odpowiedzi. Wyniki te wskazują na silne przekonanie o zdolności Policji do ochrony ofiar przemocy. To pozytywny sygnał dotyczący zaufania do służb mundurowych, jednak istnieje także mniejsza grupa osób, która ma wątpliwości co do skuteczności takich działań. Opinie respondentów są podzielone niemal po równo: 88 osób zgadza się, że główną przyczyną przemocy jest nadużywanie alkoholu, natomiast 92 osoby się nie zgadzają. Były 2 błędne odpowiedzi. Podział ten wskazuje na zróżnicowane opinie na temat roli alkoholu w przemocy domowej. Wskazuje to na potrzebę dalszych badań, aby zrozumieć, jakie czynniki są najważniejsze w powstawaniu przemocy domowej. Większość respondentów (126) uważa, że mężczyźni równie często jak kobiety doświadczają przemocy, podczas gdy 54 osoby się nie zgadzają. Były 2 błędne odpowiedzi. Wyniki wskazują na przekonanie, że przemoc dotyka obu płci w podobnym stopniu. To może sugerować rosnącą świadomość problemu przemocy wobec mężczyzn, co jest ważne w kontekście równouprawnienia i kompleksowego podejścia do problemu przemocy domowej. 102 respondentów nie zgadza się ze stwierdzeniem, że bez zeznań osoby doświadczającej przemocy policja nic nie może zrobić, podczas gdy 78 osób zgadza się z tym stwierdzeniem. Były 2 błędne odpowiedzi. Większość respondentów uważa, że policja może podjąć działania nawet bez zeznań ofiary. Jest to pozytywne

w kontekście ochrony ofiar, które mogą bać się lub być niezdolne do złożenia zeznań, jednak istotna grupa osób nadal ma wątpliwości. Opinie na temat tego stwierdzenia są podzielone niemal równo: 88 osób zgadza się, że zgłoszenie przemocy jest zemstą lub pretekstem, a 89 osób się nie zgadza. Było 5 błędnych odpowiedzi. Równa liczba odpowiedzi wskazuje na zróżnicowane opinie społeczne na temat motywacji zgłaszania przemocy. To sugeruje, że istnieje potrzeba dalszego edukowania społeczeństwa na temat rzeczywistych przyczyn zgłaszania przemocy i zwiększenia zaufania do ofiar przemocy domowej.

Większość respondentów (134) nie zgadza się z twierdzeniem, że osoby doświadczające przemocy dawno odeszłyby od sprawcy, gdyby naprawdę jej doświadczali. 46 osób zgadza się z tym stwierdzeniem. Były 2 błędne odpowiedzi. Wyniki wskazują na szerokie zrozumienie skomplikowanej natury przemocy domowej i przyczyn, dla których ofiary mogą pozostać w przemocowych związkach, takich jak strach, brak wsparcia, zależność finansowa i emocjonalna. Niski poziom zgody na to stwierdzenie jest pozytywny, gdyż wskazuje na empatię i świadomość problemu. Zdecydowana większość respondentów (155) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że procedura „Niebieskie Karty” jest niepotrzebna i powinna zostać zlikwidowana. Tylko 25 osób zgadza się z tym stwierdzeniem. Wyniki te wskazują na szerokie poparcie dla procedury „Niebieskie Karty” jako narzędzia przeciwdziałania przemocy domowej. Oznacza to, że społeczeństwo docenia znaczenie tego systemu w ochronie ofiar przemocy i potrzebę jego dalszego funkcjonowania. Większość respondentów (123) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że w przypadku przemocy wina zawsze leży po obu stronach. 57 osób zgadza się z tym stwierdzeniem. Były 2 błędne odpowiedzi. Wyniki te wskazują, że większość respondentów rozumie, iż przemoc domowa jest wynikiem działania sprawcy i nie można jej usprawiedliwiać poprzez obwinianie ofiar. To pozytywny sygnał świadczący o rosnącej świadomości problemu przemocy i odpowiedzialności sprawcy. Znaczna większość respondentów (134) zgadza się ze stwierdzeniem, że kłótnie w rodzinie są normalnym zjawiskiem, podczas gdy 45 osób się nie zgadza. Wyniki sugerują, że większość respondentów postrzega kłótnie w rodzinie jako normalną część życia rodzinnego. To wskazuje na akceptację pewnego poziomu konfliktu w relacjach, choć ważne jest, aby odróżniać zdrowe dyskusje

od destrukcyjnej przemocy. Większość respondentów (127) nie zgadza się ze stwierdzeniem, że osoby stosujące przemoc domową nigdy się nie zmieniają. 53 osoby zgadzają się z tym stwierdzeniem. Wyniki te sugerują, że większość respondentów wierzy w możliwość zmiany i rehabilitacji sprawców przemocy domowej, co jest pozytywnym sygnałem. Oznacza to, że istnieje wiara w programy interwencyjne i terapeutyczne, które mogą pomóc sprawcom zmienić swoje zachowanie.

Wyniki ankiety wskazują na kilka istotnych kwestii. Istnieje znaczna podzielność opinii na temat skuteczności obecnych przepisów dotyczących przemocy domowej, co może wymagać dalszych badań i rewizji prawa. Społeczeństwo generalnie popiera metody wychowawcze bez przemocy fizycznej, co jest pozytywnym sygnałem w kontekście nowoczesnych podejść pedagogicznych. Przemoc domowa jest powszechnie postrzegana jako poważne zagrożenie dla rodziny, co podkreśla konieczność działań prewencyjnych i wsparcia. Istnieje potrzeba lepszego monitorowania i egzekwowania przepisów prawnych, aby zapewnić ich skuteczne zastosowanie w praktyce społecznej. Istnieje powszechne przekonanie, że instytucje odpowiedzialne za bezpieczeństwo rodzin potrzebują lepszych narzędzi do skutecznego działania. Przemoc domowa jest postrzegana jako problem dziedziczony, co podkreśla potrzebę działań edukacyjnych. Społeczeństwo zdecydowanie potępia przemoc wobec dzieci i opowiada się za interwencją w przypadkach przemocy domowej. Istnieją różnorodne bariery utrudniające ofiarom przemocy domowej opuszczenie przemocowej relacji. Istnieje umiarkowane zaufanie do skuteczności prawa polskiego w ochronie ofiar przemocy, ale również istotna grupa ma wątpliwości. Policja jest postrzegana jako skuteczna w ochronie ofiar przemocy, co jest pozytywne. Podzielone opinie na temat roli alkoholu jako głównej przyczyny przemocy sugerują potrzebę dalszych badań i edukacji. Rosnąca świadomość problemu przemocy wobec mężczyzn jest widoczna. Większość uważa, że Policja może działać nawet bez zeznań ofiary, co jest ważne dla ochrony ofiar. Podzielone opinie na temat motywacji zgłaszania przemocy wskazują na potrzebę dalszej edukacji i budowania zaufania. Większość respondentów rozumie skomplikowane przyczyny, dla których ofiary przemocy domowej mogą pozostać w związkach z przemocowymi partnerami. Procedura „Niebieskie Karty” jest szeroko popierana jako ważne narzędzie w walce z przemocą domową. Większość

respondentów nie zgadza się z twierdzeniem, że wina za przemoc zawsze leży po obu stronach, co wskazuje na świadomość odpowiedzialności sprawcy. Kłótnie w rodzinie są powszechnie postrzegane jako normalne, ale ważne jest, aby odróżniać zdrowe konflikty od przemocy. Większość respondentów wierzy w możliwość zmiany sprawców przemocy, co podkreśla znaczenie programów rehabilitacyjnych. Te wnioski mogą być pomocne w dalszych działaniach edukacyjnych, profilaktycznych i interwencyjnych w kontekście przemocy domowej.

6.2. Wnioski

System przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce rozwija się stopniowo, lecz nadal brakuje wielu rozwiązań systemowych. Nowelizacja ustawy z 2023 roku rozszerzyła definicję przemocy domowej, lecz wprowadziła też wiele niejasności interpretacyjnych. Procedura "Niebieskie Karty" nie zawsze jest wszczynana, nawet w sytuacjach, gdzie występuje przemoc, co zagraża bezpieczeństwu ofiar. Eksperti wskazują na problemy proceduralne, brak kadr oraz niedostateczne finansowanie, co utrudnia efektywne działanie instytucji. Przemoc domowa ma charakter pokoleniowy, a osoby stosujące przemoc często nie kończą programów korekcyjno- edukacyjnych. Brakuje koordynacji między instytucjami oraz skutecznych narzędzi ewaluacji programów pomocy, co utrudnia kontrolę i nadzór nad działaniami. Mimo, że procedura „Niebieskie Karty” powinna chronić dzieci, system nie zawsze zapewnia im odpowiednią ochronę. Zbyt mała liczba miejsc w ośrodkach wsparcia powoduje, że ofiary przemocy są często odsyłane do innych powiatów, co ogranicza ich dostęp do pomocy. Problemem jest także brak standardów pracy z osobami stosującymi przemoc oraz brak odpowiednich programów terapeutycznych. Niska świadomość w społeczeństwie oraz ograniczona ilość szkoleń dla osób pracujących z przemocą domową stanowią poważną barierę w przeciwdziałaniu przemocy.

Zakończenie

Przemoc domowa, jako zjawisko wpływające na stabilność rodziny, pozostaje jednym z najpoważniejszych zagrożeń współczesnego społeczeństwa. Analiza przeprowadzona w ramach niniejszej pracy, koncentrująca się na latach 2019-2023 na obszarze Warszawy, ukazuje wyraźnie, jak duże wyzwanie stanowi to zjawisko dla bezpieczeństwa jednostek, rodzin i szerszych struktur społecznych. Wzrost świadomości na temat przemocy domowej oraz dynamiczne zmiany w polskim systemie prawnym stanowią kluczowe kroki w kierunku ochrony rodziny, jednakże problem ten wymaga dalszych, głębokich działań systemowych.

Rodzina, jako podstawowa komórka społeczna, nie tylko kształtuje fundamenty społeczeństwa, ale również odgrywa istotną rolę w rozwoju jednostki, zapewniając jej wsparcie, bezpieczeństwo i poczucie przynależności. Gdy jednak w jej ramach dochodzi do przemocy, procesy te zostają zaburzone, prowadząc do poważnych konsekwencji zarówno w sferze emocjonalnej, jak i fizycznej członków rodziny. Przemoc domowa wpływa na relacje między rodzicami, a także na rozwój dzieci, które często doświadczają traumatycznych przeżyć, przenosząc negatywne wzorce zachowań do swojego dorosłego życia. W ten sposób zjawisko to może prowadzić do wielopokoleniowych cykli przemocy, które trudno jest przerwać bez odpowiedniej interwencji.

W świetle badań przeprowadzonych na terenie Warszawy w latach 2019-2023, można zauważyć niepokojącą tendencję - pomimo licznych programów przeciwdziałania przemocy, liczba zgłoszonych przypadków przemocy domowej pozostaje na wysokim poziomie. Wynika to w dużej mierze z trudności w identyfikacji przypadków przemocy, szczególnie tej psychicznej i ekonomicznej, które nie zawsze są zgłaszane przez ofiary. Dodatkowym wyzwaniem są głęboko zakorzenione w społeczeństwie stereotypy dotyczące rodziny oraz silnie patriarchalne wzorce kulturowe, które utrudniają skuteczne działanie służb zajmujących się ochroną ofiar.

Polski system przeciwdziałania przemocy domowej ewoluuje, jednak zmiany te, choć widoczne i obiecujące, nadal napotykają liczne przeszkody. Wprowadzone w 2023

roku zmiany ustawowe, takie jak zastąpienie pojęcia „przemoc w rodzinie” określeniem „przemoc domowa”, są krokiem w stronę lepszego rozumienia problemu oraz jego przeciwdziałania. Nowe regulacje prawne kładą większy nacisk na ochronę ofiar i podkreślają konieczność szybkiej i adekwatnej reakcji ze strony instytucji państwowych. Wzmocnienie roli Policji, sądów, placówek oświatowych oraz organizacji pozarządowych jest nieodzowne, aby skutecznie przeciwdziałać zjawisku przemocy domowej. Jednakże zmiany prawne, to tylko jedna strona problemu. Kluczową rolę odgrywa również edukacja społeczna oraz zmiana podejścia do kwestii przemocy domowej. Społeczeństwo musi przełamać złą kulturę milczenia, która wciąż otacza przemoc, szczególnie w środowiskach, gdzie jest traktowana jako prywatna sprawa rodziny. Edukacja w szkołach, kampanie społeczne, programy wsparcia psychologicznego - wszystkie te elementy są konieczne, aby budować świadomość i otworzyć drogę do bardziej efektywnego radzenia sobie z przemocą domową w polskich domach.

Niemniej, badania przeprowadzone w ramach niniejszej pracy pokazują, że pomimo rosnącej świadomości na temat przemocy domowej, istnieje wiele obszarów wymagających dalszych działań. System przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce musi być bardziej spójny, a współpraca między różnymi instytucjami - lepiej zorganizowana i skoordynowana. Należy zwrócić szczególną uwagę na efektywność interwencji na poziomie lokalnym, gdzie kontakt z rodzinami dotkniętymi przemocą jest bezpośredni, a możliwości reagowania - najszybsze.

Podsumowując, stabilność rodziny, która jest nierozdzielnie związana z jej bezpieczeństwem, powinna być priorytetem w działaniach zarówno państwowych, jak i społecznych. Przemoc domowa zagraża tej stabilności na wielu poziomach - od naruszenia integralności fizycznej i psychicznej członków rodziny po destrukcję relacji wewnątrz niej, co z kolei rzutuje na większe struktury społeczne. Tylko dzięki holistycznemu podejściu, które uwzględnia zarówno regulacje prawne, jak i działania edukacyjne oraz wsparcie psychologiczne, możliwe jest stworzenie bezpiecznego środowiska, w którym rodziny mogą się rozwijać, wolne od zagrożenia przemocą.

Zakończenie badań wyraźnie wskazuje, że przemoc domowa stanowi jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla stabilności i bezpieczeństwa rodziny jako

podstawowej jednostki społecznej. Przeprowadzone analizy potwierdzają, że interwencje policyjne w latach 2019-2023 ujawniły znacznie większą skalę tego zjawiska niż liczba incydentów zgłaszanych innym uprawnionym instytucjom (H-4). Równocześnie okazało się, że przepisy regulujące przeciwdziałanie przemocy mogą w niektórych przypadkach ograniczać skuteczność działań podjętych wobec sprawców przemocy, co szczególnie dotyczy pracy zespołów interdyscyplinarnych i grup diagnostyczno-pomocowych (H-5).

Okres pandemii wpłynął na zmniejszenie liczby przypadków przemocy domowej rejestrowanych przez Policję i inne służby, co potwierdza hipotezę o wpływie izolacji na wszczynanie procedur "Niebieskie Karty" (H-6). Spadek liczby zgłoszeń w latach 2020-2021 oraz wzrost w roku 2023 podkreślają, jak dynamicznie zmieniają się okoliczności wpływające na wykrywalność przemocy domowej.

Podkreślenie interdyscyplinarnego podejścia w analizie problemów związanych z przemocą domową wskazuje na konieczność zacieśnienia współpracy pomiędzy różnymi instytucjami. Mimo istniejących wyzwań, efektywna współpraca i pełna integracja działań Policji, oświaty, pomocy społecznej i innych służb jest kluczowa dla stworzenia skutecznego systemu ochrony rodzin zagrożonych przemocą.

Wnioski te pokazują, że przemoc domowa nie tylko zagraża bezpośrednio ofiarom, ale również destabilizuje rodzinę jako instytucję. W tym kontekście, skuteczne przeciwdziałanie przemocy domowej musi obejmować szerokie działania prewencyjne oraz wdrażanie środków wsparcia, które nie tylko reagują na przypadki przemocy, ale również zapobiegają ich eskalacji, chroniąc rodzinę w jej najistotniejszej funkcji - zapewnieniu bezpieczeństwa i wsparcia wszystkim jej członkom.

Konkluzje wynikające z niniejszej pracy mogą służyć jako punkt wyjścia do dalszych badań, które pogłębią wiedzę na temat mechanizmów przemocy w rodzinie oraz sposobów skuteczniejszego przeciwdziałania temu zjawisku. Również instytucje zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy mogą wykorzystać te analizy do doskonalenia swoich strategii działania. Ostatecznym celem jest zbudowanie systemu, który zapewni bezpieczeństwo każdej rodzinie, niezależnie od jej statusu społecznego, materialnego czy kulturowego, eliminując przemoc jako zjawisko niszczące jej fundamenty.

Bibliografia i źródła

Opracowania naukowe

- Adamski F., *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002.
- *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2003.
- Borodziuk D., *Życie dorosłych dzieci alkoholików. Parecja. Studia i eseje*, Białystok 2019.
- Brzezińska A., Marchow M. (red.), *L. S. Wygotski, Wybrane Prace Psychologiczne II*, Poznań 2002.
- Buss D., *Psychologia ewolucyjna*, tłum. Marek Orski, Gdańsk 2003.
- Daly M., Wilson M., *Homicide*, New York 1988.
- Gaulin S., McBurney D. H., *Psychology. An Evolutionary Approach*, New York 2001.
- Gelles R., *Family Violence*, [w:] *Annual Review of Sociology*, New Rhode 1985.
- Godwod-Sikorska C., Woronowicz B. T., Ketner M., *Zespół uzależnienia od alkoholu*, Warszawa 1989.
- Grygorczuk A., Dzierżanowski K., Kiluk T., *Mechanizmy psychologiczne występujące w relacji ofiara-sprawca przemoc*, *Psychiatria* 2009, tom 6, nr 2.
- Grzeško-Nyczka M., *Istota i przejawy społecznego problemu dezorganizacji rodziny w Polsce po 1989 r.* [w:] *Rodzina, młodzież, dziecko*, pod red. M. Piorunek, J. Kozielska, A. Skowrońska-Pućka, Poznań 2013.
- Habrat B., *Strategie i leki stosowane w farmakologicznym zapobieganiu nawrotom picia i zmniejszania ilości wypijanego alkoholu*, *Alkoholizm i Narkomania*, 1996.
- Hędzielek M., Wnuk M., Marcinkowski JT., *Choroba współuzależnienia od alkoholu - diagnoza, konsekwencje, leczenie*, *Probl Hig Epidemiol*, Poznań 2009.
- Hołyst B., *Kryminologia*, Warszawa 2007.
- Johnson M. P., Ferraro K. J., *Research on Domestic Violence in the 1990s: Making Distinctions*. [w:] *Journal of Marriage and the Family*, t. 62, nr 4, 2000.

- Józwiak A., *Znaczenie telekomunikacji i teleinformatyki w systemie bezpieczeństwa państwa*. [w:] *Bezpieczeństwo w telekomunikacji i teleinformatyce* (pod red. J. Strzelczyk), t. 3. Warszawa 2008.
- Kamiński A., *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej* [w:] *Metodologia środowiskowych badań pedagogicznych*, pod red. R. Wroczyńskiego, T. Pilcha, Wrocław 1970.
- Kawula S., *Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo-wychowawcza*. [w:] *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki* (pod red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke), Toruń 2006.
- Kempe C. H., *Syndrom maltretowanego dziecka*, [w:] *Journal of Education, Health and Sport*. 2017.
- Kocik L., *Rodzina w obliczu wartości i wzorów życia ponowoczesnego świata*, Kraków 2006.
- Konopka A., *Psychoterapia zespołu zależności alkoholowej (specyfika uwarunkowania terapii kobiet)*, Szczecin 2008.
- Korczak J., *Jak Kochać Dziecko. Dziecko w rodzinie*, Warszawa 2012.
- Krajewski M., *Piszemy prace naukowe. Vademecum dla studentów i doktorantów*, Rypin 2004
- Krajewski M., *Przedmiot, który uczłowiecza*, [w:] „*Kultura współczesna*” nr 3, 2008
- Kuczma T., *Genetyczne ujęcie przestępstwa*, Poznań 1939.
- Kwak A., *Rodzina w dobie przemian, Małżeństwo a kohabitacja*, Warszawa 2005.
- *Leksykon Wiedzy Wojskowej*, Warszawa 1979.
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2000.
- Majka-Rostek D., *Związki homoseksualne. Studium socjologiczne*, Warszawa 2008.
- Maslow A., *Motywacja i osobowość*, Warszawa 1990.
- Matyjas B., *Pedagogika społeczna i rodzina - obszary badań* [w:] *Pedagogika społeczna* T 2, pod red. Marynowicz-Hetka E., Warszawa 2007.

- Matyjas B., *Rodzina i jej wspomaganie*, Kielce 2005.
- Mądrzycki T., *Osobowość jako system tworzący i realizujący plany*, Gdańsk 1996.
- Mellibruda J., *Nieprzebaczona krzywda*, Warszawa 1992.
- Mellibruda J., *Oblicza przemocy*, Warszawa 1993.
- Mellibruda J., *Pułapka nieprzebaczonej krzywdy w aspekcie psychologicznym* [w:] *Krzywda i przebaczenie*, red. T. Huk, A. Foltańska, Kraków 1997.
- Michalski R. L., Shackelford T. K., *Grandparental investment as a function of relational uncertainty and emotional closeness with parents*. [w:] *Human nature* t. 16, nr 3, 2005.
- Murdock G. P., *Social Structure*, New York 1949.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2007.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2007.
- Oleś P. K., *Wprowadzenie do psychologii*, Warszawa 2003.
- Pacewicz A., *Dzieci alkoholików. Jak je rozumieć, jak im pomagać*, Warszawa 1994,
- Papież J., *Przemiany współczesnej rodziny w kontekście pytań o wybrane normy*, [w:] *Różnice, edukacja, inkluzja*, pod red. A. Komorowska-Zielony, T. Szkudlarek, Gdańsk 2015.
- Pilch P., *Instytucjonalizacja związków partnerskich w Europie - kilka uwag o historii zjawiska, modelach obowiązujących regulacji oraz Unii Europejskiej*, [w:] *Związki partnerskie, debata na temat projektowanych zmian prawnych*, M. Andrzejewski (red.), Toruń 2013.
- Pilch T. (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Warszawa 2006.
- Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 2001.
- Pinker S., *Tabula rasa. Spory o naturę ludzką*, tłum. Agnieszka Nowak, Gdańsk 2005.
- Przełowiecka K., *Zjawisko wyuczonej bezradności u klientów instytucji pomocy społecznej - przyczyny, konsekwencje, możliwości przeciwdziałania* [w:] *Pomoc*

- *Wsparcie społeczne - poradnictwo. Od teorii do praktyki*, pod red. M. Piorunek, Toruń 2010.
- Przetacznik-Gierowska M., Tyszkowska M., *Psychologia rozwoju człowieka. Zagadnienia ogólne*, Warszawa 2007.
 - Rembowski J., *Więzi uczuciowe w rodzinie*, Warszawa 1972.
 - Rich Harris J., *Każdy inny. O naturze ludzi i niepowtarzalności człowieka*, tł. Agnieszka Nowak, Sopot 2010.
 - Rode D., *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Katowice 2010.
 - Rowe D., *The Limits of Family Influence: Genes, Experience and Behavior* (tłum. Granice wpływu rodziny: geny, doświadczenie i zachowanie), New York 1994.
 - Samochowiec A., Samochowiec J., *Terapia zespołu zależności alkoholowej na podstawie typologii alkoholizmu Lescha*, Szczecin 2008.
 - Schneewind K., Gerhard A.-K., *Relationship Personality, Conflict Resolution, and Marital Satisfaction in the first 5 Years of Marriage*. [w:] *Family Relations* t.51, 2002.
 - Siek S., *Struktura osobowości*, Warszawa 1986.
 - Sienkiewicz-Małyjurek K., Niczyporuk Z.T., *Bezpieczeństwo publiczne zarys problematyki*, Gliwice 2011.
 - Skorny Z., *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki*, Warszawa 1984.
 - *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002.
 - Smoczyński T., Andrzejewski M., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2022.
 - Spencer A. Rathus, *Psychologia współczesna*, Gdańsk 2004.
 - Steven P., *The Language Instinct. How the Mind Creates Language* (tłum. Instynkt językowy. Jak umysł tworzy język), New York 1995.
 - Szacka B., *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003.
 - Szafraniec K., Boni M., *Raport Młodzi 2011*. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.
 - Szewczuk W. (red), *Encyklopedia Psychologii*, Warszawa 1998.

- Szlendak T., *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*, Warszawa 2011.
- Szmatka J., *Małe struktury społeczne* [w:] *Biblioteka socjologiczna*, Warszawa 2007.
- Sztander W., *Dzieci w rodzinie z problemem alkoholowym*, Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, Warszawa 1993.
- Sztander W., *Poza kontrolą*, Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, Warszawa 1992.
- Sztompka P., *Socjologia*, Kraków 2002.
- Szumski J., *Wstęp do metod i techniki badań społecznych*, Katowice 1999.
- Tomaszewska M., *Kobieta w potrzasku - koalkoholizm: symptomy, objawy, charakterystyka. Psychiatria w Praktyce Ogólnolekarskiej*, Białystok 2006.
- Tyrała P., *Refleksja nad teorią i praktyką bezpieczeństwa*. [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem - wyzwania XXI wieku* (pod red. M. Lisiecki), Warszawa 2008.
- Tyrała P., *Zarządzanie bezpieczeństwem*. Kraków 2000.
- Tyszka Z., *Istota zmiany w socjalizacji rodzinnej* [w:] Z. Tyszka „Problemy Rodziny” nr 2-3, Poznań 2000.
- Tyszka Z., *Socjologia rodziny*, Warszawa 1979.
- Tyszka Z., *System metodologiczny wieloaspektowej integracji analizy życia rodzinnego*, Poznań 2001.
- Walter S., *Evolutionary Psychology*, *Internet Encyclopedia of Philosophy*.
- Weishaar M. E., *Twórcy psychoterapii: Aaron T. Beck*, Gdańsk 2007.
- White James M., Klein M. D., *Family Theories*, Thousand Oaks-London-New Delhi 2002.
- *Wielka Encyklopedia PWN*, t. 3, Warszawa 2001.
- Williams P., *Security Studies: An Introduction*, London-New York 2008.
- Woititz J. G., *Dorosłe Dzieci Alkoholików*, Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości, Warszawa 1994.

- Woronowicz B. T., *Bez tajemnic o uzależnieniach i ich leczeniu*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2001.
- Wrona G., *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Komentarz*, Warszawa 2021.
- Zaborowski J., *Administracyjnoprawne ujęcie pojęć bezpieczeństwo publiczne i porządek publiczny*. [w:] Zeszyty Naukowe ASW nr 41/1985.
- Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1985.
- Zygmuntowicz J., *Bezpieczeństwo w nauce o stosunkach międzynarodowych*. [w:] Problemy Bezpieczeństwa nr 1, Kraków 2007.

Źródła

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2024/1385 z dnia 14 maja 2024 r w sprawie zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, Dz.U.UE.L.2024.1385.
- Europejska Karta Społeczna, ETS Nr 35 z 1961 r., Dz. U. 1999 nr 8 poz. 67.
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. 1993 nr 61 poz. 284.
- Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r., Dz.U. 2015 poz. 608.
- Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r., Dz.U. 2015 poz. 961.
- Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r., Dz.U. 2009 nr 20 poz. 107.
- Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1966 r., Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169.

- *Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 17 stycznia 2022 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży*, Dz.U. 2022 poz. 150.
- *Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 r w sprawie programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową*, Dz.U. 2023 poz. 1163.
- *Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 21 czerwca 2023 r w sprawie wzoru pouczenia rodziców, opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka, któremu pracownik socjalny zapewnił ochronę w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową*, Dz. U. z 2023r., poz. 1159.
- *Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r w sprawie programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy*, Dz.U. 2023 poz. 1166.
- *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony*, Dz.U. 2023 poz. 1807.
- *Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 10 sierpnia 2023 r w sprawie wydawania przez policjanta wobec osoby stosującej przemoc domową nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania oraz zakazu wstępu*, Dz. U. z 2023 r., poz. 1613.
- *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023 r w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej*, Dz. U. z 2023r., poz. 1827.
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r w sprawie procedury "Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy "Niebieska Karta"*, Dz.U. 2011 nr 209 poz. 1245.

- *Uchwała nr 205 Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2023 r. w sprawie ustanowienia Rządowego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej na lata 2024-2030*, M. P. 2023 poz. 1232.
- *Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r o działaniach antyterrorystycznych*, Dz.U. z 2021 r. poz. 2234 oraz z 2022 r. poz. 583 i 655.
- *Ustawa z dnia 11 września 2015 r o zdrowiu publicznym*, Dz. U. z 2022 r. poz. 1608 oraz z 2023 r. poz. 171.
- *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r o pomocy społecznej*, Dz.U. z 2020 r. poz. 1876 i 2369 oraz z 2021 r. poz. 794 i 803.
- *Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r - Kodeks postępowania cywilnego*, Dz.U. 1964 nr 43 poz. 296.
- *Ustawa z dnia 20 maja 1971 r Kodeks wykroczeń*, Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114.
- *Ustawa z dnia 21 maja 1999 r o broni i amunicji*, Dz. U. z 2022 r. poz. 2516.
- *Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie*, Dz. U. 2003 Nr 96 poz. 873.
- *Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych*, Dz. U. z 2023 r. poz. 1266 i 1860.
- *Ustawa z dnia 26 października 1982 r o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi*, Dz.U. 1982 nr 35 poz. 230.
- *Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r - Prawo o ustroju sądów powszechnych*, Dz. U. z 2023 r. poz. 217, z 2022 r. poz. 2642 oraz z 2023 r. poz. 289, 614, 1030 i 1429.
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, Dz.U. z 2021 r. poz. 573 i 1981 oraz z 2022 r. poz. 558, 1700 i 1812.
- *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych*, Dz. U. z 2021 r. poz. 1285.
- *Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. 2023 poz. 1606.

- *Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej*, Dz.U. Nr 180, poz. 1493.
- *Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r o zawodach lekarza i lekarza dentysty*, Dz. U. 1997 Nr 28 poz. 152.
- *Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej*, Dz. U. z 2021 r. poz. 945.
- *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r Kodeks karny wykonawczy*, Dz. U. 1997 Nr 90 poz. 557.
- *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r Kodeks karny*, Dz. U. 1997 Nr 88 poz. 553
- *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r Kodeks postępowania karnego*, Dz. U. 1997 Nr 89 poz. 555.
- *Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r o Policji*, Dz. U. 1990 Nr 30 poz. 179.
- *Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, Dz. U. z 2024 r. poz. 177.
- *Wyrok Bevacqua i S. przeciwko Bułgarii*, Skarga nr 71127/01.
- *Wyrok Civekprzeciwko Turcji*, Skarga 55354/11.
- *WyrokD.M.D. przeciwko Rumunii*, Skarga 23022/13.
- *Wyrok E. i inni przeciwko Wielkiej Brytanii*, Skarga 33218/96.
- *Wyrok Eremia i inni przeciwko Republice Mołdawii*, Skarga nr 3564/11.
- *Wyrok Gongadze przeciwko Ukrainie*, Skarga 34056/02.
- *Wyrok Keenan przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, Skarga 27229/95.
- *Wyrok Opuzprzeciwko Turcji* , Skarga 33401/02.
- *Wyrok Talpisprzeciwko Włochom*, Skarga 41237/14.
- *Wytyczne nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 5 lipca 2024 r w sprawie wykonywania przez policjantów niektórych czynności w ramach procedury „Niebieskie Karty” oraz w związku z wydawaniem nakazu i zakazu, zakazu zbliżania, zakazu kontaktowania lub zakazu wstępu,*
Dz. Urz. KGP z 2024 r. poz. 39.
- *Zalecenie w sprawie ochrony kobiet przed przemocą*, Rec (2002)5.

- *Zalecenie w sprawie roli mężczyzn i kobiet w zapobieganiu konfliktom i ich rozwiązywaniu oraz w umacnianiu pokoju*, CM/Rec (2010)10.
- *Zalecenie w sprawie standardów i mechanizmów dotyczących równości kobiet i mężczyzn*, CM/Rec (2007)17.

Źródła internetowe

- http://kprm.gov.pl/Mlodzi_2011_alfa.pdf, dostęp: 12.09.2023 r.
- <http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/artide/view/5051>, dostęp: 24.07.2023 r.
- https://brpd.gov.pl/sites/default/files/jak_kochac_dziecko_dziecko_w_rodzinie.pdf,
dostęp: 28.01.2024 r.
- <https://dublmludzie.wordpress.com/2017/10/!1/kathleen-clarke/>,
dostęp: 04.06.2024 r.
- <https://kampania16dni.pl/o-kampanii/>, dostęp: 26.01.2024 r.
- <https://kcpu.gov.pl/szkody-zdrowotne-i-uzaleznienia/jak-nadmierne-picie-wplywa-na-funkcjonowanie-rodziny/>, dostęp: 26.07.2024 r.
- <https://noizz.pl/big-stories/raport-o-domach-matki-i-dziecka-w-republice-irlandii-9-tys-dzieci-zmarlo-kobiety/jwsvkl4>, dostęp: 04.06.2024 r.
- <https://pbn.nauka.gov.pl/sedno-webapp/works/838464>, dostęp: 24.07.2023 r.
- <https://sjp.pwn.pl/slowniki/bezpiecze%5C5%84stwo.html>, dostęp: 23.07.2023 r.
- <https://umedo.lu/en>, dostęp: 07.06.2024 r.
- <https://wiadomosci.wp.pl/co-sie-wydarzylo-w-helenowie-wstrzasajace-slowa-dziadka-7-latki-6940808735468160a>, dostęp: 16.09.2023r.
- <https://www.bfs.admm.ch/bfs/en/home/statistics/crime-criminal-justice/police/domestic-violence.html>, dostęp: 01.06.2024 r.
- <https://www.coe.int/conventionviolence>, dostęp: 01.06.2024 r.
- <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/country-monitoring-work>, dostęp:
28.05.2024 r.
- <https://www.ebg.admin.ch/en/violence-against-women-extent-and-legal-situation>,
dostęp: 01.06.2024 r.

- <https://www.funduszsprawiedliwosci.gov.pl/pl/konkursy/pomoc-pokrzywdzonym/>,
dostęp: 27.01.2024 r.
- <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8247174,konwencja-stambulska-raport-grevio.html>, dostęp: 23.05.2024 r.
- <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/289239/8397af6a-eb2e-48d7-a0df-cf72c91d103b.pdf#page=null>, dostęp: 04.06.2024 r.
- <https://www.gov.pl/web/gov/skorzystaj-z-pomocy-dla-osob-dotknietych-przemoca-w-rodzinie>, dostęp 23.07.2023 r.
- <https://www.gov.pl/web/rodzina/Informacja-w-sprawie-powolania-Zespolu-Monitorujacego-do-spraw-Przeciwdzialania-Przemocy-Domowej-I-kadencji>, dostęp: 27.01.2024 r.
- <https://www.gov.pl/web/rodzina/projekt-sprawozdania-z-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-za-2022-r>, dostęp: 26.01.2024 r.
- <https://www.gov.pl/web/rodzina/sprawozdania-z-realizacji-krajowego-programu-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-dane-statystyczne>, dostęp: 07.06.2024 r.
- <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/ustawa-kamilka-podpisana-przez-prezydenta-rp>, dostęp: 16.09.2023 r.
- <https://www.gov.pl/web/zdrowie/przemoc-domowa>, dostęp: 27.01.2024 r.
- <https://www.liberties.eu/pl/stories/przeciecie-spojenia-lonowego-irlandia/2875>, dostęp: 04.06.2024 r.
- <https://www.ngo.pl/>, dostęp: 26.01.2024 r.
- <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/niebieska-karta-co-to-jest-konsekwencje-dla-sprawcy502787.html>, dostęp: 04.10.2024 r.
- <https://www.mamazone.pl/zwiazek-problemy-i-uczucia/niebieska-karta/>, dostęp: 04.10.2024 r.
- <https://www.nhri.no/wpcontent/uploads/2018/02/Concluding-observations-fra-CEDAW-komit%C3%A9en-Norges-9.-periodiske-rapport-2017.pdf>, dostęp: 04.06.2024 r.

- <https://www.niebieskalinia.pl/o-zjawisku-przemocy/o-zjawisku-przemocy>, dostęp: 23.07.2023 r.
- https://www.regjeringen.no/contentassets/2915ff68eb2849edb3218055be32d8cb/strategi-mot-internettrelaterte-overgrep-motbarn_uu.pdf,
dostęp: 04.06.2024 r.
- <https://www.regjeringen.no/en/dokumenter/freedom-from-negative-social-control-and-honour-based-violence/id2861094/>, dostęp: 04.05.2024 r.
- <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/dss/ukraina/some-bilder-plakater/freedom-from-negative-socialcontrol-and-honour-based-violence-2021-2024.pdf>,
dostęp: 04.06.2024 r.
- <https://www.rp.pl/przestepczosc/art39119661-ciala-trzech-noworodkow-w-piwnicy-20-latka-uslyszala-zarzut-zabojstwa>, dostęp: 16.09.2023 r.
- <https://www.who.int/data/gho/data/themes/global-information-system-on-alcohol-and-health>,
dostęp: 26.07.2024 r.
- <https://www.wprost.pl/swiat/11369239/tragiczny-final-poszukiwan-polki-w-niemczech-zwloki-doroty-g-w-domu-jej-meza.html>,
dostęp: 16.09.2023 r.
- http://kprm.gov.pl/Mlodzi_2011_alfa.pdf, dostęp: 12.09.2023 r.
- <https://kcpu.gov.pl/kategoria/zarzadzenia/page/2Z>, dostęp: 12.09.2023 r.

Spis tabel

Tabela nr 1. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2018 roku	s. 177
Tabela nr 2. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2019 roku	s. 179
Tabela nr 3. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2020 roku	s. 181
Tabela nr 4. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2021 roku	s. 182
Tabela nr 5. Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2022 roku	s. 184
Tabela nr 6. Opinie ekspertów i specjalistów.	s. 219

Spis wykresów

Wykres nr 1. Liczba wypełnionych formularzy wszczynających procedurę "Niebieskie Karty" przez Policję w latach 2018-2023	s. 187
Wykres nr 2. Liczba wypełnionych formularzy „Niebieskie Karty-A” w jednostkach organizacyjnych Komendy Stołecznej Policji w latach 2019-2023	s. 190
Wykres nr 3. Ilość wypełnionych formularzy „Niebieskie Karty-A” w poszczególnych Komendach Rejonowych na terenie miasta stołecznego Warszawy	s. 192
Wykres nr 4. Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta - A” przez Komendy Rejonowe Policji w Warszawie	s. 193
Wykres nr 5. Opinie ekspertów i specjalistów	s. 221

Aneksy

Aneks nr 1. Arkusz wywiadu eksperckiego

Arkusz wywiadu eksperckiego

Preambuła. Anonimowy sondaż diagnostyczny z ekspertami realizowany w ramach dysertacji pt. Przemoc domowa jako zjawisko wywierające wpływ na stabilność rodziny na przykładzie warszawy w latach 2019 - 2023. Rozprawa doktorska opracowana pod kierunkiem naukowym prof. ucz. dr. hab. Zbigniewa Mikołajczyka

1. Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

2. Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

3. Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

Aneks nr 2. Arkusz opinii

Arkusz opinii

Arkusz jest **anonimowy**, służy określeniu opinii poprzez wskazanie czy zgadzasz się czy nie zgadzasz z postawionymi tezami. Nie ma dobrych albo złych odpowiedzi. Zaznacz odpowiednio swoją opinię.

Rodzina jest bezpieczna w obecnym kształcie prawa dotyczącego przeciwdziałania przemocy domowej	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Wychowanie bez klapsa nie jest możliwe	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Przemoc domowa zagraża instytucji rodziny	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Obecne uregulowania prawne znajdują zastosowanie w rzeczywistości społecznej	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo rodziny są wyposażone w skuteczne narzędzia	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Na stosowanie przemocy domowej wpływa wzorzec dziedziczony w środowisku pochodzenia	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Rodzice mają prawo bić swoje dzieci	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Ofiary przemocy domowej akceptują swoją sytuację	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Lepiej nie wtrącać się w życie rodzin doświadczających przemocy	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Każdy w swoim życiu doznaje przemocy	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Ofiara przemocy domowej zawsze może opuścić dom, by poprawić swoją sytuację	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ

Prawo polskie skutecznie chroni osoby doświadczające przemocy domowej	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Policja może ochronić ofiarę przed sprawcą przemocy	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Główną przyczyną przemocy jest nadużywanie alkoholu	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Mężczyźni równie często jak kobiety doświadczają przemocy	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Bez zeznań osoby doświadczającej przemocy Policja nic nie może zrobić	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Zgłoszenie faktu przemocy jest zemstą na partnerze lub pretekstem do szybkiego uzyskania rozwodu i podziału majątku	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Gdyby osoby, które twierdzą, że doświadczają przemocy naprawdę jej doświadczaly, to dawno odeszłyby od sprawcy	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Procedura „Niebieskie Karty” jest niepotrzebna, powinna zostać zlikwidowana	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Przemoc nie bierze się „znikąd”. Zawsze wina leży po środku	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Kłótnie w rodzinie są normalnym zjawiskiem	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ
Osoby stosujące przemoc domową nigdy się nie zmieniają	ZGADZAM SIĘ	NIE ZGADZAM SIĘ

Metryczka - proszę zakreślić

Płeć - Kobieta Mężczyzna

Wiek: 18-25 26-30 31-35 36-40 41-45 46-50 50-55 56-.

Wykształcenie: ☐ Średnie ☐ Wyższe ☐ Inne

Aneks nr 3. Wywiady eksperckie w ujęciu syntetycznym

Ekspert nr 1.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Szczерze mówiąc, uważam, że skuteczność tych działań jest umiarkowana. Z jednej strony widzę, że są pewne dobre praktyki, szczególnie w sytuacjach, gdy instytucje współpracują efektywnie. Z drugiej strony, brakuje jednak takiej naprawdę zintegrowanej współpracy między różnymi jednostkami, co często prowadzi do luk w działaniach. Ostatecznie, gdyby instytucje działały bardziej wspólnie, można by osiągnąć znacznie lepsze rezultaty. Zdarzyć się może, że jedna instytucja pracuje z celem na pozostawienie dziecka w środowisku i wzmocnienie kompetencji rodziców czy opiekunów, a druga skupia się na zapewnieniu dziecku ochrony poprzez odebranie, co jest celem zupełnie niezgodnym z założeniami innej instytucji. Ogromnym utrudnieniem jest brak wiedzy osób zajmujących się procedurą, nie widzą potrzeby doksztalcania się, albo są w opozycji do działań, które podejmowane są na przykład przez pracowników socjalnych, albo psychologów. Bardzo często jest tak, że jedni drugim przeszkadzają w działaniach. "

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Zdecydowanie pozytywnym elementem jest możliwość szybkiego reagowania na zgłoszenia, co pozwala na szybkie działanie, kiedy sytuacja tego wymaga. Do tego dochodzą programy wsparcia dla ofiar, które naprawdę mogą pomóc osobom w trudnych sytuacjach. Choć nie wszystko działa idealnie, widzę, że jest potencjał na dalszą poprawę, zwłaszcza jeśli te programy będą stale rozwijane. Na pewno są też obszary, gdzie moglibyśmy lepiej wspierać służby, które realizują swoje zadania w ramach przeciwdziałania przemocy, na przykład wprowadzenie bezpłatnych superwizji. Niestety pomagacze nie mają określonego obowiązku przechodzenia superwizji, albo sami sobie zorganizują albo nie będą mieć takiego wsparcia. Na przykład, jeśli warunkiem zorganizowania spotkań jest deklaracja chęci

uczestnictwa minimum dziesięciu osób z jednej instytucji, to w wielu podmiotach będzie to po prostu niemożliwe z uwagi na braki kadrowe i obciążenie obowiązkami. Problemem są też kwalifikacje do programów, mimo skierowania przez Zespół Interdyscyplinarny osoba stosująca przemoc nie jest kwalifikowana do danego programu. ”

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Jednym z największych wyzwań, jakie widzę, jest sytuacja, w której ofiary boją się zgłaszać przemoc, bo obawiają się zemsty ze strony sprawcy albo nie widzą sensu w systemie. To naprawdę blokuje cały proces i utrudnia skuteczne działania. Dodatkowo, często mamy do czynienia z opóźnieniami w realizacji wizyt w środowisku dotkniętym przemocą lub zaniechaniem pewnych działań przez odpowiednie służby. Wszystko to pokazuje, jak wiele jeszcze trzeba poprawić w zakresie monitorowania i odpowiedzialności w grupach diagnostyczno-pomocowych. Rozwiązanie tych problemów wymagałoby większej współpracy między instytucjami i lepszego wsparcia dla osób pracujących w tych grupach. Niestety tak jak powiedziałam, przedstawiciele podmiotów, które mają obowiązek prowadzenie oddziaływań, sobie przeszkadzają, czasami to wynika z braku świadomości, braku wiedzy czy zwyczajnie głębokich przekonań. To może też prowadzić do wtórnej wiktymizacji osób doświadczających przemocy."

Ekspert nr 2.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Szczерze mówiąc, zauważam, że sporo osób nie ufa systemowi, co zdecydowanie ma wpływ na skuteczność działań. Ludzie często boją się, że zgłoszenie przemocy nie przyniesie oczekiwanego efektu, albo że nie otrzymają odpowiedniego wsparcia. Kluczowym aspektem jest edukacja społeczeństwa na temat dostępnych środków pomocy i tego, że system może faktycznie działać, jeśli tylko zostanie dobrze wykorzystany. Gdybyśmy bardziej skoncentrowali się na budowaniu zaufania,

moglibyśmy osiągnąć znacznie więcej w walce z przemocą. Z innej strony faktem jest, że duża część klientów nie ma zasobów, aby przyjąć oferowaną pomoc, nie mają rozwiniętego zaplecza osobowościowego, intelektualnego, do współpracy z instytucjami. Bardzo dużo osób, które są klientami, adresatami działań, nie jest w stanie przyjąć pomocy, muszą przejść czasami wieloletnie terapie, żeby zrozumieć, co się dzieje w ich życiu, skąd to się bierze, skąd mechanizmy, a niestety pomoc psychologiczna w wielu miejscach jest prywatna, osoby nie mogą pozwolić sobie na ten luksus. ”

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Jednym z najbardziej pozytywnych aspektów, jakie widzę, jest współpraca z organizacjami pozarządowymi. Te organizacje mają ogromny wkład, zwłaszcza jeśli chodzi o pomoc psychologiczną, której wiele ofiar naprawdę potrzebuje. Często potrafią dotrzeć tam, gdzie instytucje publiczne zawodzą, co jest bardzo cenne. Działając razem z sektorem publicznym, mogą stworzyć pełniejszy system wsparcia, który odpowiada na różne potrzeby osób dotkniętych przemocą. Często instytucje publiczne nie są przygotowane do pomocy ale na szczęście zlecają zadania odpowiednim organizacjom, które mają bardzo profesjonalnie przygotowaną kadrę. ”

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Niestety, często pojawiają się problemy z zasobami, szczególnie jeśli chodzi o szkolenia funkcjonariuszy na temat specyfiki przemocy domowej. Z tego powodu nie wszyscy są odpowiednio przygotowani do działania w tak delikatnych sytuacjach. Dodatkowo, posiedzenia grup diagnostyczno-pomocowych bywają nieterminowe, a czasem wręcz się nie odbywają, co wydłuża proces pomocy. Co gorsza, zdarza się, że nie przekazuje się kluczowych informacji do sądów opiekuńczych na temat dzieci, które są ofiarami przemocy w rodzinie, co uniemożliwia stworzenie planu pomocy. Brakuje też miejsc w pieczy zastępczej, co powoduje, że dzieci pozostają w niebezpiecznych środowiskach. To ogromny problem, który wymaga pilnej analizy

i systemowych rozwiązań. Niektóre organizacje w bardzo szkodliwy sposób określają, że praca nad relacjami jest priorytetem, że alienacja rodzicielska jest szkodliwa, a to już dawno zostało obalone, i niestety nadal mamy tysiące dzieci w patologicznych środowiskach, które wzorcują zachowania, i można spisać je na tak zwane straty społeczeństwa. To bardzo przykre. "

Ekspert nr 3.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Myślę, że oddziaływania są w dużej mierze skuteczne, ale ich efektywność często zależy od tego, jak zaangażowane są wszystkie strony. Zdarza się, że ofiary nie korzystają z dostępnych form wsparcia, co utrudnia cały proces pomocy. Dodatkowo, choć instytucje robią wiele, aby poprawić swoje działania, wciąż borykają się z problemami proceduralnymi, brakami kadrowymi i ogólnym brakiem świadomości społecznej. Uważam, że kluczowym wyzwaniem jest też mentalność w społeczeństwie, która nie zawsze sprzyja przyznaniu, że przemoc to realny problem. Instytucje pracują z grupą osób już dotkniętą problemem przemocy, nie ma profilaktyki, pracy z ludźmi zagrożonymi, a nawet takimi, którzy godzą się na zachowania przemocowe, nie reagują. Każdemu potrzebne są umiejętności na przykład rozwiązywania konfliktów bez przemocy, stawiania granic, asertywności, wyrażania opinii bez agresji i tym podobne. Jeszcze potrzeba nam, jako społeczeństwu dużo czasu, może kilka dekad, bo nie sądzę, aby systemowo zostały wprowadzone rozwiązania w ramach profilaktyki zachowań przemocowych, bo to bardzo trudne, tutaj należałoby rozważyć, w którym momencie, jakie środowisko objąć, bo jeśli wprowadzimy temat do szkół, to co ze środowiskiem rodzinnym, gdzie dziecko wraca i nadal spotyka się z zachowaniami patologicznymi. "

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Zdecydowanie mogę wskazać, że programy interwencyjne i edukacyjne przynoszą wymierne efekty, szczególnie jeśli chodzi o budowanie zaufania do systemu. Dzięki nim coraz więcej osób zaczyna postrzegać ten system jako realną pomoc, a nie jedynie

biurokratyczną machinę. Edukacja na temat przemocy domowej zmienia postrzeganie tego problemu, co jest krokiem w dobrą stronę. Jednak jeszcze wiele pracy przed nami, aby te programy dotarły do wszystkich, którzy ich potrzebują. Ważne, żeby w programach ludzie sami chcieli uczestniczyć, nie bali się konsekwencji i chcieli mieć tylko zaliczenie tematu. "

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Często spotykamy się z oporem ze strony rodzin, które nie chcą przyznać, że problem przemocy w ogóle istnieje. Zdarza się, że osoby stosujące przemoc są uwikłane w wielopokoleniowe schematy zachowań, które dla nich są po prostu normą. To sprawia, że praca nad zmianą tych postaw jest wyjątkowo trudna. Obecnie, dzięki wnioskowi grupy diagnostyczno-pomocowej, uczestnictwo w programach dla sprawców przemocy stało się obowiązkowe, ale wciąż mamy problem z niską liczbą uczestników. Jeszcze mniej osób rzeczywiście kończy takie programy, co pokazuje, jak wiele wyzwań nadal przed nami. To jest obszar, gdzie potrzebujemy bardziej konsekwentnych działań. Rzeczywisty, albo przynajmniej statystyczny obraz zobaczymy za jakiś czas, jakie skutki przyniesie zmiana i modyfikacja prawa, może za dekadę, albo kilka dekad będziemy pozytywnie, z całą pewnością podsumowywać dzisiejsze zmiany. Oczywiście nieocenioną wartością, która prawdopodobnie będzie widoczna za kilka dekad, będą skutki w kolejnych świadomych pokoleniach, szkoda, że nadal jesteśmy w momencie refleksji. "

Ekspert nr 4.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Uważam, że działania są skuteczne, zwłaszcza wtedy, gdy są dostosowane do indywidualnych potrzeb ofiary. Każda sytuacja przemocy jest inna, dlatego tak ważne jest, aby podejście było elastyczne i dopasowane do konkretnego przypadku. To, co może działać dla jednej osoby, niekoniecznie będzie skuteczne dla innej, więc kluczowe jest zapewnienie odpowiedniego wsparcia, które rzeczywiście odpowiada na potrzeby ofiar.

Myślę też, że większy nacisk na personalizację pomocy mógłby jeszcze bardziej podnieść skuteczność działań. Niezaprzeczalnie, mimo, że można skorzystać z programów, to są one dostępne w dużych miastach, a co jeśli osoba stosująca przemoc albo osoba doznająca przemocy domowej mieszka na wsi, jest osobą z ograniczeniami ruchowymi albo osobą starą? Wtedy nie ma możliwości logistycznych, aby w nich uczestniczyć. "

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Na pewno wspólne działania z lokalnymi instytucjami i organizacjami przynoszą pozytywne rezultaty. Taka współpraca pozwala na szybsze i bardziej kompleksowe reagowanie na sytuacje przemocy. Lokalne organizacje często lepiej rozumieją specyfikę danego środowiska, co pomaga w dostosowaniu pomocy do realnych potrzeb. Poza tym, współpraca różnych podmiotów buduje sieć wsparcia, która daje ofiarom przemocy większe poczucie bezpieczeństwa. Tego rodzaju podejście umożliwia holistyczne działanie, a to klucz do długoterminowej poprawy sytuacji. Bardzo dużo zależy też od tego, gdzie ta pomoc jest świadczona i czy jest do niej faktyczny dostęp. "

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Największym wyzwaniem jest zdecydowanie brak miejsc w schroniskach dla ofiar przemocy oraz trudności w nawiązaniu komunikacji z osobami, które doświadczają przemocy. Szczerze powiedziawszy, czasami nie może ta pomoc być udzielona, bo osoba jest przykładowo uzależniona, i z tym wiąże się spożywanie alkoholu albo innych środków, i przez to nie może skorzystać z ośrodka. Placówki ochrony, które odgrywają kluczową rolę, są niewystarczające od lat, co tylko pogarsza sytuację. Dodatkowo, problemy proceduralne, takie jak brak standardów pomocy czy przedłużanie czasu pobytu w ośrodkach, utrudniają sprawną interwencję. Również deficyt w postrzeganiu pomocy jako społecznej, a nie kryzysowej, sprawia, że ofiary często czują się zagubione w systemie. Perspektywa interdyscyplinarnych zespołów również nie jest optymistyczna - procedura „Niebieskie Karty” jest bardzo sformalizowana, co prowadzi do biurokratycznych opóźnień, a faktyczna pomoc zostaje w tyle. Brakuje szkoleń,

superwizji i programów skierowanych do dzieci, co sprawia, że system nie odpowiada w pełni na potrzeby ofiar. Dodatkowo, brak jasnych kryteriów kierowania osób stosujących przemoc do programów sprawia, że możliwości wsparcia są ograniczone. Brak zaangażowania w interdyscyplinarne zespoły, co przekłada się na opóźnienia w udzielaniu pomocy. Grupa diagnostyczno-pomocowa wnioskuje o skierowanie do programu, nie uwzględniając żadnych konkretnych warunków, nie mając klucza do wnioskowania. W mojej ocenie każdy bez wyjątku powinien przejść program. Już sam zakres programów, powinien być przerabiany obowiązkowo kilka razy w życiu każdego człowieka, taka jest moja opinia. ”

Ekspert nr 5.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Skuteczność działań w systemie przeciwdziałania przemocy domowej na pewno wzrosła w porównaniu do tego, co było kilka lat temu. Widać, że są postępy i wiele osób może teraz liczyć na wsparcie, którego wcześniej brakowało. Mimo to, wciąż jest wiele do zrobienia, zwłaszcza jeśli chodzi o lepszą koordynację między instytucjami oraz bardziej spersonalizowane podejście do każdej sprawy. To, co jest wyraźnie widoczne, to potrzeba jeszcze większego nacisku na edukację i profilaktykę, aby zapobiegać przemocy już na wczesnym etapie. Nie ma koordynatora działań, oczywiście jest funkcja koordynatora programu przeciwdziałania przemocy, ale nadal nie ma faktycznie funkcjonującego organu koordynującego działania wobec osób w procedurze. Może namiastką koordynacji będzie e-niebieska karta, zobaczymy, na ile to nam ułatwi działania. Mam nadzieję, że przynajmniej w kwestii monitorowania rodziny, dzieci, osób stosujących, będziemy mieli jakiś obraz przemocy. Często wychodząc z jednych relacji wiążemy się w drugich, a jestem przekonana, że gdybyśmy zmonitorowali osoby stosujące i doznające, to one kolejny raz są w podobnych relacjach, przemocowych, a przeraża mnie myślenie o dzieciach, czy one też jako dorośli stosują, czy doznają przemocy w związkach. Obawiam się, że może być tak w większości przypadków. To ciekawe pole do prowadzenia badań. ”

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Jednym z pozytywnych elementów są programy resocjalizacyjne dla sprawców przemocy, które przynoszą efekty, zwłaszcza jeśli są połączone z terapią. Widzimy, że takie programy zaczynają przynosić realne rezultaty, a osoby, które z nich korzystają, mają szansę na zmianę swojego zachowania. Nowym i ważnym krokiem jest powiązanie odpowiedzialności za uczestnictwo w tych programach z sankcjami prawnymi. Sprawcy, którzy uporczywie uchylają się od obowiązków, mogą teraz liczyć się z konsekwencjami prawnymi, co wprowadza dodatkowy element mobilizacji. To pokazuje, że system idzie w dobrym kierunku, choć oczywiście jest jeszcze sporo do poprawienia. Problemem jest również fakt, że osoba stosująca przemoc domową może być podczas odbywania kary, skierowania do programu, jeśli dotyczy to przestępstwa z tym związanego, bo jeśli osadzona jest w związku z kradzieżą, albo oszustwem, czymkolwiek, ale nie z przemocą, to nawet jeśli na wolności miała rolę osoby stosującej przemoc, już nie zostanie skierowana do programu w zakładzie. Niestety resocjalizacja w Polsce ma złą opinię. Niestety też muszą się zgodzić na udział, a często jest tak, że pobyt jest za krótki, i nie do końca system i możliwości proceduralne są zbieżne z możliwościami i chęciami osadzonych, to dla niektórych za duży wysilek. "

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Jedną z największych trudności, na które napotykamy, jest utrzymanie kontaktu z ofiarami, które często zmieniają miejsce zamieszkania lub nie chcą współpracować. Jest to zrozumiałe, biorąc pod uwagę traumę, jaką przeszły, ale znacząco utrudnia to udzielanie skutecznej pomocy. Ważne jest, aby regularnie monitorować sytuację ofiar, szczególnie dzieci, które często są najbardziej narażone na skutki przemocy domowej. Niestety, wciąż zdarza się, że obowiązek terminowego przeprowadzania wizyt sprawdzających oraz tworzenia planów pomocy nie jest w pełni realizowany. To sprawia, że interwencje są mniej skuteczne, niż mogłyby być, i wymaga to pilnych zmian w systemie nadzoru nad procedurami. Rodziny uciekają z systemu, nie ma monitoringu czy śledzenia rodzin, może projektowana e-niebieska karta da inne

możliwości. Brak kontaktu, niby jest normalny w procesie uzależnienia od przemocy, ale to bardzo utrudnia jakiekolwiek działania, czasami jest to syzyfowa praca, a często niemożliwa, gdyż ludzie są obciążeni różnymi problemami natury psychologicznej, które uniemożliwiają im przyjęcie pomocy. "

Ekspert nr 6.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Moim zdaniem skuteczność tych oddziaływań jest bardzo różna. Wszystko zależy od tego, jak ściśle instytucje współpracują między sobą oraz jak poważnie traktują orzeczenia sądowe. Zdarza się niestety, że orzeczenia nie są wdrażane w praktyce, co powoduje, że ofiary przemocy czują się pozostawione same sobie. To prowadzi do sytuacji, w której nawet najlepsze wyroki nie przynoszą realnej ochrony, jeśli nie są odpowiednio egzekwowane. Myślę, że kluczowe jest wzmocnienie nadzoru nad realizacją tych działań, aby były bardziej konsekwentnie i sprawiedliwie realizowane. Rzadko się zdarza, żeby zastrzono środki zapobiegawcze, jeśli osoba stosująca przemoc domową, się do nich nie stosuje, na przykład nie stawia się na dozór. "

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Jednym z pozytywnych elementów jest fakt, że sądy mają możliwość nakładania obowiązków na sprawców przemocy, co działa prewencyjnie. To bardzo ważny krok, bo daje ofiarom przynajmniej minimalne poczucie bezpieczeństwa i pokazuje, że sprawcy mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności. Takie decyzje sądu, na przykład nakaz opuszczenia mieszkania przez sprawcę, mogą zapobiec eskalacji konfliktu. Jednak to też wymaga odpowiedniej egzekucji, ponieważ samo nałożenie obowiązków nie zawsze wystarczy - trzeba je skutecznie wdrażać, aby przyniosły zamierzone rezultaty. Policja i prokuratorzy coraz częściej stosują środki, którymi dysponują, niestety bardzo niski odsetek spraw kończy się w sądzie wyrokiem. "

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Jednym z największych wyzwań jest to, że sprawcy często nie przestrzegają nakazów sądowych, a system nie zawsze ma wystarczające narzędzia, żeby to skutecznie egzekwować. Nawet jeśli sąd wyda nakaz, np. zakaz zbliżania się, w praktyce trudno jest monitorować, czy jest on przestrzegany. Niestety, wciąż mamy do czynienia z przypadkami, w których mimo licznych zgłoszeń i kontaktu z ofiarą, nie wszczyna się odpowiednich procedur. Takie sytuacje sprawiają, że ofiary tracą wiarę w system, co jeszcze bardziej komplikuje proces przeciwdziałania przemocy. To pokazuje, jak ważne jest wprowadzenie bardziej rygorystycznych narzędzi egzekwowania wyroków. Fakt, są środki ochronne, i widać, że są stosowane. Przynajmniej te środki związane są z konsekwencjami, w przypadku niestosowania się. Faktycznie, dla osób wskazanych, jako stosujące przemoc domową, jest to forma motywacji, żeby tylko nie dostać nakazu natychmiastowego opuszczenia mieszkania. Sądy też stosują te środki, niewiele jest uchylanych, więc dynamika jest widoczna. "

Ekspert nr 7.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Myślę, że skuteczność tych działań często zależy od dostępności i jakości wsparcia, jakie otrzymują ofiary przemocy. Z jednej strony mamy wiele programów, które mogą przynieść dobre rezultaty, ale jeśli ofiary nie mają szybkiego dostępu do pomocy - na przykład w postaci psychologa czy prawnika - to cała procedura staje się mniej efektywna. Widzimy to na przykład, gdy brakuje miejsc w schroniskach lub gdy ofiary muszą czekać tygodniami na terapię. Kluczowe jest to, żeby wsparcie było nie tylko dostępne, ale i dobrze skoordynowane, bo nawet najlepsze przepisy nic nie dadzą, jeśli nie idą za tym konkretne działania. Na przykład, jak mamy pomóc młodej matce, jeśli nie mamy miejsca w żłobku, albo przedszkolu, albo opieki dla dziecka, kiedy na przykład przypada termin terapii. "

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Na pewno pozytywnym aspektem jest współpraca z mediami i organizowanie kampanii społecznych, które podnoszą świadomość na temat przemocy domowej. Dzięki takim inicjatywom coraz więcej osób zdaje sobie sprawę, że przemoc to nie jest tylko sprawa prywatna, ale problem społeczny, z którym trzeba walczyć. Kampanie takie jak te, które widzimy w mediach, pomagają ludziom zrozumieć, gdzie szukać pomocy i jakie mają prawa. To ważne, bo bez świadomości nie ma szans na zmianę postaw społecznych, a właśnie to jest kluczowe, aby przeciwdziałać przemocy domowej na dłuższą metę. Bardzo ważne są działania profilaktyczne kierowane nie tylko do osób stosujących przemoc ale również do doznających i zagrożonych, do dzieci, młodzieży, młodych dorosłych. "

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Jednym z głównych problemów, na który często napotykamy, jest to, że ofiary nie chcą składać zeznań w sądzie, mają traumatyczne doświadczenia, nie chcą widzieć się z oprawcą, co znacznie utrudnia prowadzenie spraw. Zrozumiałe jest, że boją się zemsty ze strony sprawcy, ale niestety bez ich zeznań, procesy sądowe mogą być trudne do przeprowadzenia. Co więcej, zdarzają się przypadki, gdzie sądy rodzinne nie informują odpowiednich instytucji o powrocie dziecka do środowiska przemocowego. To niepokojące, bo dzieci są wówczas narażone na ponowne krzywdy. Dodatkowo, brakuje miejsc w pieczy zastępczej, co powoduje, że nawet jeśli sąd postanowi odebrać dziecko z niebezpiecznego domu, to często nie ma gdzie go umieścić. Dlatego uważam, że musimy położyć większy nacisk na kampanie dotyczące rodzicielstwa zastępczego, szczególnie specjalistycznego, bo to jest kluczowe, aby chronić dzieci przed dalszą przemocą. To wśród zwykłych ludzi, prostych rodzin jest potencjał na rodziny zastępcze, tam trzeba szukać kolejnych wielkich ludzi, którzy na swojej przysłowiowej kanapie znajdą miejsce dla kolejnych dzieci, które zostaną uratowane."

Ekspert nr 8.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Myślę, że działania w tym obszarze są cały czas rozwijane i udoskonalane, ale niestety wciąż wiele osób nie zgłasza się na badania czy konsultacje, co mocno utrudnia podejmowanie skutecznych interwencji. Zdarza się, że ofiary przemocy boją się zgłaszać swoje problemy, ponieważ nie mają pewności, że system zapewni im wystarczającą ochronę. A przecież bez wczesnego zgłoszenia i zdiagnozowania sytuacji, pomoc nie zawsze może być udzielona na czas. Uważam, że zwiększenie zaufania do systemu jest kluczowe, by te interwencje były naprawdę skuteczne. Choroby somatyczne, to czasami niespecyficzne skutki zmian hormonalnych wynikających ze stresu mającego podstawy w relacji przemocowej, a to w ogóle nie jest ze sobą wiązane. "

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Jednym z pozytywnych aspektów jest coraz lepsza edukacja dotycząca rozpoznawania objawów przemocy, zarówno wśród społeczeństwa, jak i w służbach, które zajmują się pomocą ofiarom. Dzięki temu coraz więcej ludzi jest w stanie zareagować odpowiednio wcześnie, a sami sprawcy są bardziej świadomi, że ich zachowania nie pozostaną niezauważone. Ważnym krokiem naprzód są również programy edukacyjne w szkołach, które uczą młodych ludzi, czym jest przemoc i jak sobie z nią radzić. To właśnie edukacja ma ogromną moc w zapobieganiu przemocy domowej w przyszłości. Ogromnym krokiem są Standardy Ochrony Małoletnich wprowadzane w szkołach, dzięki czemu nauczyciele będą szkoleni i bardziej wyczuleni oraz w obowiązku zgłoszenia przemocy. "

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Jednym z najtrudniejszych wyzwań jest dotarcie do ofiar, które często ukrywają swoje problemy ze strachu, wstydu lub z powodu zależności od sprawcy. Niestety, nawet jeśli ofiara zdecyduje się na zgłoszenie, to pojawiają się dodatkowe problemy, takie jak brak jasnych uregulowań dotyczących przewozu dzieci w sytuacjach interwencyjnych. Wiele

osób pracujących w tym obszarze przyznaje, że sam proces odebrania dziecka z domu pełnego przemocy jest bardzo stresujący, a jeszcze dochodzą do tego problemy techniczne, takie jak brak fotelików czy odpowiednich pojazdów. Dodatkowo, brak wspólnych szkoleń dla różnych służb - od sędziów, po kuratorów, Policję i pracowników pomocy społecznej - sprawia, że często brakuje spójnych procedur. Gdyby udało się zorganizować takie szkolenia, myślę, że współpraca mogłaby być bardziej płynna, a efekty działań skuteczniejsze. Wszędzie system, to ludzie, którzy muszą być wyposażeni w wiedzę i umiejętności, ale nie zawsze systemowy obowiązek wpłynie na kompetencje, które weryfikuje praktyka. "

Ekspert nr 9.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Uważam, że działania są skuteczne, zwłaszcza kiedy mówimy o pracy z dziećmi, które doświadczają przemocy. Widzimy, jak zmiany w podejściu i metodach interwencji mogą przynieść realne efekty w ich życiu, pomagając im zrozumieć, że nie są same. To kluczowe, aby dzieci czuły się bezpiecznie i miały wsparcie w trudnych chwilach, co ma ogromny wpływ na ich dalszy rozwój. Nawet jeśli system uratuje jedno dziecko na dziesięć, na sto, to jest sens. Zapewnienie ochrony jest kluczowe, czekamy na kwestionariusz szacowania ryzyka do art. 12a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, ale już teraz mamy możliwość, jak dotychczas korzystania z tej możliwości. "

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Edukacja w zakresie przemocy domowej oraz programy profilaktyczne w szkołach przynoszą pozytywne efekty, ponieważ zwiększają świadomość zarówno uczniów, jak i nauczycieli na ten ważny temat, na przykład o hejcie, o emocjach, agresji i tym podobne. Kiedy młodzi ludzie uczą się rozpoznawać przemoc i wiedzą, jak na nią reagować, zyskują narzędzia do ochrony siebie i innych. Warto podkreślić, że takie programy mogą zmieniać społeczne postrzeganie przemocy, co jest kluczowe w dłuższej perspektywie. Niestety dzieci które uczęszczają na treningi umiejętności społecznych

każdego dnia wracają do tego samego może nawet uboższego środowiska, nie mają wzorców, nie ma kontynuacji w środowisku domowym. "

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Jedną z poważniejszych trudności jest często brak wsparcia ze strony rodziców i opiekunów, którzy nie zawsze rozumieją, jak poważny jest problem przemocy domowej. System edukacji nie jest odpowiednio przygotowany do reagowania na te sytuacje, a niestety nie wszystkie dzieci, które doświadczają przemocy, trafiają do systemu pomocy. Ponadto, nauczyciele nie mają wystarczającego profesjonalnego przygotowania, co sprawia, że w sytuacjach kryzysowych mogą czuć się bezradni. Paradoksalnie, w systemie pomocy także można zauważyć zjawisko przemocy, co prowadzi do tego, że dzieci przychodzą do szkół z niezaspokojonymi potrzebami bezpieczeństwa. Kiedy nauczyciele stosują metody kar i nagród, to może być odbierane jako forma przemocy, co nie sprzyja tworzeniu zdrowego środowiska nauki. Mamy też do czynienia z wieloma wyzwaniami, jak wpływ mediów czy problemy z dostępem do wsparcia psychologicznego, co w przyszłości może prowadzić do jeszcze większych problemów zdrowia psychicznego wśród dorosłych, którzy jako dzieci doświadczali przemocy. Gigantycznym problemem są braki kadr, zwiększa się liczba klientów, a nie ma to przełożenia na zwiększenie liczby zatrudnionych pracowników i funkcjonariuszy, a dodatkowo brak jest szkoleń specjalistycznych i superwizji. "

Ekspert nr 10.

Jaka jest Pani/Pana opinia w zakresie skuteczności oddziaływań realizowanych wobec uczestników systemu przeciwdziałania przemocy domowej?

"Z perspektywy kryminologii, istnieje silny związek między skłonnościami behawioralnymi sprawców a popełnieniem przestępstw, co pokazuje, że mamy do czynienia z wysokim poziomem recydywy. Bez właściwej socjalizacji i wychowania, osoby te często nie spełniają oczekiwań społeczeństwa, co jest ogromnym wyzwaniem. Co ciekawe, nawet po ukończeniu programów terapeutycznych, wielu z tych ludzi wraca do dawnych wzorców, bo brakuje im pozytywnych modeli do naśladowania. Jeśli chodzi

0 system przeciwdziałania przemocy, różnice w sposobach mierzenia skuteczności są wyraźne. W systemie prawno-karnym mamy konkretne procedury, które pozwalają ustalić, czy doszło do przestępstwa, podczas gdy w kontekście przeciwdziałania przemocy brakuje tak jasnych mechanizmów. Najczęściej oceniamy skuteczność działań na podstawie poziomu satysfakcji osób, które otrzymały pomoc, co niestety nie daje pełnego obrazu sytuacji, a jedynie stwierdza, czy cel pomocy został osiągnięty. Nie badamy satysfakcji w rodzinie, czy osoba stosująca przemoc domową wracając do środowiska zmienia swoje zachowania, czy może je modyfikuje przenosząc na inne formy. "

Jakie są pozytywne elementy realizowane w systemie przeciwdziałania przemocy domowej?

"Zdecydowanie zauważam wzrastającą świadomość problemu wśród lekarzy

1 personelu medycznego, co jest bardzo ważnym krokiem naprzód. Niemniej jednak odpowiedź na pytanie, czy system działa, nie jest prosta i wymaga dokładnego określenia, czego tak naprawdę oczekujemy od tego systemu. Kiedy spojrzymy na sytuację małoletnich dzieci, które doświadczają przemocy domowej, okazuje się, że nie są one odpowiednio uwzględniane w ramach tego systemu. Procedury koncentrują się bardziej na relacjach między dorosłymi, a nie na potrzebach dzieci, co jest niezwykle niepokojące. Z drugiej strony, sędziowie rodinni, którzy są bezpośrednio zaangażowani w tę sprawę, dostrzegają powagę problemu i aktywnie działają. Zrzeszając się w organizacjach pozarządowych, takich jak Stowarzyszenie Sędziów Rodzinnych, mają możliwość wpływania na kierunki działań poprzez wydawanie opinii i rekomendacji. Ich materiały publikowane na stronie internetowej dostarczają wartościowych informacji na temat funkcjonowania sądów rodzinnych i pokazują, jak ważna jest ich rola w przeciwdziałaniu przemocy. Niestety to tylko grupa, przyszłość pokaże, jakie efekty przyniosą szkolenia. Niejednolite orzecznictwo też daje nam obraz braku wiedzy albo konsekwencji, zwłaszcza w przełożeniu stosowania zabezpieczenia małoletnich albo stosowania nakazów lub zakazów wobec osób stosujących przemoc domową."

Jakie działania podejmowane w ramach przeciwdziałania przemocy domowej przynoszą trudności?

"Jednym z największych wyzwań, z jakim się spotykamy, jest brak czasu na dłuższe rozmowy z pacjentami, co naprawdę utrudnia identyfikację przemocy. Gdy nie możemy poświęcić wystarczającej uwagi, ryzykujemy, że nie dostrzegamy ukrytych problemów, które mogą mieć poważne konsekwencje. To wzmacnia frustrację zarówno u ofiar, jak i pracowników, którzy czują się bezsilni wobec sytuacji. W dodatku, jeśli chodzi o interwencje, brakuje uregulowań dotyczących odpowiedzialności za przewóz dzieci w sytuacjach kryzysowych, co jest dodatkowym obciążeniem. W praktyce, gdy dochodzi do odebrania dziecka, kwestie techniczne, takie jak brak odpowiednich fotelików, stają się dodatkowym stresorem dla pracowników, którzy i tak mają na sobie dużą presję. Funkcjonariusze Policji powinni w szczególności pracować z osobą stosującą przemoc domową, a nie są do tego przygotowani, szkolenia nie są jeszcze weryfikowane, a w wielu powiatach jeszcze się nie odbywają. "

Streszczenie

Praca doktorska analizuje zjawisko przemocy domowej oraz jego wpływ na stabilność rodzin na przykładzie Warszawy w latach 2019-2023. Przemoc domowa jest tu traktowana jako poważne zagrożenie społeczne, które destabilizuje nie tylko jednostki, ale również szersze struktury rodzinne i społeczne.

W rozdziale pierwszym omawiana jest rodzina jako podstawowa grupa społeczna, wraz z jej definicjami i klasyfikacjami. Przedstawiono tu typologię zagrożeń bezpieczeństwa rodziny, z uwzględnieniem pojęcia bezpieczeństwa jako stanu oraz systemu, a także różnorodne rodzaje zagrożeń, które mogą wpływać na stabilność rodzin, w tym przemoc domową. W tej części pracy autor analizuje również historyczne i kryminologiczne aspekty przemocy domowej oraz dostarcza szczegółowej charakterystyki tego zjawiska, naświetlając jego wpływ na funkcjonowanie rodziny.

Rozdział drugi koncentruje się na uregulowaniach prawnych dotyczących przeciwdziałania przemocy domowej. Omówiono tu międzynarodowe rozwiązania oraz szczegółowo przeanalizowano polski system prawny, który podlegał istotnym zmianom, zwłaszcza w kontekście wprowadzonej w 2023 roku nowelizacji. Rozdział kończy się refleksją nad skutecznością i wyzwaniem związanymi z implementacją tych regulacji w Polsce.

W rozdziale trzecim praca skupia się na instytucjonalnym systemie zapobiegania przemocy. Zaprezentowano w nim funkcjonowanie różnych jednostek, w tym organizacji pomocy społecznej, Gminnych Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Policji, Żandarmerii Wojskowej, służb oświatowych, sektora ochrony zdrowia oraz organizacji pozarządowych. Każda z tych instytucji ma odrębną rolę i zadania, które wspólnie tworzą złożony system wsparcia dla ofiar przemocy domowej oraz prewencji tego zjawiska.

Rozdział czwarty poświęcony jest metodologii badań, obejmując opis terenu badań, problematykę i cele pracy oraz hipotezy badawcze. Szczegółowo omówiono tutaj zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze, które posłużyły do zgromadzenia danych oraz przeprowadzenia analiz. Rozdział ten zamyka przegląd wyzwań związanych z organizacją i realizacją badań terenowych.

Rozdział piąty prezentuje skalę przemocy domowej. Przedstawiono tu sytuację w Polsce na tle wybranych krajów europejskich oraz omówiono szczegółowe dane dotyczące przemocy domowej w Warszawie w latach 2019-2023. Rozdział kończy się wnioskami, które ukazują dynamikę zjawiska oraz jego powiązania z pandemią COVID-19 i jej wpływem na liczbę zgłaszanych przypadków przemocy.

Rozdział szósty to analiza opinii ekspertów. Praca bazuje na wypowiedziach przedstawicieli różnych instytucji, w tym Policji, sądownictwa, pomocy społecznej i oświaty, aby uzyskać wielowymiarowy obraz problemu przemocy domowej. Wyniki tej analizy podkreślają znaczenie interdyscyplinarnej współpracy oraz wskazują na wyzwania i możliwości doskonalenia istniejących procedur i strategii.

Zakończenie stanowi podsumowanie kluczowych wniosków pracy. Autorka podkreśla, że przemoc domowa pozostaje znaczącym zagrożeniem dla stabilności i bezpieczeństwa rodzin. Analiza przeprowadzona na przestrzeni lat 2019-2023 wykazuje, że pomimo działań prawnych i instytucjonalnych, liczba przypadków przemocy domowej utrzymuje się na wysokim poziomie. Wskazuje się na konieczność spójnej i skoordynowanej współpracy między różnymi instytucjami, aby skuteczniej przeciwdziałać temu zjawisku. Praca podkreśla również znaczenie edukacji społecznej jako kluczowego elementu prewencji, który pomaga przełamać złą kulturę milczenia wokół przemocy domowej oraz wspierać ofiary i zapobiegać jej eskalacji.

Podsumowując, niniejsza rozprawa przedstawia kompleksową analizę przemocy domowej i jej wpływu na stabilność rodziny, oferując jednocześnie rekomendacje dla dalszych badań i ulepszenia polityk przeciwdziałania przemocy. Wyniki mogą posłużyć instytucjom jako podstawa do doskonalenia strategii i systemów wsparcia, dążąc do zapewnienia bezpiecznego środowiska dla wszystkich członków rodziny.

Abstract of the doctoral dissertation

The thesis presents a comprehensive analysis of domestic violence and its impact on family stability, using the city of Warsaw as a case study from 2019-2023. Domestic violence is conceptualised as a significant social issue that undermines not only individuals but also the stability of broader familial and social structures. The study explores multiple forms of domestic violence - physical, psychological, economic and sexual violence - and examines their specific effects on family functioning. It highlights the multifaceted nature of domestic violence, which, often stems from a range of factors including emotional issues, addictions or economic stressors. The primary aim of this research is to investigate how domestic violence affects the functionality of families and to identify preventive and intervention strategies to address this phenomenon.

The first chapter provides an overview of the family as the fundamental social unit reviewing definitions, classifications and a typology of threats to family stability and it explores its psychological impact especially on children, who are often direct or indirect victims of violence. Risk factors such as low educational attainment, financial difficulties or addictions are analysed, along with socio-cultural determinants that contribute to the emergence and escalation of domestic violence.

The second chapter examines the legal frameworks governing domestic violence, with a particular focus on international instruments, such as the Istanbul Convention, and the evolution of the Polish legal system including 2023 legislative amendments. It discusses legal mechanisms designed to protect victims, such as restraining orders for perpetrators to vacate shared residences. Challenges related to enforcement of these provisions by law enforcement and the judiciary are explored, particularly the constraints posed by limited resources and inadequate funding.

In the third chapter, the dissertation investigates the institutional framework for violence prevention. The roles of various entities -including social welfare agencies, Commune Commissions for Solving Alcohol Problems, the police, the Military Police, educational services, the health services and nongovernmental organisations - are discussed in detail. The chapter identifies the role of each institution and their systemic challenges such as insufficient resources, gaps in professional training and lack

of coordination among units, that can hinder the work of professionals and undermine the effectiveness of responses to reports of violence.

Chapter four outlines the research methodology, providing an in-depth discussion of the research area, objectives and research hypotheses. It details the methods, techniques and tools employed in data collection and analysis. The author conducted interviews with institutional representatives and analysed statistical data in order to obtain a comprehensive scope of the investigated issue, although the sensitivity of the topic posed significant challenges in accessing respondents while remaining mindful of research integrity and ethics. The chapter also addresses potential research limitations and their implications on the reliability of the results.

The fifth chapter presents a detailed analysis of the scale of domestic violence in Warsaw from 2019 and 2023, comparing it with trends in other European countries. The impact of the COVID-19 pandemic on the incidence and reporting of domestic violence is discussed, with a particular focus on increase in cases and the challenges in accessing support. The chapter also assesses the 'Blue Cards' procedure as a tool for monitoring and addressing domestic violence cases in Warsaw.

In the sixth chapter, the dissertation synthesises expert opinions from representatives of key institutions, including the police, judiciary, social welfare and education services, to provide a multidimensional perspective on domestic violence. The findings underscore the complexity of implementing violence prevention policies and highlight issues such as staff shortages, underfunding and inadequate training for professionals involved in combating domestic violence. Recommendations for improving inter-institutional coordination, prevention efforts and public awareness are also provided.

The thesis concludes by summarising the key findings emphasising that despite various efforts, domestic violence continues to pose a substantial threat to family stability and safety. It calls for more integrated strategies across institutions, enhanced public education, and the development of more effective monitoring and intervention mechanisms. The thesis concludes with reflection on the pivotal role of community education, which can help to raise awareness of the problem and in promoting methods for effective victim support.

The authors suggest that further research is necessary to explore the broader social impact of domestic violence and proposes reforms in areas such as staff training funding and inter-institutional cooperation.

Keywords: Domestic violence, family stability, Warsaw, prevention strategies, legal frameworks, socio-cultural factors, COVID-19, institutional cooperation, inter- institutional coordination.